

رہنما رہنمائی

Ketabton.com

پروفیسر عبدالغفور خان

رَبَّنْتِيَا رَبَّنْتِيَا دِي

استغفره
فجمل فنان

عبد الولي خان

تړون

د شهيد ننگ و وفا قاضي عطاء الله په نامه

(الف)

چا چې استعماري دور کښې په ورومې ځل د پښتون قامي تشخص په ځاي کولو کښې باچا خان سره اوږده په اوږده مبارزه وکړه. نه يواځې د پښتون تاريخ ته نوي سره وليکلو، ولې د صوبه 'سرحد' د ورومې وزير تعليم په حيث ته پښتو ژبه دفتري، عدالتي او د ابتدائي تعليم ژبه هم وگرځوله. د قوم سره د مينې سزا ورته داسې ملا شوه چې وېش نه پس بنديان شو او د لاهور جيل نه مرگوني راووته، وفات شو.

بنا کړند خوش رسمي به خاک و خون غلطيدن

خدا رحمت کند اين عاشقان پاک طينت را

مرزا مظهر جان جانان

(ب)

'يو بل د ذکر و مشر قاضي عطاء الله د تعليم پخوانی وزير دے چې دا وخت هري پور جبل کښې دے، د خان عبدالغفار خان منونکے او بښي لاس دے - د وزير تعليم په حيثيت هغه لري لوري سيمو کښې هم د علم رڼا خپرولو د پاره ډېر څه کړي دي. په پښتو ژبه ته زښت يقين دے، ځکه ته کليوالو سکولونو کښې دا د زدکړې ابتدائي ژبه جوړه کړې ده. د سرخپوس غورځنگ برکت دے چې پښتو ژبه نه يواځې سمه شوه بلکې په خوربدو ده. د غورځنگ خط و کتابت او دستاوېزات هر څه پښتو کښې ليکلے کېږي. هم د دې اغېزې د لاندې افغانستان کښې هم پښتو تحريک پېل شوے دے چې د هغې له کبله اوس افغان افسرانو د پاره حکومت د پښتو ليکلو لوستلو احکامات کړي دي او دا د فارسي ځاي نيسي.'

په حواله د 'گولډ اېنډ گنزان پتهان فرنټير'

خان عبدالقيوم خان، سابقه وزير اعلي مسلم ليگ

ټول حقونه د باچا خان ټرسټ په حق کې محفوظ دي

BKTRC2018/Pro-43

خان عبدالولي خان

رښتيا رښتيا دي

لمنليگونه	فېصل فاران
خپرونه	طلال بهدار اصلوي
چاپ	جنوري 2019
چاپخانه	امن پرنټنگ پريس، پېښور
کتابت او مخپاڼه	باچا خان مرکز گرافیکس ويزاټن ډسک
شپږ	1200
مروسته	150 ډلې

باچا خان ټرسټ ايسرچ سنټر

BAACHA KHAN TRUST RESEARCH CENTRE

Pajaggi Road, Peshawar

Ph: 091-2246851-3, Fax: 091-2246225

لیکلی

تړون
د شهید تنگ و وفا قاضي عطاء الله په نامه

(الف)

چا چې استعماري دور کښې به ورومې ځل د پښتون قامي تشخص په ځای کولو کښې باچا خان سره اوږده په اوږه مبارزه وکړه - نه یواځې د پښتون تاریخ نه لږ نوي سره ولیکلو. ولې د صوبه 'سرحد' د ورومې وزیر تعلیم په حېث نې پښتو ژبه دفتري، عدالتي او د ابتدائي تعلیم ژبه هم وگرځوله د قوم سره د مینې سزا ورته داسې ملاو شوه چې وېش نه پس بنديوان شو او د لاهور جیل نه مرګوني راووته. وفات شو بنا کردند خوش رسمی به خاک و خون غلطیدن خدا رحمت کند این عاشقان پاک طینت را

مرزا مظهر جان جاناں

(ب)

یو بل د ذکر وړ مشر قاضي عطاء الله د تعلیم پخوانی وزیر دے چې دا وخت هري پور جیل کښې دے. د خان عبدالغفار خان منونکې او ښي لاس دے - د وزیر تعلیم په حېثیت هغه لري لوري سیمو کښې هم د علم رڼا خپرولو د پاره ډېر څه کړي دي په پښتو ژبه نه زښت یقین دے، ځکه نې کلیوالو سکولونو کښې دا د زدکړې ابتدائي ژبه جوړه کړې ده. د سرخپوس غورځنگ برکت دے چې پښتو ژبه نه یواځې سمه شوه بلکې په څوږېدو ده د غورځنگ خط و کتابت او دستاويزات هر څه پښتو کښې لیکلې کېږي. هم د دې اغېزې د لاندې افغانستان کښې هم پښتو تحریک پیل شوے دے چې د هغې له کبله اوس افغان افسرانو د پاره حکومت د پښتو لیکلو لوستلو احکامات کړي دي او دا د فارسی ځای نیسي'

په حواله د 'ګولو اېنو گنزان پنهان فریتینیر'
خان عبدالقیوم خان، سابقه وزیر اعلي مسلم لیګ

- دا 'زینتیا رینتیا دي'. حیات روغانے 2
- څو یادونې. جمعه خان صوفي 4
- یو څو خبرې. اجمل خټک 6
- د پېرنګیانو خفیه دستاويزونه 10

فرقه وارانہ سیاست او پېرنګے 18. د یورپ دویم جنګ 45. پېرنګے سیاسی بازیګر 59. د پاکستان منصوبه 63. د پاکستان مختلف تاویلونه 70. د پېرنګي پاکستان 72. مسلم لیګ د پېرنګي ډله 72. خاکسار 77. صوبائي وزارتونه او جناح صاحب 79. کرپس مشن 81. کانګرس سره د جنګ تیاري 87. هندو سکھستان 101. مھاسپا 103. د گاندهي جي د وفاقي حکومت تجویز 106.

مسلمانان وزیران 108. جناح صاحب او د پاکستان تشریح 111. د گاندهي جي خط جناح صاحب ته 114. د جناح صاحب مقام او حېثیت د پېرنګي په نظر کښې 118. صوبه سرحد او پېرنګے 123. خانان او ملیان 118. د سر جارج کننگیم ډاټری 134. ملیان خانان او مسلم لیګ او وزارت جوړول 152. د 1946 کال انتخابات 160. د وپول نوي منصوبه د پاکستان ضرورت پېرنګي ته 167. کینټ مشن او د شملي دویم کانفرنس 175. مسلم لیګ ته بنیادي مشکل 178. مسلم لیګ د پاکستان د مطالبې نه لاس اخلي 180. عبوري دور 183. د مسلم لیګ راست اقدام 189. عبوري حکومت 192. د لارډ وپول برطرفي او لارډ ماونټ بیټن تقرري 207. د ماونټ بیټن په وړاندې د تقسیم په حقله مختلف تجویزونه 220. د صوبه سرحد لانجه 228. ډومینین سټیټس او دولت مشترکه 237. د جون د درېمې د منصوبې اعلان 240. رېفرنډم 244. د دواړو گورنر جنرالانو تقرري 253. د فرقه وارانہ نفرت اور 260. د صوبو تقسیم او تالان 265. مسلم لیګ اور ریاستونه 271. فرقه وارانہ سیاست او د مسلم لیګ نظریه 274. فرقه وارانہ فسادات او کانګرس 274. د دوه قومي نظریې نه د مسلم لیګ انکار 290. د اګست څوارلسمه 302. د پاکستان د حکومت رغونه 305. توضیحات 319

دا 'رښتيا رښتيا دي'

'رښتيا رښتيا دي' د رهبر تحريک خان عبد الولي خان منلے شوعے څېړنيز تاريخي اثر دے چې اردو او انگرېزي ژبو کښې هم خپور شوعے دے. د دې کتاب څېړنه هغه مستند دستاويزاتو باندې اډانه ده چې دېرش کاله تېرېدو نه پس ئې برطانوي حکومت ستر مات کړي. رهبر تحريک دې کتاب کښې د دغه دستاويزاتو په بنياد د متحده هند د وېش د وړومبې تلوسې نه د وېش پورې او بيا دغه پس منظر کښې داسې نکتې او چتې کړې دي چې د نن په سياست کښې هم د لارښودنې حق ادا کوي. دا کتاب په 'خېبر' د پېرنگي د نظر نه د 'اسلام اباد' ذهن او د 'پېښور' معدي پورې د هر څه علت او پس منظر ښائي. د رهبر تحريک دا کتاب د هاغه وژلې شوې شهيد شوې زندگۍ د وحشت خېزه داستان يو دستاويزي ثبوت دے چې ظهير کاشميري ئې په شا ولاړه سفاکي او بې ترسي داسې بيان کړي ده:

سنا هے آج کے دن زندگي شهيد هوئي

اسي خوشي مين هر اک سمت ديپ مالا هے

د دې کتاب مندرجات هم د رهبر تحريک په څلور ټوکونو اډانه کتاب 'باچا خان او خدائي خدمتگاري' کښې زيات بشپړ کړے شوي دي او د ما بعد صورت حال د رهبر تحريک د رسا نتيجه اخذې ثبوت ورکوي.

د 'رښتيا رښتيا دي' اغېز منځ نه وړلو د پاره په وړومبې ځل د دې اېنټي تهيسز د مطالعه پاکستان په رڼا کښې دوهم نړيوال جنگ د پاره د پاکستان د قومي ترانې د ليکونکي حفيظ جالندهري د جنگي سرود لهجه کښې وليکل شول. تکو شنو مؤرخانو او 'جنرل' ستانوا' انډوخر جوړ کړو: تردې

چې په جعلی نومونو ئې داسې کتابونه هم وليکل چې د رهبر تحريک لمن توره کړي خو خوند ئې ونه کړو. اخر چې نور څه ونه شول نو قومي اسمبلۍ کښې ئې يو پل 1991-123-8 منظور کړو چې د دې پل له رويه د هندوستان وېش ته غلط ويونکي د پاره د لس کاله قېد بامشقت او جرمانې وړانديز شوعے ؤ.

د غدار، کافر، اېجنټ تهمتونو باندې تهمتي خان عبدالولي خان که هم 'رښتيا' نه وئيل نو چا به وئيل؟ دا رښتيا رښتيا دي او په حوالو سره ئې د قوم اصل غداران، دلالان او بريسان په گوته کړي دي. هاغه خلق چې پرون د مذهب او ملک په نوم د انگرېز سترگو ته ولاړ وو، نن ئې هم د مذهب او ملک په نامه په ځانونو د پلاټ برائے فروخت تختې لگولې دي. هاغه زور جنگ په هاغه زړه خېره نن هم روان دے. د رهبر تحريک رښتيا پرون هم رښتيا وو، نن هم رښتيا دي او سبا به هم رښتيا وي. رهبر تحريک رېکارډ روڼ، ښېغ او ډاگيز ساتلے او تر مونږ رارسولے دے.

ښاغلي فيصل فاران نه قربان. د دروغو په زور د جوړې شوې فتنې مخ څرگندولو د پاره ئې نور کتابونه هم چڼ کړي چې زيار به ئې تاسو لمنليکونو کښې ولولئ. ارمان دې نه مري. فاران دې نه مري او تل دې وي پښتون ولي!

دغه تاسو بے او دغه 'رښتيا رښتيا دي' —

حيات روغانے

چيف ايډيټر 'پښتون' پېښور

رښتيا رښتيا دي

په پاې كښې د خطاط پوهه او زيار د دې كتاب په خطاطۍ او بريښولو
كښې د يادونې وړ دي په زيات درناوي
جمعه خان صوفي، كابل
د 1987زېږديز كال، د جنوري يوولسمه نېټه

خو يادونې

زما د پاره ډېر د وياړ او فخر ځای دے چې د خپل گران مشر او ليډر
عبدالولي خان كتاب چې بې د شكه د هغه د زيات زيار او محنت نتيجه ده.
اډيټ، مرتب او چاپ ته تيار كړم 'رښتيا رښتيا دي' نومې كتاب لکه چې د
عنوان نه نې څرگنده ده. تاريخي مقام او رښتوالي خو به په سرسري نظر
لوستو سره هر يو لوستونكي ته جوت شي او زه لازمه نه بولم چې دلته پرې
تبصره وكړم. ولې چې لکه مصنف موجوده كتاب ليكلو سره په دې موضوع
باندي تاريخ كښلو ته يوه نوې لورې وړيځلې ده نو پكار ده چې حقيقت
ليدونكي تاريخ پوهان پرې تبصره وليكي او يا پرې بشپړې څيړنې وكړي
چې د ليكوال كار او زيار نورو تازه مستندو موادو سره لا غني كړي¹
ما كوشش كړے دے چې ترمكنه حده پورې د انگريزي استعماري
سياسي نظام زېږنده ضروري اصلاحات او ځينې لغتونه چې په هند او
پاكستان كښې رواج لري، د مخ په اخبر په حاشيه (من ليك) كښې د برنۍ
ژبني او سياسي پوهې او علم سره سم په معادلو او هم معني د اصطلاحاتو
او لغاتو وړ وپيژنم. كوم اصطلاحات، لغات، نومونه او مفاهم چې تشریح
ته اړتيا لري، د كتاب په پاې كښې د نوټونو او توضيحاتو په دود تشریح
شوي دي. ځني ځايونو كښې مولف ضروري گڼلي نه وه چې انگريزي
متنونه ترجمه كړي. مگر ما د لوستونكو د ضرورت په اساس لازمه وبلله
چې هغه وژباړم. د دې هرڅه يادگيرنه د دې د پاره ضروري بولم چې سبا پرې
څوك مصنف ته گوته ونه نيسي

¹ د املاء او لیکدود په اړه خبرې ترې اوس د غبر ضروري کیدو په وجه وویستې شوي فاران

يو څو خبرې

زه د ولي خان سره ډېر نژدې پاتې شوه يم. هم په جېلونو کېنې. هم د سياسي جدوجهد (مبارزې) لړ کېنې په سفرونو کېنې، هم په لويو لويو اولسي جلسو او مظاهرو کېنې هم د کلي کور په حجره او باغيچو کېنې. هم د مکار او متشدد دښمن سره مخامخ د مقابلې په سختو لمحو کېنې، هم د آرام او تفريح په وخت د شاهي باغ او سوات د گلالي فضا په وږمو کېنې. زه په صداقت او يقين سره وئيلې شم چې ما په دې ټولو ترڅو او خوږو وختونو کېنې د سياسي جبر او تسلط د مقابلې، د خپل سياسي تنظيم د مشهورو بحثونو او غرزو پرزو په هجوم کېنې هر وخت دا محسوس کړي دي چې ولي خان د ژور فکر، نکته رس نظر، يو زړور او اثر انداز ملي رهبر سره سره د پښتني تاريخ، کلتور، ادب او فن يو لېوال طالب علم هم دے او که يو خوا نې ټول ژوند په يو مخې ډېر اوږد او زوريدونکې سياسي جدوجهد کړے دے چې خپل خلق د داخلي او خارجي استعمار، استثمار او رجعت د خونړي پنجنو نه خلاص کړي. نو بل خوا نې ورسره پرله پسې دا تلاش او مطالعه هم کړې ده چې د خپل ملي کلتور ځليدونکي ملغلرې د وخت د طوفانونو او استعماري او نوي استعماري نظام د تورو پردو لاندې پټې او ورکې پاتې نه شي، هغه رادوخار شي، محفوظ شي او وده وکړي. دې شوق او ولولې دے په کتابونو، اثارو او رواياتو پسې کوم کوم ځاے وگرځولو، هغه ځانله بحث دے، خو دا يوه خبره يقيني او د يادولو ده چې دې لړ کېنې دې د زړو او نوو کتابونو تر جزيرو ورسيدو نو د ولي غوندې د تيز نظر، دردمن، زړه او کلکې ارادې خاوند ترې نه تش لاس واپس نه شو

راو ايس کيدے او راو ايس نه شو

ولي د کتاب دنيا کېنې هم د خپل سياسي ژوند، فکر، مبارزې او پټ سره ورننوتو او هلته نې قلم په لاس هم د هغه محبوب تلاش کولو د کومې د پاره چې دے کفن په سر د قومي ازادۍ د جنگ ميدان کېنې ولاړ ؤ. ځکه چې دے پوهېدو چې د قومونو د ازادۍ، ابادۍ، سوکالۍ او خوشحالي منزل ته رسيدو د پاره که يو لاس کېنې توره پکار ده، نو بل لاس کېنې قلم، که د تن وينې تويول غواړي نو د ذهن ډيوه هم بله ساتل پکار دي، دغه مينه، شوق او تلاش کېنې ده ډېر کتابونه ولوستل او د سياست د ميدان ډېر مدير قهرمانان نې وليدل.

دې لړ کېنې دے په سنه 1957ز، کېنې د لندن انډيا افس لايبرري ته ورسيدلو او دلته ورته د پښتنو په ژوند، سياست، تاريخ، کلتور، ادب او روحياتو (نفسياتو) هغه کتابونه، تحريرونه او دستاويزونه په گوتو راغلل چې بل ځاے موندلے نه شول او ده د مطالعې او شوق سره نې بېخي سمون خوړلو، ځکه چې دا هغه انگريزانو عالمانو، افسرانو او ليکوالو ليکلي وو چې د هغوي په ټوله دنيا کېنې د پښتنو سره تر ټولو سخته او اوږده مقابله او معامله راغلې وه او د خپلې وظيفې (ډيوټي) په دوران کېنې نې د ضرورت د مخه يا د شوق له کبله د دې قوم او خاورې تاريخ، ژوند ژواک، روحيات، روايات، دود دستور او دوستي دښمني د نژدې نه ژور مطالعه کړي وو او هغه نې بيا پوره په وضاحت او تفصيل سره د ملي تحليل او خپلې شخصي راتې پېرنا کېنې او د سرکاري نظر په چوکاټ کېنې قلم بند کړي وو، دغه شان ده ته د زرگونو کالو د پس منظر سره د زور تاريخ په لمن کېنې خپل قوم او اولس د لوړو ژورو اسبابو او عصري الوې، تاريخ کېنې د ازادۍ په مينه جنگېدو مختلف اړخونه، نفسيات، عادات، علل او جوهات مطالعه کولو موقع په گوتو ورغله.

د ډېرې مودې راهسې ولي په دې تلاش کېښې ؤ چې دا را معلومه کړي
 زمونږ د تاريخي او غښتلي قوم د دې اهمې جغرافيه، څرېې خاورې، ژوند
 بڅښونکي اب و هوا او ډېرو طبعي پتو خزانو باوجود د تاريخ د روان بهير
 نه څنگه، چا او ولې بهر وويستو او بيا په تيره تيره برطانوي استعمار ولې
 دا داسې قوم او د دۀ خاوره د مخصوصې سټېرېټيچيک پاليسۍ د لاندې
 داسې ونيوله چې د دۀ قومي وجود، د دۀ د تشخص ټول ځلاند او حياتي
 اړخونه، حتي د ملي روھيې د ختمولو د پاره د دۀ په وهلو، خپلو او د دۀ
 خلاف يو ډېر بې رحمانه انسانيت سوز عمل جاري ساتلو کېښې د هېڅ
 بشري اصولو، عاطفې او قانون لحاظ نه کولو، ولي ته چې د دۀ د تلاش
 او مطالعې د پاره خپله هم د هغه برطانوي استعمار د پاليسۍ جوړونکو او
 چلوونکو کتابونو او اسنادو ته لار پيدا شوه، نو بيا دۀ تقريباً هر کال چې
 د جېل نه به بهر ؤ، دې پسې به لندن ته تلو او دغه لايبريري کېښې به دغه
 سرکاري مصدقه اسنادو او کتابونو سره مشغول ؤ - دلته دۀ د خپل کار او
 هدف (مقصد) د پاره ډېر مواد پيدا کړل، د هغه نه ئې سوونو صفحه
 ياداښتونه په خپل فلم رانقل کړل او بيا چې کور کلي يا جيل خانه کېښې
 مرتب کول دغه کتاب هم اوس تقريباً تيار دۀ ولي د دې مطالعې په دوران
 کېښې دۀ ته يو بل اهم سوال پيدا شو هغه دا چې هغه سازش کشف شي
 چې په کومه طريقه د شوروي اتحاد د انقلاب د مخنيوي د پاره د اسلام په
 نامه دلته کار شو دۀ او د دې مقصد د پاره د هند په نيمه وچه کېښې چا
 او څنگه په ازادې غوښتونکي تحريک کېښې تفرقيه واچوله،

ولي دا کتاب «رېښتيا، رېښتيا دي» د دغه سوال ځواب ورکولو د پاره
 ليکي او ښۀ خبره دا ده چې دا ځواب په کومو اسنادو (داکومنټ، ورکوي
 هغه د دې پاليسۍ د دوو ټولو نه مهمو مسئولينو په فلم ليکلي شوي او په
 امضا (دستخط، ثبت شوي دي، لکه د برطانوي سلطنت وزير هند يا د دغه

سلطنت په هندوستان کېښې د دې سيمې د ټولو چارو تر ټولو ستر حکمران
 وانسرائے هند د دې سوال تر دې مستند او قاطع ځواب بل نه شي کيدۀ او
 په دغه کېښې د دې کتاب اهميت او گټورتوب پروت دۀ
 دا کتاب «رېښتيا، رېښتيا دي» اوس زمونږ او ستاسو په لاسو کېښې دۀ.
 هر هغه څوک چې دا کتاب لولي، هغه به دا خبره ومني چې مونږ پښتو او د
 دې سيمې اوسيدونکو ټولو خلقو ته د دې حقائقو نه خبريدل او په دې غور
 کول څومره گټور کيدۀ شي خصوصاً زمونږ د تاريخ په نتيه مرحله او
 نوي مور کېښې د دې څومره ضرورت دۀ

بې ځايه به نه وي که دلته د افغانستان د انقلابي حکومت مننه وشي ځکه
 چې مونږ د دې کتاب متن پيدا کړو، نو بيا مو غوښتل چې دا زر تر زره
 چاپ شي او د هر چا لاسوته ورسولې شي، نو په دې لړ کېښې دي ورور
 حکومت زمونږ ډېر کومک وکړو او دا کتاب ئې په تادۍ رانه په لړ وخت
 کېښې جوړ کړلو

دا کتاب د چاپ د پاره تيارولو ټول زيار زمونږ ملگري جمعه خان صوفي
 ويستي دي، ځکه بايد دۀ دلته ياد شي
 د دې مختصرو الفاظو سره زۀ د ولي خان دا کتاب «رېښتيا، رېښتيا دي» د
 خپل هيواد په ازادۍ، ابادۍ، سوکالۍ او امن مښنو او د انسانيت څورمنو
 ته په وياړ سره وړاندې کوم

اجمل خټک

111.1987

د پېرنگيانو خفيه دستاويزونه

د خپلو دواړو څلو جيلونو په جريان كښې - يو ځل د فيله مارشل ايوب خان په دور كښې او بل ځل د ذوالفقار علي بهتو په دور كښې - په داسې حالاتو كښې دا كتاب ليكلو چې په جيل كښې دننه زما د مطلب كتابونه نه شو موندلې، بيا د بهتو په دور كښې خورانه كافي وخت په دې كښې لار چې هغه كښې به زه اكثر په تنهائې كښې وم. د ليكلو د پاره به ډېر وزگار وخت ؤ. خو د هغه په باچاهۍ كښې كتاب خو پرېږده چې قلم او كاغذ هم نه ؤ. خبر هغه څه لږ ډېر كتابونه چې ما له په گوتو راغلل، د هغې نه ما كوشش وكړو چې د تصوير دا دويم اړخ قام ته وړاندې كړم. دا څومره بدبختي وي د يو قام چې د هغې مشران صرف خپله قام ته وړاندې كوي او د خپلې غېږ د بل هغه اوریدو ته نه پرېږدي، دلته د پاکستان واکداران لگيا وو د خپل نقطه نظر د څرگندولو او د خپلو سياسي فيصلو د جواز په حق كښې ئې تاريخي واقعات هم بدلول او حقيقت ئې قام نه د پتولو كوشش كولو، يعني تاريخ ئې ليكلو نه، تاريخ ئې د ځان سره جوړولو.

ما ته دا بيخي داسې ښكاريدله او ښكاري لكه چې په يو عدالت كښې مقدمه د قاضي د وړاندې پېش وي، خو صرف استغاثې ته اجازه وي چې په ملزم لگيدلي الزامونه او د هغې په حق كښې دليلونه پېش كړي ملزم ته د خپل ځان د صفايۍ د شهادت تېرولو او ثبوت پېش كولو اجازه نه وي، ملزم لاس تړلي پښې تړلي ولاړ وي، خوله ئې بنده او قلم ئې ترې نه اخستې وي. نه پوهېږم چې دې ته به څوك عدالت او انصاف ووايي.

نو ما ځكه كوشش وكړو چې كه قام ته نه وي، نو چې كم از كم دا تاريخي

حقيقتونه خو په ليكلو كښې پاتې شي، چې تاريخ مسخ نه شي او كه دا موجوده كول نه وي، نو چې راتلونكي نسلونه خو د حقيقت نه خپروي، نو ما كوشش كولو چې د خپلې سياسي مفكورې د اصلي روح ښكاره كولو كوشش وكړم. د سياسي كاروان د يو غړي په حيثيت د باچا خان د خدائي خدمتگاري د تحريك او جدوجهد هغه اصلي روح قام ته پېش كړم.

د پېرنگي د طرفه د هغه د مختلفو پاليسيو په سلسله كښې ما هم د پېرنگيانو د ذمه وارو خلقو د كتابونو او ياد داشتونو (ډاټري)، نه مدد اخستې ؤ او هغه د پښتنو خبره چې د عقل په زور او د خپل سياسي تربيت په رڼا كښې مو ثابتې كړې وه چې غونډه دي، زېر دي او تريو دي چې عاقلان په خپله پوهه شي چې تاريخ د څه څه د څه څه د قيد نه د خلاصېدو نه پس زه لندن ته لاړم او چې كله د علاج نه لږ فارغ شوم، نو زه خبر شوم چې پېرنگيانو خپل بعضې ډېر خفيه او د راز د ستاويزونه او كاغذونه په خپله سرکاري لائبريري كښې ايښي دي او هر چا ته ئې د لوستو اجازه ده او د لوستو نه بغير كه څوك د دغې اهم راز د كاغذونو نقل غواړي نو هم ئې دغه د لائبريري غړي سرکاري طور ورکوي. ولې چې د پېرنگيانو دا قانون د څه چې په کومو خفيه كاغذونو دېرش کاله واورې، نو هغه بيا دوي بيرته وباسي.

په حقيقت كښې زه په دې تكل كښې وم چې د دې كتاب د اصلي غرض په سلسله كښې څه مواد بيا موم، چا چې دا كتاب لوستلې وي، نو هغوي به دې نتيجې ته رسيدلي وي چې ما د دې ثابتولو كوشش كړې د څه چې د باچا خان سياست او د خدائي خدمتگاري تحريك د پېرنگي د سرگو ازغې په دوه وجو ؤ، د پېرنگي كوشش لازمي طور دا ؤ چې په هندوستان خپل حكومت قائم وساتي او د هغه اندروني تحريكونو مخ نيوې وكړي كوم چې هندوستان د ازادۍ گټلو د پاره چلولې شي او دويم دا چې

رښتيا رښتيا دي

هندوستان د بيروني خطرونه د سالم ساتلو د پاره ئې د دفاع انتظام وكړي دا هم څرگنده وه چې د ملك دننه د ازادۍ تحريك انډين نيشنل كانگرس چلولو چې هغه د هندوستان د ټولو فرقو او مذهبي ډلو نمائندگي كوله هندوان، سكهان، مسلمانان، پارسيان هر څوك د هغه ممبران كيدے شو خو د پېرنګي پاليسي د كانگرس كمزوري كول او د هغه د مقابلې د پاره د نورو تحريكونو مرسته او د هغوي مضبوطول وو. پۀ دې بل اړخ دا هم مونږ ليدلي دي چې هندوستان قدرت داسې جوړكړے دے چې درې طرفو ته ئې سمندر او يو اړخ ته ئې د غرونو يوه عظيم الشانه كلا ده چې پكښې يو څو درې قطب نمر خاتۀ ته دي او هم پۀ دغه اړخ هندوستان ته واحده بيروني خطر ه پېښه وه، چې هغه د پېرنګيانو پۀ قول د روس د اړخه وه.

مونږ دا هم ليدل چې خدائي خدمتگارو ځكه وهل خوړل چې هغوي د پېرنګي پۀ دې دواړو پاليسيو كښې نه ځانيدل. نو زۀ چې دغه لائبريري ته لارم نو ما د دې خپل كتاب د دغه خارجې حصې د پاره د دستاويزونو تكل وكړو چې د پېرنګي او د روس د مقابلې پۀ سلسله كښې هغه بنيادي تبديلي راغلې ده ولې چې كله پۀ 1917ز كښې روس كښې انقلاب راغے او يو نظرياتي مملكت پۀ اول ځل د دنيا پۀ نقشه راڅرگند شو نو چې د هغې د مخنيوي د پاره پېرنګي څۀ تابيا كړې وه. د پېرنګيانو دا قاعده وه چې د هندوستان د حكومت سربراه يعني وائسرائے هند به هفته وار رپورټ حكومت برطانيه ته د وزير هند پۀ نامه ليكلو او دغه شان به حكومت برطانيه خپله پاليسي د هفته وار پۀ ذريعه د وزير هند پۀ لاس وائسرائے ته رالېږله، زما خپل خيال دا ؤ چې كۀ زۀ دغه خطونو مطالعه وكړم نو دا به زما مسئله حل كړي، چنانچه ما وغوښتل چې د شوروي د ستر مشر لينن د مرگ نه پس هغه خط وكتاب ولولم، نو د هغې پۀ ذريعه به زۀ د پېرنګي او شوروي د مقابلې د پاليسي د تبديلي پۀ تكل كښې ورسم او هم هغسې

رښتيا رښتيا دي

وشوله.

زۀ خو پۀ اصليت كښې د پېرنګيانو د خارجې پاليسي پۀ لتون كښې وم خو چې هغه خطونه ما لوستل نو هغه كښې د خارجې پاليسي سره سره د هندوستان د اندروني حالاتو جائزې هم وي. دا خو پكښې هسې جونگه وه. ما چې هلته څۀ ولېدل او ومې لوستل. پۀ حقيقت كښې دا زما پۀ خواب و خيال كښې هم نه وه. مونږ چې د خپلو مشرانو څۀ اوريدلي وو او هغه څۀ بدگمانۍ څۀ چې كوم شكوك او شبهات هغوي بيانول. پۀ خصوصيت سره د پېرنګي هغه عمل چې كوم هغوي د خپلو دغو پاليسيو پۀ مخ كښې بوتلو كښې ئې قام او ملك سره كړي دي. هغه د نه منلو ؤ. ما به دا محسوسوله چې باچا خان چونكې خپل ټول ژوند د پېرنګي سره پۀ مقابلې كښې تيركړے دے. ډېر تكليفونه او مصيبتونه ئې نه يواځې پۀ خپل ځان زغملې دي. بلكې دوه ننگيالو ملگرو سره چې كوم سلوك د پېرنګي د لاسه شوے دے، نو هغې باچا خان دومره سخت بدگمانه كړے دے چې هغه پۀ هره مسئله كښې پېرنګے گناه كار گڼي او بلا جوازه پۀ پېرنګي داسې الزامونه لگوي چې هغه شايد چې دومره حقيقت نه لري، بيا پۀ خصوصيت سره د كانگرس دا الزام پۀ پېرنګي چې هغه د خپل نو ابادياتي او سامراجي سرمايدارانه سياست د پاره د هندوستان د غلام ساتلو پۀ سلسله كښې هندوستان كښې دومره فرقه وارانۀ نفرت پېدا كړلو چې هغه د نمك حرامۍ حد پورې رسي. ولې چې هندوستان ده قابو سل كاله خوړلے ؤ او بنه پۀ مړه خپته ئې بلا شركت غېري خوړلے ؤ نو د هغې هغه دې قام له دا سزا وركوله چې هغوي ئې د يو بل وينو څښلو ته كښينول او داسې اور ئې ولگولو چې د انساني فطرت دے چې هغه خپلې كمزورۍ او نيمگړتياگانې نه وينې او اكثر دا كوشش وي چې هغه د داسې كمزورو د پټولو د پاره پۀ نورو خلقو الزامونه لگوي.

ريڻتيا ريڻتيا دي

دي ڪنڀي شڪ نشته ڇي کانگرس ڇو وڃي او باچا خان ڇو وڃي، ما ته پڻ هغه ڪنڀي تر ڏيهره حقيقت ڀڃڪاريده، خو دا مڃي چرته تصور هم نه شو کولڻي ڇي هغه باچا خان ڇو وڃي هغه ڪم دي او حقيقت د هغڻي نه ڏيهره زيات دے او کانگرس ڇي ڪوم الزامونه پڻ پڙنگي لگوي پڻ حقيقت ڪنڀي پڙنگي د دغڻي نه ڇو ڏيهره زيات ڪري دي. د شڪ گنجائش ڪڻي پڪڻي اول وڃي. نو هغه هم ورڪ شو. ولي ڇي د پڙنگي د خپل لاس ليڪونه پڻ خپل دستخط د پڙنگي پڻ خپل ڪور ڪنڀي د هغه پڻ سرڪاري او حڪومتي لائبريري ڪنڀي پڙنگي پڻ او خطونه هم د ڇا غبر ڏمه وار او وڙوڪي افسر نه دي بلڪي د ٽول هندوستان د ستر مشر او د تاج برطانيه د نمائنده وائسراے او حڪومت برطانيه د وزير هند تر منڃه دي نو دي ڪنڀي به ڇوڪ ڇو شڪ وڪڙي شي؟ ما ڇي دا د ستاويرونه لوستل نو يقين وڪڙي ڇي بعضي واقعه به مڃي ولوستل نو مازغو به مڃي چڪر وڇوڙ، چشمي به مڃي ڪڀڻو دي، سر به مڃي پڻ دواڙه لاسه ٽينگ ونيوو ڇي يا خدايه دا ڇو وينم او ڇو لولم. د مخڪنڀي لوستلو تاب به مڃي نه لڙلو. نو کاغذونه به مڃي سمبال ڪرل او ڀڃڪڙه به يوي پيالي. ڪافي ڇڻيلو لڻ لڙم ڇو مياشتي زڻ پڻ دغه کاغذونو ڪنڀي داسي بوخت وم ڇي عقل مڃي بيخي منله نه، ولي افرين شه د پڙنگي پڻ خيانت ڇي د خپل قام د ڀڃڪڙي د پاره هغه ڪومه ناروا ده ڇي ده ڪڙي نه ده. دي تعليم يافته او مهذب پڙنگي هغه ڇو ڪري دي ڇي بنيادم ئي منله نه شي. ولي بيا افرين شه هم پڻ دي پڙنگي ڇي دا هر ڇو ئي داسي پڻ پڻي باڪي ليڪلي دي ڇي دغلته ورته بيا سره هڪ حيران شي. نه ئي د خان سره منافقت ڪري دے او نه ئي پڻ نورو بونه دورولي ده. هر ڇوڪ ئي داسي پڻ ڏاڳه بريندو ڪري دي. دوستان او د لاري ملگري او پڻ سازش ڪنڀي شامل غري ئي پڻ پڻ پڻ گوته ڪري دي او هره گنده مڃي او پليتي ڇي ئي پڻ هغوي ڪري ده. پڻ سپين کاغذ ئي پڻ خپل لاس ليڪلي ده. نه ئي د ڇا مڃ

ريڻتيا ريڻتيا دي

ڪري دے او نه ئي لحاظ، او نه ئي دا فڪر ڪري دے جي ڪڻه هندوستان اوسيدونڪي د دغڻي خپلو وطنيانو د دي بي شڪو. بي غيرونو. پڻ داسو به خبر شي نو هغوي به ڇوڪه دا ومني ڇي دي مشرانو د زڻهه د خپل ملڪ او وطن خيال غوڻتولو ڪڻه نه دي د پڙنگي د حڪومت د منو مضبوطولو د پاره خپل قام او وطن خرڇ ڪري دے او پڻ حقيقت ڪنڀي خوا خوبڙي فاسي مشران نه، بلڪي پڻ پڙنگي خرڇ د هغه ايجنٽان او د قام دڀڻسان او د ملڪ غداران وو ڪڻه ريڻتيا مڃي پوڻتي. نو ما ڇي د 1922ز، نه راواخله تر 1924ز - يعني د شلو کالو دا د وائسراے او وزير هند تر منڃه خط وڪتاب ولوستلو نو ما دا محسوس ڪرله ڇي دي ڪتاب پڻ ليڪلو ڪنڀي ڇومره خان ڪرولڻي و او د مختلفو ڪتابونو او وائسرايگانو د ڏاڙونو مڃي ڇو راتول ڪري وو هغه هغسي بي خايه شو. ولي ڇي دي خفيه او د راز کاغذونو خو زما هغه ٽول شڪونه رفع ڪرل - د روس او بيا شوروي اتحاد پڻ خلاف د پڙنگي د حڪومت هند پاليسي پڻ زور زير ليڪلي پڻ ته ده او د هڻڻ قسمه گنجائش پڪڻي د شڪ پاتي نه شو - ما ڇي ڇو د ٽائيلو ڪوشش ڪولو. د هغڻي واضحه ڇوڪند ثبوت د پڙنگي پڻ خپل لاس ليڪلے پروت دے د دي خو زما توقع وه ڇي هم داسي به وي

ولي ما ته ڇي ڪومه ڏيهره د حيرت خبره د دي خطونو نه راڻرڪنده سوله هغه د هندوستان د بعضي سياسي مشرانو هغه ڪردار دے جي ڪوم د دي دستاويرونو نه راڻرڪندي پڻي، او بيا پڻ تيره تيره د مسلمانانو د دغه وخت د سياسي مشرانو هغه ٽول عمل ڇي دے پڙنگيانو بيان ڪري دے - نو هغه عمل ڇو پڻ ڇاے پڻ پرڀده - ايماني خبره دا ده ڇي زڻه ئي پڻ لوستلو شرميدلم. هغه ڇي ڪوم الزامونه د کانگرس مشرانو او باچا خان د مسلمانانو پڻ دغه ليڊرانو لگولي هغه پڻ اوڀو ڪنڀي مالڪه هم نه ده پڻ نسبت د هغڻي ڇي ڇو دي پڙنگي دغلته بيان ڪري دي ڇي سره ورته هڪ

رښتيا رښتيا دي

حيران پاتې شي
 حقيقت دادې چې زه نې په هغه خپل کړي کړ او ستومانه کړم چې د تاريخ د ثابتولو د پاره يو يو دليل راټولو چې غوندې دي. زير دي، تریو دي، او دا ما په سوونو صفحې وليکلې او څه کتابونه مې ورپسې لټ په لټ کړل او دلته دا د دغه هر څه خواري عبث شوله، ولې چې مالک په خپله وائي چې سر مه خوږوي -- د ثبوت ضرورت نه شته، منطقي. دليل او سياسي شعور څه کوئ؟ خو زه په خپله وایم چې نارنج دي زما بس دي نو يو وارې خو ما دا اراده وکړله چې دا خپل کتاب پرېږدم او صرف د دغې لائبریرۍ دا خط وکتابت د يوې کتابچې په شکل کښې چاپ کړم چې د تصوير دا بل اړخ قام ته وړاندې شي او بيا هغوي رښتونې فېصله وکړي شي چې چا د قام خبر غوښتلو او څوک د پېرنگي د پاره د خپل قام په غلامولو پسې وتي وو.

د ډېر سوچ او فکر نه پس مې دا فېصله وکړله چې زما د کتاب مقصد خود باچا خان د سياسي جدوجهد او د خدايي خدمتگاري د تحریک هغه اصلي اړخ قام ته پېش کول دي دغه دستاويزونه خو په صرف باچا خان مخالفين برينډ کړي او په خصوصيت سره هغه مسلمانان ليدران چا چې د اسلام مقدس او سپېڅلي نوم د پېرنگي د نوآبادياتي سامراجي او سرمايه دارانه نظام د ټينگولو او د خپل قام او ملک د غلام ساتلو د پاره استعمال کړي دي، دا به بې شکه چې د باچا خان مخ ووينځي او د هغه د خلاص، مينې، خواخوږۍ او د يو اخلاقي او روحاني تحریک د مخالفينو مخونه به په تېۍ تورکړي، خو مقصد خو د چا مخ تورول، شرمول او برينډول نه دي. مقصد خو د خپل سياست او جدوجهد څرگندول او د تصوير هغه دويم اړخ قام ته وړاندې کېښودل دي. د هغه پليت او ناپاکه سياست مخه نيول دي چې د کومې په ذريعه د ساده او سوچه مسلمانانو د ذهنونو پليتولو کوشش

رښتيا رښتيا دي

شوع د دې او د بهتان او الزامونو په زور او شور کښې د قام نه عموماً او مسلمانانو نه خصوصاً هغه تاريخي حقيقتونه پټ کړي شوي دي کوم چې په ځاي تاريخي حقيقتونه دي، او که نن نه دې سبا، او که سبا نه دې نو بل سبا خو راڅرگنديږي به -- او ارومرو به راڅرگنديږي -- که هر څو پرې څوک د ډېران خخلې وغورځوي -- لعل په اير وکښې نه پټيږي، لکه هر څوک پرې دا دي څرگند شو لکه چې ما مخکښې ووي، د دې ليکلو غرض د چا برينډول او شرمول قطعاً نه دي -- البته دا ضروري ده چې حقيقت دې څرگند شي -- او چې حقيقت هم يو تاريخي حقيقت وي نو د هغې پټول خو يو قامي خيانت د دې، ما خو د خپل زړه خبره کړې ده چې دې کښې اکثر داسې واقعات راغلي دي چې زما پرې خپل زړه درديدلې د دې او سترگې مې د شرمه ټيټې شوي دي -- نو زه دا محسوسوم چې د هغې سپين نيتو او مخلصو کارکنانو په زړه به څه تيرېږي -- چا چې په اسلامي جذبه او قامي خواخوږۍ خپله يوه مذهبي فريضه د مسلمانانو د ښېکړې په غرض پوره کوله او په ايماندارۍ ئې د مسلمانانو خبر په دغې کښې گڼلو دې بل اړخ ته د اسلام په نامه راپورته شوو مشرانو ځانونه د اسلام ټېکېداران کړي وو. د خپل ځان او خپلو پيروکارانو او تابعدارانو نه بغير ئې نور څوک نه مسلمانان گڼل او نه د مسلمانانو خبر خواهان، ولې په حقيقت کښې هغوي د پېرنگي سره ملگري او د هغه د سلطنت د مضبوطولو د پاره لگيا وو -- زما غوندې سره به په دې هم څه خاص اعتراض نه وکړي -- که چا د پېرنگي حکومت خوښ و، نو پکار وو چې په ډاگه دومره ودریدلې و -- زما اعتراض په دې کښې و چې ولې دې د اسلام د پاک، سپېڅلي او سوچه نوم د يو غاصب، جابر او په خصوصيت سره د کافر حاکم ته امداد او مرسته کښې استعمال شي.

دا تاريخي حقيقتونه بايد چې بيان شي چې د دې حقيقتونو په رڼا کښې

رېښتيا رېښتيا دي

سباله مسلمانان نور هم ډېر فکر کوي او خپل سياسي او ديني مشران پوره تنگوي چې هغوي خوچرته بيا ساده او په دين مټين قام د چا بل چا د سياسي غرض سر کولو د پاره خو نه استعمالوي وائي چې رېښتيا تراخه وي. ولې دا زه چې کوم رېښتيا دلته بيانوم، دا رېښتيا ډېر تراخه دي. منم چې د ډېرو خلقو به زړونه ودرديږي. ولې د ډېرو به سترگې پرانستې شي. هغه د پېرنگيانو خبره:

It is Just to put the record straight

ترجمه بهتره ده چې ريكارډ هم ثبت شي. زه د دې خبرې څه خاص ضرورت نه گنم چې هر يو لوستونكي ته دا رايا دم كړم چې زما خپله نظريه او سياسي مفكوره هر څه چې وه او ده، خو دا به ووايم چې دا هر څه چې زه دلته رانقل كوم، د دې اصل د حكومت برطانيه په سرکاري لائبريري كښې پروت دي زه به كوشش كوم چې د هر يو خط سره تاريخ او پوره حوصله وركړم:

Comment is free, but facts sacred

ترجمه حقائق خپل تقدس لري، البته دراني زنی حق هرچانه حاصل دے

رېښتيا رېښتيا دي

فرقه وارانہ سياست او پېرنگے

چې کله شلمه صدی نوې کیدله نو پېرنگي خان کافي مضبوط کړے و. افغانستان ئې د امير عبدالرحمان خان په ذريعه قلاز کښنولے و او د روس مخ نيوي ته ئې لارې نيولې وې دلته د 1857م، د جنگ ازادۍ نه پس ئې مسلمانان چقولي وو او هيڅ داسې قوت اوس د هغه فوځي مقابلې ته نه و پاتې سکھانو هم وهل خوړلي وو او د هندوستان نقشه اوس حکومتي طرز څه دا شان وه چې څه قابو شپږه سوه رياستونه د واليان رياست په ذريعه د پېرنگي تابعدار وو او نور هندوستان هغه د خپلې خېټې لاندې کړے و پېرنگي ډېر پوهه، تجربه کار او د نوې زمانې حکومتي ډاکه مار و. هغه چې کښيناست، دا فکر ئې وکړلو چې د هندوستان دا دومره لومے غزیدلي ملک او دا بې شميره انسانان به هغه څنگه قابو کوي جنگونه خو هغه وکړل او په هره روا ناروا لارو ئې ملک فتح کړلو. ولې اوس خو د هر يو سړي په سر هغه فوځي نه شي کښينولے. څه داسې لارې چارې ضرور لتول غواړي چې د هندوستان خلق هغه ته چرته يو موټر او يوه ډېلۍ نه شي. ولې چې کله دوي ورته اتفاق وکړي نو هغه د يو هندو سياسي توقي خبره کله د هندوستان نرو ښځو په يوځل موټيازي هم راپريښوي. نو هم به دا موټي پېرنگيان پکښې ډوب او لاهو کړي

پېرنگي خو د هندوستان حکومت د مسلمان نه اخستے و او هغه د باچاھی کوم باد چې د هغوي په غوږونو کښې لگیده هغه ئې ترې نه ايستے و هغه وکتل چې اگر چې مسلمان د څو سوو کالونه په هندوستان حکومت کړے دے، خو مسلمان اوس هم په هندوستان کښې په شمير کم دي او غير مسلم

رښتيا رښتيا دي

پرې زيات دي. نو که پېرنگي اول غېر مسلموسره مرسته کوله او پره ئې هغوي سره وه. نو مسلمان ئې پرې وهل او د دغې بې اتفاقي نه ئې خان له فائده پورته کوله نو چې دې بل خوا د بنيادمو شمېر ته ئې وکتل نو هندوان پرې ډېر وو او مسلمانان کم. ولې يو بل مشکل دا پېښ و چې د هندوستان په خواشا نوره دنيا کښې چرته هندوان نه وو او مسلمانان خو چاپېره خواره پراته وو. د شمالي افريقې نه ئې را واخله او پورې د بلقان د رياستونو نه ئې را ونيسه داسې د ترکو نه تر افغانستانه پورې دا يوه خطه د مسلمانانو وه او لا پرې د پاسه د ترکو خلافت عثمانیه د منظم. مضبوط حکومتي قوت په شکل کښې موجود و.

ولې دلته هندوستان کښې هغه چې کله د پلاسي په جنگ (1757ز) کښې برے وموند نو بنگال کښې مشرقي هندوستان ئې د مسلمانانو د لاسه واخستو.

جنوبي هندوستان ئې هله قابو کړلو چې کله ئې ټيپو سلطان له په 1799ز کښې شکست ورکړلو.

وسطی هندوستان د (1857ز) د جنگ نه پس را کښې ایست.

شمالي هندوستان کښې که څه خاورې ایرې قوت و. نو هغه د بلاکوت د شهیدانو په وجه په (1831ز) کښې ختم شو.

خوا کښې بره. افغانستان بله د مسلمانانو مضبوطه مورچه وه، نو د 1893ز د معاهدې نه پس هغه هم قابو شوې وه.

پېرنگي اوس بلا شرکت غېري د هندوستان حاکم و. د هر قسمه يره ترهه که اندروني وه او که بیروني. هغه ختمه وه. تر دې چې کله ئې 1907ز - کښې روسانو سره لوژنامه دستخط کړله او په هغوي ومنله چې خپلو سرحداتو نه به ورته په افغانستان کښې گوتې نه وهو. نو بیا خو بیخي بې غمه شو او ټوله مخه او توجه ئې د گټلې هندوستان سمبالۍ ته کړله.

رښتيا رښتيا دي

د مسلمانانو د غوږونو نه د باچاهۍ د باد ويستلو په غرض هغه مسلمانان يوخوا ته وديکل او خپله ټوله توجه ئې هندو ته کړله. په هغو ئې پي راپرېښودل. په دفترونو کښې د کاغذي کارروايۍ د پاره بابوگان او دفتری عمله ټوله د هندوانو وه. تجارت کښې ئې هندوان مخکښې کړل ټپکې او سرکاري سرپرستي د هغوي وه. هندوان تعليم يافته او وکیلانو له ئې اثر او رسوخ پیدا کړلو. کله چې هندو ورو ورو راغونډیدو نو پېرنگې پوهه شو چې دے راته چرته رانیغ نه شي. ولې چې اکثریت د غېر مسلمو و دې خوا پېرنگي دا هم وليدل چې هغه د پېرنگي په خلاف د مسلمانانو ټول قوت زیر و زیر کړلو او په دوي کښې داسې د سر سړي پېرنگي پرې نه بنود. په خصوصیت سره د (1857ز) د انقلاب نه پس، چې هغه پېرنگي ته د ودریدو او هغه له د مخې وهلو جرات وکړے شي او که نن څوک د مسلمانانو مشران دي نو هغوي د يو بل سره په دې سيالی کښې دي چې څوک به د سرکار دولتمدار ډېره تابعداري او وفاداري په پېرنگي څرگنده کړي.

نو پېرنگي بیا مخه دې خوا مسلمان ته وگرځوله شروع د بنگال نه وشوله. په 1905ز کښې ئې بنگالي صوبه په منځ دوه کړله او مشرقي حصه ئې د مسلمانانو د اکثریت ترې نه جدا کړله او په دا شان ئې د مسلمانانو د خوشحالولو او رضا ساتلو کوشش وکړلو. چې څومره وخت تیریدلو. نو دې لوی پېرنگي له خوند ورکولو. هغه وليدل چې په سرکاري نوکریو او نورو حکومتي ښېگړو کښې کله د هندو او کله د مسلمان شا ټپول د هغه په څېر تمامېري.

اخوا چې څومره څومره تعليم له پېرنگي زور ورکولو نو کله هم نه خرابیدلو. ولې چې تعليم ئې نه ورکولے نو سرکار له به دفتری کار چا چلولو؟ او چې تعليم ئې ورکوو. نو هغې سره رڼا راتلله. د تعليم يافته سړي سترگي رڼا کيدې بیا چې د تعليم د مخکښې حاصلولو په غرض زلمي بهر دنيا او

رښتيا رښتيا دي

برطانيې ته تلل. نو هلته ئې هم ليدل چې قام څنگه حکومت سره په اختيار کښې شريک دے. نو دلته هم ورو ورو گونگوسې شروع شوې چې هندوستانيانو له هم څه نه څه شراکت پکار دے. چونکې هندوان دېر هم وو او تعليم کښې هم مخکښې وو تاجران او شته من هم وو، د بهر دنيا تعليم ئې هم د وسه کيدو. وکيلان، بيرستران هم وو نو دا مطالبې د هغوي د اړخه ورو ورو شروع شولې

که لږ په تحقيق ورته وکتل شي نو د هغه وخت د مسلمانانو مشرانو هم د 1857ز د واقعاتو نه سبق زده کړے و او کوشش ئې دا و چې مسلمانان د هندوستان د نورو فرقو سره په ملگرتيا او تعاون خپل ځان د پېرنگي د زياتي او جبر نه بچ کړي او د هندو، مسلم په اتحاد ئې دومره زور اچولو چې اوس هم بنيادم ورته حيران شي. په مثال کښې به زه صرف ديو مسلمان مشر خيالات بيان کړم. سر سيد احمد خان چې زمونږ بعضې سياسي ليدران هغه ته د دوه قومي نظريې باني وائي. په خپل يو تقرير کښې چې د 1884ز کال د جنورۍ په 27، ئې په گورداس پور کښې کړے دے، داسې گويانه دے:

We (i.e. Hindus and Mohammadans) should try to become one hearth and soul, and act in unison in old historical books and and tradition you will have read and heard, and we see it even now, that all the people inhabiting one country are designated by the nation the different tribes of Afghanistan are termed one nation, and so the miscellaneous hordes peopling iron, distinguished by the terns Persians, though abounding in variety of thoughts and religions, are still known as members of one nation. Remember that the words Hindu and Mohammadan are only meant for religious distinctions - otherwise all persons whether Hindu

رښتيا رښتيا دي

and Mohammadan, even the Christian who reside in the country, are all in this particular belong to one and the same nation.

(A Nation is Bron by Syed Hassan Mahmmod, page 339)

ترجمه: مونږ (يعني هندو او مسلمان له کوشش پکار دے چې يو زړه يو روح شو او په يووالي کښې عمل وکړو. په زړو تاريخي کتابونو او رواياتو کښې به تاسو لوستي او اوريدلي وي او مونږ حتي نن هم وينو چې هغه ټول خلق چې په يو ملک کښې اوسېږي، د يو قام په اصطلاح باندې پيژندلے شي ... د افغانستان مختلفو قبيلو ته يو قام وئيلے شي او دغه شان په ايران کښې اوسيدونکي متفرق قبائل فارسيانو باندې پيژندلے شي. اگرچه هغوي مختلف فکرونه او مذهبونه لري. ليکن بيا هم د يو قام د غړو په نامه ياديږي

ياد وساتئ چې د هندو او مسلمان په نومو الفاظ. مذهبي فرقو د پاره استعمالېږي. گڼې نو ټول افراد که هندوان دي که مسلمانان او حتي که عيسايان. خو چې په دې ملک کښې ژوند کوي. په دې خاص مورد کښې يو قام سره تعلق لري.

سر سيد احمد خان په دې هم لکه چې پوره تسله نه وه شوې. هم په دغه کال 1854ز ئې په لاهور کښې اندين اېسوسي اېشن ته په خپل مفصل تقرير کښې تردې لارې:

I heartily wished to serve my country and my nation faithfully. In the word Nation I include both Hindus and mohammadans, because that is that is the only meaning I can attach to it

ترجمه: ما د زړه نه غوښتل چې د خپل ملک او خپل قام

رېښتيا رېښتيا دي

خدمت په وفاداري سره وکړم. د قام په کلمه کښې هندوان او مسلمانان دواړه شاملوم. ځکه چې دغه يوازینی معني ده چې دې ته ئې ورکولې شم ولې داهم واورئ:

These are the different grounds upon which I call both those races inhabit India by one word i.e. Hindus meaning to say that they the inhabitants of Hindustan.

ترجمه دا هغه مختلف وجوهات دي چې زه هغه ټول نسلونه چې په هندوستان کښې اوسېږي، په يوه لفظ باندې يادوم. يعني هندو، د وئيلو مطلب دا شو چې هغوي ټول د هندوستان اوسيدونکي دي

يعني سرسيد احمد خان وائي چې هر هغه څوک چې په هندوستان کښې اوسي که د هرې عقيدې خاوند وي خو چې په دې خاوره د هندوستان اوسي، هغه ته هندي وئيلې شي په دې سلسله کښې د اقبال اولني وخت شعرونه هم د دغه مطلب گويانه دي:

سارے جهان سے اچھا هندوستان ہمارا

ہم بلبلیں ہیں اس کی یہ گلستان ہمارا

ترجمه: زمونږ هندوستان د ټول جهان نه ښه دے، مونږ د د بلبلان يو او دے مو گلستان دے

مذہب نہین سکھاتا آپس میں بیر رکھنا

ہندی ہیں ہم وطن ہے ہندوستان ہمارا

ترجمه: مذہب په خپلو کښې د ښمنۍ درس نه ورکوي هندوان يو: هم وطنه يو: هندوستان زمونږ دے

دانه سبح به زناړ کشيدن آموز

رېښتيا رېښتيا دي

نگاه تو دو بين است نه ديدن آموز

(پيام مشرق)

ترجمه د تسپو دانې د زناړ په تار وپښه او که چرې دا دواړه تا ته جدا ښکاري نو بيا بايد چې روند شې

دې شعرته لږ ښه غور پکار دے بعضې خلقو خود سياست په بنا د مختلفو فرقو تر منځه د تعاون خبره کړې ده، يعني مذهب په سياسي نکتہ نگاه د ملک د مختلفو فرقو تر منځه د بيلتون ذريعه نه ده گرځول پکار، ولې علامه اقبال خو په دې شعر کښې د سياست د ميدان نه وتلے دے، مذهبي تړون غواړي، د مسلمان د تسپو دانې د هندوانو د زناړ په تار پيبي او په دا رنگې مذهبي وحدت د پاره لار ازادوي، د دې نه زيات به په دې لږ کښې څه وئيلے شي؟ عام طور خو سياست کښې د (دوه قومي نظريې) په بنياد هندو او مسلمان دوه قومونه شميرلے شي، دوه داسې قومونه چې په ملک دننه يو ځاے اوسي او مذهبي عقيدې د هغوي د ملک په حقوقو څه اثر نه پرپاسي، ولې علامه اقبال خو د دوه قومي نظريې د پاوړۍ نه بهر وختو او په دې شعر کښې خو دا ثابتوي چې سياسي تړون نه اوچت مذهبي رواداري څه کوې چې بره د تړون او کلک تړون په مقام دې ودروي.

مطلب دادے چې چونکې پېرنگيانو د هندوانو مرسته کوله، هغوي ته سرکاري نوکري او مراعات حاصل وو. د نوکرو د پاره ورله د تعليم انتظام او بندوبست کيدلو.

مسلمان د پېرنگي زير عقاب ؤ. نو د هغه وخت مسلمانانو د خپلې خلاصۍ لاره هم صرف دا ليدله چې د هندو مسلم د اتحاد په برکت د پېرنگي غصې نه ځان بچ کړي.

پېرنگے هم د باتۍ په بوټي پوهه شو چې که دا هندوان او مسلمانان راته يوه ډله شي. نو د دوي مقابله خو د کيدو نه ده دې وجې نه هغه چې کله اولني

رېښتيا رېښتيا دي

اصلاحات کول او په لوکل باډيز او ميونسپلټيو کېنې نې اختيار هندوستان له ورکولو نو هغې کېنې نې ورله فرقه وارانته طريقه د انتخاب کېنودله دا اولنې قسط د (مارلي منټو Morley Minto Reforms) د دي ريفورمونو په نامه په 1909ز کېنې دا وکړې شو چې مسلمان به صرف مسلمان او هندو به هندو له ووت وړکوي. په دې طريقه پېرنګي د مذهبي عقيدې په بناء د جمهوري ادارو د بنياد اولنې رده کېنوده. دا د پېرنګي د اړخه اولنې گوزار و په هغه نظريه. کومه چې سر سيد احمد خان دوي په هندوستان کېنې خورول غوښتل. يعني د (بقومي نظريې) په مقابل کېنې د (دوه قومي نظريې) په بنياد پېرنګي کېنوده چې مسلمانانو او هندوانو ته دا څرگنده کړي چې که کمېټو او ميونسپلټيو او بره ادارو له راځي نو د مذهبي عقيدې په بنياد به خان خان له ډلې جوړوي چې هغه قامي تصور چرته جرړه ونه نېسي.

پېرنګي له دې پاليسۍ ډېر خوند ورکړلو چې په مختلفو وختونو کېنې نې مختلفو مذهبي فرقو سره معاشقې جاري وساتلې: چنانچه په 1912ز کېنې بيا د بنگال تقسيم مات کړې شو او د مشرقي او مغربي بنگال دواړې صوبې بيا يو ځاے کړې شوې. پېرنګي پوهه شو چې اگر چې په هندوستان کېنې د هندوانو اکثريت دے خود هغوي ټوله ابادي په هندوستان دننه محدوده ده بهر نورڅوک هم مذهبه نه لري: ولې مسلمان خو چاپېره خور وور پروت دے. د افغانستان نه واخله تر ترکيې پورې. اخوا د بلقان رياستونه او لاندي شمالي افريقه نو دا دومره غزیدلے قوت او په دې کېنې بيا د پان اسلاميزم د تحريک موجودگی. پېرنګي بيا د مسلمان د اړخه ووير و او چې څنگه اولنې جنگ عظيم شروع کيدلو نو د ترکانو بر خلاف د سلطنت عثمانیه په تباھی پسې وتلے پېرنګي به څنگه د هندوستان مسلمان سره مرسته کوله؟ نو پېرنګي يو وارې بيا د مسلمان د سرپرستی نه لاس

رېښتيا رېښتيا دي

واختو

په دې دوران يو دويم فسط د اصلاحاتو د مونتيکو چمفورد، Montagu Chelmsford Reform) په نامه ورکړے شو خو په هغې کېنې هم فرقه وارانته طريقه د انتخاب جاري وساتلې شوله. دې خوا چې کله پېرنګيانو په اولني جنگ عظيم کېنې د ترکانو په خلافت حمله وکړه نو دې د هندوستان په مسلمانانو کېنې يو ژوند پيدا کړلو او هغوي د پېرنګي بر خلاف په ډاگه ودریدل ولې پېرنګي وار خطا بل څه کړلو. چې کله کاندهي او کانکرس د مولانا محمد علي او شوکت علي سره مورچې ته راودانگل. نو پېرنګي پوهه شو چې دا خوبيا د پېرنګي هغه د (دوو قومونو) لوبه خوره شوله خلافت کمېټی څلور تجویزونه مسلمانانو ته وړاندې کړي وو:

- ۱) د سرکاري لقبونو واپسي. ۲) مسلمانانو له د سرکاري نوکرو نه استعفي. ۳) مسلمانانو له د فوځ او پوليس نه استعفي او ۴) د سرکاري ټکسونو نه انکار.

پېرنګي خپله توجه دويم او دريم تجویز ته کړله. ولې چې په دې طريقه د هغه خپل حکومت ته نقصان و او بدنامي نې وه خو رنګ نې ورله دا ورکړلو چې دا د هندوانو يوسازش دے او په دې طريقه هغوي مسلمانان د حکومتي چوکو او ادارو نه وباسي او په دا شان نې تباھی سره مخامخ کوي. دا رنګي نې کوشش وکړو چې د خپلو گوډاکیانو په ذریعه دې اتحاد او قامي تړون تړون نه فرقه وارانته رنګ ورکړي

د پېرنګي لوبه دا وه چې دا اتحاد او تړون په مسلمانانو مات کړي او چونکه د خلافت تحريک خو خالص د مسلمانانو تحريک و. هندوان خو ورسره د غېرت نه راپاڅیدلي وو نو که مسلمانان دا اتحاد مات کړي نو لازماً به هندوان زړه بدې او مايوسه شي. چنانچه د تحريک بر خلاف اولنې اعلان نظام حيدرآباد وکړو هغه په 1920ز کېنې د می په دوه ويستمه

رہنمائی رشتیا دي

فرمان جاري ڪرڻو چڻي د خلافت تحريڪ چونڪه د مسلمانانو د مفاداتو
برخلاف دے پھ دې وجه ئي پھ دغه تحريڪ پابندي ولگوله
د خلافت تحريڪ پھ دوران ڪنھي گاندهي او علي برادران پھ ڪڍه علي ڪرھ
مسلم يونيورسٽي ته تللي وو. د هغې اثر د خورولو د پاره پھرنگي اخوا
خپله توجهه وگرخوله او عليڪرھ ئي د مسلمانانو د حقوقو د تحفظ او د
هندوانو سره دنھمنئ ته تيارول شروع ڪرل
هم دا رنگي د وائسرائے هند د ايگزيڪٽيو ڪونسل يو ممبر محمد شفيع پھ
خپل يو ياد داشت ڪنھي پھ 2/11/1921 دا تجويز پيش ڪرو:

1. يو دا چڻي د هندوستان د متحده تحريڪ د ڪمزوري ڪولو د پاره دا
ضروري ده چڻي مسلمانان د دې تحريڪ نه را جدا شي او هغه به داسي
ڪهري چڻي پھرنگيان د ترڪو سره خه مناسب صلح نامه وڪري
2. دويم تجويز د يو تنظيم جوڙول وو. د انگريز او مسلمان د اتحاد د
داسي تنظيم جوڙول چڻي هغه د برطانوي سلطنت پھ ڪٽه وي يا Anglo
Mohammadan Union in the British Empire د دې پھ نتيجه
ڪنھي لارڊ ريڊنگ وائسراے هند پھ 21/9/1922 وزير هند ته ليڪي
چڻي:

I have just sent you a telegram which will show you how
near we have been to a complete break between the
Muslims and Hindus. I have been giving the greatest
attention to this possibility, and I had the greatest
assistance from Shafi in my council, who is a highly
respected Mohammadan.

ترجمه: ما اوس تا ته يو تار درلهرلے دے چڻي هغې نه به تاته داخبره
واضحه شي چڻي مونڙ څنگه د هندو او مسلمان تر منڃه د جدايي
راويستلو پھ مقصد ڪنھي تر ڊهره حده پوري ڪامياب شوي يو ما پھ
خپله دې مسئلي ته ڊهره توجهه ڪرې ده او پھ دې سلسله ڪنھي زما

رہنمائی رشتيا دي

امداد شفيع ڪرے دے، ڇوڪ چڻي د ڪونسل ممبر دے او ڊهر
باعزتہ مسلمان دے²

ڄومره چڻي وخت تيريري نو پھرنگي مجبوراً دې نتيجي ته رسيري چڻي د
مسلمانانو پھ ذريعه هغه دغه مقصد ضرور تر گوتو ڪولے شي هغه ته ڊهره
اسانه وه چڻي خان پھ دې خلاص ڪري چڻي پھرنگي خو اختيار پھربنودوتہ
تيار دے خو چڻي مسلمان او هندو پھ خپل ڪورڪنھي روغه نه شي ڪولے نو دا
خو د دوي خپله بدبختي ده، د دواڙو روغه ئي ورته شرط اينبے و دې خوا
ئې د خپلو گوڏاگيانو پھ ذريعه دا ڪوشش و چڻي د روغې جوڙي هيڄ رو
گودر معلوم نه شي چڻي دواڙه ڊلپي پھرنگي ته ناستي وي، د دوي پھ حقله
وزير هند لارڊ برڪن هيڊ Lord Birkenhead پھ 22/1/1925 داسي ليڪي:

The more it is made obvious that these antagonisms are
profound and affect immense and irreconcilable section
of the population, the more conspicuously is the fact
illustrated that we and we alone can play the part of the
composers.

ترجمه: ڄومره چڻي مونڙ د دې ثابتولو ڪنھي ڪامياب شو چڻي دا
اختلافات دومره مونڙين او بنيادي دي چڻي دواڙه فرقې يو بل سره
يو خاے ڪيدو ته نه پھريڙي نو دومره به دا حقيقت پھ ڊاگه ڪري.

² سر اقبال هم د شفيع مسلم ليگ غرے و د سر شفيع پھ سپارنٽنه/ شفارس ورله د نانٽ هه يعني
سر خطاب ملاو شوعے و د شفيع ليگ او جناح ليگ اختلاف پھ جداگانه انتخاب و هغه وخت
جناح صاحب هندوستانی قوم پرست و او جداگانه انتخاب ئي نه غوڻيتو، او شفيع ليگ او مسلڪ
قادريان جداگانه انتخاب غوڻيتو د ڪومې مطالبه چڻي اغا خان 1906 ڪنھي ڪري وه د قادياني
مسلڪ مشر خليفه بشير الدين 1927 يو ڪتابگوٽر 'هندو مسلم برابلم' پھ دې مسئله ليڪلے و شفيع
ليگ او قادياني مسلڪ همنوا وو ڪله چڻي هندوستان د سائمن ڪميشن بائيڪاٽ وڪرو نو خليفه
بشير الين د قادياني رسالي 'الفضل' ڪنھي يو ليگ 'مسلمانان هند ڪے امتحان کا وقت' وليڪلو
او دتعاوف خبره ئي وڪره سر اقبال هم د شفيع ليگ د سبڪتڙه ڊه ڄٽ ڪميشن سره د مرستي اعلان
وڪرو

رښتيا رښتيا دي

زمونږ دا حيثيت مجبوراً قبلوي چې مونږ. صرف مونږ د دې جوگه
يو چې دغه دواړه ډلې يو ځای وساتو.³

او چې د مقصد نشاندې و شوله نو اوس پېرنگي ته د دې مقصد د
حاصلولو د پاره د ذريعو او وسيلو ټولو کار په غاړه شو. اخبر په ډېرو
كوششونو او سازشونو دغه كار تر سره شو او وائسراي ريډنگ په وزير
هند زېرې و كړو.

لكه چې په 1/1/1925 ليكي:

The bridge Gandhi had built to span the gulf between the
Hindu and Mohammadan has not only broken down, but I
think it has completely disappeared.

ترجمه: هغه كوم پل چې د هندو او مسلمان تړون د پاره جوړ كړې ؤ.
هغه دا نه چې گنې مات شو. بلكې هغه - فكر كوم - چې بيخي له
منځه يو وړې شو.

ولې پېرنگي ته د ټولونو لورې تكليف دا ؤ چې مسلمانان تس نس وو څوك
په يو جماعت كښې وو څوك بل كښې د پرې او جمې وې. د پېرنگي
تابعداري څو ټولو قبلوله هغه د يو بل مشري ئې نه منله هم په دغه خط
كښې وائسراي ليكي چې حالات سازگار نه دي او مسلمانان اوس په كلكه
حكومت سره په ملگرتيا كښې تړلي دي، خو:

³ د هندو مسلم تر منځه منافرت او كركې د پاره دوو مېر په 1906ز كښې د مسلم ليگ بنياد
كېښودې شو - دا ځكه 1905ز كښې لېبر پارټي واكمنه شوې وه چې هغې د منشور له رويه
هندوستان كښې پارلماني ادارې جوړول غوښتل او دې سره د مسلمان اشرافيه چې د انگرېز تالي
خته وه، اثر كېدو نو د ډاكټر مېكزي په ډاډه سر اغا خان د تالي ختو مشرانو يوه ډله جوړه كړه.
وائسراي سره ئې وليدل، د جداگانه انتخاب غوښتنه ئې وكړه - د جداگانه انتخاب دا مطالبه د
استعماري مديريتو په اشاره وه ځكه لاره لمنگتن بيا جان مورلې ته خط كښې ليكي چې هندوستان
كښې زموږ واكمني په دې كښې ده چې مختلفو قومونو يو كېدو ته پرې نه ږدو. دا خط د مير بوس
كتاب 'آغا خان' كښې دے

رښتيا رښتيا دي

There is no great outstanding man to compose the
differences and to lead them.

ترجمه: په مسلمانانو كښې داسې مشر نه شته چې په چا دوي
راغونډ شي او هغه د دوي لارښوونه وكړي

دغه وخت كښې د مسلمانانو دا حال ؤ چې هغه كوم د نورو دلو او
تحرېكونو سره ؤ هغه خو په ځای پرېږده په خپله مسلم ليگ په دوه ځايه
تقسيم ؤ: يوه ډله د سر محمد شفيع. بله د جناح صاحب ډله وه. جناح
صاحب نه پېرنگيان په دې خوا بدي وو چې هغه د مخلوط انتخابات، په حق
كښې ؤ، نو كوشش دا شروع شو چې كد دے د مخلوط په ځای جداگانه
طريقه د انتخاب ومني نو كار به اسان شي. هم په دې سلسله كښې
وائسراي په 30/5/1929 كښې ليكي:

I had a long talk to Jinnah a few days ago which made it
very clear to my mind that he and all the Bombay people,
who are not disposed to love congress, are disposed to
swing in our direction if we can give.

ترجمه: ما د جناح سره اوږده مرکه وكړله هغې نه دا خبره په ډاگه
څرگندېږي چې هغه او د هغه سره نور د بمبې ملگري ئې د كانگرس
سره مينه نه لري زموږ پرې ته را اوږويدو د پاره تيار دي، خو كد
زمونږ هغوي سره د وروستو امداد وعده وكړو

نو چې كله د وائسراي او جناح صاحب د ملاقات نه پس دوي په دې نتيجه
ورسېدل چې جناح صاحب به د سر كار غاړې ته ور اوږي - نو اوس پېرنگي
ته اسانه شوله چې د مسلم ليگ دا ډلې يو كړي. لكه چې وائسراي
بېشنگوئي كړې ده (21/3/1929):

The two wings of the Muslim League are to meet in Delhi
at the end of this month with a rapprochement between sirs
Mohd. Shafi and Jinnah Jinnah may be expected to

ریتیا ریتیا دی

regain before lone his former commanding influence in the Muslim League.

ترجمہ د مسلم لیگ دواړه ډلې به د دې میاشتې په اخره کښې په ډیلی کښې راغونډیږي چې د سر محمد شفیع او جناح تر منځه روغه وکړي

د دې خبرې توقع ده چې جناح بیا هغه خپل زور اثر او رسوخ په مسلم لیگ کښې تر گوتو کړي

فکر کوئ غونډه نه ده شوې. ولې وانسراے خبر دے چې روغ به کږې او روغ هم داسې چې سر محمد شفیع به جناح صاحب ته مخه ازاده کړي. دغه کار خو تر سره شو اوس ورله ډله پکار ده او د ډلې نه علاوه ورله د رقم انتظام هم کول غواړي. وانسراے په 26/11/1929ز کښې لیکي:

I hear that suggestion are being put out that Govt. should in some way towards raising funds in order to organize proper Muslim representations and of course we should like them to have the best advocaey they can find

ترجمه داسې اوړو چې دا تجویزونه وړاندې کږې چې سرکار دې په دې مسئله غور وکړي چې د مسلمانانو د باقاعده نمائندگۍ د پاره د رقم مناسب انتظام وکړي. یقیناً مونږ دا غواړو چې د مسلمانانو دې باقاعده بڼه منظمه نمائندگي وشي

پېرنگي لکه چې دا ذمه اخستې وي چې د پارټۍ د تنظیم په سلسله کښې به د ټولو د یو کولو هم کوشش وشي. د چنډې غور به هم وشي. خو یو؛ مضبوطه او منظمه پارټي ضروري ده وانسراے غریب لگیا دے لکه چې د خپل ملاقات حال د سرفضل حسین سره په 2/2/1931ز - لیکي:

He (Fazal Hussein) developed the view that the only ehance of sure progress was that a strong party should come in to being which should devote itself to fighting

ریتیا ریتیا دی

congress.

ترجمه هغه، یعنی سرفضل حسین، د دې نظرې په حق کښې دے چې د پشرفت د پاره صرف یو لاره ده چې یو مضبوطه پارټي منظمه کړے شي او کار نې صرف د کانگرس سره مقابله وي

د کانگرس سره د مقابلې او جنګ د پاره ډله پکار ده او د مسلمانانو پکار ده پېرنگے استاد شانه ناست دے خپلو ملګرو ته داسې هدايات جاري کوي ته به وائې دے د مسلم لیگ صدر دے. لکه لارډ ایروین Lord Irwin چې په 9/2/1931ز کښې د خپلې پارټۍ کارکنانو ته خطاب کوي:

I told him (sir Mohd. Shafi) that I thought they would all have to right hard and that it was no good supposing that a few packed meeting, of newspaper articles would meet the situation. They must be prepared to go out as whole time missionaries and carry the flaming torch throughout the length and breadth of India. They must be prepared to build up a greet organization which might focuss all constructive efforts to fight congress.

ترجمه: ما سر محمد شفیع ته ووي چې تاسو ته بڼه مضبوطه جنګ در په غاړه دے. به دې نه خلاصیږئ چې چرته په کمرو کښې په دغو غونډو سره یا د اخبارونو په مضمونونو به ستا سو مقصد ترسره شي. تاسو له پکار دي چې ټول وختي کار وکړئ. خانونه دې کار ته وقف کړئ او د حرکت دا شمع د هندوستان گټ ته ورسوئ او د یو داسې قوي تنظیم بنیاد کېږدئ چې هغه د کانگرس په خلاف یو تعميري تحریک وي

وانسراے دا هدايات ورکړل. بیا لیکي چې وعده وعید وشول:

..... and they propose to get to work vigorously and comprehensively. This is encouraging and I only hope this good resolution do not fade away.

رہنمیا رہنمیا دی

ترجمہ ہغوی ارادہ لری چہ ڊہر زر بہ باقاعدہ او مکمل کار شروع کړي. دا ما ته ډېره د زړه غټاوي خبره ښکاري او امید لرم چہ دا ښک تجویزونه به نیمگړي نه پاتې کېږي وائي چہ مونږ پوره منصوبه تیاره کړې ده. رقم به والیان ریاست ورکوي. پېرنګیانو لوبه داوه چہ دلته په هندوستان کېنې مونږه مسلمانان راغونډ کړو د هغوي نه یوه ډله جوړه کړو چہ هلته په لندن کېنې پېرنګیان نورې دنیا ته دا لانجه داسې رامخکېنې کړي چہ هندوستانیان پرې په خپل کور کېنې نه جوړېږي.

چنانچه د اول غونډه مېزي کانفرنس د رابللو په دوران کېنې پېرنګي د دغه فرقو وارانہ اختلافاتونه پوره فائده واخسته بیا ئې دا کوشش نور هم په زور شور شروع کړلو چہ مسلمانان په شا وټپوي او د کانگرس مقابلې ته ئې ښه په کلکه ودروي او چي بیا کله دویم غونډه مېزي کانفرنس په لندن کېنې را وبللے شي. نو اگرچه گاندهي چي هم په دغه کانفرنس کېنې شریک شو. مگر چونگې هغه خپله لوبه جاري وساتله. نو د دې په حقله وزیر هند سر مامویل هور Sir Samuel Hoare په 10/2/1931ز لیکي:

The delegates are much further off with each other than they were last year, and I don't believe there is the least chance of a communal settlement in the minorities committee.

ترجمہ د دواړو ډلو نمائندگان پروسې کال په نسبت سړ کال نور هم د یو بل نه لري دي او دا مې یقین دے چہ د اقلیتی کمیټی په غونډه کېنې د فرقو وارانہ مسنلې د حل کولو څه هم امکان نه دے پاتې

پېرنګي که یو خوا مسلمانان د کانگرس په مری کېنې اچول نو په دغه بل اړخ ئې دا کوشش و چي که دا اچھوت یا هریجن Depressed classes.

رہنمیا رہنمیا دی

untouchables د ذات پات د هندوانو نه را اوشو کوي. نو په دې طریقہ به د هندوانو پرہ کمزوری شي. ښه پر امد دی چي د والیان ریاست نه علاوه ورله د هریجنومشر امبیدکر Ambedka په گوتو ورغے. وزیر هند په 27/12/1932ع لیکي:

Ambedka has behaved very well at the Conference and I am most anxious to strengthen his hands in every reasonable way.

ترجمہ په کانفرنس کېنې د امبیدکر رویه ډېره ښه وه زه په دې کېنې ډېر سخت غرضي یم چي په هره معقولہ طریقہ دې زه د هغه متي مضبوطي کړم

خو دغه درک هم ورله گاندهي چي ورک کړ. گاندهي چي د هریجنو د حقوقو د تحفظ د پاره او هغوي له د هندوانو په مذهبي معاشره کېنې د یو باعزتہ مقام ورکولو د پاره د مرگ روژه ونیوله امبیدکر په دوه و کېنې گېر و. که د هریجنو په نامه پېرنګي سره ودریږي نو هلته د گاندهي د روژې په نتیجه کېنې د مرگ ذمه واري پرې راخي او که د گاندهي چي سره څه دروغې جوړې لار وباسي نو د پېرنګي د ملگرتیا او امداد نه به لاس وینځي. خو اخبېر د گاندهي چي روژې رنگ راوړلو. امبیدکر د ټول هندوستان راټي عامه په دې مجبوره کړلو چي که تہ د هریجنو د حقوقو تحفظ غواړي. نو بیا خو ستا پرہ د گاندهي چي سره ده اخبېر یونا یکت Poona Pact په نامه د هریجنو او گاندهي چي تر منځه یوه لوښامه وټوله او امبیدکر پرې دستخط وکړلو. نو د پېرنګي دغه غوز خو متاک وخت نو اوس خو ورته صرف او صرف مسلمان پاتې شو. ولي د مسلمانانو په سلسله کېنې پېرنګي ته یو بل مشکل پېښ شو چي د کله نه لار و لنگډن د ایروین په ځای وائسرائے مقرر شو نو جناح صاحب په کډه د هندوستان نه انګلستان ته لاړ. داسې وئیلے کیدل چي د جناح صاحب د و لنگډن سره هغه

وخت ڇهه نا چاڻي او زرد بند او ڇي ڪله ولنگون ڊمبي گورنر ۽
 ڇي ولنگون ڪله ڊ هندوستان ڊ ٽول واکه وائسراي ڊ به حيثيت ڪنبي ڊيلي
 ته راڻي. نو جناح صاحب خبر ڊي ڪنبي وليد ڇي ملڪ پر ڊي. چنانچه
 ڪله ڊريم غونڊ مڙي ڪانفرنس ڊ پاره وائسراي ڊ مسلمانانو نومونه ليڪل.
 ڊ هغي ڪنبي ڊ جناح صاحب نوم نه ۽. بلڪي هغه شپڙ ڊ مسلمانانو
 نمائندگان دا وو. هيز هائس اغا خان. انرڊيل چوهدري ظفر الله. ڊاڪٽر
 شفاعت احمد خان. سر عبدالرحيم. سر محمد يعقوب او سر محمد اقبال.
 خو پيرنگي مطمئن ۽. هغه ڊ خپله جانبه ڊ فرقه وارانہ بيلتون ڊ پاره دومره
 خواري ڪڙي وه ڇي وائسراي دا تسله وزير هند له ڊي 31/10/1932
 ورڪوي:⁴

The Hindus, Sikhs and Muslim are to meet no Nov.3 at
 Allahabad to Endeavour to arrive at an agreement which
 will do away with the communal Award. I am assured by
 those who know that no agreement will ever be reached.
 ترجمه هندوان. سڪهان او مسلمانان به ڊي ڊريمه ڊ نومبر ڊي اله اباد
 ڪنبي راغونديري ڇي ڊ ڪيونل ايوارڊ ڊي خلاف فيصله وڪري. مال له
 با خبره خلقو دا تسله راڪڙي ده ڇي ڊ متفقہ فيصلې هيڄ امکان
 نشته

پيرنگي ڊ ڊي خپلي پاليسي نه بيخي مطمئن ۽ او دا ئي پوخ يقين ۽ ڇي ڪه
 ڊ نورو اصلاحاتو ڊي رٽيا ڪنبي اوس ڊي هندوستان ڪنبي انتخابات وشي. نو

⁴ سر محمد اقبال ڊ سر ظفر الله خان سخت خلاف به ڊي ۽ ڇي ڪله سر فضل حسين ڊ پنجاب وزير
 اعلي شو او ڊ هغه ڊي خاڻ سر ظفر الله ڊ وائسراي ڪونسل غڙي شو ڇي سر اقبال ئي اميدوار ۽ نو
 ڊي ڊ هغه له ڪله ڊ مسلڪ قاديانيت خلاف شو او اخبارونو ڪنبي ئي ورپسي ليڪل پهل ڪرل.
 البته جناح صاحب سر ظفر الله قادياني خپل زوے بللو لکه ڊ اوويشتم مارچ 1939 ز اسمبلي وينا
 ڪومه ڇي عاشق حسين بهالوي خپل ڪتاب ڪنبي ورڪڙي ده وروستو ئي سر ظفر الله خان ڊ پاڪستان
 ڊ بهرنيو چارو ورومينه وزير وٺا ڪلو

هغه فرقه وارانہ جذبات پيرنگي داسي راپارولي وو ڇي هغه ڪسي ڊ دواڙو
 فرقو تر منڊه ڊ ملڪرتيا او اتحاد هڊو سوال ڊ منڊه نه وڻي ۽ او لکه ڇنگه
 ڇي پيرنگيانو دا مبارڪي اخستي ڇي به ڊويم گول ميز ڪانفرنس ڪنبي
 اختلافات ڊ اولني نه زيات وو نو هم بيخي ڊي ڊارنگه ني وليدل ڇي به ڊويم
 ڪانفرنس ڪنبي دا اختلافات ڊ ڊويم نه هم نور زيات شوي وو او معلوميدہ
 داسي ڇي پيرنگي ڊي ڊي لوبه ڊي ڊر خوشحاله ۽ ڇي ڊ ڊي خاڻ نه ڊ
 هندوستان ڊ مختلفو فرقو او ڊلو مشران لندن ته بوخي. هلته ئي لکه ڊ
 مرزانو جنگوي او ڇي ڇهه ڊ روغي جوڙي لار وڻي نو پيرنگي به ٽولي
 دنيا ته مخ ڪڙي وائي به ڇي مونڙ ڇهه وڪرو؟ مونڙ ڇو ڪه هر ڇومره ڪڙو.
 تاوان او خواري ڪوو. خو ڇي هندوستانيان ڊي ڊي خپل منڊ ڪنبي نه
 جوڙيري. نو زمونڙ لاره ڇهه؟

پيرنگي ڊ لارڊ ايروين ڊ وخت نه دا ڊي ڇرگنده ليدل ڇي ڪله به فرقه وارانہ
 طريقه انتخابات ڪڙي. نو هغه ڪنبي به لازماً مذهبي جذبات رالڙيري او
 ڊي مسلمانانو ڪنبي به هغه ڊي قوي ڪڙي ڪومي ڇي ڊ مذهب ڊي نامه ووٽ
 غواڙي او ڊي ڪنبي ئي دوه نڀڪڙي ليدلڙي: يو خو دا ڇي ڊ ڪانگرس
 مقابلي داره به ڊي مذهبي عقيدہ منتخبا شوي مسلمانان معبران وڊيري او
 دويمه دا ڇي ڊ قام پرسته مسلمانانو ڊ مقابلي ڊ پاره ڊ اسلام نوم استعمال
 شي نو ڊي دا شان به ڊ قامي خلقو ڊي خاڻ فرقه وارانہ نمائندگي تسليم
 ڪڙي شي او مخڪنبي به ڊ اتحاد او ملڪرتيا ڊ پاره ڊ ڪانگرس سره چڙي هم
 يوڇاڻ نه شي.

اوس هم اگر ڇي وزير هند بار بار دا خطونه ليڪل ڇي وائسراي ولنگون ڊ
 ڊي نه منع ڪڙي ڇي انتخابات وڪري. ولي ولنگون ڊي ڊي ٽينگ ۽ ڇي
 ڪانگرس بيخي ڪمزور ڊي شوي ڊي ولي ڇي ڊ هغوي ڊ سول نافرمانی
 تحريڪ ناڪاميابه شو تر ڊي ڇي وائسراي ويل ڇي گاندهي جي ختم ڊي

ريڊياريٽاڊي

او هغه خپلو افسرانو، رپورٽونو او ڊائرو بيخي په دي يقيني ڪرے وڃي ڊيڪشن په نتيجه ڪبي به فرقه وارانہ جذبات دومره راوياريڊي او ترمنځ به نفرت او ڪرکه دومره زيانه شي جي دي ڪنبي ڊ ڪانگرس ڊ گنتي هلو ڊ هيڃ قسمه گنجائش نشته. البته په دي خبره پوهه دي چي ڊ ڪانگرس په مقابله ڪنبي ڇه نڪره او زړه وره ډله نشته لکه چي ليکي (9/9/1934):

But alas Our backers are flabby crowds without any courage whiles the congress. However stupid their actions, are not afraid of fighting.

ترجمه بلڪي افسوس دا ڊے چي زمونږ ملڪري پرسمن دي او جرات پکښي نشته ڊ دي په مقابله ڪنبي ڪه ڪانگرس هرڅومره بي وقوفي لري خو بياهم ڊ مقابلي نه غاږه نه غروي.

خو خبر، ڊ دغه ڪمي او نيمگرتيا ڊ پوره ڪولو ڊ پاره هم وائسراے انتظام ڪرے و او ڪه سياسي ډله نه وه نو سرڪاري ډله خو وه ڪنه. لکه چي په 24/9/1934 ليکي:

I have written to Governors asking them to give a hint to their ministers to help pro.govt. candidates and also asking them, if opportunity offers, to see that good candidates are selected we have to sit quite still up here and say nothing except in private on publicity we are doing the best we cop.

ترجمه ما صوبائي گورنرانو ته ليکلي دي چي خپلو وزيرانو ته اشاره وکړي چي ڊ سرڪار ڊ ډلي اميدواران کامياب کړي او دي ته هم فکر وکړي چي ښه اميدواران وټاکي. خاني به مونږ دلته غلبي ناست يو او بي ڊ ذاتي مجلسونونه به ڊ زړه خبره په ډاگه نه ڪړو- ڊ پرويڊنگنډي په سلسله ڪنبي مونږ خپل پوره وس ڪوو.

ريڊياريٽاڊي

ڊ صوبائي انتخاباتو تيارے

ڊ لارڊ ولنگڊن ڊ وائسراے توب خاتمه په 1936 از ڪبي. شوله ڊ ده په ځاے نوے وائسراے لارڊ لينليتهگو، Lord Linlithgow، هلتنه لندن ڪبي ڊ وزير هند سر سامويل مور په ځاے زيبيلنه، Zetland، نوے وزير هند مقرر شو دي دواړو په شريڪه او په خصوصت سره وائسراے لينليتهگو په دي خپل دور ڪنبي ڊ هندوستان ڊ مختلفو فرقو يعني هندو او مسلمان تر منځه ڊ نفاق او بيلتون دا مسئله دومره په استازي او صفائي مخکښي بوتلله چي ڊ هغوي يوځاے ڪيدو ڊ پاره پکښي ڊ هيڃ قسمه گنجائش پائي نه شو ڊ ده هم لکه ڊ مخکښي وائسراے لارڊ ايروين هسي دا تسله وه چي دلته ڪنبي ڪله انتخابات ڪهري او په جدا گانه طريقه انتخاب ڪهري، يعني چي هندو په هندو له او مسلمان به مسلمان له ووٽ ورکوي، نو ڊ دي انتخاباتو په نتيجه ڪنبي به ارومرو فرقه وارانہ جذبات پارولے اميدواران به ڊ مختلفو فرقو ڊ مذهبي جذباتو او خواهشاتو په بنا نه ووٽ غواړي او نتيجه ئي څرگنده ده چي په اسمبلي ڪنبي به هندوستاني ذهن ممبران نه وي. بلڪي هندوان او مسلمان به عقيدې په بنياد هرې مسئلې ته گوري او ڊ خپل سياسي مستقب ئي هميشه په دي نظر وي چي څه داسي پاليسي اختيار نه کړي ووتيران ترې نه خفه او مايوسه شي نو لازمي خبره ده چي په داش سياست قامي مفادات نه بلڪي فرقه وارانہ مفادات سواره وي

ڊ دغه وخت په حقله وائسراے ليکي چي موجوده وخت ڪنبي، ڪانگرس ڪنبي اختلافات دي ڊ گاندهي جي او موجوده صدر جواهر لال نهرو تعلقات هم ښه نه دي او گاندهي جي ڊ دي خاطره ڊ ڪانگرس سالانه غونډه په ڊسمبر ڪنبي رابللي ده ڊاگر چي معياد ئي تر مخکي کال اپريل پوري

رہنیتا رہنیتا دي

حقيقي حاکم پهرنگے د کانگرس مقابلہ ونہ کړې شوه . نو دغه غریبانان به ئې ځه وکړې شي بله دا چې د هغوي نه هم پهرنگي لسه ويستلې وه او پکښې دومره ئې چرته د سر سرے پرېننه نه و چې چا کښې به لږه هم ځه خود داري وه. لا عزت نفس و. پهرنگيانو ډېر کوشش وکړو. خو خوند ئې ونه کړو. اخبر وزير هند ايمري Amery دومره مايوسه او په قار شو چې د دي نوابانو. شهزادگانو او راجگانو په حقله په دي ليکلو مجبور شو:

It has been real mistake of ours in the past not to encourage Indian princes to marry English wives for a succession of generations and so breed a more virile of a native ruler

(Documents 1.10.194)

ترجمه: په ماضي کښې زمونږ نه دا سختې غلطې شوې ده مونږ بايد د هندوستانی شهزادگانو حوصله افزائي کړې وے چې د نسلونو نسلونو په تېرېدو سره ئې انگريزي ښځې کولې چې په دي توگه د ملکي حکمرانانو په سپړه طرز منځ ته راغله وے.

مطلب دا دے چې د ايمري مطابق خود دوي دا نسل د وړوکولو دے دوي کښې خو هډو د سره ځه نازينتوب نه شته علاج ئې دا ښويدلے دے چې پکار وو چې مونږ وخت د سره نه دا کوشش کړے وے چې دا واليان رياست پهرنگي ښځې کړے وے چې ځه نارينه اولاد ئې راوړے وے او نن زمونږ پکار راغله وے.

د هريجنو مسئله ورله گاندهي جي حل کړله هغه د هريجنو د حيثيت د پاره او هغوي له د مساوي حق گټلو د پاره روژه ونيوه او روژه هم د مرگ پورې. د هريجنو مشر امبيدکر خو حکومت په خپل لاس کښې اخستے و او پهرنگے ښه مطمئن ناست و. ولې دي خوا ورته دا لانجه گاندهي جي پېښه کړله چې هندوانو امبيدکر ته مخ وگرځوه (چې که ته په رهنيتيا د هريجنو د پاره

دے) چې نوے صدر منتخب شي وائسرائے ليکي چې په صدرات کښې هم اختلاف دے ولې چې گاندهي جي غواړي چې اراج گوپال اچاريه صدر شي او جواهر لال کوشش کوي چې عبدالغفار خان د خان نه پس صدر کړي

خبر چې پهرنگي صوبائي انتخابات وکړل نو د هغې په نتيجه کښې کانگرس د هندوستان د يوولسو صوبونه په اتو کښې اکثريتي ډله وه. نو اوس خو پهرنگے په بل رنځ اخته شو. اوس خو د هندوستان اولس خپله فيصله واوروله او د دي خبرې هېڅ قسمه گنجائش پاتې نه شو چې که سبا له د 1935ز ايکت د لاندي هغه دويمه مرحله د مرکزي اسمبلۍ د انتخاباتو راځي نو اختيار به په مرکز کښې هم د کانگرس ډلې ته ځي.

نو اوس پهرنگے په دي مجبور دے چې د انتخاباتو د نتيجو په رڼا کښې د پيدا شوي حالاتو سر دوباره جاج واخلي او د کانگرس د مقابلې د پاره نور قوتونه راټول کړي.

پهرنگي چې چاپېره وکتل نو د هغه په نظر کښې درې قوتونه وو چې د کانگرس مقابلې پرې وکړے شي. د ټولو نه لومے او وفادار قوت د هندوستان د ځه د پاسه شپږو سوو (600)، رياستونو د واليانو و چې هلته نه انتخابات کيدل او نه د قامي او اولسي حکومتونو د قائمولو ځه امکان و. د چرچل د وينا مطابق د دغو رياستونو ابادي نهه (9) کروړه ده. دويم طاقت چې هغه پرې کانگرس ته نقصان رسوله شو هغه اجهوت (هريجن) Scheduled Castes وو چې پهرنگي دا اواز وکړو چې کانگرس خو د برهمنانو او ذاتي هندوانو تنظيم دے دا هريجن ځانله جدا قوم دے او د چرچل په وينا قابو څلور کروړه ابادي لري. دريم قوت د مسلمانانو دے چې هغه هم ځه لسو کروړو ته قابو دي واليان رياست په مقابلې کښې جواهر لال نهرو د يو تنظيم بنياد کېښودو چې هغې ته ئې (د رياستونو د خلقو کانگرس) States People's Congress وايه واليان رياست وليدل چې د ملک

حیثیت او حق غواړې. نو بیا خو پکار دي چې ته گاندهي جي سره په شریکه ملا وترے ولي چې ستاسو د دواړو خو يو مقصد دے ، اميد کرمجور و. بله لار ورته گاندهي جي نه وه پرېنېي اخبر گاندهي جي هله روزه ما ته کرله چې امبيوکرد (پونا پکت) په نامه د گاندهي جي سره دستخط وکړو او په دا شان دغه دويم قوت د انگريز هم د هغه د لاسه ووت نو اوس خو ورته صرف او صرف مسلمانان پاتي شو چې په هغوي کښې کاروکړي او هغوي د کانگرس سره سره مقابلي ته تيار کړي د لارې ولنگون د تللو سره جناح صاحب بيا وطن ته واپس راغے وائسراے هند هغه ملاقات له وغوښتلو د دې ملاقات په حقله هغه چې کوم خط وزير هند ته په 9/9/1937 کال ليکله دے. هغې کښې ئې دا خبره کړې ده:

He took very strongly the view that we didn't pay sufficient attention to the Muslim. That there was the real risk of the Muslims being driven into the arms of the congress.

ترجمه هغه دا خبره په شدت سره محسوس کړې ده چې مونږ مسلمانانو ته څه خاطر خواه توجه نه ده کړې شوي او د دې په نتیجه

کښې دا خطر قائم ده چې مسلمانان دې کانگرس کښې پريوځي

او د دې په دليل کښې مخکښې وائي چې جناح صاحب زما گاندهي جي سره په ملاقات هم گيله من و:

He (Jinnah) suggested that the interview (with Gandhi) was largely responsible for the lifting of the ban on Abdul Ghaffar's return to the Frontier province & the fall of Abdul Qayyum's ministry (Sahibzada).

ترجمه: هغه ووي چې د گاندهي جي سره د ملاقات په نتیجه کښې د عبدالغفار خان نه پابندي لرې شوه او هغه خپلې صوبې نه ازاد شو او هم په دا شان د صاحبزاده، عبدالقيوم وزارت شکست وخوړو.

يعني جناح صاحب پېرنګي ته وائي چې زه د کانگرس دومره پورې خلاف يم چې که زما خپل هم مذهب مسلمان وروز هم د کانگرس سره ملګرتيا کوي نو زه د هغې بر خلاف هم پېرنګي سره پرې کښې ودرېدو ته تيار يم او تماشه خو دا ده چې سر صاحبزاده عبدالقيوم خو په مسلم ليک کښې نه و. ولي حقيقت دا دے چې تر دغه وخته پورې خو په صوبه سرحد کښې دومره د مسلم ليک تنظيم هم نه و ځکه خو په اسمبلي کښې يو ممبر هم د مسلم ليک نه و. ولي چونکې صاحبزاده صاحب د سرکار سرے و نو د دې وجې نه جناح صاحب د هغه د وزارت په ماتيدو خفه و او دې خوا هم لږ فکر پکار دے چې د صاحبزاده صاحب وزارت خو د عدم اعتماد د ووت په ذريعه مات شوی و نو جناح صاحب لکه چې د جمهوري ادارو هم څه خاص ضرورت نه محسوسولو

خبرې اترې لکه چې روانې وې د وائسراے سره په بل ملاقات کښې خبره لږه نوره هم څرګنده شوله. وائسراے ليکي (19/8/1938):

He (Jinnah) I ended up with the suggestion that we should keep the centre as it is now. That we should make friends with the Muslims by protecting in the Congress provinces and that if we did that, the muslim would protect us at the Centre.

ترجمه هغه (جناح صاحب) په اخبر کښې دا تجویز پېش کړو چې مونږ دې مرکز هم داسې پرېږدو او مونږ له پکار دي چې د مسلمانانو سره دوستي وکړو او د کانگرس د حکومتونو په صوبو کښې که مونږ د مسلمانانو حفاظت وکړو. نو مسلمانان به په مرکز کښې زموږ امداد وکړي⁵

⁵ څېړنکاره ډاکټر عائشه جلال خپل کتاب The sole Spokesman کښې په مخ 45 ليکي چې اګست 1938ز کښې جناح صاحب قائم مقام وائسراے لاره برابرون سره دا سودا بازي کوله چې که

رېنتيا رېنتيا دي

لکه داسې سودا بازي به وشي پېرنگې پوهه دے چې که زه په مرکز کښې انتخابات کوم نو دلته مرکز کښې. د مرکزي حکومت اختيار د کانگرس لاس ته ورځي نو د هغه دا کوشش وو چې په هره طريقه وي چې د 1935ز اکت د لاندې د مرکز د انتخاباتو نه په څه چل ځان خلاص کړي. نو جناح صاحب ورسره په دې سودا ته تيار دے مطلب دا جناح صاحب په واضحه ټکو کښې وائي چې اختيار دې هم پېرنگي سره پاتې شي په مسئله کښې هم لکه چې د پېرنگي او مسلم ليگ پاليسي سره پوهه وي. لکه چې وائسراے په 29/1/1939 کال ليکي:

I gathered further that a resolution was actually passed at Patna to the effect that the All India Muslim League aside if Congress intervention in the affair of the states continued.

ترجمه زه داسې خبر شوه يم چې په پټه کښې يو تجويز دا هم پاس شوه دے چې که کانگرس په رياستونو کښې خپل مداخلت بند نه کړو. نو بيا به مسلم ليگ هم مجبوراً دغه کار ته ملا وتړي. يعنې مطلب دا چې مسلم ليگ د رياستونو د اولس حقوقو هم خلاف دے او عجيبه خبره دا وه چې په دې څه د پاسه شپږو سوو (600) رياستونو کښې به په مشکله لس هم د مسلمانانو نه وو او د ټولو نه لويه خبره دا وه چې په کشمير کښې مسلمانان د خپل هندو مهاراجه په خلاف د خپلو حقوقو د پاره راپاڅيدلي وو. د مسلم ليگ نه هغه هم هېر وو او نن ئې د هندوانو واليان رياست د حق د پاره د کانگرس گريوان ته لاس اچوو. وائسراے د جناح صاحب سره د يو بل ملاقات په حقله 28/3/1939 کال

انگرېز د کانگرس حکومت واله صوبو کښې د مسلم ليگ مرسته وکړي نو مسلم ليگ به مرکز کښې د انگرېز استعمار مرسته کوي؛ اگر که مسلم ليگ له سره د انگرېز ډله وه خو جناح صاحب سودا بازي د يو هوښيار وکیل غوندې هم وخت په وخت کوله

رېنتيا رېنتيا دي

کښې ليکي:

But he (Jinnah) was satisfied now, he thought that the present system would not work, and that a mistake had been committed is going so far.

ترجمه خو هغه (جناح صاحب) په دې مطمئن ؤ چې دا موجوده اصلاحات د چلېدو نه دي او دا دومره ډېر اختيارات ورکول هم يوه غلطې ده

مطلب دا دے چې صوبو له هم په حق ور کولو خفه دي وائسراے ليکي چې جناح صاحب په دې بيخي ټينگ ؤ چې اصلاحات هندوستاني له قطعي نه وو ورکول پکار. او چا چې دغه مطالبه کوله هغوي د حالاتو نه نا خبره وو جمهوريت دلته چلېدو نه دے. بلکې غلطې شوې ده چې په صوبو کښې مو انتخابات کړي دي او اختيار د قام منتخبو نمائندگانو ته سپارلے شوه وے. پښتانه متل کوي چې روند د خدايه څه غواړي؛ دوه سترگې نو پېرنگي څه غوښتل د خدايه چې داسې يوه ډله راله په گوتو راشي چې هغه د پېرنگي نه هم زيات په جمهوريت بد گڼي او هره يوه پاليسي چې د پېرنگي په څېر تمامېږي. هغې سره نه صرف پوره اتفاق بلکې د هغې د مخالفينو سره د پېرنگي د پاره مقابلې ته هم تيار دي

د يورپ دويم جنگ

دا خبره ياد ساتل پکار دي چې پېرنگې په دغه وخت کښې د دنيا په گټ گټ کښې خور ؤ او ډېر په فخر به ئې دا خبره کوله چې د پېرنگي په سلطنت کښې نمر نه پريوځي چې دا يو حقيقت ؤ هغه د ټولې دنيا نه پټې راجا پېره کړې وې. په کروړونو بنيادمان ئې غلامان کړي وو. د هغه ملکونو دولت د دے د بچو خوراک ؤ. د هغوي متې دوه فوجونه وو. نو د دې وجې نه چې

رېښتيا رېښتيا دي

څنگه د هغه سلطنت بين الاقوامي و دغه شان د هغه پالیسی هم د بين الاقوامي حالاتو تابع او ماتحت وي. په هندوستان کېښې د انتخاباتو نه پس په صوبو کېښې د کانگرس په وزارتونو دې ډېر خوا بدې او پرېشانې و، ولې اخوان نور خو پرېږده چې د ده په خپل گاونډ کېښې هټلر يورپ را په مخه کړې و او هغه د چا سوگړ خبره چې جغرافيه ئې اسانوله: واړه واړه ملکونه ئې د ستونې ښکته کول. د اټلي مسولينې هم ورسره کلک ترلي ولاړ و. څه لږه ډېره ماره داړه هغه هم کوله. پېرنگي خپلې ډېرې استادي وکړې نو هغه د پښتنو خبره چې زوړ راشي نو چل نه ټينگېږي اخبر پېرنگې مجبور شو او د 1939ز کال ستمبر په دريمه ئې د جرمني خلاف اعلان جنگ وکړو. اوس خو پېرنگې په خپل کور دننه په خپل غم اخته شو. ولې چې جرمني ته مخې ته څوک ودرېدې نه شو. د ملک په اخستو ئې گټې لگيدلې. پېرنگي په دې بختور و چې د هغه او يورپ تر منځه د کاروبار د سمندر و گټې نو د ده هم خبر نه و.

حکومت برتانيه چې کله د جرمني بر خلاف اعلان جنگ کوو نو د هندوستان د اړخ نه ئې هم پکښې اعلان وکړو کانگرس په دې اعتراض وکړو چې د هندوستان د تپوس نه بغير څنگه زمونږ د طرف نه د جرمني په خلاف اعلان وشو؟ ولې چې اوس خو کانگرس دا دعوي په ځاې کولې شوه چې د تپرو انتخاباتو په رڼا کېښې. هغه په حقيقت کېښې د هندوستان د اولس نمائندگي کوي. پېرنگي خو اول په دې ډېر حيران شو بيا ئې تپوس وکړو چې يوفسطاني (Fascist) قوت راپورته شوه د. د ملکونو ازادي غصب کوي او هغوي غلامان کوي نو د کانگرس نه دا تپوس کوو چې دوي به په پرېه کېښې د دغه قوت سره ودرېږي او که نه؟ د هغه طاقتونو ملگري به وي کوم چې د ازادۍ امن او سولې د پاره جنگېږي؟ کانگرس ورته په ځواب کېښې ووي چې اصولاً خو مونږ بېخي د ازادۍ سوله او د امن د

رېښتيا رېښتيا دي

قوتونو ملگري يو او د فاشيستي نظام اصولاً مخالف يو. ولې ترکومي پورې چې د هندوستانې تعلق دې نو هغه خو په خپله ډېرې د په خوا نه غلام د. نو لازمي ده چې مونږ به د هغه قامونو سره ملگرتيا کوو چې څوک د خپلې ازادۍ د پاره جدوجهد کوي. ولې کومي پورې چې د بادار تعلق دې نو نن چې پېرنگې د جرمني سره د جنگ ميدان نه وتې دې نو پېرنگې خو دلته زمونږ حاکم دې او مونږ په خپله د هغه غلامان يو او که پېرنگې په ايماندارۍ او روغ نيت د قامونو د غلامولو خلاف وي نو پکار دې چې دلته هم دغه اصول قائم کړي او د خپل ځانه شروع وکړي. کانگرس دا مطالبه وکړه چې هندوستان به هله په دې جنگ کېښې حصه اخلي چې کله پېرنگې د جنگ د مقاصدو War aims اعلان وکړي. نو که دا جنگ په دنيا کېښې د ازادۍ صلح او امن دپاره وي نو بيا دې پېرنگې دومره وکړي چې په دې مقاصدو کېښې دې دا اعلان وکړي چې کله اتحاديان جنگ وگټي نو هندوستان له به ازادي ورکړي کانگرس دا خبره په گوته کړه چې مونږ د پېرنگي د مصيبت نه فائدي اخستلو کوشش نه کوو اوس ترې نه نور هيڅ نه غواړو. ماسوا له دې اعلان نه او دا اعلان ضروري په دې دې چې دې اعلان په رڼا کېښې به بيا هندوستان د زړه د اخلاصه او په پوره زور او قوت حصه اخلي ولې چې په دا شان به دا جنگ د هندوستان د خپلې ازادۍ جنگ شي. ولې پېرنگې دې ته کله تياريدو. هغه د پېرنگي وزيراعظم چرچل خبره چې (زه د دې د پاره د تاج برتانيه وزيراعظم شوه نه يم چې د هغه د سلطنت حصي دې دوږه کړم، نو بيا کانگرس په دې خبره ښه کلک ودرېدو چې که دا جنگ د يورپ د ملکونو د ازادۍ جنگ وي. وي به ولې د هندوستان د ازادۍ خو قطعي نه دې نو د دې وجې نه په دې جنگ کېښې حصه اخستل او دې سره امداد کول خو د خپلې غلامۍ زرخيرونه نور هم مضبوطول دي. زه په خپله د ال انډيا کانگرس کمېټې (AICC) په هغه

غونډه کښې موجود وم چې د کانگرس صدر جواهر لال نهرو د دې وضاحت په دې الفاظو وکړو چې اکه انگرېز د خپل جنګ په مقاصدو کښې دا اعلاز وکړي چې کله اتحاديان جنګ وکړي نو هندوستان له به ازادي وړکړي نو به دغه شان به:

We shall be fighting for the liberation of our own country; otherwise we shall be fighting to defend our chains.

ترجمه په دا شان به دا زمونږ د ازادۍ جنګ شي. گټې نو بيا خو مونږ د غلامۍ زنجيرونه ټينگوو

نو دومره بدبخته او په سترگو ژوند به څوک وي چې هغه دې جنګ له مخې قرباني دې هم ورکوي او جنګ دې د دې د پاره کوي چې هغه دې پر دې غلام شي. دغه د کانگرس فيصلې د پېرنگي هغه اخبري صبر تمام کړو پېرنگي خو اوسه پوري په هندوستان کښې دننه په دې خفه و چې ولې ئې په دې ملک کښې انتخابات وکړل او د هغې نتيجې دا شوله چې يادار پېرنگي ئې نن د هندوستان د حکم تابع کړه او نور ئې کوشش دا و چې د مرکز انتخابات ونه شي ولې چې پېرنگي دا کله زغملې شو چې د برطانوي شهنشاهيت او د شاهي تاج Imperial Crown نمائنده وائسراي دې لکه د صوبو د انگرېزانو گورنرانو د خپلو متخېو وزيرانو د مشورې تابع وي. ولې دا اوس خو لا کانگرس دې ته خوښه کړله چې نن پېرنگې د خپل مرګ او ژوند په جنګ کښې نښته د وطن ملک او سر ته ئې خطرې پېښه ده او د کانگرس دا دومره جرات چې هغه په دې کښې هم پېرنگي له د دوستۍ او د مرستې لاس نه ورکوي پېرنگې په دې ښه پوهه و چې که د هندوستان فوځ و سائل او دولت د هغه سره نه و. نو هغه به دا دومره عظيم الشان سلطنت په څه راتينگوې لازمي خبره وه چې پېرنگي به هر څه زغملې وو. دا ئې قطعاً نه شوه زغملې او دې پېرنگې نور هم مجبور کړلو چې د کانگرس

د مقابلې د پاره نور هم په ډاگه ميدان نه را ووځي او به هره ورېعه چې وي داسې لازې چارې راوباسي چې د کانگرس مقابلې ئې وکړي د دې ځاي د انگرېز په پاليسۍ کښې ډېره لويه تبديلي راغله د بورب جنګ د هندوستان د سياست بوله نقشه بدله کړله تر دغه وڅخه پوري پېرنگيان په کلکه د هندوستان د يو وفاق افيدريشن په حق کښې وو او ټول کوشش او خوارې ئې هم د دې د پاره کوله وائسراي د جناح صاحب سره د خپل ملاقات په حقله ليکي (28/2/1939):

He did not reject the federal idea.

ترجمه هغه (جناح صاحب) وفاقي نظريه نامنظوره نه کړله د هغوي نه په مسلمان څه کار و او نه ئې جناح صاحب له دومره اهميت ورکولو البته دومره غرض ئې پکښې ضرور و چې مسلمانان په شا وټپوي چې د کانگرس مقابلې ته ئې جوتي کړي او په دا شان په کانگرس زور راشي چې د پېرنگي سره څه د اشتراک اقتدار لاره را وباسي ولې خو کانگرس پيڅي داسې لار ونيوه چې په دې کښې يو اڅې دا نه چې هندوستان کښې اختيار خپلول غواړي. ولې اوس خو هغه پېرنگې دومره کمزورې کوي چې د هغه د خپلې غلامۍ گنجائش هم پکښې پيدا کېږي دې مسئلې کانگرس او انگرېز بلکل په مختلفو مقاماتو ودرول. کانگرس او انگرېز دواړو د پاره دا د مرګ او ژوند سوال و. ولې زه خو به تردې لار شم چې د هندوستان او برطانيې دواړو د پاره دا د مرګ او ژوند سوال شو کانگرس حکم وکړو او د حکومت هند د دې پاليسۍ په خلاف ئې احتجاجا د صوبو د وزارتونو نه استعفي ورکړله او په دا شان ئې دا خبره نه يواځې د هندوستان واکدارانو ته. بلکې ټولې دنيا ته څرگنده کړه چې د هندوستان د يوولسو صوبو نه اتو صوبو خپل وزارتونه په دې وجه پرېښودل چې انگرېز دا وعده نه کوي چې د جنګ په خاتمه به هندوستان ازاد کړي شي. دې

پہرنگی نور ہم پہ قار کرو د دی نہ پس د پهرنگی رویہ بدلہ شولہ. پالیسی
 ئی بدلہ شولہ. سترگی ئی بدلہ شولہ. ژبہ ئی بدلہ شولہ
 دې خوا چې کله په یورپ د جنگ گورې وریخی راخوړې شولې. نو پهرنگی
 هم دلته د خان راغونډولو کوشش شروع کړه. د کانگرس نه خو خوا بدې
 و او د هغې د پاره ئی سترگی په جناح صاحب خوږیدې. ولې حقیقت دا و
 چې جناح صاحب د مسلم لیگ مشر و او مسلم لیگ د هندوستان په یوه
 صوبه کښې هم وزارت نه و صوبه سرحد د کانگرس سره و. سندھ کښې د
 اله بخش سومرو مخلوط وزارت و. هغه هم د مسلم لیگ خلاف و
 وائسرائے د پنجاب د وزیراعلی سر سکندر حیات خان سره او د بنگال د
 وزیراعلی مولوی فضل الحق سره خپل تعلقات په خپله ساتل او وخت په
 وخت ئی ورسره سیاسي مصلحتونه او مشورې هم کولې بل د جنگ د
 راتلونکو خطرو په رڼا کښې خو د پنجاب نور هم اهمیت زیات شوه و نو
 هغه سکندر حیات خیره چې وائسرائے ته ئی وې چې جناح ډېر په سر مه
 خپړوه ولې بنگال او پنجاب خو هسې هم تاسره دي هغوي د جناح نه مني.
 نو:

Nothing should be done to inflate him (Jinnah).

ترجمه: ما له داسې کار چرې هم نه دي کول پکار چې په هغې کښې جناح
 صاحب نور قوت بیا مومي

او خبره تردې رسیدلې وه چې وائسرائے په 31/8/1940 کښې لیکي:

Sikandar's admirable statement on Saturday last seems fairly effectively to have spiked the guns of Jinnah and Muslim League It seems to be pretty clear that relations between the Muslim League and the Punjab, Bengal and other important Muslim centre's are becoming definitely rather strained and that the chances of a breakaway are considers able.

ترجمه سکندر (سکندر حیات خان) قابل تعریف بیان د جناح او
 مسلم لیگ لاره بنده کړه. دا خبره په ډاگه څرگنده ښکاري چې د
 مسلم لیگ او پنجاب او بنگال او نورو مسلمانانو ډلو ته ترمنځه
 تعلقات خرابیږي او داسې معلومېږي چې دغه تړون هډو د سره
 وشلېږي
 وائسرائے ورته په قار دے. ځکه خو ورته دا نور ټول مسلمانان مشران په
 قار دي نو مخکښې وائسرائے لیکي چې ما هم پرې خان نا غرضه کړه
 دے او:

I do not propose to make any move to him until there is an outbreak of war of some other development necessitating immediate contact with all party leaders.

ترجمه: زه هم د جناح صاحب د لیدو اراده نه لرم. تر هغې وخته پورې که
 عالمي جنگ شروع شو یا څه نوره څه داسې اهمه واقعه پېښه نه شولہ
 دا د یو دیرشم اگست خط دے: ولې چې کله په درې ورځې پس اعلان
 جنگ وشو. نو په 5/9/1939 وائسرائے وزیر هند ته لیکي چې:

I felt it wiser to be patient with Jinnah and endeavor to lead him in to the direction which we desire. And indeed if I can get more together than they are at the moment I shall do so.

ترجمه: ما داسې محسوسه کړله چې د عقل دلته تقاضا دا ده چې زه د
 جناح سره لږ د صبر نه کار واخلم او په دا شان زه هغه په داسې لار
 روان کړم کومه چې مونږ غواړو حقیقت کښې زما کوشش دا دے
 چې دا مسلمانان څومره حده پورې کیدے شي چې زه ئی را یو ځاے
 کړم

پینځه ورځې وړاندې وائسرائے په دې خوشحاله و چې سکندر حیات خان
 جناح صاحب ته ښغ شوه دے او یواځې پنجاب او بنگال نه بلکې نور اهم

ريٽيا رينٽيا دي

ريٽيا رينٽيا دي

مسلم مرکزونه هم تري نه هغه شوي دي او داسې معلومېږي چې د مسلم ليگ نه جدا کېږي ولې نن د يورپ د جنگ اعلان په دې مجبور کړو چې پوره سياسي بازيکړه وازوي او اعلان کوي چې زما به دا کوشش وي چې هر څنگه چې وي دا مسلمانان ليدران سره يو بل نه رانژدې کړم. صرف د دې د پاره چې په داسې لاره نه روان کړم چې هغه زمونږ په څېر تمامېږي د دې نه بريښو او واضحه ثبوت به بل څه وي چې پېرنگي د مسلمانانو مختلفې ډلې د دې د پاره را غونډوي او په داسې روانوي چې د پېرنگي په خپل څېر تمام شي: نو اوس به گورو چې لوبغاړي پېرنگي څه څه کارنامې کوي او خپل غرض په چا سر کوي او څنگه نه پرې کوي؟

مسلم مرکزونه هم تري نه هغه شوي دي او داسې معلومېږي چې د مسلم ليگ نه جدا کېږي ولې نن د يورپ د جنگ اعلان په دې مجبور کړو چې پوره سياسي بازيکړه وازوي او اعلان کوي چې زما به دا کوشش وي چې هر څنگه چې وي دا مسلمانان ليدران سره يو بل نه رانژدې کړم. صرف د دې د پاره چې په داسې لاره نه روان کړم چې هغه زمونږ په څېر تمامېږي د دې نه بريښو او واضحه ثبوت به بل څه وي چې پېرنگي د مسلمانانو مختلفې ډلې د دې د پاره را غونډوي او په داسې روانوي چې د پېرنگي په خپل څېر تمام شي: نو اوس به گورو چې لوبغاړي پېرنگي څه څه کارنامې کوي او خپل غرض په چا سر کوي او څنگه نه پرې کوي؟

Sir Abdullah Haroon took the view that democratic development in the West did not suit India the Muslim have no differences with Great Britain except over federation, which should be dropped. They wanted the British to stay and they are now growing popular whith the Muslim Community

ترجمه: سر عبدالله هارون د دې نظريې دے چې مغربي طرز جمهوريت د دې ملک د مزاج مخالف دے د مسلمانانو د انگريزانو سره څه نور اختلاف رانې نشته. ما سبواء وفاق نه. نو پکار دي چې سرکار دغه د وفاق منصوبه پرېږدي مسلمانان غواړي چې پېرنگيان دې دلته موجود وي او اوس خو پېرنگي نور هم په مسلمانانو کېږي هر دل عزيزه کېږي

د نواب اسماعيل خان خو په وفاق دا اعتراض دے چې مسلمانان نه قبلي دي سر عبدالله هارون دا دليل دے چې جمهوريت سره د هندوستان د خلقو مزاج موافق نه دے. نو وفاق ته لا څه ضرورت دے او يو قدم مخکېږي ځي او وائي چې مسلمانان خو غواړي چې پېرنگيان دې هم دلته وي او نه دې ځي

لکه څنگه چې مخکې ذکر شوه دے چې پېرنگي په هېڅ قيمت هم دي نه غاړه نه کېښوده په مرکز کېښي دې انتخابات وکړي او اوس خو چې لا په يورپ کېښي جنگ ونستو او پکېښي هندوستان هم اعلان جنگ وکړو. نو اوس خو پرې د پېرنگي هډو د سره سمه نه راتلو. ولې پېرنگي له د مسلم ليگ مشران څه مشوره ورکوي؟ نواب اسماعيل د يو پي د مسلم ليگ صدر و د هغه د مشورې په حقله وائسراے په 8/10/1939 کېښي ليکي:

The nawab repeated that it was essential that any declaration should make it clear that a democratic system at the Centre was not acceptable to the Muslim community and went on to urge that the Congress claim to speak for India and to control defenses was perfectly inadmissible.

ترجمه: نواب اسماعيل، دا خبره تکرار کړله چې سرکار دې دا اعلان وکړي چې دا موجوده نظام مسلمانانو ته قطعي قبول نه دے او ورپسې نه زياته کړه چې کانگرس د دې خبرې هېڅ حق نه لري چې د هندوستان د اولس نمائندگي دعوي ولري نو د دې وجې نه د دفاع انتظام هغه ته د سپارلو اجازه ورکول جائز نه دي

رښتيا رښتيا دي

نو اوس دې هر سره فکر وکړي چې کوم وائسراے ته په داسې حالاتو کې د مسلم ليگ مشران د دې قسمه مشورې او تسلي ورکوي. نو هغه به د هغه په زړه ټکور نه لگي. نو څه به وي؟ او چې د دې په مقابل کې بيا کانگرس د مشرانو روڼې ته گوري. نو د هغه وائسراے به کانگرس ته په زړه څه تيرېږي ولې د مسلم ليگ د مشرانو د ځان ځاني بيانولو نه علاوه د ال انډيا مسلم ليگ مرکزي ورکنگ کمېټې د جناح صاحب په صدارت کې تجويز پاس کړو چې:

Muslim League Is irrevocably opposed to may "federal objective" which must necessarily result in a majority community rule under the guise of democracy and parliament system of Govt. Such a constitution is totally unsuited to the genius of the people of the country which is composed of various nationalities and does not constitute a national state.

(G. Allman. Pakistan Movement. P.218)

ترجمه مسلم ليگ په ټينگه د وفاقي نظام مخالفت کوي ولې چې د هغې په ذريعه به د اکثريتي ډلې حکومت قائم شي او نوم به ئې جمهوريت او پارليمانې نظام وي. داسې ائين د دې ملک د مزاج مخالف دے: ولې چې دلته مختلف قوميتونه اباد دي او دا په هېڅ شان هم يو قوم نه شي منل کيدے.

دلته هم دليل دا ورکيدے شي چې جمهوريت د هندوستان د اولس د مزاج سره برابري نه کوي. دلته مسلم ليگ يواځې د مسلمانانو د جذباتو ترجماني نه کوي بلکې د ټول هندوستان اولس د طرفه لگيا دے او دا بل دليل چې د هغې نه هم خطرناک دے چې دلته چونکه قوميتونه اباد دي او چې کوم ملک کې مختلف قوميتونه اباد وي نو هلته يو (قامي رياست) نه شي جوړيدے. هم دا کمېټې مخکې وائي:

رښتيا رښتيا دي

..... the committee further urges upon His Majesty's Govt. and ask for an assurance that no declaration regarding the question of Constitutional advance for India should be made without the consent and approval of A. I.M League nor any constitution be firmed and finally adopted by H.M.'s Govt and the British parliament without such consent and approval

(G. Allana. Pakistan Movement, P.219)

ترجمه: کمېټې برطانوي حکومت باندې زور اچوي او د يقين دهانۍ غوښتنه کوي چې بغير د ال انډيا مسلم ليگ د رضا او منظوري نه دې د هندوستان د پاره د ائيني پېشرفت د پاره هېڅ اعلان ونه شي او بغير د دے د رضا او منظوري نه دې هېڅ داسې ائين جوړېږي نه او برطانوي حکومت او برطانوي پارليمنټ له خوا دې نه تصويبېږي نو مسلم ليگ اوس تر دې مطالبې پورې لار چې حکومت برطانيه دې مسلم ليگ له دا تسلي ورکړي چې د مسلم ليگ د مرضۍ او تسلي نه بغير به هېڅ قسمه ائين د دې ملک د پاره نه جوړېږي او دا خواست ئې برطانوي پارليمنټ ته هم کړيدے او بيا چې کله وائسراے هند اعلان وکړو چې ورکړ د پاره به انتخابات نه کېږي نو د مسلم ليگ ورکنگ کمېټې په هغې د خپلې رائي اظهار په دې الفاظو کې وکړو:

The Working Committee appreciates the declaration of H.E Viceroy which is in the interest of India and particularly the Musalmans that the federal scheme, embodied in the G. of India Act 1935, has been suspended. They wish that instead of its being suspended it had been abandoned completely.

(G. Allana. Pakistan Movement, P.217)

ترجمه: ورکنگ کمېټې د عزت ماب وائسراے د اعلان ستائنه کوي کوم چې د هندوستان او خصوصاً د مسلمانانو په گټه وي او دا چې

رښتيا رښتيا دي

د حکومت هند (1935ز) ایکټ (قانون) کښې پروت وفاقي سکیم ملتوي شوه د. هغوي غواړي چې په ځای د التوا. پکار دي چې وفد سکیم د سره پرېښودل شي

مطلب دا چې مسلم لیگ د پېرنگي نه هم یو قدم وړاندې روان دے کز پېرنگي وائي چې زه د هندوستان د خلقو دا حق تسلیموم چې هغوي له دې حکومت ورکړم، خو زه د مرکز انتخابات په ډېره مجبوري ملتوي کوم. ولې چې جنگ دے، نو د هغې قام د اثاثر اخستے شو چې کله حالات سازگار شي. جنگ خلاص شي، نو بیا به انتخابات کېږي او قام ته به د خپلو منتخبو نمائندگانو په ذریعه په ملک د حکمرانی اختیار حاصل شي. ولې د مسلم لیگ ډله په دې خفه ده چې دا وائسرای د التوا ټکي ولې استعمال کړي دي. پکار خو دا وه چې وائسرای دا اعلان کړے وے چې دا منصوبه مونږ بیخي وغورځوله. هغه پښتانه چې متل کوي چې (د سورنه ئې تیلیا بددي)؛ هغه داسې واقعات وي او بدبختي دا ده چې دا ټولې مطالبې د مسلمانانو د طرف نه پورته کېږي چې هغوي قابو لس کړوږه ابادي لري او په څو صوبو کښې ئې اکثریت دے. وزارتونه ئې جوړ دي د بمبې او یو پي او نورو داسې صوبو مشران چې هلته د هندوانو اکثریت دے لگیا دي او صرف په دې خاطر چې پېرنگي دې اختیار د هغه صوبو د اکثریت نمائندگانو ته ونه سپاري، په دې بل اړخ ئې د خپلو هغه مسلمانانو د گټو نه هم سترگې پټې کړي دي څوک چې په اکثریتی صوبو کښې اوسي. لکه بنگال، پنجاب، سندھ، سرحد او څه حده پورې اسام او نور خو پرېږده. بیا جناح صاحب د مسلم لیگ د کلني اجلاس په تقریر کښې په خپله ووي:

We felt we could never accept the dangerous scheme of the Central federal Govt. embodied in the G. of India Act 1935. I am sure that we have made no small contribution towards persuading the British Govt. to abandon the

رښتيا رښتيا دي

scheme of Central Federal Govt.

(G. Allana, Pakistan Movement, P. 230)

ترجمه مونږ محسوسوله چې د 1935 گورنمنټ آف انډیا ایکټ کښې پروت د مرکزي وفاقي حکومت خطرناک سکیم هیچرې نه شومنلے زما یقین دے چې مونږه برطانوي حکومت ته په دې ترغیب ورکولو کښې چې د مرکزي وفاقي سکیم نه لاس واخلي.

ډېرڅه کړي دي

یعنې جناح صاحب ډېر په فخر دا خبره کوي. بلکې دا خپله کارنامه گڼي چې مونږ پېرنگي په دې رضا کړو چې هغه دې د مرکزي وفاقي حکومت دا منصوبه پرېږدي دلته سوال دا پیدا کېږي چې دا په مرکز کښې د انتخاباتو نه کولو فېصله د پېرنگي ده که د مسلم لیگ؟ او چې دا منصوبه د مسلم لیگ مشرانو په پېرنگي پاتې کړله. نو د دې ښېگړه چا ته ورسیده؟ حکومت د چا و او چا ته پاتې شو؟ دې ته استاذي وائي. پېرنگي مطلب خپل کوي خو ټوپک ئې د مسلم لیگ ډلې په اوږه ایښے دے د دې نه لویه بدبختي به د یو قام څه وي چې هغې کښې یو داسې سیاسي تنظیم پیدا شي چې هغه په خپله غلامی فخر کوي؟ او دا خپله کامیابي گڼي چې قام ته انتقال اقتدار مو به کامیابه کړي او حکومت هم خپل اقا او بادار ته وسپاري.

داسې معلومېږي چې حالات اوس دې اړخ ته روان دي چې پېرنگي او مسلم لیگ د مشترکو مفادو د پاره یو بل سره مکمل تعاون کوي او که دې خوا مسلم لیگ د پېرنگي د پالیسی د پاره خپل ځان پېش کړو، نو اخوا پېرنگي هم هسې نه و ناست. هغه هم د خپله جانبه کوشش کولو چې څومره کیدے شي مسلمانان د مسلم لیگ د تنظیم لاندې راولي. جناح صاحب سره بیا ملاقاتونه شروع شول لکه څنگه چې د یو ملاقات په حقله وائسرای په

5/10/1939 کښې ليکي:

He (Jinnah) thanked me with much gracious. Ness for what I had done to assist him in keeping his party together and expressed great gratitude for this.

ترجمه: هغه (جناح) په ډېره مهرباني سره زما شکر په ادا کړه چې ما د هغه د پارټۍ په يو ځای ساتلو کښې امداد کړی و او د دې د

پاره ئې د زياتې شکرې اظهار وکړو

پارټي د جناح صاحب ده، خو سره يو ځای ساتلو کښې ئې وائسراي يواځې

دا نه چې غرضي دے بلکې پوره کوشش پکښې د خپلې غاړې کوي او

ځکه خو جناح صاحب د وائسراي بيا بيا شکر په ادا کوي

يوه بله مسئله چې د هغې ذکر وائسراي په دې خط کښې کړی دے. هغه

هم ډېره دلچسپه ده. وائسراي وائي چې جناح صاحب ډېر شکايات وکړل

چې د کانگرس وزارتونو مسلمانانو سره زياتي کړی دے وائسراي وائي

چې ما ورته ووي چې ما تحقيق کړی دے د کانگرس وزارتونو هيڅ زياتي

نه و کړی بلکې دا يو نفسياتي کيفيت دے مسلمانان دا د احساس

کمتری د وجې نه (څخه) کوي. نو د دې په ځواب کښې جناح صاحب

وائسراي ته وائي چې د صوبه سرحد حکومت دا حکم کړی دے چې هندي

به په ټولو سکولونو کښې لازمي مضمون وي.

يعنې کانگرس د وزارتونو نورې خبرې خو به شايد چې دروغ او زياتي وي

ولې جناح صاحب ته پکښې دا خبره خو سل په سل رېښتيا ښکارېده. نو

ځکه ئې وائسراي ته دا مثال پېش کړو. ښه نو. اوس دې سپينو دروغو له

څه پر توگه جوړوي. يوه بله وجه دا هم کيدے شي چې د صوبه سرحد

حکومت په سکولونو کښې د پښتنو هلکانو، جينکو د پاره په پښتو ژبه

تعليم ضروري گڼلو او پښتو ژبه ئې لازمي تعليمي ژبه کړې وه لکه چې

جناح صاحب ته پښتو هم هندي ښکارېده⁶

پېرنگي سياسي بازيگر

اوس د لوبغاړي پېرنگي استاذی ته گوره چې څنگه د هندوستان د ازادۍ

په لاره کښې هغه خنډونه اچوي او د خپل سامراجي او نو ابادياتي پاليسی

د پاره کومه حده پورې تللو ته تيار يې وائسراي په 4/12/1939 کښې

وزیر هند ته په صفا ټکو کښې ليکي:

I am fully alive. As my letter to you about Jinnah's questions will have shown, to the objection of allowing the Muslim minority to turn itself into a majority with the right of veto & that does seem to appear to be a position that we can accept.

ترجمه زه د دې اعتراض نه پوره خبر يم لکه چې د جناح د سوالونو په

حقله به تا ته زما د خط نه څرگنده شوي وي چې گڼې مونږ کوشش

کړی دے چې د مسلمانانو اقلیت په اکثريت بدل کړو چې د ويتو

حق لري او دا هغه پوزېشن ښکاري چې مونږ ئې قبلولے شو

د مسلم ليگ د ورکنگ کمېټی د هغه تجویز په حقله وائسراي صاحب د

خپلې پاليسی وضاحت کوي چې کوم کښې مسلم ليگ دا مطالبه کړې ده

چې مونږ له دې حکومت برطانيه دا ډاډ را کړي چې:

.....no declaration of constitutional advance for India should be made without the consent and approval of the All India Muslim League.

1937 ژ صوبه کښې د وزارت اعلي جوړېدو سره چې کوم سمدستي اصلاحات شوي وو. هغې کښې صوبي نه د اېف سي اېر ختمول. د اعزازي مجسټرېټ ختمول. د زنانو د وراثت حقوق بل منظوري، ملاکنډ البکټرېسټي پراجېکټ سکيم کول. د مردان شوگر مل جوړول. د نوبني جوگی ختمول او دې سره سره پښتو ژبه تاريخ کښې په ورومېني ځل دفټري. عدالتي او ابتدائي تعليم ژبه گرځول وو. جناح صاحب د غوښتنه چې هندي دې ختمه شي، هم دې ته اشاره ده

رېښتيا رېښتيا دي

ترجمه د ال انډيا مسلم ليگ د رضا او منظوري نه بغير به د هندوستان د پاره دائيني پېشرفت اعلان نه کېږي

وانسراي ښه پوهه دے چې د دې مطلب خو په واضحه ټکو کښې دا دے چې د مسلمانانو اقليت مونږ په اکثريت بدل کړو. تر دې چې د ويټو حق دغه اقليت ته وسپارو نو دلته بيا چونکې د تاج برطانيه د مفاداتو تحفظ ضروري دے. نو تهذيب او شائسته پېرنگي بيا نه د بنيادي انساني حقوقو. نه د جمهوريت او نه د انتخاباتو خبرې ته غوږ ږدي بلکې ډېر په کلکو سترگو اعلان کوي چې دغه پوزيشن مونږ قبلوو. پېرنگي سترگي بدلې کړي. نه پټې کړې دي خپله پاليسي مخکښې بياني. خو خان ئې ترې نه يو خوا ته کړے دے او مسلم ليگ ئې را وړاندې کړے دے. خپلې پاليسي په هغه جلوي وانسراي د دې نه پس بيا وزير هند سره په خپلو خطونو کښې دې طرف ته اشاره کړې ده چې که مونږ د مسلمانانو د اکثريتي صوبي په شمال غرب کښې را جدا کړو. نو په دا شان به مونږ ته زيات سهولت وي. وزير هند خو چونکې لندن کښې ناست ؤ او په بين الاقوامي حالاتو ئې نظر ؤ نو هغه وانسراي ته وليکل چې که ته فکر وکړې. نو هندوان خو صرف د هندوستان په خاوره پراته دي ولي مسلمانان خو دلته د چين د سرحد نه واخله داسې په مشرق وسطې تر ترکي پورې غزیدلي دي او دې بل خوا ټوله شمالي افريقه ده نو چې دا دومره لويه علاقه د مسلمانانو راغونډه شي نو دا به گڼې د مسلمانانو څخه يو واري بيا هغه د جمال الدين افغاني Pan Islamism ته ونه گرځي؟ سوال داسې ؤ چې که چرې سبا له دا مسلمانان راپاشي او د پېرنگي بر خلاف د شوروي سره ساز باز وکړي نو دا به گڼې سلطنت برطانيه د پاره خطرناکه مسئله نه وي؟⁷

⁷ پان اسلام ازم د يهودي مدبر او سفارت کار ډرمنو وولف د رسا ذهن کارنامه ده د دې مفکورې بنياد په 'تضييه شرقي' (Eastren Question) باندې دے چې مطلب ئې: اسلامي بلاک جوړولو په

رېښتيا رېښتيا دي

په دې مسئله کښې ئې وانسراي ته وئيلي دي چې سوچ وکړي وانسراي هند د دې غرض د پاره د ټول هندوستان د مرکزي سي ائي دي C.I.D يا مرکزي استخباراتي ادارې Central Intelligence Dept نه پوره رپورت وغوښتو. دغه رپورت کښې وانسراي په خپل خط کښې په 17/11/1939ز وزير هند له ليدلے دے چې په هغې کښې راغلي دي:

«ما د مسلمانانو مختلفو ډلو لکه مسلم ليگ، وهايانو، خاکسار، احرارو او نورو هغو ماهرينو سره چې د افغانستان او قبايلو په مسئلو کښې دلچسپي لري. په تفصيل سره خبرې وکړې زه په دې نتيجه رسيدلے يم چې د هندوانو او مسلمانانو په منځ کښې اختلافات دومره زيات شوي دي چې اوس خبره شلون ته جوړه شوي

(د)

Thus shortly a nation of Muslim India must be established.

ترجمه دغه شان د مسلمان هندوستان يو قام قانمول پکار دي پاتې شوه خبره د شوروي اتحاد په امداد د پېرنگيانو بر خلاف د محاذ جوړولو نو:

.....Such aid is out of question. As once Bolshevik aid is accepted Islamic principles will be submerged, and if an opportunity is given to Russian influence to be felt south of Oxus, all Muslim nations will degenerate to the level of the soviet Central Asiatic Muslim states.

ترجمه د دغسې امداد سوال نه پيدا کېږي. ځکه که يو واري بالشويک امداد قبول شو. نو اسلامي اصول به ډوب شي او که چرې د امونو جنوب خوا ته د روسي اثر خوريدو موقع ورکړے شوه. نو ټول مسلمانان قامونه به لکه د شوروي اتحاد مرکزي ايشيائي (مسلمان،

د زبده د زار روس لاره نيول وو

رېښتيا رېښتيا دي

رياستونو غوندي خراب شي
خبره لره مخکېنې نوره هم واضحه کوي چې:
Muslims will not ask favors from the anti.God Bolshevik
Russia.

ترجمه: مسلمانان به د خدا د بښمنه بالشويک روس نه د مهرباني
غوښتنه کړي.
دا حال خو د هندوستان د مسلمانانو و او د Pan Islamism په مسئله هم
وانسراے صفا وائي چې:

In the Turkish Treaties are seen the barring of Bolshevism
from the Islamic world and a rapid development of the line
up of Muslim against soviet expansionist policy.

ترجمه: په ترکي معاهدو کېنې بالشويزم د اسلامي دنيا نه خارج
کړے شوي او د شوروي اتحاد نو هغه طلب پاليسی. خلاف د
مسلمانانو قامونو د محاذ نيولو طرف ته يو گړندے پېشرفت
معلومېږي.

وانسراے د خپلې منصوبې خوبې بيانوي نو ورته دا خبره په ډاگه
څرگندوي چې د دې منصوبې په کاميابولو سره به لکه د ترکي د معاهدې د
شوروي اتحاد بر خلاف د مسلمانانو قومونو يوه مورچه مکمله شي او دا د
اسلام قلعه به لکه د تيزندی د شوروي اتحاد د غاړې نه چاپېره شي.
د پېرنګي د اکاميابي وه چې هغه ځان له په مسلمانانو کېنې داسې ملګري
پېدا کړل چې هغوي د پېرنګي په دواړو پاليسيو(يعنې داخلي او خارجي)
کېنې د حکومت برطانيې سره کلک په پره کېنې ودرېدو ته تيار وو. هم
دغه يو اسلام دے چې د هندوستان دننه ئې د پېرنګي د مفادو د تحفظ د
پاره او د هغه د حکومت د ساتلو د پاره د کانګرس بر خلاف استعمالوي او
هم ئې د پېرنګي د بين الاقوامي مفاداتو د تحفظ د پاره د شوروي اتحاد بر

رېښتيا رېښتيا دي

خلاف استعمالوي نو اوس پېرنګي ته هم اسانه شوله. وئې چې خو صرف يو
مسلم ليک دي را ټينګ کړي. نو نور کار به بيا هم دا مسلم ليک د دے يه
ښوونه کوي دغه د شوروي اتحاد دا په کېنې صرف يوه اخبري مسئله وه او
چې د وانسراے دا تسله ده. نو بيا پرې ناراستي ده پکار
د دې انټليجنس Intelligence يا استخباراتي رپورټ نه دا هم څرګنده شوه
چې پېرنګي به په کومو طريقو د شوروي اتحاد په خلاف اسلام استعمالوي
ولې چې دلته خو حکومت د پېرنګي و او پېرنګي خو هم مسلمان نه و دلته
مسلمان اوس هم د يو کافر غلام و. نو دلته ورته پېرنګي يوه بله نسخه را
ويستله چې شوروي اتحاد خو ملحد Anti God دے او د خدا د ذات
نه منکر دے او هم دا نسخه او مجربه نسخه پېرنګي ډېره په کاميابي سره
استعمال کړې ده لکه څنگه چې به مخکېنې نور هم څرګنده شي⁸

د پاکستان منصوبه

وانسراے په بار بار دا خبره د مسلمانانو مشرانو لکه سر سکندر حیات او
مولوي فضل حق او نورو ته کړې ده چې مسلمانان دا چغې وهي چې اختيار

دې ټوله لويه کېنې يو خوا که د دېوبند عالمانو د خپلواکۍ جنګ تود ساتلے و نو بل خوا پکښي
ځينې بد ديانته مليانو د انګرېز په اشاره د مسلم ليک مرسته کوله د دې بد ديانته ډلې مشر قاري
طيب، مولانا شبير احمد عثمانی کوله او د مولانا اشرف علي تھانوي نازره غوندي مرسته ورته هم
حاصله وه دې ډلې دېوبند نه مولانا عبدالله سندهي وباستلے و او د شيخ الهند خلاف ئې کار
کولو وروستو د شيخ الهند ډلې د شيخ مدني په مشر کېنې بيا خان منظم کړو مولانا تھانوي چې
يو لوی عالم و. يو خوا ئې خوجه اسماعيلي فرقه په بواذر النوادر کېنې د مسلمانۍ نه وباسلے
ده. بل خوا ئې د مستر جناح مرسته کوله اوس چې د مولانا شبير احمد عثمانی د تقريرونو ټولګه د
نکالۍ الصدرين په نامه خپره شوې ده. نو معلومه شوه چې مولانا تھانوي بيا وئې د مسلم ليک
مرسته کوله. دا ځکه چې شبير احمد عثمانی د دې کتاب لږويه هغه ته انګرېزانو شېر سوه روپۍ
هېښه ورکوله

کانگرس له مه وړکوي. لاپه مرکز کښې انتخابات مه کوي. نو دا يوه منفي Negative خبره ده او دې کښې وانسراے او وزير هند ته دا مشکل پېښه ده چې هغه هلته په انگلينډ کښې د پارليمنټ ممبران په دې نه شي مطمئن کولې چې کله کانگرس انتخابات کتلي دي. نو ولې دې هغوي له اختيار ورنه کړې شي نو وانسراے په کراتو دا خبره دې مسلمانانو ته کوي چې تاسو له پکار دي چې څه مثبت (Positive) او تعميري (Constructive) تجويز پېش کړئ. ولې چې د جمهوريت د مخنيوي د پاره يو اقليت له دا اختيار ورکول چې د اکثريت مخه ووهي او د هغوي هغه جمهوري قانوني او ايني مطالبه مسترد کړي. دا په مهذبه دنيا کښې نه قبلېږي. هم داسې خبره ئې د سر سکندر حيات خان سره کړې وه نو د هغې په حقله وزير هند ته ليکي. هغه وے چې زه به ستا دا تجويز د مسلم ليگ ورکنگ کمېټې په مخکښې پېش کړم

He (Sikandar Hayat) thoroughly understood the necessity and importance of getting on to a constructive line and having a scheme of his own on which to stand before attempting any propaganda in England

He would let me know confidentially how matters went in the meeting of the Muslim League working Committee on 3rd Feb.

ترجمه هغه (سکندر حيات) په يو تعميري لاین باندې د تللو په ضرورت او اهميت ښه پوهيدو او مخکښې د دې چې په انگلستان کښې د پروپېگنډې څه کوشش وکړي. د ودریدو د پاره ئې خپل سکيم لرلو

هغه به ما ته په رازدارانه طور ووايي چې په دريمه فرورۍ باندې د مسلم ليگ په ورکنگ کمېټې کښې څنگه بحث او فيصلې وشوي

سکندر حيات وانسراے له تسله وړکوي چې مسلم ليگ به دې حقله څه فيصله وکړي نو زه به ترې نه نا بيا په رازدارانه توگه Confidentially خبر کړم. چنانچه د مسلم ليگ د ورکنگ کمېټې د دغې غونډې نه پس سر سکندر حيات او مولوي حق دواړه په شريکه د وانسراے سره ملاقات له تللي دي ولې چې سر سکندر ما ته ووي چې:

..... that I should be interested to hear that the W.C of the M.L. has now instructed a sub-committee to draft a constructive program me. I said I was delighted to hear it and that I should await its terms with the greatest interest.

ترجمه زه به په دې اوریدو کښې دلچسپي لرم چې د مسلم ليگ ورکنگ کمېټې اوس يوې سب کمېټې ته هدايت کړے دے چې يو تعميري پروگرام جوړ کړي ما ووي چې زه به دې اوریدو باندې ډېر خوشحاله شوم او زه به په ډېره دلچسپۍ د ده د الفاظو انتظار وکړم

او دا زيرے ئې پرې کړے دے چې ستا د تجويز مطابق مسلم ليگ يوه سب کمېټې جوړه کړې ده چې دغه تعميري منصوبه جوړه کړي وانسراے ورته وائي چې زه به دلچسپي ولرم. زه خود خوشحالی نه جامو کښې نه ځانيږم خو خپله دلچسپي ئې دغلته ختمه نه کړله. بلکې ورته وائي چې د دغې رپورټ به هم انتظار کښې ښم

د دغه مسلم ليگ د ورکنگ کمېټې د غونډې نه پس په 2/6/1940 جناح صاحب د وانسراے ملاقات له په خپله راغله دے. وانسراے وائي چې:

..... After the usual compliments he (Jinnah) opened the proceedings by asking me what we were to do. Assuming that we meant the Muslim League.

ترجمه د معمول ستړي مشي نه پس هغه (جناح) خبرې اترې د دې تپوس سره شروع کړې چې مونږ څه وکړو؟ مطلب ئې دا ؤ چې زموږ ترې نه مسلم ليگ مراد دے

وینسا ریشیا دی

دا ډېر اوږد ملاقات دے او د وائسرائے او جناح صاحب په منځ کښې ډېرې مطلبې خبرې شوي دي؛ ولې چې وائسرائے وائي چې جناح صاحب په خپله په ما سوال وکړو چې اوس به مونږ (مسلم ليگ) څه کوو؟ نو مطلب ئې بل څه کيدے شي چې مسلم ليگ صدر په خپله راغله دے او د وائسرائے نه خان پوهول غواړي چې اوس مونږ له څه کول پکار دي. وائسرائے هغه ته دا خبره بيا کړې ده او په خپله وائي چې زه خود دې خبرې په تکرارولو ستره

شوم

At the risk of wearing his I was bound to repeat that it was quite useless to appeal for support in Great Britain for a party whose policy was one of sheer negation.

ترجمه د هغه د سترې کولو د خطرو قبولولو سره سره. زه مجبوروم تکرار کړم چې د يوې داسې پارټۍ د پاره بيخي بې فائدي خبره ده چې د هغې پالیسۍ بلکل نفي وي هغه دې په برطانيه کښې د حمايت د پاره اپيل وکړي

دايو ډېر عجيبه ملاقات دے وائسرائے د جمهوريت او د منتخبو وزارتونو خبرې کوي او جناح صاحب ورته وائي چې کانگرس له سم کلک خواب ورکوه لکه د لارډ ولنگټن وائسرائے ورته وائي چې دا د ولنگټن زمانه نه ده. نن کانگرس سره د اتو صوبو وزارتونه دي که سبا و غواړي نو دغه وزارتونه په بيرته اخستي شي نو بيا به مونږ څه کوو؛ ولې جناح صاحب په دې ټينگ دے چې تر څو تاسو د کانگرس سره غوټه خبره نه وي کړې او لانجه مو بيخي نه وي غوڅه کړې نو زموږ په تاسو اعتبار نه کېږي. ولې کانگرس د نورو وزارتونو کار به کېږي. نو وائسرائے په يو وزارت کښې ضرور دلچسپي لرله او هغه د صوبه سرحد وزارت و. په يو تير ملاقات کښې وائسرائے جناح صاحب ته وئيلي وو چې که ته کوشش وکړې نو په

وینسا ریشیا دی

صوبه سرحد کښې به وزارت جوړنه کړے شي. جناح صاحب ورسره لود کړے و چې زه د خپلو ملگرو سره مصلحت وکړم نو بيا به دې خبر کړم اوس د هغې خبرې په حقله وائي چې ما خپلو ملگرو سره صلاح وکړله. هغوی وائي چې مونږ خان له د وزارت جوړولو جوگه نه يو خو که گورنر سر جاج کنگم هغوي سره مرسته کوي نو بيا کار کېږي. بيا ورته جناح صاحب د دغه وزارت جوړولو خوبۍ او فائدي بيان کړې چې وائسرائے ضرور کنگم

ته وائي:

Mr. Jinnah added that he was most anxious, if possible, to put this through, as he was convinced that there could be no more salutary lesson for Congress and no better advertisement of the real position in India whether before country of throughout the world, than that a non-Congress ministry should be established in the N.W.F.P. He was therefore most anxious to bring this matter to a successful issue.

ترجمه ښاغلي جناح زياته کړه چې هغه زيات تشويش لري. که ممکنه وي نو بايد داسې وشي لکه د هغه چې يقين دے چې د دې نه به د کانگرس د پاره په ملک کښې دننه او په ټوله دنيا کښې زيات ښه سبق نه وي او په هندوستان کښې به د اصلي حالت بل ښه تشييره وي چې په صوبه سرحد کښې يو غېږ کانگرسې حکومت قائم شي؛ نو ځکه هغه زيات مشوش و چې دا مسئله يوي کاميابې نتيجې باندې بدله کړي

حقيقت هم دا دے چې د پېرنگي او مسلم ليگ په شريکه پالیسۍ او منصوبه کښې د ټولو نه لومے خنډ صوبه سرحد و ولې چې دغه صوبه کښې د ټول هندوستان د ټولو صوبو نه د مسلمانانو د ابادۍ تناسب زيات و. يعني په سلو کښې درې نوي او دغه صوبه شوروي اتحاد طرف ته په سرحد

رېٽيا رېٽيا دي

هم پرنه وه نو چې کله دغلته د مسلم ليگ نه غېر د خداني خدمتگارو وزارت وي نو دا نه د پېرنگي په داخلي پاليسي کښي او نه په خارجي پاليسي کښي ځانيري يعني نه نې د کانگرس په خلاف او د پېرنگي د حکومت د قائم ساتلو په مرسته کښي او نه نې د شوروي اتحاد بر خلاف استعمالول شي نو جناح صاحب هم دې طرف ته اشاره کوي چې دغه صوبه کښي يو غېر کانگرس و وزارت قائمول په دې ضروري دي چې د دې اثر به د ملک دننه او په بهر دنيا د سرکار په حق کښي ښه پريوخي نو ځکه کنگم له پکار دي چې د مسلم ليگ وزارت قائم کړي حالانکي حال دا و چې دغلته په تيرو انتخاباتو کښي د مسلم ليگ په نامه هم هلته په اسمبلي کښي نه و وائسراے ورته تسله ورکړي ده چې:

..... I would commune ate his views to the Governor. He and his friends would in due course and by one beans of other. Be put in possession of the Governor's views.

ترجمه زه به د هغه نظريات گورنر ته وليږم او هغه جناح او د هغه دوستان به يه مناسب وخت په يوه يا بله وسيله د گورنر د نظرياتو نه خبر کړي

دا صرف يوه خبره څرگنده وي چې دغه وخت کښي مسلم ليگ او پېرنگي بلکل په يو مقام ولاړ وو او چې څنگه جناح صاحب ډېر په بې باکي دا سوال کړے و چې اوس به مونږ څه کوو؟ نو هومره په بې باکي وائسراے ورسره ټولي خبري په ډاډه زړه کوي: ولي جناح صاحب هم په دې پوهه و چې اوس د پېرنگي د خپلو مفاداتو دا تقاضا ده چې خپله ډله مضبوطه کړي. خو نور خو پريږده هغه وائسراے ته دا هم تجويز پېش کړے و چې د سندھ د اله بخش سومرو وزارت مات کړي⁹ جناح صاحب وائسراے ته وائي

⁹ اله بخش سومرو د سندھ قوم دوست سياست دان د باچا خان ملکرے و چې هغه د مسلمانانو بېل

وائسراے د جمهوريت خبره کړي ده: but the chief minister had made speeches recently, copies of which he would send me. This made the position in Sind impossible if the Chief Minister remained in power. I said I would want to see the text of them.

ترجمه ليکن وزير اعلي اوس اوس داسې تقريرونه کړي دي چې د هغې نقلونه به هغه (جناح) ما ته راوليږي چې هغه په سندھ کښي حال کښي چري وزير اعلي په اقتدار کښي وي. ناممکن کړے وے ما ورته ووي چې زه به د دغه تقريرونو د متن انتظار کوم.

د پېرنگيانو دا کوشش و چې هغه د هندوستان ټول مسلمانان په دې خبره پوهه کړي چې که هغوي د پېرنگي نه د څه ښېگړي طمع کوي. نو پکار دي چې په مسلم ليگ کښي شامل شي وائسراے په دې خبره کښي نه باک کړے دے او نه ناراسته تر دې چې هغه محسوسوي چې هغه تر دې خو راغے: حالات نې دې ځاے له ورسول لکه چې په 21/2/1940 کښي په وزير هند زېرے کوي چې نه بلکل وار خطا نه کړي که کانگرس مونږ سره مقابلې ته راوځي نو:

All I can say is that if Congress are set having a fight here, they are going to have a fight not only with us, but with the Muslims (I am glad that Jinnah has made the statement).

ترجمه: دومره وئيلے شم که چري کانگرس غواړي چې جنگ وکړي نو هغوي به نه صرف مونږ سره جنگ کوي. بلکې مسلمانانو سره به نې

هم کوي (زه خوشحاله يم چې جناح بيان ورکړے دے)

پېرنگيان وائي چې کانگرس مقابلې ته راوځي نو:

مباد د پنجاب نه بغير د سندھ، بلوچستان، پښتونخوا او کشمير په ساخت غوښتلو: هغه به سندھ لورے اثر و انگريز ته پنجاب نه بغير پاکستان منظور نه و ځکه نې هغه په سياسي حريف لوب کهورو باندي ووژلو

رڙه يواڻي نه ٿي محبوسا هم راسره ده،

وانسراے وائي چي ما د مسلمانانو سره خپله ډله پخه کړې ده او دي خل لږ
د کانگرس جنک به يواڻي پيرنگي سره نه وي بلکي د مسلمانانو سره به
وي خبره مادرته تردي را ورسوله نورڅه غواړي؟

په دغه وخت د مسلم ليگ د ډلې حيثيت د شگو د بوجي و چي پيرنگيانو د
خان نه مخ کښي د دي د پاره کړي وو چي د کانگرس د طرفه ډز او غوزار به
دي خوري. که بوجي سوري شي. نو د پيرنگي پري څه؟ د هغه غرض خو
صرف د کانگرس د غوزار نه بچ کول دي او که مسلمان نن دي ته غاړه ږدي.
د سامراج پيرنگي د غلامۍ دا جغ يواڻي په خپله نه بلکي په ټول
هندوستان قائم ساتل غواړي نو د دي نه نيکه به پيرنگي کوم څاے پيدا
کوله؟

د پاکستان مختلف تاويلونه

چونکي پيرنگيانو عموماً او وانسراے لارډ لنليټگو خصوصاً هر يو د مسلم
ليگ ليډر ته وئيلي وو چي په منفي سياست د برطانيې حاکمان نه
رضاکبري. هغوي له پکار دي چي څه مثبت او (ټيوس) منصوبه پيش کړي
او هم داسي مطالبه ټي د سر سکندر حيات خان په ذريعه د مسلم ليگ د
مرکزي مجلس عاملي نه هم کړي وه نو هر څوک خان خان له لگيا وو او په
مختلفو طريقو ټي دغه اړخ ته منصوبي پيش کړي دي. وزير هند ته
وانسراے ليکلي دي چي چوهدري خليل الزمان د بمبي گورنر ته وئيلي وو
چي پکار دي چي هندوستان په دريو ډمينيونونو کښي تقسيم شي. داسي
معلومې چي چوهدري صاحب د هندو او مسلمان نه علاوه يو دريم
ډمينين د واليان رياست هم قائمولو ته تيار و دي بل اړخ ته د سرحد گورنر

سر جارج کننگم وانسراے ته ليکي چي کله سردار ارونگ زيپ د مسلم
ليگ د مرکزي مجلس عاملي د غونډې نه راغی او ما له ټي خپل رپورټ
راوړو. نو هغه وي چي:

The scheme which they (Muslim League) were now
contemplating would involve the creation of six of seven
Indian dominions and that this novel scheme now
holds the field in preference to the original Pakistan
proposal.

ترجمه: مسلم ليگ اوس په کوم سکيم باندي غور کوي. هغه به په
شپږو يا اووه ډومينيونو باندي مشتمل وي ... او دا چي دا عجيبه
سکيم اوس. پاکستان د اصل تجويز نه وړاندي څاے نيسي

د دي نه کافي وړاندي وزير هند لارډ زيتلينډ د سر فيروز خان نون سره د
خپل يو ملاقات حال ليکي چي ما هغه سره تفصيلي خبرې وکړي او هغه
وايي چي شمال غربي حصه د هندوستان به لکه د برما بيخي د هندوستان نه
جدا يو مملکت د پاکستان په نامه جدا شي وزير هند وائي چي:

I told him that I saw almost insuperable difficulties in the
way of our acceptance of such a policy.

ترجمه: ما هغه (نون) ته ووې چي د داسي پاليسي د قبلولو په لاره
کښي رڙه تقريباً نا قابل حل مشکلات وينم.

دي فېروز خان نون په ځواب کښي وي: 'نېمه ده چي خبر دي کړم'

10¹⁰ چوهدري رحمت علي خپل کتاب 'The father land of Pakistan' (ژباړن اقبال الدين احمد،
کښي ليکلي دي. سر شيخ محمد اقبال خطبه اله باد کښي د بيل رياست غوښتنه نه وه. ولي
هندوستان کښي دننه د يو مسلم يونټ غوښتنه وه. د پاکستان غوښتنه هغه تر ټولو مخکښي
Now or Never پمفلټ کښي کړي وه او دري کسانو اسلام ختک د اکسفورډ طالب علم، صاحبزاده طارق
د لاء طالب علم، عنايت الله خان د وټرنري طالب علم پري دستخط کړے و سر اقبال هم اېډورډ
تھامسن ته خط کښي دغه غوښتنه رد کوي دا خط جاوېد اقبال 'زنده رود' کښي رانقل کړے دے
خپله چوهدري رحمت علي دا تجويز د سردار اسلام خان ملغاني نه اورېدلے و هغه وخت دے د

رښتيا رښتيا دي

.....and he said, if that was so he would not himself encourage it when he returned to India.

دا خط د 13/12/1938 کال دے

ترجمه: ... او هغه ووي چې که چېرې داسې وي نو کله چې هغه هندوستان ته واپس لاړ شي، هغه به د دې حوصله افزائي ونه کوي

دا خو مختلفې منصوبي وې د کمبرج د طالب علم چوهدري رحمت علي د پاکستان متعلق خپله نظريه ده، سر محمد اقبال خپل تجويز پيش کړے و ولې گورو چې مشر استاد پېرنګے په خپله څه وائي.

د پېرنګي پاکستان

دا خو د مسلمانانو خوارانو خپل تجويزونه وو اختيار خو د پېرنګي و د مسلمانانو د ليدرانو خو دا حال و چې لکه سر فېروز خان نون چې په 1938ز کښې د وزير هند په رائي پوهه شو چې هغوي د هندوستان تقسيم نه مني نو سمدستي نون صاحب ووي؛ (بښه ده چې خبردې کړم چې بيا داسې څه خبره د خولې نه نه و باسم) نو کتل دا پکار دي چې د پېرنګي په څه سمي راځي او په څه ئې خپل غرض سر کېږي اخېر چې د سر سکندر حیات خان او د مسلم ليگ د خپلې کمېټې نه پوره نه شوه، نو پېرنګي د مسلمانانو دغه ټولې منصوبي نامنظوره کړلې او د وائسرائے د ايگزیکټيو کونسل يو ممبر چوهدري ظفر الله ته ووييل شو چې ته د دوو دو مينيونو يوه نقشه پيش کړه، د دې په حقله وائسرائے لنتلگو په 12/2/1940 کښې وزير هند ته ليکي چې زما په وينا ظفر الله د دو مينيون سټيټس په حقله يو يادداشت ليکله و چې

مزارې قبيلې اتاليق و چوهدري رحمت علي موجوده پاکستان منلو باندې د جناح صاحب خلاف The great Betrayal کتاب ليکله او ورته ئې 'غدار اعظم' (Quizling Azam) ونيلي دي

رښتيا رښتيا دي

هغه ما مخکښې درليدلې دے. وائي چې څه نور وضاحتونه ترې نه ما غوښتلي دي. هغه وائي چې تفصيلات به زه بيا وروستو پيش کړم؛ خو د هغه (ظفر الله) دا خواهش دے چې دا خبره دې چېرې هم څرگنده نه شي چې دا ځاکه هغه پيش کړې ده. هغه البته دا اختيار را کړے دے چې څنگه زه مناسب گڼم، داسې دا دستاويز استعمال کړم؛

I may do what I like with it including sending a copy to your thirdly that copies been passed to Jinnah and I think to Hydri and fourthly that which, he, Safrullah, cannot of course admit its authorship, his document his been prepared for adoption by the Muslim League with a view to being given the fullest publicity.

ترجمه: زه چې هر څه وغواړم ورسره کولې شم. په شمول د دې چې تا ته يو نقل درولېږم. درېمه دا چې نقلونه ئې جناح او زما په خيال حېدري ته ورکړے شوي دي او څلورمه دا چې هغه (ظفر الله) بې شکه د دې تاليف په خپله غاړه نه شي قبولولې. د هند دستاويزو زيات نه زياتې پېلستې. په غرض د مسلم ليگ د منظوري د پاره تيار شوي دي.

11

11 چوهدري ظفر الله خان قادياني وائسرائے نه د دې د پټ ساتلو خواست کړے و ځکه تر اخېر پورې ئې تر څو دا انډيا افس لائبريري انکلېټو دستاويزات برڅېره شوي نو وو. چا ته پته نه وه چې نړه او چا ليکله دے چوهدري خلیق الزمان. چا چې د دې قرارداد تائيد پو منلو پارک کښې کړے و، خپل کتاب 'پېټه' وے نو پاکستان' مخ 297 باندې ليکلي دي چې ما ډېره هڅه وکړه چې دا خبره معلومه کړم چې د قرارداد مسوده چا ليکلې خو تر اوسه راته معلومه نه ده عبدالرحمان صديقي ما ته وويلي وو چې هغو سکندر حیات نه پوښتنه وکړه نو هغو راته وې چې دا تېوس خپل صدر يا سېکتر نه وکړه. خو پو هر حال کښې دا خبره درست ده چې دا مسوده د چا هندوستانی يا سلمان نه ده، ځکه د مسلم ليگ ريزولېشن خو به ما، عبدالرحمان يا نواب اسماعيل جوړو و او سلم کښې مونږ نه ښو ډرافت چا نو شو جوړولے

رہنمائی رشتیا دی

وانسرائے وضاحت کوی چہ مسودہ خو زما پے و بنا تیارہ کرے شوہی ده خو ظفر الله چونکہی قادیانے دے نو کہ مسلمانانو ته پته ولگیدہ چہی دا منصوبہ دیو قادیانی دلاس جوړہ ده نو هغوی به بیا شک کوی وائسرائے خومره داډه و او پے ډاگه لگیا دے چہ د دې یوه کاپی جناح ته ورکړے شوہی ده چہ مسلم لیگ دامنصوبه منظور کړي او د دې مشتہرې وکړي: یعنی چہ د جناح پالیسی او د مسلم لیگ سیاست شي سر اکبر حیدري ته یوه کاپی پے دې غرض ورکړے شوہی ده چہ د دې د پاره مالي امداد د هغوی پے ذمہ و. دې تاریخونو لے غور پے کار دے. دا خط وائسرائے پے 12/3/1940 کښې لیکلے دے منصوبه خو ئې مخکښې لیرلې ده او مسلم لیگ هغه منصوبه پے 23/3/1940 پے لاهور کښې د قرارداد پاکستان پے نامه پے خپل سالانه اجلاس کښې تصویب کړه چہ مشتہري ورله ورکړي (مارچ کښې د ظفر الله د ایگزیکتیو کونسل د ممبری میعاد ختمیدو هغه ته د دې خدمت پے غرض کښې توسیع ورکړے شوله،

د مسلم لیگ د دې تجویز د پاس کولو نه درې ورځې پس وائسرائے پے 25/3/1940 کښې لیکي:

As Congress are putting forward a preposterous claim which they know is incapable of acceptance, he (Jinnah) equally will put forward just as extreme a claim, of the impracticability of realizing which he is probably just as will aware, but the existence of which will, while reaffirming the Muslim attitude of hostility to congress claims, take away some, at any rate, of the damaging charge which has hitherto been leveled against them (Muslim League) that they have no constructive ideas of their own.

ترجمه: لکه چہ کانگرس یوه احمقانه دعوی کوی چہ هغوی ته پته ده قبلیدے نه شي نو هغه (جناح) هم دغه شان یوه انتها

رہنمائی رشتیا دی

پسندہ دعوی وکړي چہ د هغې ناقابل عمل حیثیت نه به هغه هم پنه خبر وي. مگر د هغې پے وجه هغه نه صرف د کانگرس د دعوی پے حقله د مسلمانانو د دښمنی اماده وکړي بلکې د مسلم لیگ خلاف د دې الزام نه چہ د هغوی خلاف تراوسه پورې لگیدو چہ هغوی. هېڅ تعمیري نظریات نه لري. به لږ څه کم کړي

وانسرائے غریب خو دا چغې وهلې چہ څه منصوبه وړاندې کړی خو چہ پنه د لالانو پوره نه شوه. مجبوراً ئې خپله منصوبه وړاندې کړله دلته هم که ورته پے غور وکتل شي. نو پے مسلمانانو ئې څه کار نه شته؛ د کامیابولو او کامیابیدو درک ئې نه لگي وائې چہ جناح هم پوهه دے چہ کار د کیدو نه دے: خو پیرنگے خو خپل غرض سر کوي. یو د کانگرس سره دښمنی ته د مسلم لیگ راویستل او دویم مثبت او تعمیري تجویز. سرے چہ ورته کوري نو زه وایم چہ دا پیرنگیان به خومره خوشحالیدل چہ دا د گلابو ماتاډو لوبه ئې جوړه کړې وه او گوډاگي ئې گډول¹²

مسلم لیگ: د پیرنگي ډله

12: نوموړي مسلم لیگي مشر چوهدري خلیق الزمان خپل کتاب کښې لیکي چہ کله مولوي فضل الحق شیر بنګال د لاهور قرارداد پے دریغ وړاندې کړو نو مستر جناح ئې ماته د تائید کولو وویل: رمازہ نه غوښتل خو پاخېدم او تائید مې وکړو. داسې ښکاري چہ هغه ته احساس و چہ هغه یو غیر نظري کار کوي، ځکه هم د دغه کتاب (Path way to Pakistan) پے مخ 792 لیکي چہ نن سوچ کومہ نو غوښي راباندې خبر خیر شي چہ دا مونږ څه کول؟ زموږ دعوی خو پے گرد پښتجاب باندې وه او مونږ خپله عرضی کښې هډو پښخوستمه برخه خپله لے سره لري کړه دغه شبه پے ما باندې ډېره نکلاره، وروته خو زه ځکه غلے پاتې شوم چہ که دې وخت کښې ما اختلاف وکړو نو که زه پېر کیرم او که ور کیرم. خو د مسلم لیگ ماتې یقیني ده. دې نه اندازه کېدے شي چہ د مسلم لیگو سنجیده نولے او نسبتاً پوهه خلق د دې قرارداد پے پایله وړاندې نه رسېدلې وو خو چونکې دا قرارداد د وائسرائے لږخه رالیرلے شوے و نو منل ئې کوبا عین فرض گرځولے شوي وو

رښتيا رښتيا دي

نو چې کله مسلم ليگ د وائسراے د طرفه د ظفر الله منصوبه د پاکستان په لاهور کښې قبوله کړه. نو بيا پېرنګې په دې پوهه شو چې هغه اوس په مسلم ليگ ملا تړلې شي چې دے به د پېرنګې پاليسي سل په سل چلوي او د کانګرس د مقابلې د پاره به ځان په خپله تياروي. نو بيا د پېرنګې د پاره دا فېصله لازمي او فطري وه چې هغه به د مسلم ليگ نه د بل چا د هېڅ قسمه حيثيت تسليمولو ته بيخي تيار نه و¹³

هم په دغه ورځو کښې د قام پرسته مسلمانانو تيوه ډېره درنه او نمائنده غونډه په ډيلي کښې وشوه چې صدارت ئې د سنډه منتخب وزير اعلي اله بخش سومرو وکړو. وزير هند لارډ زېلینډ د دې اهم کنونشن په حقله د وائسراے نه تپوس کړے دے. وائسراے ورته په 14/5/1940 کښې داسې ليکي:

I attach no particular importance to the Delhi Conference of the Muslim which took place a few days ago. it had been well organized and the congress press machine has written it up admirably. We both are. Of course, aware that there is not unimportant Muslim element outside the Muslim League Indeed I am sure that Jinnah remains the man to deal with on Muslim side.

¹³ د اردو ژبې نوموړے اديب پروېز پروازي خپل کتاب "Sir Zafarullah: Contribution of the Freedom Movement" کښې ليکلي دي چې هغه د سر ظفر الله خان په کار و زيار مرتب کړے دے چې سر ظفر الله خان خپله دا منلي وو چې "قرارداد پاکستان" د رافت هغه د وائسراے په وينا باندې جوړ کړے و خو خپله نامه ئې ځکه پته ساتله چې هغه قاديانے و او بيا د پاکستان په حواله شکوک و شبهات پيدا کېدل. ځکه چې قاديانيت مسلک مسلمانانو د انګرېز کاسټ بونيز ګڼلے و خو بيا د جنرل ضياء جالندهري دور کښې چې کله سر ظفر الله خان مرګون حاله په کټ پروت و او قادياني مسلک غېر مسلمه ګرځېدلے و. د هغه نه په زبردستي اختصے يو بيان په اخبارونو کښې خپور کړے شو چې قرارداد پاکستان مانئ دے ليکلے او اوس دغه بيان جواله هر ځاے درباري ليکوالان ورکوي

رښتيا رښتيا دي

ترجمه: زه د مسلمانانو ډيلي کانفرنس ته چې څو ورځې مخکښې وشو. هېڅ خاص اهميت نه ورکوم د دې ډېر ښه انتظام شوے و او د کانګرس پريس د ده په باره کښې په قابل تعريفه توګه ليکل وکړل. مونږ دواړو ته يقيني معلومه ده چې د مسلم ليگ نه بهر اهم مسلمانان عنصر وجود نه لري زه بلکل باور لرم چې صرف جناح هغه سرے دے چې مونږ ورسره د مسلمانانو په اړخ معامله کولے شو.

د کانګرس سره ملګري هغه مسلمانان خو پېرنګې د سره منل نه. چا چې د خپل ملک د ازادۍ د پاره کوشش کولو او د پېرنګې د غلامۍ نه ئې د ځان خلاصولو د پاره په يو قامي تحريک کښې د کانګرس سره په شريکه ملا تړلې وه. ولې پېرنګے هغه مسلمانان هم نه مني. څوک چې د مسلم ليگ نه بهر خپل يو تنظيم جوړوي او دا د زرونه زيات د مسلمانانو نمائندگان چې د يو منتخب وزير اعلي په مشرۍ راغونډ شوي دي. د اهم پېرنګے نه تسليموي او وزير هند ته په ډاګه ليکي چې زمونږ سرے جناح دے او هغه د ټولو مسلمانانو نمائنده شو.

د لارډ زېلینډ ميعاد پوره شو. هغه اخبري الوداعي خط په 14/5/1940 ع کښې ليکلي دي. نوے وزير هند L.S Amery ايمري مقرر شو چې هغه خپل اولنې خط په 16/5/1940 کښې ليکلے دے

خاکسار

د دې نه هم عجيبه پوزيشن د خاکسارو و. په دې نورو مسلمانانو خو دا اعتراض و چې دوي د پېرنګې سره مرسته نه کوي ولې خاکسارو خو د امداد پېشکش هم کړے دے لکه چې وائسراے په 24/5/1940 ع کښې ليکي:

Meanwhile the khaksars have formally renewed

ريٽيا ريتيا دي

their offer to me of 50,000 men to help in war.
ترجمه پء عين حال ڪنبي خاڪسارو پء جنگ ڪنبي د مدد
ڪولو د پاره د پنخوسوزو ڪسانو راڪولو خپل پيشڪش ماته
رسمآ راتازه ڪرء دء

دوي عاجزانان خو د پيرنگي سره د جرمن بر خلاف جنگ ته هم ملا تيرلپ د;
خو پيرنگيء وائي: جناح بيان ڊپر واضحه دء چي
..... formal statement by Jinnah that he accepts
no responsibility for Khaksars of their activities and
that they have declined to accept his advice.
ترجمه د جناح لء طرفه رسمي بيان دء چي هغه د خاڪسارو
يا د هغوي د سرگرميو هيڄ ذمه واري نه قبلوي او دا چي
هغوي دهغه د مشوري قبلولو نه انڪار ڪرء دء

وائسرايء پء خپل ذهن او پاليسي ڪنبي بلڪل واضحه دء چي خاڪسار
چونڪي د جناح صاحب هدايات نه مني نو وائسرايء وائي چي:

..... that considering the present attitude of the
khaksara in the Punjab it would not be advisable for
me to enter into any correspondence with them of
their leaders and I propose accordingly to leave the
telegram unanswered.

ترجمه پء پنجاب ڪنبي د خاڪسارو د موجوده روئي پء نظر
ڪنبي نيولوسره به دا زما لپاره مناسبه نه وي چي هغوي يا د
هغوي ليڊرانو سره د خء قسمه خط وڪتابت باندې لاس پوري
ڪرم او دغه شان زه بهتره ڳنيم چي د تار هيڄ خواب ورنء ڪرم

پيرنگيء پء ڊاگه لگيا دء دا ڪوشش ڪوي چي پء هر يو هندوستاني مسلمان
دا خبره واضحه ڪري چي پيرنگيء ئي د جناح صاحب او مسلم ليگ نه بل
ڏوڪ او نه بلي وئي تسليمولو ته تيار دي نو ڪء ڏوڪ پء پيرنگي خان

ريٽيا ريتيا دي

تسليموي، نو پڪار دي چي مسلم ليگ ته لار شي هسي خوبيرنگي
ڪانگرس ته دا بازه ٿيندگه ڪري وه چي چونڪي هغه مون سره به جنگ ڪنبي
امداد نه ڪوي، نو مونڙه ورسره ڏنگه تعاون وڪرو؛ وئي دلته خو خاڪسار د
پيرنگ دا امداد د پاره پنخوسوزو (50000) خاڪسارو رضاڪارانو خدمات
هم پيش ڪرل، خو چونڪي خاڪسار د جناح صاحب د حڪم تابع نه دي، نو
وائسرايء هند دومره اخلاقي سڀڪاوي ته راپريوخي چي د نار خواب قدري
هم قصداً او ارادتا نه وركوي.

صوبائي وزارتونه او جناح صاحب

ڪله چي د هندوستان د اتو (8) صوبو د ڪانگرسسي وزارتونو استعفي گانپ
ورڪري، نو هلته پء صوبو ڪنبي د دفعه 93 د لائندې د گورنر ذاتي
حڪومتونه قائم شول يعني گورنر راج ولگيدو جناح صاحب وائسرايء لء
خواست وڪرو چي پء دغه صوبو ڪنبي دي سياسي او غير سرڪاري
ايڊوايزران (مشاوران، مشيران) مقرر ڪرء شي يعني مطلب دا چي د کومو
صوبو وزارتونه ڪانگرس پر بندول هغه دي د مسلم ليگ د طرفه مقرر شوو
مشيرانو ته پء حواله شي چي سرء ورته گوري نو دا خء عجيبه ناروا
مطالبه ده، يعني د جناح صاحب پء قول دي د ڪانگرس يعني د هندوانو د
صوبو اختيار هم مسلم ليگ ته وسپارلء شي او دا پء داسي حالاتو ڪنبي
چي مسلم ليگ نور خو پريبرده چي پء دغه صوبو ڪنبي ئي د سره خء حيثيت
نزلولو بلڪي پء يوه صوبه ڪنبي هم د مسلم ليگ د ڊلي حڪومت نه ؤ، خو
چي ڪله جناح صاحب د پيرنگي د مرضي خلاف د مطالبې ڪولو جرات
وڪرو، نو وائسرايء پء 10/7/1940 ڪنبي ليکي:

I hope that Jinnah will not continue to press his
extravagant claims.

ریتیا ریتیا دی

ترجمہ زہ امید کوم چہ جناح بہ خیلہ نامعقولی دعوی جاری

ونہ ساتی

خو کہہ دی نہ فلا ریبی او پدہ دی خیلہ نارامہ پوری نسبتی وی نو :

If he does I think myself that we may definitely have to consider whether we should continue the effort which I so far made to deep the Muslims together, whether we should not let the balance of the Muslim League as represented by Sikandar Fazlul Haq have their break with Jinnah. But I do not want to see such a break if we can reasonably avoid it.

ترجمہ: کہہ چری ہند خیل عمل جاری وساتی. نو زما پدہ فکر مونہ لہ پکار دی چہ پدہ دی خبرہ حتمی غور وکرو چہ ایا

مونہ دغہ کوشش جاری وساتو کوم چہ تراوسہ پوری ما د مسلمانانو د یو ساتلو د پارہ کرے دے؟ ایا مونہ د مسلم لیگ دغہ توازن چہ سکندر فضل الحق ئی نمائندگی کوی.

د جناح نہ ونہ شلوو؟ مگر زہ دغہ شان شلون لیدل نہ غوارم. کہہ چری مونہ تری نہ پدہ معقولہ طریقہ بیج کیدے شو.

پہرنگی د مسلم لیگ او جناح صاحب د حیثیت پدہ حقیقت پوہہ وو لکہہ چہ

پدہ 28/8/1940 کنبی لیکی:

I hope that Sikandar and Fazlul Haq will be able to bring pressure on Jinnah to make him tee the line. If he does not, I shall go without him.

ترجمہ: زہ امید کوم چہ سکندر او فضل الحق بہ پدہ جناح زور

واچوی چہ د پالیسی بہروی وکری، کہہ چری ئی نہ کوی نو

زہ بہ د ہغہ نہ بغیر کار وچلوم.

پہرنگی پدہ دی پوہہ و چہ مسلم لیگ خیل خہ مونہ بیز حیثیت نہ لری ہغہ د

ریتیا ریتیا دی

پہرنگی پدہ پانگورو خان اوچت کرے دے سر ئی برہ نکاری او چہ کلہ پہرنگی وغواری چہ خیلہ پانگوری تری نہ راوکاری نو مسلم لیگ بہ پرمخہ پدہ مخکنی پروت وی. چرتہ بہ ئی درک ہم نہ لگی. ولہ پہرنگی بہ دی ہم پادہ و چہ پدہ مسلمانانو کنبی بہ ہغہ تہ چری ہم د خیلو گوہ اگیانو کم نہ وی، کہہ یو خوا سکندر حیات خان او مولوی فضل حق پدہ مسلمانانو کنبی یو خیل مقام او حیثیت لرلو، ولہ چہ د مسلمانانو د اکثریتی صوبو منتخبو وزارتونو مشران وو نوبل خوا تہ چہ کلہ دی خبری ہوا وخورہ چہ پہرنگی د جناح صاحب نہ خفہ دے، نو ہر مسلمان خیل خدمات پیش کول شروع کرل پدہ دی سلسلہ کنبی وائسرائے د سر اکبر حیدری پدہ حقلہ پدہ 29/8/1940 کنبی لیکی:

You may be amused to hear that Hydri, during our conversation a few days ago, coyly hinted to me that if there should be trouble with Jinnah and the Muslim League, there was, at any rate, a very prominent Muslim, who could steer the country through the troubled waters that may lie ahead.

ترجمہ: د دی پدہ اوریدو بہ خوشحالہ شی چہ حیدری خو

ورخہ مخکنی ما سرہ د خبرو اترو پدہ دوران کنبی پدہ

شرمیندو کہ توگہ ما تہ اشارہ راکرہ چہ کہہ چری جناح او

مسلم لیگ سرہ خہ مشکل پیش شی. نو ہبج باک نشتہ، یو

بل وتلے مسلمان شتہ چہ ہغہ د ائندہ مشکلاتو نہ ملک

ویستے شی.

وائسرائے وائی چہ ما ئی شکر یہ ادا کرلہ چہ د نظام نمائندگی درلہ بنہ دہ

وائسرائے پوہہ و چہ دا د عاشق معشوق ناز نخری د سیاسی لوہگارو یوہ

مشغلہ دہ پہرنگی قصداً او ارادتاً جناح صاحب او مسلم لیگ لہ دومرہ

اہمیت ورکوی او دومرہ اختیار من ئی تسلیموی چہ کہہ چری سبا لہ د

رښتيا رښتيا دي

کانگرس او مسلم ليگ څه د روغې جوړې خبرې کېږي، نو چې جناح صاحب دوي دومره اوچت خپږولي وي چې د هغې ځای نه راکوزيدل بيا جناح صاحب ته هم گران وي؛ نو د دې وجې نه چې جناح صاحب هر څومره نارامې وائي او اوچت اوچت لگي، نو پېرنگې ورته گوري يا نې رانېکلې وي؛ ولې چې هغه پوهه دے چې د مسلم ليگ د ډلې ټول قوت او حيثيت د پېرنگي په خپل لاس کېښې دے، لکه چې وائسراے وائي چې يا به جناح صاحب زمونږ پاليسي چلوي، گنې نو زه به بيا د هغه نه بغير په خپله مخه ځم؛ خو کوشش ئې دادے چې؛

I still think it important to hold the Muslim League together we can do so, and in these circumstances there is nothing for it but to be patient with Jinnah, though one's patience is beginning definitely to run out.

ترجمه: زه اوس هم په دې فکر یم او اهمه خبره دا ده چې څومره زمونږ توان دے مسلم ليگ يو ځای متحد وساتلے شي او په دې حالاتو کېښې بله لاره نه شته بې له دې چې جناح سره گوزاره وکړو؛ اگر چې هغه سره د سړي صبر په حتمي توگه تمامېږي.

په وخت کېښې جناح صاحب د حکومت هند نه دا مطالبه وکړه چې؛

That the Muslim League should now be taken into full and equal partnership with H.M Govt. is the ruling of this country & authority share with them.

ترجمه: مسلم ليگ بايد اوس د دې ملک په حکمرانۍ کېښې د برطانوي حکومت سره يو شان برابر حصه دار کړے شي او

هغوي سره اقتدار تقسيم شي.

يعنې مطلب دا چې د هندوستان ټول هندوان، سکھان، عيسايان، پارسيان

رښتيا رښتيا دي

او اچھوت به په ځای پاتې شي او د ملک حکومت به پېرنگي او مسلم ليگ په برابر حيثيت سره چلوي؛ يعنې اوس مسلم ليگ د ټول هندوستانيانو د نمائندگي واحد دعوي دار شو.

د وائسراے دا کوشش و چې د کانگرس نه بغير يو مشاورتي کونسل جوړ کړي د اچھوتو ليډر امبيډکر او د هندو مھاسبھا ايډي Anay سره خبره خلاصه کړې وه خو چونکې جناح صاحب له مکمل اختيار نه شو ورکيدے. نو هغه د شامليدونه انکار وکړو. په دې وجه دغه منصوبه په ځای پاتې شوله او وائسراے په خپله د امبيډکر او ايډي نه معافې وغوښته دغه وخت وائسراے د دې خبرې ضرورت محسوس نه کړو چې د جناح صاحب نه تپوس وکړي چې د 1937 د انتخاباتو په نتيجه کېښې د هغه څه نمائنده حيثيت دے؟ وائسراے ښه پوهه دے لکه چې په 19/9/1940 کېښې ليکي:

He Jinnah is subjected to very considerable criticism from various sections of the community he has against him the prime Ministers of the two majority Muslim provinces the line he has been taking is unsympathetic to large numbers of Muslim of position even in Muslim minority provinces such as Bihar and U.P.

ترجمه: هغه (جناح) د خپلې فرقې د مختلفو حصو تر تنقيد لاندې دي د دواړو مسلمان اکثريتي صوبو وزيراعظمان د هند خلاف دي کوم لاین چې هغه شري. هغه د مسلمانانو د گڼ تعداد او حتي د مسلمان اقليتي صوبو لکه بهار او يو پي د مسلمانانو پوزيشن ته غير همدردانه دي.¹⁴

¹⁴ د دې وجه د جناح صاحب خوجه اسماعيلي اغا خاني مسلک واله و چې علماء ئې مسلمانانو کېښې نه شمېري لکه څنگه چې لوی عالم اشرف علي تھانوي خپل کتاب 'بوادير النواذر' کوم چې هغه خپل مرگ نه خو ورځې مخکې ليکلے و. کېښې اسماعيلي اغا خاني فرقه بيخي کافره

رښتيا رښتيا دي

د پنجاب او بنگال نه علاوه دې نورو دواړو د مسلمانانو اکثرتي صوبو يعني سنډه او سرحد کښې هم د جناح صاحب مخالفې سياسي ډلې موجودې وې خو د دې هرڅه باجود هم وائسراے وائي چې:

Indeed I am Jinnah is the 'man' to deal with on Muslim side.

ترجمه: واقعاً زه يقين لرم چې د مسلمانانو په اړخ جناح يوازينی سرے دے چې سره معامله کيدے شي.

د مسلم ليگ د قائم ساتلو په سلسله کښې که هر څومره مشکلات راتلل. پېرنگي فېصله کړې وه چې هغه به ټول يو په يو حل کوي د پنجاب مثال به واخل. په پنجاب کښې د سر سکندر حیات خان په مشرۍ کښې د يونينسټ ډلې حکومت ؤ چې هغې کښې هندوان او سکھان هم شامل وو. دلته چې جناح صاحب او مسلم ليگ د تقسيم هند مسئلې له څومره زور ورکړو. نو دغلته په پنجاب کښې سکندر حیات خان ته مشکلات پېښيدل. ولې چې د هندوستان دننه غېرمسلمو دا حالات ليدل نو هغوي مطالبه شروع کوله چې د پاکستان د مطالبې او تجويز په حقله دې پېرنگے د خپلې پالیسۍ واضحه اعلان وکړي وائسراے د دې اعلان کولو مخالفت کښې ليکي (1/3/1941):

It should not only be a mistake but it would be very near a breach of faith were we to do anything of the sort.

ترجمه: دا به نه صرف غلطی وي بلکې تقريباً به د اعتماد ماتول وي که چېرې مونږ دغه شان وکړو.

گرځولې ده

په انسانیکولوپېډيا اسماعيلزم کښې کومه چې تاج الدين صادق علي او ممتاز علي راجوره کړې ده. کښې ليکل شوي دي چې د جناح صاحب خپله نامه 'امدالي جيتاح' د سر اغا خان مور لېږي عليشاد د خوجه روايت له مخه خپله ايښې وه

رښتيا رښتيا دي

او ځکه وائسراے هم په دې خط کښې ليکي چې سکندر حیات خان راغے او ما ته ئې ووي چې زما د مسلم ليگ د ورکنگ کمېټۍ سره د پاکستان په مسئله اختلاف رائي ده او زه د دغه کمېټۍ نه استعفي ورکوم ليکي چې ما ورته په خپله ونه وې خو د پنجاب گورنر سر هنري کریک Sir Henry Caik ته مې ووي چې ته سکندر حیات منع کړه چې استعفي ور نه کړي او بيا وجه بيانوي:

This is not the moment at which I want to see any spilt in the Muslim League which I think is very important (tiresome as the activities may be in some ways) to maintain as a solid political entity.

ترجمه: دا هغه خط نه ؤ چې زه په مسلم ليگ کښې د درز مشاهده وغواړم که څه هم ځينې فعاليتونه به ئې ښائي په ځينو مواردو کښې ستومانه کوونکي وي فکر کوم دابه ډېره مهمه وي چې دغه گوند يو مضبوط سياسي ماهيت وساتي او د مسلم ليگ په ډله کښې ئې دلچسپي څه ده:

..... That is the more desirable since we are moving into the nest phase of Gandhi Muslim ranks, more particularly over this vital question of Pakistan Would be a very great encouragement to the anti-war party and might well make our position in dealing with the Satyagraha more difficult.

ترجمه: دغه قسم زياته بهتره ده ځکه چې مونږ د گاندهي ساتياگراها د مهم بلې مرحلې ته ننو ځو او د مسلمانانو په صفونو کښې بيا خصوصاً د پاکستان په دې حياتي سوال د څه قسمه درز به د جنگ مخالفت پارټي زيات زړه غټاوي وي او د ساتيا گراها په قابو کولو کښې به زمونږ پوزيشن نورهم

رښتيا رښتيا دي

مشکل کړي

د پېرنګي په مسلمان څه کار نشته. بار بار ليکي چې پاکستان د منلو او چلیدو شے نه دے خو پېرنګي خو خپل منډيزي دښمن کانګرس له مقابلې له څوک گوري او ټوله توجه او مخه نې مسلم ليگ ته ده چې پس د دې چې کله چې کانګرس د پېرنګي مقابلې ته پتون وواهو، نو مسلم ليگ به د پېرنګي سره په ډاګه په پره کښې ودرېږي

سکندر حیات خان خو د خپل يونيسټ ملګرو د تسلی د پاره يو بيان ورکړو چې هغې ته وزير هند ايمرې په خپل 8/10/1941 نيټې په خط اشاره کړې وه. دغه بيان کښې سکندر حیات خان تجویز پېش کړے دے چې پېرنګيان دې يوسرکاري اعلان وکړي او يو ميعاد دې وټاکي چې کله دې دومره موده کښې د هندوستان مختلفو فرقو خپل کور کښې څه مکمله فېصله ونه کړے شوه او متفقہ ائين نې منظور نه کړو، نو بيا به برطانوي حکومت بامر مجبوری د خپلې مخې ائين هندوستان له ورکوي. د دې خط

د حاشيې د پاسه وائسراے هند په خپل لاس په نري خط ليکلي دي:
And. Make it perfectly certain that the Muslims would refuse to play till the limit brought us.

ترجمه: او دا په مکمله توګه پخه کړه چې مسلمانان به تر هغې لوبې کولو نه انکار وکړي ترڅو چې يو حد راوړسيږي او مونږ پکښې رادننه شو.

د دې نه په واضحه ټکو کښې وائسراے د خپلې پالیسی اعلان نه شي کولے چې پېرنګے صرف دا کوشش کوي چې مسلمانان په هېڅ شان هم روغې جوړې او تصفيې ته رضا نه شي چې اختيار پېرنګي ته وسپارلي شي او د دې غرض او مقصد د حاصلولو د پاره پېرنګي دومره په ډاګه او برېنده لګيا و او داسې نې پکښې خپل پردي کولو چې د شک هېڅ قسمه گنجائش

رښتيا رښتيا دي

نې نه پريښودو. په دې سلسله کښې د سندھ د وزيراعلي اله بخش سومرو يو واضحه بيانول به خبره سپينه کړي دا خو مخکښې ذکر شوے دے چې هم د دې اله بخش د مشرۍ د لاندې د قام پرسته مسلمانانو يوه نماينده درنه غونډه ډيلي کښې شوې وه لازمي خبره ده چې وائسراے به هغې خفه و؛ چونکې د ده د مسلم ليگ ډلې سره تعلق نه و خو د يوې صوبې د منتخبې اسمبلۍ نماينده وزيراعلي و او هم د دې وزيراعلي په حيثيت د وائسراے هند د ډيفنس کونسل ممبر هم و خو د هغې باوجود هم د وائسراے لهجه او طريقه د خبرو اترو ورسره سخته څه چې هتک اميزه ده د وائسراے په تپوس هغه څه تجویزونو په ډيفنس کونسل کښې پېش کړل چې د هغې په ذريعه به د دې فرقه وارانہ اختلافاتو څه قدرې مخنيوے وشي او دا تجویز نې هم پېش کړو چې جواهر لال نهرو او مولانا ابوالکلام ازاد ددغه وخت قیدوو، هغوي دې پريښودے شي. د تجویزونو پېش کولو نه پس نې بيا د وائسراے نه تپوس وکړو. د هغې په حقله وائسراے د 11/10/1941 نيټې په خط کښې ليکي:

"When he said, "Are I likely to hear from you what you have decided?" I replied "you" I hear nothing - you are not one of my advisers, but the least intention of telling you how I propose to handle my business and I trust you understand that." He said, " you are very frank." I said "I am bound to be frank, this is my business and responsibility.

ترجمه: هغه ما ته ووي چې (کله زه به تا نه واورم چې تا څه فېصله کړې ده، ما ځواب ورکړو چې (ته به زمانه هېڅ وانہ وړي، ته زما د مشيرانو نه نه نې. بلکه د سندھ وزيراعظم نې ... زه تا ته د دې وئيلو هېڅ اراده نه لرم چې زه څنگه خپل کاروبار په مخ بوخم او زما اعتماد وي چې ته به دې خبره

رہنمیا رہنمیا دي

پوهيڙي هغه ووي ترڅو ډېر سپين ويونکي ئي، ما وې چې زه
مجبوريم چې سپين ويونکي واوسم دغه زما کار او زما ذمه
واري ده.

عجيبه توفه ده: اله بخش د يوې صوبي منتخب وزير اعلي او د وائسراے د
خپل ډيفنس کونسل ممبر ؤ. هغه له ډاڅق نه ورکوي چې هغه دې د هغه د
تجويزونو په حقله راښي ورکوي او په دې بل اړخ د مسلم ليگ مشرانو سره
په مسلکي او سياسي معاملو کې مشورې. جرگې کوي او لارښودنې
ورته کوي او دې لهجې او طريقې د خبرو ته خو ئې لږ فکر پکار دے چې
خومره تکبر او فرعونيت دے پکښې؛ خو غرض او مقصد د پېرنگي صرف
يو دے چې هر يو مسلمان په دې پوهه شي چې پېرنگي د مسلم ليگ نه بهر
او د جناح صاحب د تابعدار او وفاداري نه غېر د يو مسلمان حيثيت
تسليمولو ته تيار نه دے؛ ان که هغه د مسلمانانو د اکثريتي صوبي د
منتخبې اسمبلۍ وزير اعلي هم وي او که د وائسراے د خپل ډيفنس
کونسل غړي وي هم.

پېرنگيانو دا هم کوشش کولو چې په بين الاقوامي سطحه هم جناح صاحب
او مسلم ليگ دنيا سره معرفي کړي په دغه ورځو کې د چين د حکومت
سربراه چانگ کاي شيک د حکومت برطانيه په بلنه د هندوستان په دوره
راتلو. هغه خواهش ظاهر کړے ؤ چې هغه گاندهي او جواهر لال نهرو سره
ليدل غواړي وائسراے ليکي چې دا خو به گرانه په دې شي چې دغه
ليدرانو سره خو زما خبرې اترې بندي دي. وائي چې؛ د دغې انتظام خو به
وشي خو غم ورسره بل وي؛ لکه چې په 26/1/1942 کې ليکي؛

I know you would at once take the point of his
seeing Jinnah as well as the other two and I shall
have to coax him to receive the head of the Muslim
League, whether he feels inclined or not.

رہنمیا رہنمیا دي

ترجمه: زه پوهيږم چې ته به زر دا مسئله رابرسيره کړې چې
هغه دې بايد جناح او هغه نور دوه تنه وويني او که هغه داسې
غواړي يا نه، زه به هغه دې ته اماده کړم چې د مسلم ليگ

مشرومني.

چانگ کاي شيک په دې خبره کېښي ډېر په ټينگه غرضي ؤ چې د هندوستان
د مسئلې څه حل راوباسي هغه ليدل چې جاپانيانو پېرنگيان راپه مخه کړي
دې سينگا پور ئې قبضه کړو برما فتح شوه او اوس د هندوستان دروازه
په يوې؛ نو چانگ کاي شيک په خان هم لگيا ؤ او دې خوا ئې د امريکې د
اړخه په پېرنگيانو زور اچولو چې په هره لار چې وي د هندوستان د مسئلې
اړخه حل ضرور راوباسي امريکې ته دې خبرې کېښي کافي زور ښکاريږي چې
څه حل ضرور راوباسي امريکې ته دې خبرې کېښي کافي زور ښکاريږي چې
د پېرنگي د خپلو انتخاباتو په نتيجه کېښي کانگرس په اتو صوبو کېښي
د حکومتونه گټلي دي او نن دغه اته واړه صوبو کېښي منتخب حکومتونه نه
شته بلکې هلته گورنر راج يعني انگرېز اېغ په نېغه حاکم دے. امريکې په
دې خبره زور اچولو چې د قام د مرستې نه بهر د نن سبا جنگونه سرته نه
وسي.

کريپس مشن

Cripps Mission

پېرنگي په دې پوهه ؤ چې هلته يورپ کېښي هر څه چې کېږي، دلته ايشيا
کېښي هغه ته کافي نقصان ورسيدو او هغه په او ځل دا محسوسه کړله چې د
دې خبرې هم امکان شته چې پېرنگي د هندوستان نه لاس وونيځي. نو د دې
نوي حالاتو په رڼا کېښي پېرنگي په خپلې پاليسۍ سر دوباره غور شروع
کړ. پېرنگي اوسه پورې ښه په کلکه د هندوستان د وفات او وحدت په حق

رښتيا رښتيا دي

کښې ؤ، جناح صاحب او مسلم ليگ هغه صرف د دې د پاره په شا تپول چې د کانگرس او مسلم ليگ روغه دې نه کېږي، نو اختيار به په خپله پېرنگي ته پاتې وي او نور خو پرېږده. هغه د اچھوتو امبيد کر په دې پوهه ؤ چې:

He was perfectly content himself, he said, with that state of things and in favor of the Pakistan idea quite. Frankly, because it meant that the British would have to stay in India.

(د 19/11/1940 ع نيتي د وائسراي ليک)

ترجمه: هغه (امبيد کر) ووي چې هند په خپله د دغه حالاتو او پاکستان د تصويره حق کښې په رښتيا سره بيخي مطمئن دے، ځکه چې د دې مطلب به دا وي چې انگريزان به هندوستان کښې پاتې شي.

ولې اوس چې کله پېرنگي سره دا ويره پېدا شوله چې شايد چې هغه د هندوستان په پرېښودو مجبور شي نو هغه د فډريشن او وفاق په مسئله اسرار او ټينگار پرېښود او هغه د کانگرس د چپرلو او تنگولو د پاره چې ئې کومه د تقسيم منصوبه د سودا بازي په توگه پېش کړې وه اوس ئې هغه يو وارې ډېر په سنجيدگي سره د نوې پاليسۍ په لړ کښې د سر سټيفورډ کريس په ذريعه هندوستان ته راوليږله. لږ دې خبرې ته فکر پکار دے چې دا 1942 کال دے. د پاکستان مطالبې نه څه زور موندلے دے او نه مسلم ليگ څه تحريک چلولے دے، ولې د دغه وخت حالاتو ته که په غور سره وکتل شي، نو په دې ټوله مسئله کښې د پېرنگي ټول وخت خپل او صرف خپل مفاد مد نظر دي او هم په دغه غرض هراړخ او هر پلو ته گوري. پېرنگي د امريکې نه مجبور ؤ، گڼې نو هغه خو په هېڅ شان هم د کانگرس مشرانو سره خبرو ته غاړه نه کېښوده او بهانه ښه معقوله وه چې دلته عالمي جنگ روان دے خو چې د امريکې د لاسه مجبوره شو، کريس خو ئې وليږه.

رښتيا رښتيا دي

خو د وائسراي دې غرض ته هم لږ غور پکار دے چې د پېرنگي نيت د اولې ورځې نه څه دے؟ لکه چې په 24/3/1942 کښې ليکي:

I now have considerable hopes that whether the scheme succeeds or fails, that is to say it is accepted or rejected, there may be looking to the propaganda value involved in face of American opinion a balance of credit to our side.

ترجمه: زه اوس کافي اندازه اميدونه لرم چې که سکيم کاميابه کېږي، يا ناکامه کېږي، يعني سکيم منظورېږي يا مسترد کېږي د امريکيانو د رائي په وړاندې به مونږ د دې پروپېگنډې اړخ ته گورو چې هند به زمونږ په تله کښې کړيوت وي.

هلته وزير هند ايمري ورته د بل اړخ نه گوري او په دې سلسله کښې د خپلې پاليسۍ وضاحت ډېر په تفصيل سره کوي. د هغه د 10/3/1942 کال د ليرلې خط خبره بلکل واضحه کوي؛

Consequently the only way out and incidentally a way of gaining a little time was to send someone to discuss and negotiate.

ترجمه: په نتيجه کښې يوازينۍ لار او تصادفاً د لږ وخت د حاصلولو لار دا وه چې څوک وروليږو چې خبرې اترې او مذاکرات وکړي.

اولنې غرض ئې دا دے چې په دې طريقه به وخت له ديکه ورکړي او بهر دنيا له به عموماً او امريکې له به خصوصاً دا تاثر ورکړي چې مونږ ډېر په سنجيدگي سره د دې مسئلې حل غواړو او ځکه خو مو يو ذمه وار وزير د خبرو اترو او تصفيي د پاره ليرلے دے، ولې دا ورته د اولې ورځې نه لکه چې يقيناً معلومه ده چې د روغې جوړې هېڅ گنجائش نشته، لکه چې په

رېښتيا رېښتيا دي

خپله وائي!

After all once it is laid down that there must be agreement and no coercion of important minorities, then the only conclusion is that things must indefinitely.

ترجمه، چې يو ځل دا تسليم شي چې روغه جوړه ضرور ده او په اهمو اقليتونو باندې به زور زياتې نه وي، نو بيا يوه نتيجه رامنځ ته کېږي چې هر څه به د نامعلومې مودې پورې پاتې شي

ولې وزير هند ايمري د خپل مطلب اخبري خبره په ډاگه ليکي،
24/3/1942 نيټې په خط کېنې په خپله گويانه دے؛

Jinnah. I should have thought will be content to realize that he has now got his Pakistan in essence, whether as something substantive of bargaining point.

ترجمه: زما په فکر جناح به د دې خبرې په احساس مطمئن وي چې هغه اوس په اصل کېنې پاکستان حاصل کړے دے، که د بنيادي وجود په شکل وي يا د سودا بازی په توگه.

لازمي خبره ده چې کله د جناح صاحب دا تسله وي چې پېرنگي هغه له پاکستان ورکوي نو د هغه نه به څوک دا توقع وکړي چې هغه به د کانگرس سره روغې جوړې ته کېښي او چې لا پېرنگې پکېنې دا شرط هم بنه په کلکه کېږدي چې روغه جوړه ضرور پکار ده او د اقليتونو د حقوقو تحفظ ضروري دے، نو بيا خو گټه يواځې د پېرنگي ده او د کانگرس نه به گټلې حکومت واخستې شي او پېرنگې به با اختياره باچا په باچا پاتې وي. هم په دې خط کېنې وزير هند ايمري وائسراے لئلنگوله تسله ورکوي چې مونږ کوم تجویزونه د کړيس په لاس پېش کړي دي، هغه ټول زمونږ په خپل

رېښتيا رېښتيا دي

خبر تمامېږي، يو په يو نې ورته شمېري!

1: The viceroys will have to remain not merely as constitutional Governor General, but as representative of broader imperial aspects of Govt. for a good long time to come.

2: Supposing that Pakistan does come off, there will possibly be two Muslim India (if that doesn't divide itself) and finally at least one important primitive hill tribal area.

ترجمه ۱. وائسراے به نه صرف يو انيني گورنر جنرل پاتې وي، بلکې د ډېر راتلونکي وخت پورې به د حکومت د وسيع استعماري اړخونو نمائنده هم وي

۲. فرض کړه چې پاکستان منځ ته راشي، نو بيا به ممکنه وه د مسلمانانو علاقې، ټول رياستونه، د هندو برطانوي هندوستان (که چېرې وي بيا ځان تقسيم نه کړي، او په اخبر کېنې تقريباً يوه اهمه عقب مانده غره ايزه قبائلي علاقه وجود ولري

نو چې دا ټول هندوستان داسې وړې وړې ټوټې شي او يو مرکزي وفاقي حکومت نه وي نو بيا خو د دې مختلفو يونټونو د پاره خپل فوځ، بحريه او هوايي فوځ ساتل ممکن کيدے نه شي، نو دوي به بيا پېرنگي ته محتاجه وي؛

There will, therefore, have be someone, in the absence of a Central self.governing federal scheme, to take control of these matters.

ترجمه: نو دغه وجه وه چې د يو مرکزي حکومت کوونکي د وفاقي سکيم په عدم موجودگۍ کېنې به څوک لازماً داسې وي چې د چارو کنټرول په لاس کېنې واخلي.

رښتيا رښتيا دي

نو په دې نې ښه پوهوي چې اول خو تجویزونه داسې دي چې د هغې د قبلولو څه امکان هډو د سره شته نه او چې کانگرس او مسلم لیگ کښې روغه جوړه نه وي شوې، نو د اختیار د ورسپارلو هډو سوال نه پیدا کېږي خوکه هډو دا ناممکن ممکن شي، نو بیا هم دا هرڅه د پېرنگي په ښېگره کښې تمامېږي البته دا ورته هدایت کوي چې دا خبره واوړه؛

So whatever you do or agree to, you had better keep in mind the desirability of retaining Delhi and a considerable area around it, as an ultimate federal territory of an eventually United India and not let it pass in to the hands of one of the "Dominions" that may temporarily emerge out of the first experiment id constitution making.

ترجمه: نو ځکه هر څه چې ته کوي یا پرې رضا کېږي، نو دا خبره په ذهن کې وساته، مناسبه به دا وي چې ډیلي او د هغه خواوشا کافي زمکه د یو اخري متحد هندوستان وفاقي علاقې په حیث ځان سره وساتي او مه پرېږده چې د هېڅ یو ډومینین (چې عارضی طور به د ائین جوړونې اوسنۍ تجربې نه پس منځته راشي) لاسونو ته ورشي.

دا د کرپس د مشن حقیقت دے. دا منصوبه وه، دا پالیسي وه، برطانوي حکومت دا خوبونه ویني چې که دا منصوبه منظوره او کامیابه هم شي، نو وائسرای ته دا هدایات دي چې ته مرکز را ټینګ کړي ولې چې دا تقسیم به عارضی وي او اخبر به بیا هندوستان ټول په ټوله د پېرنگي د سامراجي او نو ابادیاتي سلطنت یوه حصه شي. وائسرای وزیر هند له دا تسله ورکوي چې د کرپس مشن په دوران کې ما خپله رابطه باقاعدہ جناح صاحب سره ساتلې ده لکه چې د 14/4/1942 نیټې په خط کې لیکي؛

However I was set pains without delay and before

رښتيا رښتيا دي

Cripps left, to sound Jinnah through Firoz Khan Noon, who has been a most use.ful intermediary with the result which I have already reported to you by telegram.

ترجمه: مگر په ډېر تلوار بغېر د څه تاخیره مخکښې له دې چې کرپس بیرته لار شي، د ملک فیروزخان نون، چې ډېر زیات فائده مند منځګرے ثابت شوی دے، په ذریعہ جناح د هغه نتیجې نه چې مخکښې تا ته د تار په ذریعہ رپوټ کړے و خبر کړه.

نتیجہ خواظره وه چې پېرنگے د تقسیم اصول تسلیم کړل، کانگرس نې نه مني، عجیبه حالت دي، تحریک کانگرس چلوي، د حکومت په خلاف قربانۍ کانگرس ورکوي، جیلخانو له څي، گولی خوري، وزارتونه پرېږدي، ډانولې قربانۍ کانگرس ورکوي او مطالبې د مسلم لیگ منلې شي، چې نه تحریک شو، نه د قربانۍ جذبہ، نه په انتخاباتو کې کامیابي او نه څه سیاسي قوت، سر سټیفورډ کرپس چې په کوم مقصد پېرنگي رالیږلے و د هغې لکه چې خاطر خواه نتیجہ پوره شوې وي او ځکه وائسرای په وزیر هند په 6/7/1942 کال دا زیرے کوي؛

Jinnah's statements in the last few days have brought emphatically the continued reluctance of the Muslim League to see any compromise reached except on their own terms

ترجمه: تیرو څو ورځو کې د جناح بیانونه د مسلم لیگ پرله پسې عدم امدادګي را په ډاګه کړې وه چې هغه د خپلو شرطونو نه علاوه هېڅ قسمه مصالحت کول نه غواړي.

پېرنگي خپل ذاتي غرض داسې روند کړے و چې هغه هېڅ څه د اصولو او اخلاقي پرواه نه کوله. که یو خوا ته د مسلم لیگ څه سیاسي حیثیت نه و

ښتيا رښتيا دي

چې هم د دې پېرنگي په کړو انتخاباتو کېنې ئې هېڅ څه حيثيت نه و پاتې او نور خو پرېږده چې د مسلمانانو په اکثريتي صوبو کېنې ئې هم څه نمائنده حيثيت نه لرلو او د دې باوجود پېرنگي ور له دا تسله ورکوله چې پېرنگي هغه د ټولو مسلمانانو ابادي قابو څلورمه برخه وه. يعنې په څلوېښتو کورونو کېنې څه کم لس کورونه نو چې دا پېرنگي په کوم حساب تسليم کړې و چې دا اقليت دې په اکثريت باندې خپلې مطالبې تسليموي او په دې سوال هم پېرنگي خان کونې کړې و چې که چېرې د غېر مسلمو په اکثريتي صوبو کېنې جناح صاحب خپل حيثيت تسليمول غواړي او پېرنگي ئې دغه حيثيت مني او تسليموي

نو ايا جناح صاحب به کانگرس له هم دغه هومره حقوق د مسلمانانو په اکثريتي صوبو کېنې ورکړي؟ او ايا پېرنگي به هم دغه اصول د مسلمانانو په اکثريتي صوبو کېنې تسليم کړي. کوم چې د غېر مسلمو په صوبو کېنې ئې تسليم کړې وي؟ ولې حقيقت دا دے چې د پېرنگي نه په مسلمان څه کار و او نه په هندو، هغه خپل غرض اخته و او هر څه کولو ته تيار و چې هغه پکښې خپل او د خپل تاج او تخت خبر ليدو او دا څرگنده خبره وه چې که د کانگرس او مسلم ليگ روغه نه کېږي، نو اقتدار به د پېرنگي سره وي نو د پېرنگي خبر هم په دې کېنې و چې مسلم ليگ په دې مجبور او آماده کړي چې د روغې جوړې هېڅ امکان پاتې نه شي عجيبه خو دا ده چې په دې طريقه خو مسلم ليگ ته هم اقتدار نه په حواله کيدو او د هغه د ټولې نارامۍ فائده يواځې پېرنگي ته رسیده؟

د کانگرس د قامي تحريک د مخ نيوي دپاره پېرنگي په هېڅ هم صرفه نه کوله. روا ناروا، حلال حرام، جائز ناجائز هر څه د پېرنگي په بازار خرڅيدل، چونکې کانگرس په خپل مقام ټينگ ولاړ و او په هېڅ قيمت ئې هم د هندوستان د ازادۍ او خود اراديت حق پېرنگي ته نه حواله کولو. نو نور

ښتيا رښتيا دي

خو پرېږده چې پېرنگي خپل نظرياتي مخالفين او د سر دښمنان هم استعمالول شروع کړل او هر هغه سياسي قوت کوم چې د پېرنگي مرستې ته غاړه کېښوده يا ئې خپل سياست په پېرنگي خرڅولو، نو سرکار ورته تيار و.

کانگرس سره د جنگ تياري

پېرنگي دغه وخت مطمئن و چې ما خان سره واليان رياست، اجهوت، مسلم ليگ، هندو مهاسبها او دوي سره ترلي تنظيمونه ملگري کړل، نو اوس ورته يواځې کانگرس پاتې و چې هغه سره خپل حساب کتاب برابر کړي د کړيس د مشن په وجه د امريکې هم لږه تسله وشوله چې پېرنگي څه لاره راوباسي او د کانگرس او مسلم ليگ مخالفت له پېرنگي دومره اهميت ورکړو چې غوږه ئې د خپله سره واړوله او د هندوستانيانو په سر ئې وروټيله نو بين الاقوامي طور هم مطمئن شو. وزير هند ايمري ډيمار وانسراے ته ليکي چې دا دې وخت دے ورځه پرې؛ (دليک نيټه 24/7/1942ز)

The sooner you pounce in them, the better.

ترجمه: څومره زړ چې په هغوي راغونډه شئ دومره به ښه وي.

ورته وائي «دا مشران ټول د افريقي يوگنډا ته جلا وطن کړه، وانسراے ليکي چې گاندهي جوړ نه دے. ايمري ورته وائي «عدن ته ئې ولېږه، خو چې د هندوستان نه ئې ورک کړې، وانسراے د دغو ورځو په خطونو کېنې دا زېرے هم لېږل چې قام د گاندهي نه مايوسه دي، کانگرس ډېر بدنام دے. د وزارتونو په دوران کېنې ترې نه صاحب رائي خلق خفه او مايوسه شوي دي او د تحريک چلولو توان بېخي نه لري. لنډه اوږده دا چې د ورلاندې وتو د پاره حالات بالکل سازگار دي. چنانچه کله د اگست په مياشت کېنې د

وینتیا رینتیا دي

doubt that Gandhi's plan was to wait for bad war news before raising the standard of revolt.

ترجمه: مونږ په دې مختلف او زيات اهم سبب باندې شکر گزار يو چې مونږ دا معامله په داسې وخت کېنې عملي کړه چې د جنگ پوزيشن داسې نه دے چې د مغرب يا مشرق دواړو خواوو نه هندوستان ته څه فوري خطر په پېښه کړي. زه په دې خبره کېنې هېڅ شک نه لرم چې د گاندهي پلان دا ؤ چې تر هغه وخته انتظار وکړي، تر څو چې د جنگ نه بد خبرونه واوري او بيا د بغاوت جنډه پورته کړي.

اگر چې کانگرس لا د تحريک چلولو اعلان نه ؤ کړے او زياتے د پېرنګي د طرفه وشو خو قام دومره عظيمه قرباني ورکړله او په داسې جوش، جذبه او ميرانه ئې د پېرنګي مقابلې ته ملا وتړله او دومره بې کچه نرتوب زارو. ځوانانو او په خصوصيت سره ښځو وښودو چې پېرنګے په خپله حېران ؤ. هغه ته خو خوشامندگرو او درباريانو دا تسله ورکړې وه چې قام د کانگرس نه ويزاره ناست دے ولې کله چې تحريک دومره زور ونيوؤ چې خبره د پوليس ملېشه او فوځ نه هم پوره نه شوله او نوبت تر هوائې جهازونو، بمبارۍ او گوله بارۍ پورې ورسېدو نو وائسراے په خپله وائي بمبارۍ او گوله بارۍ پورې ورسېدو نو وائسراے په خپله وائي

(24/8/1946ز)

I continue to be rather puzzled that our intelligence should not have been able to give us rather mere warnings than it has of the way things were likely to go.

ترجمه: زه حېران او پرېشان يم، زمونږ اېنټېلېجنس بايد د دې قابل وي چې راته ئې مخکېنې وارننگ راکړے وے چې حالات په کوم ډگر روانېدے شي

د بهار د گورنر په حقله وائي چې:

وینتیا رینتیا دي

AICC (ال انډيا کانگرس کمېټې) غونډه په بمبې کېنې وشوله او هغوي په انگرېزغېر وکړو چې (هندوستان پرېږده) Quit India نو پېرنګي خو تيارناست ؤ، ناست څه ؤ. هغه خود مودونه خپله تيارې کړې وه. د کانگرس د ورکنګ کمېټې ټول مشران گرفتار شول. سرکار په پوره زور د قامي حرکت د چلولو کوشش وکړو. تر دې چې په کلو او جلوسونو باندې د هوائې جهازونو نه هم بمبارۍ وشوې، گولۍ وچلېدې، جېلخانې ډکې شوې. د جهازونو د بمبارۍ په حقله وائسراے په خپله داسې ليکي (7/8/1942ز):

I am most grateful for your support even the use of air power against saboteurs. I am certain that we ought not shirk from using any of the means at our disposal in dealing with a movement so dangerously revolutionary as the present one.

ترجمه: زه ډېر شکر گزار يم چې د تخريب کارو خلاف د هوائې طاقت استعمالولو کېنې امداد وکړو. زه پوخ يقين لرم چې مونږ بايد زمونږ په خپل وس کېنې د هرې ذريعې استعمال نه ډډه ونه کړو، تر څو داسې تحريک لکه اوسنې چې دومره خطرناک حد پورې انقلابي دے، پرې وچتو.

وائسراے دا خبره تسليموي چې کانگرس لا د څه تحريک چلولو اراده نه وه کړې. بلکې خبره ئې ځنډوله او په څو څار، کېنې ؤ چې کله په پېرنګي نور هم سخت وخت راشي او څه لومے شکست وخوري نو دلته به دوي هم تحريک شروع کړي او د موقع نه به فائده واخلي لکه چې هم په دې خط کېنې وړاندې ليکي:

We have thus different and far mote Import and reason to be thankful that we have brought on this business at a time when the war position is not such as to offer any immediate threat to India, whether from the west doubt that East. I have not the least

ريڻتيا ريڻتيا دي

He and his govt. were taken by surprise.

ترجمه هغه او د هغه حڪومت ناخاپي راگير شول

وانسراے گنې نه و خبر چې خوشامدگر درييان او لاندې افسران خو ټول عمر مشرانو ته هغه خبرې کوي چې هغوي پرې خوشحاليږي. پېرنگي خو په خپله جانبه کانگرس د تحريک چلولو ميدان نه ويسته و او په ډېرو خواوو کې دوامه ډېر حساب تاب لگولې و. دا معلومات د پېرنگيانو د وزيراعظم چرچل په خپل خط کښې دي. قصه داسې وه چې کله په هندوستان کښې قام د کانگرس د مشرۍ لاندې د خپلې ازادۍ د تحريک په سلسله کښې بې انتها قربانۍ ورکړې او پېرنگي ته د دغې جذبې په چقلو کښې مشکلات پېښ وو، نو د چين سربراه چانگ کاي شيک يو وارې بيا د امريکې صدر روزوبلټ ته خپل تشويش ښکاره کړو او په دې کې زور واچوو چې امريکې له پکار دي چې پېرنگي مجبوره کړي چې د بين الاقوامي عالمي جنگ په دوران کښې داسې زور زياتې او ناروا د قام د منتخبو مشرانو سره نه کوي صدر رون ويلټ د چانگ کاي شيک دغه خط چرچل ته ولېږه. چرچل واپس روزوبلټ ته ليکي چې:

The congress party in way represents India and is strongly opposed by over 90 million Mohammadans, 40 million untouchables and the Indian states comprising 90 million The military classes on whom everything depends are thoroughly loyal, in fact over a million have volunteered for the army.

ترجمه: کانگرس په هېڅ وجه د هندوستان نمائندگي نه کوي او هغه د نهو (9) کروړه ابادي لري، سخت مخالف دے پوځي طبقې چې د هر څه انحصار په هغوي باندې دے بېخي وفاداره دي، په حقيقت کښې څه د پاسه يو ميليون د ارمي د

ريڻتيا ريڻتيا دي

پاره رضا کار شوي دي

پېرنگي چې خپل عرض راشي، څنگه ئې ځان روند کړے وي؟ واني کانگرس د هندوستان نمائندگي نه کوي پېرنگي ته د خپلو کړو انتخابانو علاج نه ورته چې کانگرس د يوولسو صوبو نه په اتو (11) کښې وزارتونه گڼلي وو او په دې بل اړخ ئې ټول د هندوستان مسلمانان د مسلم ليگ په گانه کښې جناح صاحب ته ورتللي وو

سکھستان

پېرنگي د کانگرس دې قامي تحريک کافي وار خپل کړل او چاپېره ئې لاس بښي وهل شروع کړل کوشش ئې دا و چې د هندوستان په قامي تړون او اتحاد کښې څه نور درزونه پېدا کړي. مسلمانان خو هغه ټول په ټوله په خپله جولي کښې شمېرل هندوانو کښې ئې د اچھوتو په نامه د امېدو کړي په ذريعه کافي کار کړے و، اوس ئې په اڅېره کښې مخه سپکھانوته شوله. وزير هند د دې خبرې تحقيق وکړي چې د سکھانو خپل څه رياست لکه د مسلم ليگ د پاکستان هسې جوړېدے شي که نه؟ ايمري خو ورته په دې سترگه گوري چې که سکھان هم لکه د مسلم ليگ د خپل رياست مطالبې ته تيار کړے شي نو دا به د کانگرس د پاره يو جدا سر درد وي او د هندوستان يوه بله حصه به جدا کېدو د پاره ځان تيار کړي او د کانگرس د سياسي قوت په کمزوري به تمامه شي. وزير هند خو دې ته ډېر خوشحاليږو، ولې وانسراے چې په موقع ناست و، هغه په يوه وجه په سکھانو کښې د دې قسمه تحريک حوصله افزائي کول به اېغ په نېغه پنجاب متاثره کړي چې هغه کښې د پېرنگي دوه تاوانه دي؛ اولنې دا چې د دې لانجې اصلي مشکل به پنجاب ته پېښېږي او هلته خو د کانگرس وزارت نه دي هلته خو

رښتيا رښتيا دي

مسلمانان دي او بيا د حكومت تابعدار او وفادار يونينيست دي چې مشر ئې سر سكندر حيات خان دے. نو صوبائي حكومت ته د مشكلاتو پيدا كولو نه علاوه به دا لانجه د سكهانو او مسلمانانو تر منځه وي او كانگرس به پكښې دومره ښكېل نه وي. نو د پېرنګي مقصد خو صرف د كانگرس سره مقابله كښې دي. بله خبره دا ده چې پنجاب د پېرنګي د فوځ برتې كولو علاقه ده او په دې موجوده وخت كښې هلته د دې قسمه نفاق اچول د پېرنګي په خبره نه تمامېږي نو ځكه وائسراے د دغسې تجويز مخالفت وكړو لكه چې په 7/9/1942 كښې ليكي؛

I am certain that if we did show the very slightest sign of taking "sikhistan" seriously in the least degree. Not only shall we aggravate communal tension gravely in the Punjab, but we should never hear the end of it.

ترجمه: زما باور دے كه مونږ (سكهستان) په مسئله باندې د سنجيدگۍ د لږ گوتې اشارې اظهار وكړه، نو په دغه شان نه صرف په پنجاب كښې فرقه وارانته كړيچ خطرناك حده پورې شديد كړو، بلكې دغه كړيچ هېڅ اختتام به ونه شي. په يو وخت كښې پېرنګيانو د هندوانو د اكثریت او قوت كمولو په خاطر يو بل تجويز هم پېش كړے ؤ او هغه د اچھوتو جدا حيثيت، ولې هغه د وزير هند خبره چې؛

Protection of scheduled castes, of course, is impossible on any geographical basis, such as the right of non-accession gives the predominantly Muslim provinces.

ترجمه: واقعیت كښې په جغرافيايي بنيادونو د اچھوتو حفاظت ناممكن دے، لكه څنگه چې د مسلمانانو اكثریتي

رښتيا رښتيا دي

صوبو د نه شمول حق مسلمانان محفوظوي وائي چې دا اچھوت داسې خواره واره او تس نس په ټول هندوستان كښې پرانته دي، گڼې نو د يو بل (اچھوتستان) درك پكښې لگېده. البته يوه طريقه ئې شته چې اېمري وائي چې دا اچھوت دې يا مسلمانان شي يا عيسايان. نو بيا ئې د حقوقو د تحفظ مناسب انتظام كېدے شي.

هندو مهاسبها

د وزير هند د دې تجويز مخالفت خو وائسراے وكړو خو هغه نورې لارې چارې لټولې چې دې فرقه وارانته سياست باندې لږ نور تيل واچوي لكه څنگه چې ذكر شوي دي چې چين او امريكې دا كوشش كولو چې د كانگرس سره د روغې جوړې څه لاره را وويستې شي نو وائسراے دا لازمي وگڼل چې فرقه وارانته مخالفت له لږه نوره هوا وركړي. د كانگرس ټول مشران كشران د جبل په تورو تمبو دننه وو او د جناح صاحب بيانونه څه عجيبه په دې لگېدل چې د بل اړخ نه هډو چا ځواب نه وركولو. بله لويه خبره دا وه چې كانگرس نن د ازادۍ د جنگ د ميدان شاه زلمے ؤ. هغه نن خپل واره، زاړه، نر، ښځې، ځوانان او پېغلې د ملك د ازادۍ د پاره قربيان كول، نو په كوم يو هندوستاني كښې به دومره جرات وي چې هغه دې په دې وخت كښې هم د پېرنګي سره په پره كښې ودرېږي.

ولې پېرنګي خو په خپله لوبه كوله، نو هغه اوس د هندو مهاسبها سره ساز بازشروع كړو چې هغه د مسلم ليگ د تقسيم هند په مخالفت كښې ميدان ته وباسي چې د هندو او مسلمان ترمنځه د روغې جوړې امكانات ختم كړي او دنيا له عموماً او امريكې له خصوصاً دا تاثر وركړي چې مسئله ډېره سنگينه ده. لانجه يواځې د كانگرس هم نه ده. بلكې نور قوتونه هم داسې

رښتيا رښتيا دي

شته چې هغه د مسلمانانو دې مطالبې سره بنيادي اختلاف لري. ولې چې دلته اوس په موجوده حالاتو کې يو اخې جناح صاحب لگيا، خپله نې ډنگوله (که د پېرنگي هغه نې ډنگوله) او د خواب څوک نه وو. واپسې خواب والا خو ټول د تورو تمبو شاته پراته وو. سياسي مباحثې به چا کولې؟ اېري به چا وهلې؟ په يوه ډله خو نه کېږي مقابله کېږي بل ټيم ضرور پکار وي، نو هم په دې غرض وائسرا په 15/12/1942 کېږي ليکي؛

I have endeavored to encourage the Mahsabha etc. by reverting to the topic of the unity of India though I trust in terms sufficiently guarded so far as the Muslims are concerned grievance. But I have also thought it well, for the point is most important one and to the centre of our position, to bring out that the difficulties of this country are not due to our reluctance to transfer power, but to the fact that we have offered to transfer power.

ترجمه: ما د مهاسبها وغېره حوصله افزائي کوشش کې د چې هغوي د هندوستان د وحدت موضوع ته وگرځي، او داسې مې دا په احتياط کړي دي چې مسلمانانو او په تېره تېره جناح ته د جائز خفگان موقع په لاس ورنه شي مگر ما دا هم لازمه گڼلې وه او دا نکته ډېره اهمه او زموږ د موقف د پاره مرکزي حيثيت لري چې داسې وښاتم چې د دې ملک مشکلات په دې کېږي نه دي چې گڼې مونږ نه غواړو اقتدار منتقل کړو، بلکې په حقيقت کېږي په دې کېږي د چې مونږ د اقتدار د انتقال پېکش کې د.

د پېرنگي استاذي ته گوره چې څنگه دا مختلف او متضاد او د يو بل دښمن قوتونه په خپل خپل ځان د خپلو مفاداتو د پاره استعمالوي.

رښتيا رښتيا دي

وائسرا په هندو مهاسبها سره د هندوستان د وحدت د پاره تړون کوي او مسلم ليگ او جناح صاحب سره د تقسيم او په دا شان به دا دواړه قوتونه يو بل سره وړاندې باسي. جناح صاحب هغه نې داسې مقام ته رسولي د چې هغه د وائسرا خبره چې:

The Muslims will do no business except on their own terms.

ترجمه: مسلمانانو به د خپلو شرطونو نه غېر هېڅ معامله ونه کړي.

او د هغوي شرط هم د هندوستان تقسيم او د پاکستان قيام د چې خوا د هندو مهاسبها مشران وائي چې تقسيم هند خو د مقدسې غوا ټوټې کېدل دي. دا دواړه فرقه وارانته تنظيمونه په خپل خپل مقام په ټينگه ولاړ دي. خو د دوي دې ټول حرکت او کوشش نتيجه صرف دا خپړي چې پېرنگي دنيا ته ووائي چې زه خو نن اقتدار حواله کولو ته تيارم خو که دوي پرې په خپل کور کېږي جوړشي. په خپله وائسرا وائي چې جناح صاحب اوس داسې مطالبې شروع کړي چې:

That it is almost inconceivable that the Hindu majority could ever accept then.

ترجمه: تقريباً ناقابل تصور خبره ده چې هندو اکثريت به هغه تسليم کړي.

او چې 1943 کال نوې کېدو نو وائسرا په هند، جناح صاحب د اندرپاڼې بل پانکي ته خپړولي و او په داسې مقام نې ودرولي و چې په وزير هند زېري کوي 26/1/2943 د جناح صاحب موجوده رويه داسې ده چې:

..... attitude which might be summed up by saying that if the Congress accepts his terms in full, he be would treat them friendly.

ترجمه: د هغه رويه په دې کېږي خلاصه کېږي چې که چېرې

رہنیتیا رہنیتیا دي

کانگرس زما شرطونه مکمل مني، نو زه به هغوي سره د

مهرباني سلوک وکړم

د پېرنگي دې طنز ته لږ غور پکار دے هغه وزير هند ته وائي چې منې کونډه
دا نن جناح صاحب دومره په بلې بلې سر شوی دے او داسې مقام ته مورا
رسولے چې هغه اوس داسې رویه اختیار کړې ده چې که کانگرس د هغه همد
مطالبې پوره پوره تسلیم کړي نو شاید چې دے ورسره مهرباني وکړي.
یعني دا گنې د منلو خبره ده چې پېرنگے د جناح صاحب او د مسلم لیگ د
اصلي قوت او طاقت نه گنې نه و خبر، د 1937ز د انتخاباتو نتېجې هغه نه
نہ دي معلومې او د مسلم لیگ موجوده تړون او اتحاد گنې د واسرائے په
کوشش پورې نه و تړلے؟

د گاندهي جي وفاقي حکومت تجویز

گاندهي جي او د کانگرس ټول مشران دغو ورځو کښې جبل کښې وو
گاندهي جي روژه نيولې وه. هندوستان کښې د گاندهي جي د رهايي د پاره
يو تحریک وچلېدو. گاندهي د جبل نه يو خط کښې حکومت لے دا مشوره
ورکړله چې کانگرس په دې هېڅ قسمه اعتراض نه لري چې حکومت
برطانيه دې اختيار، خبر دے، جناح صاحب ته حواله کړي او هغه دې يو
قامي او نېشنل حکومت جوړ کړي. دې پېرنگيان دېر پرېشان کړل، خو
واسرائے خپل 16/2/1943 خط کښې حکومت برطانيه لے تسله ورکوله چې
جناح صاحب د دغه ليډرانو په غونډه کښې د شاملېدونه هم انکار وکړو.
جناح صاحب او لياقت علي خان دواړو په شريکه د دې قسمه حکومت
جوړولو نه انکار وکړو.

And his (Jinnah) statement and that of Nawabzada
Litigate Ali khan, in the assembly, have dealt pretty

رہنیتیا رہنیتیا دي

effectively with the suggestion that the Muslim are
willing parties either to Gandhi's fast or to his
suggestion that a national govt. can be framed by
them. With his good will in a day.

ترجمه: په اسمبلی کښې د جناح او لياقت علي بيانونو د دې
خيال په موثره توگه مخنيوی کړے وے چې گنې مسلمانان
د گاندهي د روژې يا گنې د دې تجویز چې د گاندهي په
مرسته د هغوي يو قامي حکومت په يوه ورځ کښې جوړيدے
شي، طرفداري کوي.

د دې نه زيات کانگرس څه کولے شو؟ د روغې جوړې د خاطره کانگرس
ترکومه پورې لار؟ پېرنگي ته وائي چې اگر چې انتخابات مونږ گټلي دي
حق د حکومت زمونږ دے، خو ته خبر دے اختيار جناح صاحب لے ورکړه
خو اقتدار هندوستان ته حواله کړه. ولې برگه تماشه ده چې پېرنگے غلے
ناست دے. وفاقي حکومت جوړولو او د دغې مشري جناح صاحب لے
ورکولو مخالفت جناح صاحب او نواب زاده لياقت علي خان کوي. د
نارامی هم څه حد وي، هغه د پېرنگي ټوله باداري، بدنامي، بد نېتي،
بدديانتي، دوکه، فريب، ظلم زياتے، تجاوز او د باداري شوق هر څه ډېر په
استاذی کښې هغه د جناح صاحب او مسلم لیگ په غاړه کښې واچول او د
مسلم لیگ د دغه وخت مشرانو څومره په کلکو سترگو د پېرنگي دغه
پاليسي په ډېره خوشحالی او فخر وړاندې بياني. زه وایم چې اسلام خو ډېر
اوچت مقام لري د سړيتوب او انسانیت تقاضې هم په شاپاتي دي. که مسلم
لیگ په حقیقت کښې مسلمان لے حق غوښتو، نو نن ورته د ټول هندوستان
حکومت ورسپارلے کېږي خو دوي ئې نه قبلوي. د هندوستان د حکومت
اخستو نه انکار په دې وجه خو نه دے چې گنې دا اقتدار به مسلم لیگ د
پېرنگي نه اخلي او د هغه جگړه خو د پېرنگي سره نه د کانگرس سره ده. څه

رېښتيا رېښتيا دي

وشو که دغه کانگرس نن د ملک د ازادی په جدوجهد کښې په جېلخانې کښې بندېوان پروت دي. پېرنګيان هم عجيبه مخلوق دي. څنگه چې خپل منځ کښې په خط او کتابيز کښې دوي ډېر په بې باکۍ رېښتيا رېښتيا وائي او چې څنگه په نورو خلقونو بونه نه دوروي، خو داسې ځان هم کله نه کله بادوي. د گاندهي جي د دې پېشکش او د جناح صاحب د انکار نه پس نور خو پرېږده چې هغه شوره اېمري هم پوهه دے، لکه چې په 8/2/1943 کال وائسراے ته ليکي؛

I don't believe that you will ever get Indian politicians settling down to a reasonable discussion of their own internal problems so long as they can shirk them by putting the blame on an alien govt. To that extent there is really something in Gandhi's plea that Indians can only agree once we are out of their way.

ترجمه: زه باور نه کوم چې ته به کله هم هندوستانے سياستدانان د خپلو مسئلو د حل د پاره يو معقول بحث، تمحيص ته تيار کړې. ترڅو چې کېدے شي هغوي به د دغه مسئلو د حل نه ډډه کوي او الزام به په اجنبي حکومت اچوي. تر دغه اندازې د گاندهي په دې دعوي کښې وزن شته چې هندوستانيان هغه وخت په خپلو کښې جوړېدے شي چې مونږ (انگريزان) د هغوي د لارې نه ووځو.

مسلمانان وزيران

لکه څنگه چې مخکښې ذکر شوے دے. کله چې گاندهي جي په جېل کښې دننه روژه ونيوه او حکومت هند په هغې غوږونه کاڼه کړل، نو د وائسراے د

رېښتيا رېښتيا دي

خپل کونسل څو ممبرانو استعفي گانې ورکړې دا ټول غېر مسلم وو وائسراے لکه چې د غېر مسلمو د دغه روڼې نه مايوسه شو، نو د دې وجې نه نې مسلمانانو ته مخه کړله ولې چې دا ئې لکه چې تسله وي چې دوي به د دومره خودداری او عزت نفس مظاهره نه کوي، او هم دغسې وشوه د هغه په حقله وائسراے وزير هند له تسله ورکوي چې اميد دے چې د دې وزير نه به د دغه مخکښې هسې د شکايت موقع نه وي چې بيا په دنيا کښې مونږ بدنام کړي، ولې چې دا د کونسل ممبران خو منتخب دي هم، دا خو وائسراے په خپله خوښ کړي دي او نامزد دي. وائسراے د 2/5/1943 په خط کښې وائي؛

I was him (Aziz u hiq) yesterday and gave him a talking to. I told him I would own the food deptt. Myself, though not publicly, for the time being, and he readily accepts that public responsibility will, of course. Be entirely with him and he will have to defend the action of the deptt. In public and of course keep in touch with what's going on inside. As regards commerce, Industries and civil Supplies I begged him not to make the mistake of immersing himself is a great deal of detail, that was properly to be handled or to slow down action by frequent interference from his high level He took all this very well and expressed himself ready to play.

ترجمه: ما پرون عزيزالحق وليدو او ورته مې خبرې وکړې، ما هغه ته ووي چې د خوراک محکمه به د موجوده وخت د پاره اصلاً ماسره وي خو اعلانیه طور به د خلقو په منځ کښې تاسره وي، او هغه په بېرته دا ومنله چې بې شکه د دغه محکمې بېلک ذمه واري به د هغه وي او هغه به د عوامو په وړاندې د

دغه محکمې د عمل دفاع کوي او ورسره به خان خبروي چې د محکمې دننه څه روان دي ما ترې نه خواهش وکړو چې خان په زيات تفصيل کښې د غرقولو غلطې ونه کړي. کومه چې به د سپکټريانو له خوا سر ته رسي. خان باندې زيات بار وانه چوي يا د لوړې سطحې نه درکاري مداخلت په ذريعه کار سست نه کړي. هغه په دې هر څه امانا او صدقنا ووي او لويې لويولو ته ئې امانگي ظاهره کړه.¹⁵

دا پرېکون او خلاصې ورسره وائسراے د مخکښې نه کړي دي. دې ته هم لږ غور پکار دے چې دغه غېر مسلم وزيران هم وائسراے خوښ کړي وو. او دا مسلمانان هم وائسراے خوښ کړي دي. د دواړو په کردار، عمل او خوددارۍ کښې دې واضحه فرق ته چې سرے گوري نو گڼې پېرنگيان گرم وو چې هغوي خپل ټول اعتماد صرف په مسلمانانو کولو. که هغه سرکاري افسران او وزيران وو او که سياست دانان. په دغو ورځو کښې وزير هند ايمري دا هدايات راولېږل چې د گاندهي جي د روژې په سلسله کښې چې کومو غېر مسلم سرکاري افسرانو استعفي گانې ورکړې. هغه سمدستي

¹⁵ سردار شوکت حيات د جناح صاحب نژدې باوري ملگرے خپل کتاب 'مگ گشته قوم' خپرونه 1995ز کښې د دې عزيز الحق په حواله ليکلي دي چې د 1947ز پيل کښې جناح صاحب ما ته د سياست پرېښودلو او د پېسې گټلو مشوره راکړه. ما ورته خواب ورکړو چې نه د جنگ دوران زه ډگر پرېږدم او نه راته د ډېرو پېسو گټلو چل راخي نو جناح صاحب خپل پراښوېت سپکټري کے ايج خورشيد راوغوښتو چې د وائسراے کونسل ايگزېکټيو غړي عزيز الحق سره په فون زما تماس ونيوه. هغه چې نمبر ملاو کړو نو خبرې ئې ورسره وکړې چې شوکت دلېږم او دے ئې ولېږلو. عزيز الحق چې د خوراک محکمه ورسره وه، هغه د ډرامد کنټرولر مسټر مهته او د ډرامد چيف کنټرولر ميا امين الدين راوغوښتل او سردار شوکت حيات ته ئې پرې د يو کروړ نه زيات پرمټونه جوړ کړل دي نه پس چې دے جناح صاحب ته راغلو نو هغه د معي مشهور سېټه احمد ته ولېږلو د چا چې په يورپ تجارت و و د هغه په ذريعه ئې ورله يورپ کښې اړه وونه بک کړل. يعنې په يوه پېره ئې ورله د لوه لاس وهلو سرکاري طريقه وښودله

منډورې کړئ بلکې نور هم کوشش وکړئ که داسې غېر مسلم افسران وي چې په هغوي لږ هم څه شک د دې جذبې کېدے شي چې دوي کانگرس سره همدردي لري، نو په مخه ئې د نوکړۍ نه وباسئ

جناح صاحب او د پاکستان تشريح

د سر سکندر حيات خان د مرگ نه پس سر خضر حيات ټوانه د پنجاب نوے وزير اعلي مقرر شو. دغلته ده سره په يونيسټ پارټۍ کښې هندوان او سکھان هم وو او وزيران هم، چونکې د مسلم ليگ د طرفه د پاکستان د مسلې مختلف تاويلونه کېدل، نو دغه غېر مسلمو پنجابيانو په خپل وزير اعلي زور واچولو چې حکومت له پکار دي چې په جناح صاحب زور اچوي چې هغه د پاکستان تشريح وکړي. ولې چې په لاهور کښې پاس شوي قرارداد کښې د 'يو رياست، نه، بلکې د (رياستونو) ذکر و اوس پکښې جناح صاحب دا شوشه هم پرېښې ده چې د مشرقي او مغربي پاکستان ترمنځ يوه گزرگا (corridor) وي چې هغه به د مسلمانانو وي وغېره وغېره. نو په دې سلسله کښې خضر حيات ټوانه د وائسراے هند نه نپوس وکړو چې جناح صاحب دا کوم تاويلونه بيانوي. د دې نه خو نوره گډوډي پېدا کېږي. نو ښه به دا وي چې جناح صاحب په دې مجبور کړے شي چې هغه د پاکستان د منصوبې پوره تشريح او وضاحت وکړي، ولې چې مونږ ته په پنجاب کښې مشکلات پېښېږي. بله دا چې د دغې وضاحت په رڼا کښې به مسلمانان هم خپله فېصله وکړے شي. وائسراے دا کله منله، هغه کله يوه بهانه او کله په بله بهانه وخت له ديکه ورکوله. د وائسراے دلچسپي خو د پاکستان په وضاحت کښې نه وه، نه ئې په مسلمانانو، هندوانو، سکھانو او نورو غېر مسلمو څه کار و. هغه خو د

ڀڻتيا رڀتيا دي

پاڪستان د منصوبي پڻ جوڙولو او مشتھري ڪولو ڪڻي صرف يو غرض آهي ته
 چي د مسلم ليگ او ڪانگرس روغ جوڙه پڻ هيج شان ونه شي. د پڻن ڪي
 خير خو هم پڻ دي ڪڻي و چي ڄومره داشه مبهم وي، او چي ڄومره هم مبهم
 وي نو دومره به خطرناڪ وي او د مخالفه ڍله به تري نه و پر پڻي. خضر حيان
 توانه ڪڻي وائسراي هر ڄه وي، ولي وزير هند ته خو صفا ليکي
 4/5/1943؛

From his (Jinnah) I own point of view held the strength of his position is that he has refused to define it (Pakistan) this I have no doubt that the famous corridor by which he proposes to link North west Pakistan with North East Pakistan, a corridor which would presumably run via Delhi, Luck now, Allahabad and Patna, cutting off the area north of the corridor from the Hindu majorities in the South of it, would almost inevitably figure and he would be a fool if he did not sake all sorts of excessive demands in respect of tariffs, defence, the use of ports and the like.

ترجمه: د جناح د خپل نظر مطابق د هغه د موقف نيم زور پڻ دي ڪڻي پروت دے چي هغه د (پاڪستان) د تعريف ڪولو نه انڪار ڪړے دے ... دغه شان هيج شك نه لرم چي د ڪومي مشهورې گزرگاه پڻ ذريعه چي هغه غواڙي شمال مغربي پاڪستان او شمال مشرقي پاڪستان سره وتري او ڪومه به چي د ڍيلي، لڪهنو، اله اباد او پٽنه نه تڀريڙي. دغه د گزرگاه شمالي علاقه به د جنوب هندو اڪثريتي علاقونه جدا ڪوي، دغه د گزرگاه مسئله به هغه (جناح) راپورته ڪري او هغه به احمق وي ڪه چري هغه دي سره نوري اضافي مطالبې چي

ڀڻتيا رڀتيا دي

محصولاتو، دفاع او د بندرگاه استعمال وغيره پوري به تعلق ولري او چتي نه ڪري

پڻن ڪي خو لا خوشحاله دے چي ڄومره دعوي جناح صاحب ڪوي، دومره به دروغې جوڙي ڪڻجائش ختمپڙي. د پڻن ڪي ڄه خر خته ڪڻي نڀتے دے چي هغه دي د پاڪستان د منصوبي د وضاحت او تشریح زور پڻ جناح صاحب و اچوي ولي د دي حقيقت نه هم انڪار نه شي ڪڻدے چي تر دغه وخته پوري لا جناح صاحب او د مسلم ليگ نور مشران پڻ خپله هم پڻ خپل ذهن ڪڻي واضحه نه و و چي مونڙه غواڙو. د مثال پڻ طور دا د گزرگاه مسئله به واخلو چي يواڻي دي ته سرے وگوري نو جبران شي چي دا به ڄنگه وي چي د لاهورنه واخله تر د ڪلڪتي پوري دا گزرگاه، هندوستان پڻ منځ وشلوي. دا به د مسلمانانو وي، پڻ ڪوم حق؟ د دي دومره پنڀلس سوه مبله اوڍدي گزرگاه پلنوالے به ڄومره وي؟ د دي د حفاظت د پاره به ڄومره فوج پڪاروي؟ هم پڻ شمال او هم پڻ جنوب او داسي ورپسي. نو پڻ سوونو سوالنه ذهن له راڻي، نو دا صرف يوه خبره ثابتوي چي د مسلم ليگ د مشرانو پڻ ذهن ڪڻي قطعاً ڄه واضحه نقشه د پاڪستان نه وه او پڻن ڪي گڻي پڻ دي نه و پوهه چي نور خو پر پڻده دا د گزرگاه دا تجويز ڄومره نامعقول ڄه چي د خدا او توقي دے. وزير هند ايمري پڻ خپله مني:

The practical case, indeed. Against Pakistan seems to me overwhelming.

(د 6/5/1943 خط)

ترجمه: دپاڪستان خلاف عملي دعوي زما پڻ خيال ڍڀره قوي ده.

نوگني د دي خبري د ثابتولو د پاره ڄه ڍڀر زيات عقل او منطقي دليل پڪار دے چي بيا ولي پڻن ڪي دا ٿوله لوبه جوڙه ڪري ده.

د گاندھی جی خط جناح صاحب ته

کله چې د گاندھی جی د هغه اولنې خط څه خاطر خواه نتیجه را ونه ورتو نو د گاندھی جی هغه حکومت هند ته لیکلې و چې اقتدار تاسو جناح صاحب ته وروا کړئ او د هغې ځواب حکومت هند نه بلکې جناح صاحب او نواب زاد لیاقت علي خان ورکړو او دغه د قامي حکومت تجویز ئې نامنظور کړو نو بیا گاندھی جی ابغ په نېغه جناح صاحب ته د جبل نه خط ولیکو چې هغه خط حکومت هند بند کړو. نور څه کوي، چې د برطانیې وزیر اعظم سرونسټن چرچل دغه ورځو کښې د امریکې په دوره و چې د گاندھی جی د خط نه خبر شو، نو دومره پرې سخته وه چې د هلته نه ئې سوال ځواب وکړو؛

Winston telegraphed from America urging that there should be no communiqué and the letter simply suppressed. (25/4/1943)

ترجمه: وینسټن دامریکانه تار وواکه چې هیڅ اعلان دې ونه شي او خط دې منع کړي شي.

په لندن کښې پېرنګیان وپېرېدل چې د گاندھی جی د قامي حکومت د جناح صاحب په مشرۍ کښې انکار جناح صاحب کافي بدنام کړې دے، نو که د گاندھی دا خط ور له ورکړې شي، نو شاید چې د روغې جوړې گنجائش پېدا شي، ولې د وائسراے خپله رایه دا وه چې دا خط بندول نه دي پکار وائسراے پوهه و چې جناح صاحب اوس پېرنګي دومره اوچت څېرولې دے چې د هغې ځاے نه را کوږېدل به هغه ته هم گران وي. او دې خوا کانګرس هم څه کمه نه دے کړې ولې چې که د ټول هندوستان حکومت هغوي جناح صاحب ته پېش کړي دي نو د هغې نه نور زیات څه کېدے شي چې گاندھی

رہنمائی رشتیا دی

جی به ئې جناح صاحب له ورکړي نو د وائسراے دا یقین و چې د روغې جوړې او مصالحت گنجائش بېخي نه دے پاتې نو خط دې بیا ولې پېرنګي اټال کړي او غوره دې په خپل سر واخلي پېرنګي خو دنیا ته دا خبره کوله چې مونږ خو نن اقتدار حواله کولو ته تیار یو خو که د هندوستان مشران پرې

په خپلو کښې رضا شي. جناح صاحب په دې خبره بد وگڼل چې ولې د گاندھی جی خط هغه له ورنه ورکړے شو. تر دې چې حکومت ئې چېلنج هم کړو. د خواجه ناظم الدین په حقله وائسراے لیکي چې هغه دلته په ډیلي کښې په ډاگه ووي چې په دې مسئله کښې مونږ جناح صاحب سره ملگري یو او تر استعفي ورکولو پورې تللو ته تیار یو. د خط په بندولو خو جناح صاحب پېرنګي ته په قار و او درکې مړکې هم پکښې وشولې خو بیا ئې یو ډېر عجیبه شان بیان ورکړو چې د هغې په حقله وائسراے په 1/2/1943 کښې لیک:

Meanwhile he fact that Jinnah has wholly associated himself and in his public statement on Gandhi's letter, with the principal that there can be no communication with Gandhi so long as the Mahatma does not call off the policy of last August, is a very valuable advance.

ترجمه: په دې دوران کښې جناح د گاندھی جی په خط باندې په خپل مطبوعاتي بیان کښې ځان دې اصل سره تړلي دي چې تر هغه وخته پورې گاندھی سره هیڅ رابطه نه شي کېدے ترڅو چې مهاتما و تېر اگست پالیسي پرې نه ږدي وایو زیات فائده مند پېشرفت وي.

یو څو د خط په نه ورکولو اعتراض و او په دې خوا وائي چې گاندھی سره د خط و کتابت خو تر هغې سوال نه پېدا کېږي چې تر څو گاندھی د تېر

رہنمایا رہنمایا دي

پرپرڊو. وٺي وزير هند ايمري د جناح صاحب د دي بيان پڻه حقله خڻه ليکي؟
2/6/1943

I confess I admire the skill with which Jinnah has taken advantage of your deflation of Gandhi over this business of deflating him once further, while at the same time adroitly saving his own face by making it clear that the only letter which would have satisfied him and which he dared you not to forward, was one abandoning the whole congress policy (i.e. to the extent making his condition identical with yours).

ترجمه: زه اعتراف ڪوم او جناح مهارت ستايم، څنگه ڇي هغه سٽا د گاندهي جي د سپڪولو نه پڻه دي معامله ڪنبي فائده واخسته او نور ئي سپڪ ڪرو او پڻه عين وخت ڪنبي پڻه داسي ماهرانه رول خپل مخ بچ وساتو ڇي دا خبره ئي واضحه ڪره ڇي صرف يو خط هغه مطمئن ڪولڻ شو او ڪوم ڇي هغه (گاندهي) ونه ڪره شو، تاسو ته راولپري، هغه دا و ڇي د ڪانگرس ٽوله پاليسي پرپرڊي (تر دي پوري لار ڇي خپل شرط ئي تاسو وائسراي) هغي سره مشابه ڪرو.

مطلب د پڻنگي داد ڇي گاندهي جي سپڪ deflate ڪري او هلته پس ته به ورسره خبره ڪوي ڇي اول پرڻي دغه تحريڪ واپس واخلي، ڪومي ڇي د پڻنگي پڻه خلاف د هندوستان د آزادي د پاره چلپري، نو ايمري خو ڇڪه وائي ڇي جناح صاحب هم گاندهي سپڪ ڪرو او دوهمه خبره هم جناح صاحب د پڻنگي وڪرله او د پڻنگي او جناح صاحب يو شرط ڏي ڇي اول د آزادي، تحريڪ واپس واخله نو هلته پس ته به نورڻي خبري ڪهري ڇي دا قسم واقعاتو ته سره پڻه غور گوري، نو دا خبره ڄان ته بيا رايادول

اگست د مياشتي خپله پاليسي بدله نه ڪري د گاندهي جي د اگست د مياشتي مطالبه دا وه ڇي پڻنگيان دي هندوستان آزاد ڪري تحريڪ د هندوستان د آزادي د پاره چلپري. گاندهي جي جناح صاحب له د خبرو اترو دعوت ورڪرڻ ڏي ڇي عالمي جنگ شروع ڏي، ملڪ ڪنبي اڻه ڳرڻ ڏي، جرمني او جاپان دنيا را پڻه مخه ڪري ده، ڇي مونڙ هم سره ڪنبي او د خپل مستقبل پڻه حقله شريڪ سوچ وڪرو. گاندهي جي د ملاقات درخواست ڪوي. جناح صاحب د ملاقات درخواست پڻه دي شرط قبلوي ڇي اول دي گاندهي جي د (هندوستان پرپرڊي) Quit India تحريڪ د واپس ڪڍو اعلان وڪري يعني گاندهي جي دي دا اول ومني ڇي مونڙ د ملڪ د آزادي مطالبه پرڻسودله، د هغي د پاره مو خپل تحريڪ او خپل جدوجهد بند ڪرو، نو هغي نه پس ته به جناح صاحب هغه سره خبرو اترو ته ڪنبي تپوس دا پڪارڏي ڇي دا تحريڪ خود نوآبادياتي او سامراجي بادار پڻنگي پڻه خلاف د ملڪ د آزادي د پاره او د خپل حق خوداراديت د پاره چلوو. نو ڇي جناح صاحب او مسلم ليگ ته پڻه دي ڪنبي خڻه تڪليف و، دا ڪار خو د پڻنگي و ڇي هغه گاندهي جي ته دا شرط پيش ڪري وي. دا ڄومره د زره چاووون خبره ده ڇي نن مسلم ليگ هم هغه ذمه واري پڻه خپل سر اخستي ده ڪومه ڇي د پڻنگي وه. پڻه داشان جناح صاحب د حڪومت هند فېصلي له هم جواز پيدا ڪرو ڇي هغوي گاندهي جي خط بند ڪرڻ و. دا خو هغه د مره سڀي خبره شوله، يو سري خپل يو اشنا له لار. ورته ئي ووي ڇي د اوڀري د فصل د سمبالي ورڇي دي. زه به ڄو ورڇو له پڻه مبره غنمو ته دبره يم نو ڪه تا خپل سڀي ما له ڄو ورڇي راکرو ڇي هلته ماسره ڄو ڪي ڪوي، اشنا ورته ووي ڇي زما سڀي ڄو مر ڏي ڪه دغلته ولاڙوي خو بيا هم خبر و، بيا ئي ورته وې ڪه ڙوند ڏي و، نو هم مې تاله نه درڪولو خو زه ئي خواب ورڪوم او خواب هم د پڻنگي خواب د وائسراي د خوشحالي هغه خو به

rude to govt. (& to his political opponents) as he thinks he dares. I doubt if anyone jokes it very seriously. his threats do not cause me any sleepless nights. As I have consistently felt and said both to Zetland and you, Jinnah would be quite as strong a master as Gandhi. But Jinnah is not as strong a position as to be in the near future, since he represents a minority and a minority that can effectively hold it's won with our assistance. Nor, of course, is his organization as deep rooted as is that of the Congress. I would expect him to be likely to continue to be not merely non-constructive, but positively destructive, and to Endeavour to play his hand so as to get the maximum in the way of commitments favorable to his community and the maximum in the way of hurdles to be taken by the Hindus, but without cacing a showdown with the Govt.

ترجمه: د جناح د روڼې په باب ستاسو تبصره په حقله بايد ووايم چې زما په خيال هغه د لندن نه ممکنه ده لږ زيات وروڼکي و ښکاري، په نسبت ددې ځاي. ليکن زه فکر نه کوم چې هغه حکومت سره شخړه کول غواړي اگر که بل طرف ته (لکه د بدقسمتي نه د دې ټولو ليډرانو غوندې، د هغه بقا په دې کښې ده چې حکومت سره (او خپلو سياسي مخالفينو سره) دومره بدتميزه اوسي څومره چې جرات نې ولري. زه په دې کښې شک لرم چې څوک هم دارو په سنجيدگۍ سره اخلي او د هغه گوانښونه زما د پاره د بې خوبه شپو باعث نه گرځي لکه چې ما همېشه محسوسه کړې ده او وزير زیتلينډ او تا ته مې وئيلي دي جناح به دومره بد بادار وي څومره چې

غواړي چې ايا ددغه وخت د مسلم ليگ ليډرانو په دې خپله رويه او پاليسۍ چې د دې اړخه هم سوچ کړې و چې زمونږ په دې رويه د مسلمان په کور کښې کوم څېر پريوځي که نه؟ هغوي هم په پټو سترگو په پېرنگي پسې نيت تړلې و چې څه هغه کول غوښتل، هغه دوي ورله په خوشحالي او فخر سرته رسول.

د جناح صاحب مقام او حيثيت د پېرنگي په نظر کښې چونکې تر دغه وخته پورې لا پېرنگي د هندوستان د پرېښودلو اراده نه وه کړې او هلته په لندن کښې ناست وزير هند سره به کله کله دا وېره شوله چې وائسراي کومه طريقه د جناح صاحب سره شري ډېر امکان لري چې دا جناح صاحب بيا دومره په سر وڅېړي چې بيا سبا له د پېرنگي د پاره سر دردي شي او بيا چې وقتاً فوقتاً وائسراي دا هم ليکي چې زما حتي الوسع دا کوشش دے چې په مسلم ليگ کښې دې انتشار او نفاق پيدا نه شي، نو دې وزير هند نور هم وويراو چې ډله ورله هم ته مضبوطه کړي او سړي هم دومره ناحقه مطالبې کوي، نو سبا له به دې زمونږ د پاره د گاندهي او کانگرس نه هم لومړ سر دردي شي. اخبر وائسراي هند لښتگو دا فيصله وکړه چې د وزير هند ايمري ټولې وېرې خورې کړې. د جناح صاحب د سياسي حيثيت تجزيه، د مسلم ليگ د قوت ټول او بيا د دې موازنه د کانگرس سره په تفصيل سره او په ډېر سپينه او بې باکه ژبه کښې وکړې - په 10/6/1943 کښې د خپل يو رپورټ په ترڅ کښې ليکي؛

Your comment on Jinnah's stititude. I think he probably looks a little more alarming from London that he does here. I don't, however, think he wants a row with the govt. though on the other hand (like unfortunately all these leaders) he exists on being as

رښتيا رښتيا دي

دے او که نن پېرنگے وواڼي چې چونکې ما په دې هندوستان کېنې په خپله انتخابات کړي دي نو خبره څرگنده ده چې هندوستانيانو په چا اعتماد کړے دے نو زه به صرف د قام د منتخبو نمائندگانو او هغه سياسي پارتو سره د هندوستان په مستقبل مشوره کوم کومې چې قام د دې د پاره منتخب کړي دي نو بيا به د مسلم ليگ او جناح صاحب حېثيت څه وي؟ دا نه چې گڼې يواځې وائسراے په دې پوهه و چې جناح صاحب خپل څه قوت او حېثيت نه لري. جناح صاحب په خپله هم دا محسوسه کړې وه او نور خو پرېږده چې په لاهور کېنې ئې په هغه اجلاس کېنې د مسلم ليگ ملگرو ته وې چې کوم کېنې د پاکستان تجويز پاس شوے و. چې اوسه پورې خو وائسراے بې د گاندهي نه بل څوک منل نه خو بس گاندهي، او گاندهي و لېکن چې کله په يورپ کېنې جنگ وښتو، نو وائسراے زه هم وبللم. دا ئې الفاظ دي؛

After the war (began) I was treated on the same basis as Mr. Gandhi. I was wonderstruck why all of a sudden I was promoted and given a place side by side with Mr. Gandhi.

ترجمه: د جنگ د نښتونه پس ما سره د گاندهي غوندي يو شان سلوک وشو، زه حېران شوم چې ولې ناڅاپي زما ترقي

وشوه او گاندهي سره څنگ په څنگ ځاے راکړے شو. ¹⁶

جناح صاحب په خپله حېران دے چې زما (ترقي) څنگه وشوله او ما له

¹⁶ خپله جناح صاحب سره دا احساس و چې په شخصي توگه باندې هغه څومره اوبو کېنې دے، ځکه چې کله ورله د دوهم نړيوال لام نه پس ته انگرېزانو زيات ارزښت ورکړو نو يو دوه کېنې حېران شو.

بي که مېنن په کتاب 'انتقال اقتدار' کېنې د جناح صاحب خپله وينا ليکي چې 'کله ما سره د گاندهي غوندي سلوک وشو نو حېران شوم چې دا ناڅاپه ولې زما رتبه دوهمه بره شوه چې د مسټر گاندهي تر څنگه ئې ځاے راکړلو.'

به گاندهي وي. ليکن په دومره مضبوط پوزېشن کېنې نه دے څومره کېنې چې گاندهي او کانگرس دي او امکان نه لري چې هغه په نزدې مستقبل کېنې مضبوط شي. ځکه چې هغه د اقليت نمائندگي کوي او داسې اقليت چې هغه زمونږ په مدد په خپلو پښو ودریدے شي نه په واقعيت کېنې د هغه تنظيم دومره ژورې جرړې لري څومره چې کانگرس لري، زه به د هغه نه دا توقع و لرم چې خپل کار جاري وساتي، خو صرف غير تعميري نه بلکې تعميري طور کار وکړي او کوشش وکړي داسې لوبه وکړي چې د خپلې برادری د پاره زيات نه زيات وعدې ترلاسه کړي او زيات نه زيات رکاوټونه د هندوانو لاس ته ورشي، ليکن په څنگ کېنې حکومت سره د دغري اخستونه ځان بچ کړي.

بس دے، وشوه، که نور څه گنجائش پکېنې شته. پېرنگے تسليموي چې جناح صاحب نه څه خپل قوت لري او نه څه قومي تنظيم. تر دې وائي چې په ژاتلونکي مستقبل کېنې هم د هغه د قوت د زياتي هېڅ امکان نه شته. هغه د اقليتي فرقې ليدو دے او دغه اقليتي فرقه صرف زمونږ په امداد خپل حېثيت قائم ساتلے شي. نو ځکه خو هغه وزير هند له تسله ورکوي چې مه وپرېږه هغه د حکومت سره د مقابلې نه دي. ددې نه زيات په واضحه ټکو کېنې وائسراے څه وواڼي؟ هغه برطانوي حکومت له تسله ورکوي چې جناح صاحب نه څه حېثيت لري او نه څه قوت. هغه خو زمونږ د دغه حېثيت خاوند کړے دے ولې سوال دلته دا پېدا کېږي چې د وائسراے هند د وينا مطابق جناح صاحب نه څه نمائنده حېثيت لري او نه سياسي قوت او قومي او منظمه ډله، نو دے به د مسلمانانو د حقوقو تحفظ څنگه وکړي؟ دے خو په خپله هم پوهه دے چې د دهر څه طاقت او قوت د پېرنگي په لاس کېنې

وانسراے د گاندهي سره د مساوي حيثيت خٽڪه راکه؟ نو لنڊه اوردنه ئي دا
 چي وانسراے هم د جناح صاحب پء حقيقت. حيثيت او قوت خير دے او
 جناح صاحب هم خير دے چي نء ما انتخابات گٽلي دي. نء مي خپل سياسي
 تنظيم داسي قوي او محکم دے نو بيا پيرنگي مالء دا دومره لوڙ مقام وٺي
 راکوي. نو د دي لازمي نتبجه يوه او صرف يوه کيدے شي چي د جناح
 صاحب دي همبشه دا کوشش وي چي د پيرنگي دغه ورکړے حيثيت او
 مقام د هغه د گوتوونه وځي. جناح صاحب پء دي هم پوهه و چي د پيرنگي
 سره د کانگرس د مقابلې د پاره بي د هغه نه بل خء درک نء لکي نو هغه به هم
 هر وخت دا کوشش و چي د دغي مجبور تيا نه د زياتې نه زياته فائده واخلې
 خو دا به ئي هم همبشه مد نظر و چي چري خبره دومره لرې لاره نه شي چي
 پيرنگي سره ايج پء نبغه مقابلې ته نوبت ورسې وٺي د وزير هند ايمري
 تسلي نء کيدو. نو پء بل خط کښي ورته وانسراے لئلنگو د مسلم ليگ پء
 حقله مونډيزه خبره کړي ده. ورته ليکي چي د هغوي پء اخباري بيانونو پسې
 تلل نء دي پکار لکه چي پء 4/10/1943 کښي ليکي:

But I believe as I have often said to you in these matters that the Muslim (Jinnah) though they are bound to abuse us in the interest of keeping their place in the public eye and so safeguarding their reputation as good nationalists, have nothing to gain from the disappearance of the British connection of from a further weakening of that connection, and do not want any such.

ترجمه: بلکي زما عقيدو ده لکه چي ما همبشه تا ته د دي معاملو پء حقله وټيلي دي چي مسلمان (جناح) مجبوره دے چي مونږ ته کنځلې وکړي او دغه شان خپل ځاے د خلقو پء نظر کښي خوندي وساتي او د هغه قام پرستانو پء شان د

خپل شهرت حفاظت وکړي البته هغوي ته د برطانوي رابطې د
 غيبيدو ياد دغي رابطې د نوري کمزوري کيدو نه خء پء لاس
 نء ورځي او دغه رابطه کمزوري کول نء غواړي
 وانسراے وائي چي جناح صاحب مونږ پسې بد رد ځکه وائي چي قام لء
 ناږ ورکړي چي هغه قام پرسته ليډر دے او پء دي طريقه هغه صرف اولس
 کښي خان لء اعتماد پيدا کوي. گڼې نو حقيقت دا دے چي د مسلمانانو
 خبر پء دي کښي دے چي انگريز دي دلته د حاکم پء حيثيت کښي موجود
 وي. دوي د پيرنگي سره خپل تعلق شلول نء غواړي او شلول خو پرېږده.
 هغوي د دغه تعلق کمزوري کول هم نء غواړي

صوبه سرحد او پيرنگي

د پيرنگي دي ټولې پاليسۍ ته کء پء غور وکتل شي. نو ده چي د فرقه
 وارانو سياست د رادوساره کولو او د مذهبي جذباتو د راپارولو او د
 مسلمان او غير مسلمو پء منځ کښي د نفاق او بي اعتمادۍ فضا پيدا کولو
 پء ذريعه د کوم نفرت او بېلتون بنياد کښودو پء هغې کښي د صوبه سرحد
 خدائي خدمتگارو تحريک ډېر لوء خنډ و. دغه تنظيم نء د پيرنگي پء
 داخلي پاليسۍ کښي ځائيدو او نء ئي د پيرنگي د خارجه پاليسۍ سره
 مرسته کوله او پيرنگي ته لوء تکليف او مشکل دا و چي پء صوبه سرحد
 کښي د مسلمانانو ابادي قابو پء سلو کښي دوه نوي وه چي هغه د ټول
 هندوستان پء ټولو صوبو کښي د مسلمانانو د تناسب نه زياته وه او غټ
 مشکل دا و چي دا صوبه پء هغه مقام پرته وه کوم ته چي پيرنگي خپل
 سرحد وے. داسې خو د پيرنگي سلطنت پء هغه وخت کښي دومره غزیدلے
 و چي هغه د چا خبره چي د هغې نمر نء پرېوته ولې پيرنگي دي صوبې ته

صوبه سرحد ځکه وې چې دلته د پېرنگې خپل حقيقي دښمن يعني شوروي اتحاد سره مخامخ کېدو او دا د سامراج او نو ابادياتي نظام د نمائنده تاج برتانيه داسې سرحد و چې دلته ورته مخامخ شوروي اتحاد پروت و چې اول پکښې زار شاهي وه او د هغه زار شاهي په دوران کېنې خپل سرحد افغانستان پورې د امو درياب غاړې ته رارسولې و. ولې د 1917ز د روس د اشتراکي انقلاب نه پس خو پېرنگي سره ورو ورو نوره هم خطر پېدا شوله او امو درياب چې تر دغه وخته پورې يو جغرافيايي سرحد و، د دغه انقلاب نه پس هغه د جغرافيايي سره سره يو نظرياتي سرحد هم شو او د دغه نظرياتي يلغارنه د بچ کېدو د پاره پېرنگي هم يو نظرياتي قوت پېدا کړو مونږ وليدل چې په اولني عالمي جنگ کېنې پېرنگي خپل قوت د مسلمان اتحاد او طاقت د ختمولو د پاره استعمال کړو پېرنگي د هندوستان حکومت د مسلمانانو نه اخسته و. پېرنگي د سمندر په لاره هندوستان ته راغلې و. پېرنگي وليدل چې د يورپ د بلقان د رياستونو نه راواخله تر د چين د سرحد پورې دا ټوله خطه د مسلمان وه او هلته د شمالي افريقي نه را واخله تر مشرق وسطي پورې دا يو ډېر لوی عظيم قوت د مسلمان و او بيا په تېره د ترکي خلافت عثمانیه يو دروند او مضبوط حکومت و. نو زه په هندوستان کېنې په غزیدلو پښو خوب نه شم کولې او نه دا بې حساب دولت هضمولې شم نو چې اولني جنگ عظيم خلاصېدو، پېرنگي د ترکو خلافت درې وړې کړې و او هغه لوی اتحاد او تړون ئې درې وړې توتې کړې و او د خپل لاس گوډاگي ئې هلته کېښولې وو.

چې جنگ خلاصېدو نو پېرنگي ايله ساه واخسته چې د مسلمان نه مې خان بې غمه کړو او د اسلام دا بين المللي تړون مې د منځه يوړو، ولې چې د دغې جنگ په دوران کېنې روس کېنې يو اولسي انقلاب راغی. اول خو پېرنگي او نورو سامراجي قوتونو کوشش وکړو چې دغه انقلاب په کچه

د انقلاب ضد قوتونو سره ئې ساز باز او مرسته وکړه. نو کېنې ووهي. د انقلاب ضد قوتونو سره ئې ساز باز او مرسته وکړه. نو خوند ئې ونه کړو. د ځوان شوروي اتحاد ناکه بندي ئې وکړه چې د بهر دنيا سره د هېڅ قسمه تجارتي لين دين ونه شي. دا ئې کوشش و چې په دې طريقه به دا نوي نظام اقتصادي طور کمزورې او تباه کړي ولې دغه سازش هم کامياب نه شو او چې کله د دغه اولسي انقلاب لوی او ستر مشر لنين مر شو او انقلاب بيا هم قائم پاتې شو، نو بيا پېرنگي سره په حقيقت کېنې سرخه وېره پېدا شوله او د دغه نظرياتي انقلاب د مخنيوي د پاره ئې سوچ سخته وېره پېدا شوله او د دغه نظرياتي انقلاب د مخنيوي د پاره ئې سوچ او فکر شروع کړو، نو اخبر په دې نتېجه ورسېد چې پېرنگي د دغه نظرياتي قوت د پاره هر چرته که لاس پښې وهي نو د هغې د وړاندې صرف او صرف يوه لاره وه چې هغه اسلام د خپل غرض د پاره استعمال کړي او دغه نظرياتي قوت د شوروي اتحاد د انقلابي او نظرياتي قوت د مخنيوي د پاره قوي کړي خو پېرنگي په دې ښه پوهه و چې که د حقيقي اسلام روح قائم پاتې کېږي نو دې کېنې خو د کافر پېرنگي تاوان دے او گرانه ورته به دې هم وه چې اوس اوس پېرنگي د مسلمانانو د عظيم خلافت پر خلاف په ډاگه جنگ کړې و نو دغه اسلام د پېرنگي نه و پکار، پېرنگي له داسې اسلام پکار و چې هغه د پېرنگي د سامراجي او نو ابادياتي شهنشاهيت په مرسته ودرېږي او د انقلابي شوروي اتحاد د مقابلې د پاره يوې نظر ئې په حيثيت د پېرنگي وسله شي نو د پېرنگي پاليسي بدله شوه، هغه د اسلام يوه داسې تيزندۍ غوښتنه چې هغه د ترکي نه را واخله د چين تر سرحده پورې د شوروي اتحاد په مړۍ کېنې واچوي چې پېرنگيانو په خپله ژبه کېنې Military Crescent يعني (فوخي هلال) وې.

په هندوستان کېنې د فرقه وارانته نفرت او دښمنۍ بنياد هم په دې غرض کېښودے شوے و او هم د دې بين الاقوامي سامراجي مقصد د حاصلولو د پاره پېرنگي دا ضروري وگڼله چې دا تيزندۍ به هله پوره مضبوطه او

مکمله شي چې د اسلام په نامه يوه حصه د هندوستان قطب ته د شوروي اتحاد سرحد ته مخامخ راجدا شي چې د ترکي، ايران سره سره د چين تر سرحد پورې د اسلام په نامه يوه مضبوطه او محکمه کلا جوړه شي چې دا د شوروي اتحاد برخلاف د پېرنګي د سلطنت د بچ کولو اود هندوستان د غلام ساتلو د پاره يوه ذريعه او وسيله شي. پېرنګي بهر هونسيار او چالاکي و. هغه خان له داسې ملګري کتل چې هغه د پېرنګي دا مقصد ترسره کړي. نو چې دې ته ښه په غور وکتل شي. نو باچا خان او د هغه خدائي خدمتگاران د پېرنګي په دغه پاليسي کښې په هېڅ شان نه ځانگړل اندروني پاليسي د پېرنګي دا ده چې هغوي د هندو او مسلمان په منځ کښې د نفرت، کرکې او دښمنۍ په حق کښې وو او خدائي خدمتگار د دغه شي مخالف وو. بله دا چې پېرنګي اسلام د خپل سامراجي او نو ابادياتي شهنشاهيت د بچ کولو د پاره استعمالول غوښتل او خدائي خدمتگاران دغې ته قطعاً تيار نه وو. بلکې مطالبه، کوشش او جدوجهد ئې دا و چې پېرنګي دې د هندوستان د ازادۍ اعلان وکړي او کډه دې په سر کړي چې هندوستان ازاد شي او د هندوستان واک اختيار دې اولس ته په حواله شي چې د دولت او وسائل د قام د وړو، تړو او بريندو لغړو او بې وسه غريبانو په ښېګړه راشي او هم د دې غرض د پاره ئې خان په هندوستان کښې هغه قوتونو سره ملګرې او اتحادي کړې و چې د ملک د ازادۍ د پاره ملا تړلې وه او هغه او انډين نېشنل کانګرس يعني هغه د ملک د ټولو اوسېدونکو يو قام پرسته تنظيم و چې پکښې هندوان، مسلمانان، سکھان، عيسايان او پارسيان ټول شامل وو او هندوان پکښې بهر وو، ولې چې هندوستان کښې اکثریت د هندوانو و او د کانګرس بنيادي مقصد د ملک ازادې وه او د پېرنګي کډه بارول د کانګرس په هېڅ شان هم د پېرنګي د پاره شوروي اتحاد سره مقابله ته غاړه نه کېښوده، بلکې هغه خو

کوشش دا و چې پېرنګي دې هندوستان ته واپس خپل ملک ته لاړ شي نو پېرنګي چې پوره سوچ وکړو، هغه هم په دې نتيجه ورسېدو چې په هندوستان کښې دننه د هغه دښمن کانګرس دے او د کانګرس نظريه د قوميت ده چې هغه د علامه اقبال خيره:

مذهب نھين سکھاتا آپس مين بير رکھنا

هندي هين، هم وطن هين. هندوستان همارا

ترجمه: مذهب په خپلو کښې د دښمنۍ ساتلو درس نه

ورکوي، هنديان يو هم وطنه يو، هندوستان زموږ دے

او د پېرنګي دښمن شوروي دے نو د پېرنګي نظر بازو او هونسيارو سرگو سدستي داسې محسوسه کړه چې که يو خوا اسلام پېرنګي د خپل غرض د پاره د يوې نظر ئې په توګه د شوروي اتحاد برخلاف استعمالو شي، نو په بل اړخ هم دلته پېرنګي هم دغه اسلام د کانګرس په خلاف استعمالو شي نو د هغه مشکل اسان شو يعني چې يو اسلام راټينګ کړي، نو دلته په هندوستان کښې دننه به ئې د فرقه وارانہ نفاق، نفرت او دښمنۍ د پاره په خپله ښېګړه راولي او په بين الاقوامي ميدان کښې ئې د يو نظرياتي قوت په توګه د شوروي اتحاد د انقلابي اشتراکي نظريې برخلاف استعمال کړي او هم دغه پاليسي وه چې پېرنګي راټينګه کړه، ولې په دې پاليسي کښې د ټولو نه لومے ځنډ د صوبه سرحد خدائي خدمتگاران وو چې نه د هندو مسلمان د نفاق او نفرت په خاطر هغوي د هندوستان د قامي او اولسي تحريک نه ځان جدا کړو او نه د شوروي اتحاد برخلاف د پېرنګي د دغه نظرياتي مقابله د پاره د اسلام نوم هغوي استعمالولو ته غاړه کېښوده پېرنګي ته دا هم يو مشکل و چې دې صوبه کښې مسلمانان په بهر زيات اکثریت کښې وو، بله دا چې صوبه سرحد سره تړلې قبائلي علاقه وه او ور بهرې افغانستان و چې دا لر او بر پښتانه پېرنګي د ډيورنډ د کرښې په

برکت د يو بل نه راشلولي وو او اگر چې ډېر جنگونه شوي وو. نو بيا هم پېرنگي د پښتنو د علاقه نه مجموعي طور مطمئن نه و نو په داسې حالاتو کې چې د پېرنگي د خپلې لاندې صوبه سرحد کېنې دا يو قامي تحريک راپورته کېدل د پېرنگي د پاره يوه خطر وه او د هغه د مفادو د تحفظ په لاره کېنې زبردست خنډ و. نو په دې اړخ د دې قامي تحريک د هندوستان د قامي ډلې کانگرس سره تړون، واقعي چې د پېرنگي د ټولې پالیسي د پاره د ټولونه لويه خطر او د پېرنگيانو ټوله پالیسي دا وه چې دا تحريک کانگرس نه وشلوي، د وچقوي ختم شي کړي. ولې چې دا صوبه يو څو ډېره حساسه منطقه وه بل د هندو او مسلمان د نفرت او بېلتون تحريک پکښې نه و بله لويه خبره دا وه چې دا خدائي خدمتگاران، دا په قام مټين او تنگيالي داسې وو چې د پېرنگي د بې پناه ظلمونو، تشدد، وهلو، ټکولو، کورونو تالا کولو، جېلخانو، د هغې تکليفونو، جائيدادونو ضبطولو داسې د هر قسمه حربې چې پرې پېرنگي استعمال کړې دا تور زن او بهادران پېرنگي د خپلې وانه پرول.

خانان او مليان

ولې پېرنگي که يو خوا په وهلو او جبر و تشدد صرفه نه وه کړې، نو په دې بل اړخ کې د دې قامي تحريک په خلاف ټول خپل اثر او رسوخ، مال او دولت استعمال کړو او هغه ټولې حربې چې استعمال کړې چې د هغه په اختيار کېنې وې حقيقت دا د چې د پېرنگي خو اول دا خيال څه چې يقين و. چې زه به حکومتي زور او تشدد دا تحريک وچقوم، بيا ئې خپل ټول قوتونه راټول کړل، سران، نوابان، خان بهادران، خان صاحبان، جاگېرداران، انرري مجسټريټان او خپل ټول گوډاگيان راټول کړل په

ريښتيا رښتيا دي

زده کونو ځلمې په جېلونو کېنې و اچول شول، د خانانو زامنو د پېرنگي د پاره ډنډه ماران بهرتي کړل، د خدائي خدمتگارانو کورونه تالا شول، بچي نې خواړ شول، د هرې پور د جېلخانې نه بهر د غازيانو مقبره جوړه شوله خو قام دومره بې کچه نرتوب او د بهادري مظاهره وکړه چې دنيا ورته حېرانه پاتې شوله ولې کله چې د خدائي خدمتگارو د دې عظيمو قربانو په نتيجه کېنې پېرنگي مجبور شو او صوبه سرحد له ئې د هندوستان د نورو صوبو سره مساوي حيثيت ورکړو او چې بيا کله د 1935ز ايکت د لاندې دلته په اول ځل انتخابات وشول، نو اگر چې دغه وخت کېنې د ټول اولس بالغ راني ډېره ووت نه و. اندازه دا وه چې د بالغ راني دهندگانو په قول څه (50.40)، ډېره ووت نه و. مگر بيا هم پېرنگي وليدل چې د هغه ټول غټان يو په يو فيصده ووتړان وو. مگر بيا هم پېرنگي وليدل چې د هغه ټول غټان يو په يو قام راځملول اگر چې خدائي خدمتگارو په دغه اولني انتخاباتو کېنې قطعي اکثريت حاصل نه کړو. بلکې د (50)، ممبرانو په اسمبلۍ کېنې ئې (19)، سټونه وگټل، خو دې اليکشن دوه خبرې واضحه کړې يو څو دا چې ئې د خدائي خدمتگارو د ډلې نه بل يو هم منظم تنظيم نه و چې په دې انتخاباتو کېنې ئې جماعتي حيثيت باندې برخه اخستې وې او دويمه اهمه خبره دا ده چې خدائي خدمتگارو په دغه انتخاباتو کېنې کومو کومو شخصيتونو له ماتې ورکړه، د پېرنگي د اړخه د ټولونه عبرتناک شکست د نواب سر صاحب زاده عبدالقيوم و چې د زبدي کلي د يو خدائي خدمتگار عبدالعزيز خان نه ئې شکست وخور. دې بل اړخ د هوتي نواب سر محمد اکبر خان د خپلې کورنۍ د يو خدائي خدمتگار امير محمد خان، چې په خان لالا مشهور و، د لاسه شکست وخور. داسې د تهکال د نوابۍ د کورنۍ ارباب شېر علي خان هم د خپلې کورنۍ په يو کشر خدائي خدمتگار ارباب عبدالغفور خان بابلله هم دا شان د کوهات په ضلع کېنې د پېرنگي يوه بله مضبوطه ستن خان بهادرقلي خان د يو خدائي خدمتگار د لتمبر

کښې د محمد افضل خان د لاسه راپورزیده. د خدائي خدمتگارو په مقابله کښې چې کوم ممبران کامياب شول، هغې کښې درې نوابان، دوه نواب زاده گان، دوه خان بهادران او څلور خان صاحبان وو. داسې په هندوانو کښې په شپږو ممبرانو کښې څلور رائي بهادران او دوه رائي صاحبان وو تفصيل ئې دادے

- نواب سر صاحب زاده عبدالقيوم (ده خپله حلقه کښې خوانتخاب بائيللو خو دے لار او د هزارې د خان پور د راجگانو په حلقه کښې ودریدو او هلته ئې وگتله)
- نواب باز خان د تيري (کوهاټ)
- نواب محمد ظفر خان (بنو)
- نواب زاده الله نواز خان (ډېره اسماعيل خان)
- نواب زاده محمد سعيد خان
- خان بهادر سعد الله خان (لېږه لاره)
- خان بهادر محمد زمان (هزاره)
- خان صاحب اسد الله خان (ډېره اسماعيل خان)
- خان صاحب عبدالمجيد خان (هزاره)
- خان صاحب راجه عبدالرحمان (هزاره)
- خان صاحب محمد عطا ئې خان (هزاره)

د دې انتخاباتو نه پس سمدستي پېرنگي د صوبه سرحد په سياست نظر واچولو هغه پوهه شو چې دا نوابان، خان بهادران، جاگېرداران، ذيلداران که په خپلو خپلو ځايونو هر څومره قوي او تکره وي، خو چې ترڅو دلته يو مضبوط او منظم تنظيم او سياسي جماعت نه وي، نو پېرنگي د خدائي خدمتگارو سره مقابله نه شي کولې. دا ډېره د جهرانتيا خبره ده چې که څومره پېرنگي کوشش وکړو چې دا خپل گوندگان به يو مزي راغونډ

کړې، خو خبره څه ډېره مخکښې نه تله. دې خبرې ته هم لږ فکر پکار دے چې تر دغه وخته پورې په دې صوبه سرحد کښې د مسلم ليگ نوم قدرې نه ؤ او نه ئې د دې وچې نه په اسمبلۍ کښې يو ممبر ؤ دا ټول ممبران د خدائي خدمتگارو نه غبر ازاد ممبران وو او د هېڅ يوې سياسي ډلې غړي نه وو. پېرنگي په دې پوهه ؤ چې پښتون دوه مشران لري: يو ديني او بل دنيوي پېرنگي په د نياوي مشرانو ملا تړله هغه د ډېر تکل او تراوسه پورې پېرنگي په د نياوي مشرانو رسيدلے ؤ چې پښتون ډېر خودداره او تورزن کوشش نه پس په دې نتيجه رسيدلے ؤ چې پښتون ډېر خودداره او تورزن کوشش نه پس په دې نتيجه رسيدلے ؤ چې پښتون ډېر خودداره او تورزن قام دے ولې ده کښې د هغه وخت د معاشري د قبائلي ژوندون د سردراي نظام د لاندې اجتماعيت تصور نه شته. خان خانې او انفراديت لري. البته خپل خانان او ملکان، مشران او سپين ږيري لري، مگر فېصلي د سرداري نظام په شان سردار نه کوي، بلکې قامي جرگه ئې کوي او چونکې دغه مشران او سپين ږيري د قام د رائي او مشورې تابع وو، خو په دې د پېرنگي سې ندراتلو نو پېرنگي ته دا ووييل شو چې په پښتنو کښې دې دغه زړې د مشرې کورنۍ او قامي خانان يو طرف ته وديکي او خپلې خانۍ دې قائمې کړې. د هغوي په ژبه خپل بوتي دې نال کړي چې د دوي د لاسه کړلي وي د دوي د لاسه اوبه خوري او هم پېرنگي ئې د سوري لاندې په ارام ناست وي او د دې خانانو، ملکانو او مشرانو په دا مجبور وي چې دوي ټول په ټوله په پېرنگي پورې تړلي وي. د دوي ټول دولت، قوت، اثر او رسوخ، عزت او درناوے به د سرکار په کرسۍ وي نو دوي به چې هم دا جرات ونه کړے شي چې د پېرنگي بر خلاف څه قدم واخلي، ولې چې په دشان به د هغه همه مراعاتو، دولتونو او سفارشونو نه محروم شي د کومو په ذريعه چې د معتبرې اوچت مقام ته پېرنگي خپړولي وو. دا خطاب يافته سران، بې رياسته نوابان، بې بهادري خان بهادران، خان صاحبان، ذيلداران، جاگېرداران او د دوي دا کورنۍ چې د پېرنگي په شتو شته او د هغه په

انعامونو او منصبونو مړې وې او د دوي د بچو د پاره په فوځ او سول کېنې نوکړۍ حاضرې وې. دا يوه طبقه پېرنګي داسې جوړه کړې وه چې د دوي په دې قام کېنې يو سرکاري حيثيت و سفارشونه ئې منظوريدل. انزېري مجسټريټيان وو مقدمې به ئې په خپله فېصله کولې. د دفعه 40 سرحدې قانون د لاندې به هم دوي د جرګو ممبران وو چې د قتلونو فېصلې به ئې اورولې ترل پړانستل به ئې کول. د پېرنګي د وړاندې هم دا مشران وو د دوي نه غېر هغوي نه دا درنې زړې کورنۍ تسليمولې او نه ئې د قام خوښ او غوره سپين ږېري

د پېرنګي چونکې د دې پاليسۍ سره سره دا هم يوه قطعي فېصله وه چې څنگه هغه دا پښتون قام ټوټې ټوټې کړو. څه په افغانستان، څه په ياغيستان، څه قبائلي علاقې، څه ايجنسۍ او څه ئې رياستونه کړل او څه ئې د خپلې خېټې د لاندې د صوبه سرحد په نامه رالاندې کړې. هم دغه شان يوه لويه برخه ئې د دې هر څه نه جدا د بلوچستان سره ملګرې کړله نو دغه شان ئې بيا کوشش دا و چې د پښتنو نه اجتماعي ژوند تصور بالکل ورک کړي او دې کېنې پېرنګي دومره تکلي او غرضي و چې هغه هم په دې خپلو جوړ کړو خانانو او نوابانو کېنې هم يو قسمه اتفاق ته غاړه کېښوده. بلکې د پېرنګي غرض دا و چې څومره د دې مختلفو کورنيو او قبيلو او د دې د مشرانو خپلو کېنې وړانده وي، نو د يو بل د ضد نه به دوي د سرکار په تابعدارۍ کېنې مخکېنې کېري او د هر يو به دا کوشش وي چې د هغه بل په مقابل کېنې ځان د سرکار اصلي خدمتگار او تابعدار څه چې مرلي ثابت کړي. دې څه وخته پورې خو د پېرنګي کار ډېر ښه وويستو. خو چې کله د خدائې خدمتګارۍ تحريک شروع شو، نو هغې کېنې د قام محرومې حصې او په خصوصيت سره غريبانان شامل شول. نو اول خو سرکار هم د دې خانانو په مرسته د دې تحريک د چلولو انتظام وکړو، ولي د انتخاباتو نه

پس پېرنګي پوهه شو چې يو په يو يعني انفرادي طور که د دې د منظمې پلې په حيثيت يو ځای په يو تنظيم کېنې کار کولو ته غاړه کېنې نه ږدي. نو تر هغې د دوي د دې قامي تحريک مقابل نه شي کولې او بيا په خصوصيت سره چې کله نواب د سر صاحب زاده عبدالقيوم غوندي سرکاري سړي او نواب سر محمد اکبر خان هوتي غوندي د يوسفزو دکورنۍ قامي سړي سره وښتل. نو بيا خو پېرنګي پوهه شو چې د دې دواړو سرکاري نوابانو اختلاف د پېرنګي مفادو ته نقصان ورسولو. نو دا هم د تعجب خبره ده چې د اسلام په نامه په سياست کېنې ترسره کېري اوس د پېرنګي غرض صرف د اسلام په نامه په سياست کېنې ترسره کېري نو دا هم د تعجب خبره ده چې د مسلم ليگ بنياد په ستمبر 1937ز کېنې په ايټ اباد کېنې د مليانو د لاسه کېښودې شو. ډېره د حيرانتيا خبره دا ده چې د جمعيت العلماء د صدر مولانا شاکرالله د نوښار په مشرۍ کېنې د مسلم ليگ بنياد کېښودې شو او دا د جمعيت العلماء صدر ئې اولنۍ صدر او هم د دغه جمعيت العلماء سکريټري شو. دې ته لږ فکر پکار دے چې په اپريل صوبائي مسلم ليگ سکريټري شو. دې ته لږ فکر پکار دے چې په اپريل 1937ز کېنې د سر صاحب زاده عبدالقيوم په مشرۍ کېنې کوم وزارت جوړشوی و. هغه په ستمبر 1937ز کېنې په اسمبلۍ کېنې د عدم اعتماد د تحريک په وجه پريوت.

وردسته چې بيا وزارت يوکال تېر شو او د خپلو محدودو اختياراتو باوجود د صوبې وزارت د ډاکټر خان صاحب په مشرۍ کېنې څه انقلابي اصلاحات وکړل يعنې:

1. جاگيرونه ضبطول
2. انزېري مجسټريټۍ ماتول
3. نوټي څوکۍ بندول

رښتيا رښتيا دي

دا داسې فيصلې وې چې د دې نېغ په نېغه اثر د پېرنگي په هغه ملازم پرېوت چا ته چې پېرنگي ټول قام مو تازه کېښنولې و او پېرنگي دې سرانو، خان بهادرانو، خان صاحبانو، ذيلدارانو او د خپل لاس جوړ کړي خانانو ته په ډاگه ووې چې تر څو تاسو يو قوت نه شئ او د يو منظم جماعت د جنوبي لاندې راغونډ نه شئ، نو تاسو د خدائي خدمتگارو مقابله نه شئ کولې لکه چې تېرو انتخاباتو دا خبره څرگنده کړله، نن غريب خان د ملک حاکم گڼي ولې چې حکومت د اولس د ووت په ذريعه جوړ شو او غريبانان ډېر دي په هر حال، نوموړو اصلاحاتو پېرنگي او د هغه گوداگان ووهول دي سرکاري خانانو سره د خپل مستقبل فکر شو او پېرنگي هم د دې موقع نه فائده واخسته چې په دواړو مورچو د قامي تحريک مقابله وکړي. نو چې د ستمبر 1938ز کېښې خان بهادر سعد الله خان د مولانا شاکرالله د نوښار په ځای د صوبه سرحد د مسلم ليگ صدر مقرر کړ شو. په دا شان مسلم ليگ د نوښار، سرانو، خان بهادرانو، ذيلدارانو او انرېري مجسټريټان په خپل اختيار کېښې واخستو. دا د پېرنگي د پښتنو د پاره د نياوي ډله شوله ولې د دې سره ئې د مليانو يوه ډله منظمه کړله چې د هغې تفصيل د صوبې د هغه وخت گورنر سرجارج کننگم په خپلو ذاتي ډاټرو کېښې ډېر په تفصيل سره موجود دے. يعنې پېرنگي د خپله جانبه د پښتنو لکه د مغلو د اکبر باچا په دواړو دنياوي او ديني مورچو خپلې ډلې منظمې کړلې.

د سر جارج کننگم ډاټري

چونکې د پېرنگيانو د ټولې پالیسۍ دارومدار صرف په اسلام و يو د دې وجې نه د سر جارج کننگم دا رپورټ زه لږ په تفصيل سره رانقل کول ضروري گڼم چې قام ته پته ولگي چې کافر پېرنگي څنگه په مختلفو ذريعو

رښتيا رښتيا دي

او ذريعو د مسلمانانو ديني مشران او په حقيقت کېښې د رسول اکرم (ص)، د مصلې (مصل)، وارثان او د هغه د محراب او ممبر تابعداران د خپل کافرانه غرض د پاره استعمال کړي دي او څومره په ارزانه ئې استعمال کړي دي زه انوس کوم چې دې کېښې بعضې نومونه داسې دي چې د هغې په ظاهرولو منم چې د دغه علماء دين نه وروستو پاتو ته به تکليف رسي نو خبردار کړم. کوم چې يو کافر اقا او د نوښادييني او سامراجي قوت علمبردار د خپل تاج او تخت د پاره استعمال کړي دي او چې څنگه د مسلمانانو دا ديني مشران هم دغه پېرنگي د خپل غرض د پاره استعمال کړي دي چې قام خبرداره شي او ويښ او بېدار اوسي، سترگې وغړوي سبا له بل يو قوت د قام حق د اسلام په پاک او سپيڅلي نوم غصب نه کړي او دا دين خړخي مليان په گوته کړي چې نور راتلونکي ترې نه عبرت واخلي. نو جارج کننگم دا د خپل لاس ليکلي ډايري چې سرے لولي، نو حېران شي چې څومره څومره درانه، خوش شکله، فرشته صورت، د ديني مدرسو فارغ التحصيل عالمان هم د پېرنگي د پاره لگيا. وو او د خدای قران په لاس رسول اکرم (ص) احاديث په غاړه د کافر پېرنگي د حکومت د پاره او د خپل ملک، وطن او مسلمانانو د غلامولو د پاره ئې خپل ايمان، ضمير او سړيتوب په سرو سپينو خرڅ کړے دے. د سر جارج کننگم دا ډايري د هغه په ذاتي کاغذونو کېښې د پېرنگيانو د لندن په لائبريري کېښې موجودې دي څوک که ثبوت غواړي او لا په دې سلسله کېښې نور لټون کول غواړي، نو هغوي ئې کتلے شئ ما د دغه ډايريو مکمل نقل د لائبريري نه سرکاري طور راوړے دے. هسې خو د پېرنگي د نمائندگانو د وخت د سره نه دا کوشش و چې هغوي په هندوستان کېښې د مختلفو فرقو ترمنځه نفاق پېدا کړي او دغه نفاق د خپلې فائدي د پاره استعمال کړي ولې په صوبه سرحد کېښې پېرنگي ته دا

مشکل ؤ چې دلته مسلمان په دومره ډېر زيات اکثريت کښې ؤ چې هغه د غېر مسلمو د غلبې نه وېرېدو. بله دا چې پښتون هسې هم په خپلو متو دومره باور لرلو چې هغه د چا بل د غلامۍ تصور هم نه کولو او چې کوم قام د پېرنگي غونډې جابر، ظالم او قوي طاقت سره ډغرې ته تيار ؤ، نو هغه به د نور چا نه چا وېرولې ؤ؟ ولې په دې علاقه کښې عموماً او په قبائلو او افغانستان کښې خصوصاً پېرنگي مليان خان سره ملگري کړي وو چې هغوي د روس او بيا شوروي اتحاد په خلاف د پېرنگي په حق کښې اواز پورته کوي او بيا چې کله په خصوصيت سره روس کښې په 1917ز کښې انقلاب راغی، نو پېرنگي پوهه شو چې اوس د زار روس د فوخي قوت سره سره د اشتراکي انقلاب يو نظرياتي قوت هم ملگرې شو چې د هغې تاييا هم ضروري وه او د دغه نظرياتي قوت د مقابلې د پاره د پېرنگي نظر بازو سترگو اسلام غوره کړې ؤ، او د دغه پېرنگي په دغه سلسله کښې کافي خواري او ستړي کړي وه او بيا چې کله امير امان الله خان د جانبه پېرنگي ته په حقيقت کښې خطر پېښه شوله، نو هلته پېرنگي هم دغه اسلام د يو اسلامي ملک افغانستان د مسلمان او پښتون باچا په خلاف څومره په کاميابۍ سره استعمال کړې ؤ ولې کله چې په يورپ باندې د هټلر د جرمني د اړخه د جنگ گورې وريځې راخوړې شوې، نو پېرنگي سره بيا د خپلو غزېدلو سرحداتو خطر پېدا شوله. دا څو مونږ وکتل چې څنگه اسلام پېرنگي د خپل غرض د پاره په هندوستان کښې په سياسي ميدان کښې په خپله ښېگره راوستو او دا مو هم کتلي دي چې هم دغه اسلام د شوروي اتحاد د نظرياتي مقابلې د پاره د هغه پکار راغی نو چې کله حالات هنگامي شول، نو په صوبه سرحد کښې هم پېرنگي خپله مخه بيا ټول په ټوله اسلام ته کړله. که يو خوا ئې نوابان او جاگيرداران د اسلام په نامه په مسلم ليگ کښې راغونډول، نو دې بل اړخ ته ئې مکمله توجه مليانو ته کړله چې دلته

وښتيا رښتيا دي

په صوبه سرحد کښې او ور پورې قبائلي علاقه چې ان تر د افغانستان دننه پورې خپله دغه د اسلام مورچه راتينگه کړي.

Kuli Khan at once arranged secret meetings with tribal Mullahs and others who would not come out into the open. With some Mullahs he had to establish relations through certain persons in Hyderabad stare.

ترجمه: قلي خان ډېر زړ قبائلي مليانو او نورو سره چې ځانونه ښکاره کول نه غواړي رابطه قائمه کړه ځينو سره هغه د حيدرآباد په رياست کښې د بعضو افرادو په ذريعه تعلقات جوړ کړل.

کننگم داسې گويانه دے چې دا د مليانو سره د رابطې کار مونږه خان بهادر قلي خان ته په حواله کړو چې هغه دې د دې قسمه مليانو سره په پټه رابطه قائمه کړي، څوک چې په څرگنده د پېرنگي سره تعاون او ملگرتيا ته نه راوځي، خبره بالکل واضحه ده چې مونږ خو دا هر څه صرف د اسلام د خدمت د پاره کوو او صرف د اسلام د دښمنانو په خلاف يوه مورچه قانمول غواړو او د اسلام دښمن خو صرف يو ؤ يعنې بالشويک کننگم ليکي چې اولنې ملا چې قلي خان بهرتي کړو نو هغه ملا مروت ؤ چې هغه اول د خاکسار تنظيم سره تعلق لرلو، اول ورته هغه د اسلام خدمت ښکارېدو، خو اوس قلي خان په دې مطمئن کړو چې د اسلام خدمت اوس صرف د جهاد،

په اعلان کېدے شي چې د اسلام د دښمنانو پر خلاف ئې پورته کړي Through Mullah Marwat, Kuli Khan established relations with the office bearers of the jamiat.ul. Ulema Sarhed and their supporters in India. These Mullahs many of whom had consistently been anti.British, began to speak and write against the Russians and Germans on the, platform and in the

press. Subsidies were paid to all these Mullahs through Muslim Marwat.

ترجمه د ملا مروت په ذريعه قلي خان د جمعيت العلماء سرحد عهديدارانو او په هندوستان كښې د هغوي حمايتيانو سره تعلقات قائم كړل. دغه ملايانو چې زيات پكښې پېرنگي دنمنه وو د ممبر د پاسه او پريس كښې روسانو او جرمنيانو خلاف تقريرونه كول او ليكل شروع كړل. د ملا مروت په لاس دغه ټولو ملايانو ته پېسې ورکړې شوې 17

د ملا مروت په ذريعه قلي خان د جمعيت العلماء سرحد سره رابطه قائمه كړله (اگر چې دا هغه علماء وو چې ټول عمري د پېرنگي بر خلاف وو او په قامي تحريكونو كښې وړاندې وو) كښمگ وائي چې دې مليانو له پېسې هم قلي خان د ملا مروت په لاس وركولې. د دې مليانو په ذمه دا كار ؤ چې دوي قام ته ووائي چې پېرنگې چونكې اهل كتاب دے او نور خو پرېرېده چې ده سره نكاح هم روا ده او په دې بل اړخ روسي بالشويك دي چې هغوي خو اهل كتاب نه دي، بلكې د پېرنگي په وېنا خو هغوي هېو د سره خداے نه مني، نو د دې وجې نه نن د پېرنگي او اسلام مقصد يو دے چې د دغه بې دينه نظام مقابله وكړي نو دوي مجبور دي چې قام ته په مخه دا خبره راياده

17 يعني شاکر الله مولانا د نونبار، مفتي مدرار الله د مردان، شاد محمد مولانا د صوابی، خادم محمد اکبر مولانا د چارسدې، محمد شعب مولانا د مردان - مفتي مدرار الله د سميع الحق گروپ د اکرام الله شاهد تهر دپتي سپيکر بلار ؤ په دې خدماتو ورله کوم چې ئې انگرېز د پاره کړي وو، وروستو د تحریک پاکستان د سرو زرو تمغه ورکړې شوه مفتي مدرار الله د مسلک په لحاظ 'رضا خانے برهلوپه' ؤ وروستو ئې بيا د باچا خان خلاف يو کتاب هم ليکله ؤ. د کتاب نوم او مندرجات کښې شوي علمي خيانت نه يوې خوا ته، په دې کتاب د مفتي مدرارالله برهلوپي زوي هم 'اضافې' کول ضروري گڼلي دي چې دې نه ئې د تاريخي واقعيت د کم ترينې درجې اندازه کېدې شي

کړې چې نور خو پرېرېده چې د پېرنگي په فوځ كښې بهرني كېدل او د پېرنگي د پاره جنگ كول هم د اسلام خدمت دے 18
کننگم ليکي چې ما د جمعيت العلماء سرحد مشران په دې راضي کړل چې هغوي وزيرستان ته په فقير ايپي پسې لاړ شي او دا ورته ووائي چې اوسه پورې خو هغه د پېرنگي بر خلاف جهاد کولو، ولې چې دا د اسلام خدمت ؤ ولې اوس خو پېرنگې د جرمن او اټلي سره په جنگ دي، نو په داسې وخت کښې خو فقير ايپي له پکار دي چې اوس خو دې پېرنگې نه تنگوي ولې چې پېرنگې د کفر په خلاف جنگ کښې نښتے دے. نو دا هم په يو رنگ د اسلام خدمت دے.

پېرنگي دا هر څه په داسې پټه طريقه کول چې د پېرنگي مخالفين په هيڅ رنگې هم خبر نه شي چې گڼې دا وفدونه لېږل او دا تقريرونه، وعظونه او په خطبو کښې د پېرنگي مرسته هم د هغه په ښودنه اشاره او امداد کېږي او ځکه کښمگ خوشحاله دے. ليکي چې د فقيرايپي د نائب، محمد وارث خط جمعيت العلماء سرحد مشرانو له راغے، نو د هغې نه دا څرگنده شوله چې لهجه ئې دوستانه وه يعني تسله په دې وه چې د فقيرايپي او د هغه د ملگرو داشک نه ؤ چې گڼې دا کار دې مليانو د پېرنگي په وېنا او خواهش کړي وي

د يورپ د جنگ شروع کېدو نه پس دلته په هندوستان کښې د کانگرس او پېرنگي تر منځه اختلاف راپورته شو. د کانگرس د اتو صوبو وزارتونو

"نو دا هم خو بيا ځکه مسلم ليگي شاعرانو به انگرېزانو د پاره جنگي ترانې هغه وخت ليکلې لکه د پاکستان ترانې جوړوونکي نوموړي شاعر حفيظ جالندهري دا سندره خو دويم نړيوال لام کښې زياته مشهوره وه چې رېډيو په پاره ئې کښلې وه 'مين تو چهورے کو بهرتي کراتی رے'
حفيظ جالندهري چې کله قومي ترانه ليکله نو د زېږ اے بخاري سره ئې شخړه هم راغلې وه هغه غوښتل چې د هغه ليکلے بند دې هم د قومي ترانې سرنامه کړې ششي، ده نه منل بيا هغه دا وړانديز کړے ؤ چې سورة الفاتحه دې ترانه کړې شي.

رېښتيا رېښتيا دي

استعفي گانې ورکړلې او حالات ورو پدو ورو محاذ ارايي طرف ته روان وو. نو دلته د صوبي گورنر دا ضروري وگڼله چې د قبائلي علاقه او افغانستان نه علاوه دلته په صوبه کښې دننه هم ملیان منظم کړي او خپله رابطه ورسره قائمه کړي

بله دا چې چونکې جنگ کښې اوس صرف جرمني او اټلي وو. نو پهرنکې دا بهتره وگڼله چې د شوروي اتحاد په حقله خپله مخالفه پروپېگنډه قدرې سسته کړي او زور جرمني او اټلي لږ وکړي کښم د مليانو درې ډلې ټاکلې وې. دا واره واره مليان ئې د علاقه خانانو او اعتباري خان بهادرانو ته په حواله کړي وو د هغوي نه چې کوم لږ او چټي درجې وو. نو هغوي سره ئې رابطه د ډپټي کمشنرانو په ذريعه واره چې کوم ډېر کبرا وو. نو هغوي نېغ په نېغه گورنر سره خپله سلسله برابره کړې وه. شروع به د ورو مليانو نه وکړو؛

I have not been in touch with any of the smaller Mullahs myself. I have done it through the following agents with whom practically all my connections have been verbal; as little is put on paper as possible. Ghulam Haider of sherpao: He told me that he thought he could work through about 9 or 10 Mullahs including those of the following villages: Razzar, Kot, Tar nab, Tangi, Utmanzal and Umarzui (later prang and Charsadda).

ترجمه: زه يو هم وروکي ملا سره په رابطه کښې نه يم. ما دغه رابطه د لاندې اېجنټانو په ذريعه ساتلې وه هغوي سره زما رابطې عملاً ټولې زباني دي او په کاغذ باندې ډېرې کمې ليکل شوي دي

رېښتيا رېښتيا دي

د شېرپاو غلام حيدر 19 هغه ما ته ووي چې هغه د لاندنيو کليو په شرکت د نهو يا لسو مليانو په ذريعه کار کولې شي: رڅر، کوټ، ترناو، تنگي، اتمانزي، عمرزي وروستو پرانگ او چارسده،

کننگم وائي چې ما د شيرپاو، خان ته ووي چې تڼ به هر يو ملا بېل بېل او خان خان لږ راغواړې او د اسلام خدمت ته به ئې تياروي څلوېښت 40 يا پنځوس 50 روپۍ به ورله ورکړې ورته به ووائي چې بيا به څلور 4 مياشتې پس راځي او خپله ټوله کارگزارې به بيانوي چې څه څه دې کړي دي پېرنگي خان بهادر صاحب ته وائي چې داسې ئې په اشارو کښې يوه کره چې که کار دې تسلي بخش وکړو. نو نوره وظيفه به درته ملاو شي خان بهادر صاحب په خواب کښې گورنر ته وائي چې دا بعضې مليان ډېر اعتباريان نه دي. نو بڼه به دا وي چې زه دوي مياشت په مياشت راغواړم دا خيال به البته ساتلې شي چې رقم هم مناسب ورکړم شي يعني مطلب دا که د څلورو 4 مياشتو د پاره څلوېښت 40 روپۍ وي نو څو لس 10 روپۍ مياشت شوه کنه کننگم وائي چې ما د شېرپاو خان لږ شېرپاو سره 600 روپۍ ورکړې دا شان د نونبار او پېښور تحصيل د مليانو فهرست د ضلع ډپټي کمشنر سکندر ميرزا ته په حواله ئې چې د هغې فهرست موجود د ۷:

" غلام حيدر خان شيرپاو خان بهادر د تېر گورنر حیات شيرپاو او د تېر وزير اعلي او د جنرال مشرف په رژيم کښې د داخله چارو وزير ميجر رېښتيا، افتاب احمد خان شيرپاو، چې د لاسو پېښور داعي او د قومي وطن گوند مشر د ۷، والد محترم د ۷ وېش به پس ئې د وزير اعظم نوابزاده لياقت علي خان په درناوي کښې چارسده کښې غونډه جوړه کړې وه چې دې دوران کښې پرې دره دوره راغله او هم دغلته ئې د منحرف خدائي خدمتگار ملا محمد اکبر خادم په خوا کښې سادوونه

د خدائي خدمتگار غورځنگ، په برخ ئې ئې اېنگرېز او د پاره ډېر لږ خدمتونه لکه د علي قلي خان، باچا گل او شيخ محبوب تر حره کړي وو او د خان بهادري منصب باندې لمانځه

..... The Wazir.i.Azam sent me a list of Mullahs through whom he is working he is paying them on an average about Rs.15/ P.m. each.

(Sir George Cunningham's Diaries, Appendix B).

ترجمه وزير اعظم ما ته د مليانو يو لسټ راولپړه د چا په ذريعه چې هغه کار کوي هغه ورته اوسطاً د مياشتې پنځلس 15 روپۍ د سړي په سر ورکوي (د B ضميمې نه)

د سوات، بونير، مردان او راني زي ملان د هغه وخت د سوات وزير اعظم حضرت علي ته په حواله وو. کنگم وائي چې وزير اعظم ما ته مکمل فهرست د مليانو رالېږلي دي چې هغوي له هغه سړي سر پنځلس روپۍ د مياشتې ورکوي. د کوهاټ دغه ملان د هغه ځای د پټي کمشنر شيخ محبوب علي ته په حواله وو.

د بنو د ضلع د پټي کمشنر ملان دوو تنو ته په حواله کړي دي چې يو نواب ظفر خان او بل تاج علي خان (د خان بهادر غلام حيدر خان زوی) و.

د ډېره اسماعيل خان د پټي کمشنر محمد اسلم له کنگم شپږ سوه 600 روپۍ ورکړې چې هغه ئې درې ديني مشرانو ته ورکړي؛ اما خېلو فقير، پير موسي زي او پير زکوري يعني دوه سوه 200 روپۍ سړي سر. دا وعده ورسره وشوه چې که د هغوي کار تسلي بخش وي نو مال به نور هم ورکړي شي. د سيتانې د سيد عبدالجبار شاه په حقله کنگم ليکي چې د هغه رابطه د حيدر اباد دکن سره وه. ده له دغه رياست وزير اعظم سړا کبر حيدري رقم ورکړو. د کنگم دا خيال ؤ چې دا بچت به وکړي چې کار به په سيد صاحب د پېرنگي کوي او وظيفه به ورله حيدر اباد نه راځي. کنگم وائي چې څو ورځې پس ما ته عبدالجبار شاه خبر وکړو چې ما په صوابۍ کښې انتظام برابر کړی دے او باجوړ ته مې هم خپل تربور ولېږلو.

د خيبر د اړيدو مليانو سره رابطه د پولتيکل ايجنټ بيکن Bacon په ذريعه

My arrangement uptil now with him (Maulana Barkatueeah. Of Samar) has been that he comes to see me once or twice a year. Barkutullah said he duuld also do a good deal through perhaps 10 sor 12Maulvis in different places throughout Bajaur and Mohmand country. I paid him Rs. 1000/

ترجمه: تراوسه پورې زما د هغه (اسمار مولوي برکت الله، سره ترتيب داسې پاتې شوی دے چې هغه کال کښې يو يا دوه ځله زما د ليدو ته راځي. برکت الله ووي چې هغه د باجوړ او مومندو علاقې په مختلفو ځايونو کښې شايد د لسو 10 مليانو په واسطه ډېر څه کولای شي. ما هغه ته زر 1000 روپۍ

ورکړې.

(د اسمار) د مولوي برکت الله سره د کنگم رابطه لکه چې د کاني وخت نه وه کنگم ليکي چې ما هغه ته ووي چې بيا ما دوه درې مياشتې پس خبر کړي

کنگم بيا د دې مليانو د کارگزارۍ او په خصوصيت سره د خان بهادر رقلي خان د کار تفصيل بيان کړی دے. خان بهادر صاحب لکه چې خپل ټول کار په جمعيت العلماء سرحد ويستلے دے. کافي تفصيل دے چې هغوي څومره غونډې کړي دي تجويزونه ئې پاس کړي دي پمفلېټونه ئې چاپ کړي

د دله د کتابت تېروتنه (typo-mistake) شوي ده - د 'اسمار' په ځای 'اسموس' ليکلے شوی و خو دا اسمار دے، ځکه چې برکت الله ملا د اسمار په ماجت کښې ملان توب کولو نومبال ادیب او مبارز کاکاجي صنوبر حسين مومند هم غلنی. گنداو کښې د برکت الله ډلې سره يو ځای جهاد کولو. هم د دغه امير المجاهدين مولوي برکت الله په سرپرستی کښې به چمرکنو نه د کاکاجي رساله 'شعله' وتله دا خبره قمر راهي هم خپلې مقالې کښې زيادې ده او د انور خان ديوانه کتاب کاکاجي کښې هم شته

رېستيا رېستيا دي

دي دورې ئې كړي دي او په مختلفو علاقه كېسې ئې رابطې قائمې كړي دي
د كنگم په دې دستاويز كېسې په اول ځل د يورپ د جنگ نه علاوه د
كانگرس بر خلاف د تقريرونو ذكر هم راغلي دے

Maulana Mohd.shuaib toured Mardan District
condemning Satyagraha. Pamphlet by Maulana
Madaullah 'war situation' anti.congress.

ترجمه: مولانا محمد شعیب د مردان ضلعې دوره وکړه او
ساتیاگراها ئې وغندله. د مولانا مداء الله (؟) جنگ حالت
کانگرس مخالفه پمفلټ.

بل پکښې د مولانا مداء الله د پمفلټ ذکر دے چې د يورپ د جنگ په
سلسله كېسې ئې د كانگرس خلاف هم ليكلے دے.

پېرنگے خو ډېر وينين او بېدار ؤ كنگم سره دا فكر شو چې رقم خو مونږ
چاپيره په سمه او غر خور كړو. ملك مو د مليانو په ذريعه خان سره ملگرے
كړل خو چې پته ولگوو چې دا مليان واقعي د پېرنگي د پاره پروپېگنډه
كوي او كه نه؟ نو كنگم وائي چې مونږ خپل جاسوسان په مليانو پسې
جوماتونو ته ولېږل چې پته ولگوي چې مليان دغه خپله وظيفه حلالوي. كه
هسې د سركار پېسې خوري؟ چې رپورټونه راغلل نو كنگم مطمئن او
خوشحاله شو چې مليان ډېر په ايماندارۍ او اخلاص لگيا دي. د پېرنگي
خدمت د اسلام په جذبه او لس 10 پنځلس 15 روپۍ مياشت په عوض
خرڅوي.

Hazrat Ali, Wazir.i.Azam of Swat, is doing
excellently in Swat & Buner: he uses Pir Baba Ziarat
- Also Ghulam Haider of sherpao in his area
Hazrat Ali now covers the whole of swat, Buner and
Mardan border.

ترجمه: د سوات وزيراعظم حضرت علي په سوات او بونير

رېستيا رېستيا دي

كنې ډېر ښه كار كوي - هغه د دې مقصد د پاره د پير بابا
زيارت استعمالوي. د شيرپاو غلام حيدر هم په خپله علاقه
كنې ښه كار كوي حضرت علي اوس ټول سوات، بونير او
د مردان پوله كښې اړم دے

د ډېره اسماعيل خان د اماخيلو د فقير او د موسي زو د پير نه كنگم
خوشحاله دے او وائي چې دغه پير خو دغه پير خو زما ملاقات له په خپله
پېنور ته تشریف راوړے ؤ. دوي سره رابطه د شېر علي وه. هغه لكه چې د

نجوري پير هم بهرتي كړے دے.
كنگم وائي چې شېرعلي د تونسې پير پورې هم خان رسولے ؤ. خبره ئې
خلاصه كړې وه خو بدبختي دا شوه چې دغه پير صاحب په اخلاقي مقدمه
كنې گېر دے

معلومېږي چې كنگم لا هغه شان د فقير ايبي د لاسه په عذاب دے وائي
چې مونږ د (شوې) د فقير، اما خېلو فقير، كربوغي ملا او حاجي اخوند زاده
په ذريعه فقير ايبي ته خطونه وليكل چې هغه د پېرنگيانو نه قنار كړي
په خيبر كښې پولټيكل اېجنټ خپل ټول كار عبدالباقي ملا ته حواله كړے
دے. وائي چې هغه ډېر زيات بې اعتباره دے. خو د كار سره دے. وائي
چې ملا صاحب له موزر (1000)، روپۍ وركړې.

كله چې په يورپ كښې جنگ ونښتو او هتله ټول يورپ را په مخه كړو او
پېرنگے په هرې خوا ماتې خوړلې، نو پېرنگي سره دا فكر پېدا شو چې
ممكنه ده شوروے اتحاد د دې موقع نه فائده واخلي او دې خوا د
هندوستان طرف ته رامنځه كړي.

روغي پېش بندي د پاره ئې نور خو پرېږده په جمعيت العلماء، په خپل سالانه
اجلاس يا غونډه كښې دا تجويز پاس كړو چې كه چېرې شوروي اتحاد په
افغانستان راغے نو دا به د ټولو مسلمانانو فرض وي چې هغه د شوروي

رېنټيا رېنټيا دي

اتحاد خلاف په جهاد کښې شريک شي خو چې کله د پېرنګي تسله وشوله چې د شوروي اتحاد د طرفه دغه خطر نه شته نو بله فتوي کتنګم صاحب جاري کړله

I advised kuli khan to moderate his anti Bolshevik propaganda and to concentrate more on propaganda against Germany and Italy.

ترجمه: قلي خان ته مشوره ورکړه چې بالشويک مخالفه پروپېگنده اوس لږه غلې کړي او د جرمني او اټلي خلاف پروپېگنده باندې زور واچوي

دا شان چې څنگه دلته د کانګرس او پېرنګي تعلقات خرابېدل خو هم دغه ملیان بيا پېرنګي د کانګرس په خلاف استعمالول شروع کړل حقيقت دا دے چې مشکله خو دا وه چې څنگه به يو عالم دين يا عالم سوچه مسلمان په مذهبي جذبه د پېرنګي مرسته وکړے شي پېرنګے د مسلمانانو ازلي دښمن ؤ د سلطان ايوبي د وخت نه ئې راواخله تر سلطنت عثمانيه پورې د ترکيې د تباہ کولو ذمه وار هم دا پېرنګے ؤ. په عربستان کښې څه چې په خانه کعبه ډزې هم د دې پېرنګي هندوستانی فوځ وکړې. دلته په خپل ملک کښې دننه د هندوستان باچائي د مغلو د مسلمانانو بادشاهانو نه هم دې پېرنګي واخسته هم دې پېرنګي چې د ډيلي د اخبري تاجدار بهادرشاه ظفر سره او د هغه د بچو سره څه عمل وکړو، هغې نه هم دنيا خبره وه او بيا دلته د پښتنو د خپلو سترگو د وړاندې دې پېرنګي په افغانستان کښې د پښتنو مسلمانانو سره څه سلوک وکړو؟ د امير دوست محمد خان نه راواخله. په امير شېر علي خان او اخبري سر ئې په امير امان الله خان ولگيدو. دا ټول مسلمانان د پېرنګي د لاسه تباہ او برباد وو. که د شوروي اتحاد. جرمن يا اټلي د لاسه؟ او لرې به نه څو پرون چې دلته د (1930)، کال نه راواخله. دا په کلونو پېرنګي په دې خدائي خدمتگارو کوم ظلمونه او

رېنټيا رېنټيا دي

ناروا کړي وو. نو هغه گنې دې ملایانو ته نه وو معلوم؟ يا چې کوم جنګونه او بمباري د پېرنګي د لاسه په دې قبائلي مسلمانانو وروڼو کيدلې. نو د هغې نه هم دا ملایان نه وو خبر؟ په وزيرو، مسیتو، اپريدو او مومندو مسلمانانو دا لام بندي د پېرنګي د طرفه نه وه، که د شوروي اتحاد، جرمن او اټلي د طرفه؟ دا د حاجي صاحب د ترومزو او فقير ايپي غونډې او مجاهدينو او حقيقي وارثانو د پيغمبر په خلاف جنګ هم دې پېرنګي کولو، خو د ملا نه په دين څه کارؤ. نه په مسلمانۍ. نه په قران او نه د رسول اکرم (ص) په مصلي (مصلا)، دغه دين خرڅي خو د لسو او پنځلسو روپو د مياشتې په پېرنګي خرڅ وو. هغوي له به فتوي پېرنګي ورکوله. د هغوي مفتي او قاضي پېرنګے ؤ. هغه د پښتومتل دے چې مونيا خو به هرڅه وائي، خو که ملا فاروق ئې هم ومني کڼه دغه ملایانو خو د اسلام توره را اخستې وه، د پېرنګي سترگو ته ئې کتل. د هغه د حکم تابع وو. که پېرنګي وې چې روس کافر دے ملا صاحب وې دے که پېرنګے وې چې نه، اوس روسي ښه شوي دي جرمن کافر دي. نو جرمن کافر دي. اکر چې هغه هم د پېرنګي په کتاب ايمان راوړے ؤ او اهل کتاب کښې داخل ؤ. نو ملا صاحب ته د پېرنګي فتوي منظوره وه. او چې بيا لا وار د اټلي د کفر راغے نو اټلي خو د عيسايت مرکز ؤ او داسې مقام ئې لرلو لکه د مسلمانانو د پاره خانه کعبه هلته خو لات پادري يا پاپاي روم په خپل خان وسېدو. ولې زمونږ د ملا خو اهل کتاب سره تعلق ؤ او نه ئې په هغوي څه کار ؤ هغه خو د پېرنګي فتوي ته ناست ؤ او چې کله پېرنګي ته بيا د اسلام او د دغسې ملا ضرورت د خپل اندروني يعني مليکي سياست د پاره پېښ شو نو د اولسو پېنحلسو روپو د مياشتې نوکران ملایان هغه بيا د دغې خپل سياسي غرض د پاره استعمالول شروع کړل. ولې دلته په صوبه سرحد کښې خو د پېرنګي مخالف خدائي خدمتگار ؤ چې هغه خو قابو ټول په ټوله

رېښتيا رېښتيا دي

مسلمانان وو. مشر ئې باچا خان ؤ چې حاجي ؤ مونغ گزاره ؤ اسلامي مدرسي ئې جوړې كړې وې د مسلمانانو خدمت ئې كولو. ولې بده دا وه چې د كافر پېرنگي نه ئې خپل ملك او خپله خاوره ازادوله نو هم دا دين خوښي ملا د كافر پېرنگي د پاره خدائي خدمتگارو مقابلې ته راووتو. ماته خاني پۀ دې خبره خۀ بدې نه ښكارېدو كۀ دا عالم دين پۀ سياسي جامه كښي مېدان ته راوتي دي. ولې چې دا د هر يو بنيادم انساني حق دے خودلنه دغه ملا د كافر پېرنگي د پاره د ملك د ازادۍ د مجاهدينو او غازيانو پۀ خلاف د اسلام د پاك او سپيڅلي دين پۀ نامه راپورته شو. لكه چې كښنگم ليكي چې:

Jamiat-ul-Ulema toured in Kohat District in June 1942 and in Peshawar and Mardan July, doing intensive propaganda: 1. Ant.Axis, on the Islamic theme generally and, 2. Anti.congress, particularly on the Pakistan theme. Mullahs in Peshawar and mardan intensified their anti.congress propaganda, July.August 1942.

ترجمه: جمعيت العلماء پۀ جون 1942ز كښې د كوھاب ضلعې او جولائي كښې د مردان او پېښور دوره وكړه او شديده پروپېگنډه ئې وكړه:

الف محوري طاقتونو مخالف. عموماً اسلامي موضوع باندې. ب. كانگرس مخالف. خصوصاً د پاكستان موضوع باندې. پېښور او مردان كښې مليانو د كانگرس پروپېگنډه تېزه كړه (جولائي. اگست 1942ز).

يعني اوس پېرنگي دغه مليان د مسلم ليگ د سياسي كار د ملاتړ د پاره ديني مېدان ته راوويستل دې خوا لږ فكر پكار دے چې څنگه د عالمي جنگ حالات بدلېدل. نو دغه شان دلته د دې مليانوته پېرنگي د وخت د

Wazir.i. Azam of Swat is now employing is Mullahs in Mardan and 2 at pir Baba Ziarat paying Rs.30/. P.m. Each.

ترجمه د سوات وزير اعظم اوس پۀ مردان كښې اتلس (18) او پېر بابا زيارت كښې د و (2) مليانوته كار اخلي هر يوه ته د مياشتې دېرش (30) روپۍ ورکوي

هو. كله چې د شوروي اتحاد د اړخه د حملې نه پېرنگي مطمئن او بې غمه شو نو هغه بيا دا مليان ټول پۀ ټوله د خدائي خدمتگارو مقابلې ته راوويستل يعني چې اگست 1942ز راتلو. نو كښنگم ليكي چې وزير اعظم د سوات پۀ مردان كښې (18) مليان نوكران كړي دي او (2) پۀ پېر بابا زيارت كښې او (20) شل روپۍ مياشت ورله ورکوي

Maulana Mohd shuaib and Maulans Midrarullah came to see me at Nathigalli on 26th August, and produced a long draft in Urdu of their pamphlet which they propose to issue both in the districts and in T.T all gooey anti.Congress, anti.Japanese and axis stuff. They were extremely friendly.

ترجمه مولانا محمد شعيب او مولانا مدرارالله پۀ (26) د اگست تنهياگلي. ته زما د ليدو لۀ پاره راغلل او د اردو د يو پمفلټ يوه اوږده مسوده ئې راوښوده كوم چې هغوي پۀ ضلعو او قبائلو پۀ علاقه كښې خورول غواړي ډېر ښۀ د كانگرس خلاف. جاپانيانو خلاف او محوري طاقتونو خلاف مواد ئې لرل هغوي ډېر خواږه وو

د دې نه نور واضحه ثبوت بل څه کېدې شي چې دا مليان د اسلام خدمت کول غواړي او د کفر په خلاف د قلم جهاد کوي او اسلامي فتوي جاري کوي خو دغه فتوي اول د منظوري د پاره پېرنگي له وړي يره، پېرنگي د نرېچي خو دا يو خدمت د اسلام کړې دے چې د دغه مليانو نومونه ئې سره د هغوي د پتو پوره پوره ليکلي دي. د پېښور تحصيل څلېرويشت (24) مليان دي چې پکښې شېر د پېښور ښار دي. ديارلس (13) د تحصيل چارسدې دي ، درې (3) د تحصيل نونښار دي. اتلس (18) د مردان او د صوابۍ دي او دا سلسله هم داسې جاري ده چې (1946) پورې بيا کتنګم چا، چالۀ د چا پۀ لاس څومره رقم ورکړے دے د هغې اېجنټانو نومونه يو پۀ يو پۀ دغه دستاوېز کښې درج دي چې سړي ئې لولي. نو شرم ورځي چې څنگه زمونږ عالمانو او خانانو خپل دين، ايمان، غېرت او پښتو پۀ پېرنگي د کفر د غرض سرکولو د پاره پۀ سرو پېسو خرڅ کړي دي او څنگه دې مليانو د پېرنگي د مفادو د تحفظ د پاره د ملک د ازادۍ پۀ غازيانو او مجاهدينو د کفر فتوي لگولي دي. دا شاباشے پېرنگي له د ورکولو دے چې هغۀ د خپل سامراجي او نو ابادياتي راج د قائم ساتلو د پاره پۀ مسلمانانو کښې داسې ډله پېدا او منظمه کړله چې هغوي نه د جنگ د ازادۍ د پاره د پېرنگي نه مطالبه قدرې نۀ کوله بلکې هغوي اپوټه د پېرنگي پۀ مرسته کښې ولاړ د ملک د ازادۍ د تحريک پۀ خلاف پۀ اسلامي جذبۀ او دنياوي قوت کلک ټينګ ولاړ وو.

د پېرنگي کوشش دا ؤ چې هغه کورنيو کښې ځان له ملګري پېدا کړي کومې چې د پېرنگي پۀ خلاف جنگيدې. د پېرنگي پۀ خلاف پۀ جهاد کښې د فقير ايبي سره سره دوه ډېر نامتو ديني مشران وو چې يو د مسيدو ملا پاونده ؤ او دويم پۀ مومند کښې حاجي صاحب د تورمزو، او دا د پېرنگي کوشش ؤ چې هر څنگه چې وي دا دواړه مورچې فتح کړي او زما پۀ خيال د

هغه د ټولو نه لويه کاميابي هم دا وه چې د دغه شان غازيانو زامن د خان پۀ خوا ودروي²¹ چې د دغه ورځو حالاتو ته سرے چاپېره کوري. نو پۀ ضلعو او قبائلي علائقو کښې به داسې کم کوز بااثره ملا، پېر، فقير، اخوندزاده او د دارالعلوم مشروي چې هغه پېرنگي ځان سره ملګرے کړے نۀ وي د حاجي صاحب د تورمزو او د ملا پاونده د وفات نه پس خو بيا صرف يو فقير ايبي داسې غازي او مجاهد پاتې ؤ چې هغۀ پۀ پېرنگي نۀ خرڅېدو. يوه دلچسپه واقعه پۀ دې سلسله کښې دا وشوه چې د يورپ د جنگ د شروع کېدو نه پس پېرنگيانو د افغانستان پۀ حکومت زور واچولو چې هغوي دې جرمينان د خپل ملک نه وباسي. پۀ افغانستان د زور راوړلو پۀ خاطر يو شامي پېر پېرنگيانو راوست چې هغه پۀ قبائلي علاقه کښې د افغانستان د حکمراني کورنۍ پۀ خلاف خلق راپورته کړي. پېرنگي چې کله د افغانستان د حکومت د طرفه مطمئن شو. نو هم دغه شامي پېر ئې پۀ وزيرستان کښې د واني چاونۍ ته راوبللو او ورسره پۀ پنځويشت زره پونډه (25000)، فېصله وشوه شامي پېر چې څنگه اول نۀ ؤ. داسې بيا غيب شو چې دا کاروشو نو پۀ لندن کښې وزير هند له ئې خوند ورکړو. وانسراے ليکي چې کوشش

²¹ د ملا پاونده زوے فضل دين او د حاجي صاحب ترمزو زوے باجا گل هم لکه د قاسم نانوتوي د زوي قاري طيب غونډه انګرېز د پاره کار کولو احمد کاکا خپل کتاب 'خداني خدمتگار تحريک' کښې د مومندو د جنگونو ډېره ښه تجزيه کوي چې دا جنگونه پۀ حاجي صاحب باندې باجا گل کول او مطلب ئې سرک جوړول وو چې گنداو سرک جوړ شو او انګرېز د افغانستان بولې نه ورسېدو نو سپين توغ ئې پورته کړو چې تاسو وگنله باجا گل د وېش پۀ وخت هم خداني خدمتگار تحريک بې اثره کولو د پاره لمرے د بښتونستان خبره کوله، بيا ئې وېش نه پس د علي قلي خان خټک او قيوم خان پۀ اشاره جهاد کشمير مهم پېل کړو چې دې کښې ورسره خپل بالکي نعت خوان حاجي محمد امين او مولانا عبدالله ښۀ نشهېر وکړو

وکره چې داسې یوه سودا د فقیر ایپی سره هم وشي. د هغې په خواب کېږي وائسراے په خپل خط کېږي لیکي (14/7/1937):

There is, I fear, no possible chance of dealing with him (Faqir Api) I on the same lines as the Shami Pir. He is not only implacable but also completely uncorrupt able.... Who would rid me of this turbulent priest.

Page 125

ترجمه: فقیر ایپی سره د شامي پير رنگين سودا نه کېږي. د هغه نه صرف زمونږ لارې له نه راځي، بلکې په هېڅ شان هم خرڅېږي نه، ما به کله څوک د دې سرکش ملا نه خلاص کړي؟²²

مليان، خانان او مسلم ليگ - او وزارت جوړول

دا خو مونږ ليدلي دي چې د مسلم ليگ بنياد په دې صوبه کېږي اول اول مليانو کېښودو. د جمعيت العلماء سرحد صدر مولانا محمد شعيب د دغه مسلم ليگ صدر او د جمعيت العلماء سرحد سکرټري مولانا مدار الله ټي سکرټري شو. دوي دواړو مليانو براه براست تعلق د صوبي د گورنر سرجارج کتننگم سره و (څنگه چې هغه د خپل لاس ليکلو ډاټرو نه ثابت ده، ولې بيا ورو ورو پېرنگي دا بهتره وگنله چې دا دواړه مورچې جدا کړي. سياسي او دنيواوي مورچه خان بهادرانو او جاگېردارانو ته حواله کړي او ديني و اسلامي مورچه مليانو او پيرانو ته حواله شي. او کۀ په غور ورته وکتل

²² شامي پير چې ورته بغدادی پير هم ونيله کېږي، دا يو انگرېز جاسوس ډېوډ جونز و. د پښتو فکشن نوميالي ليکوال نصير احمد احمدی دغه کردار په تاريخي بنياد کنگالولو نه پس يو شاندار ناول ډېوډ جونز ليکلی دے چې لوستلو باندې ارزي

رښتيا رښتيا دي

شي، نو هم دغه د کتننگم 'ايجنټان' بيا دلته د مسلم ليگ مشران شول خان بهادر قلبي خان، خان بهادر غلام حيدر خان د شېرپاو، نواب ظفر علي او تاج علي خان د بنو او دغه شان دا څۀ پيران او مليان خو اېغ په نېغه مسلم ليگ ته راغلل لکه پير صاحب د مانېکي شريف او پير صاحب د زکوري او دا نور مليان هم په هغه خپله طريقه د پېرنگي د هداياتو د لاندې نې د سرکار د پاره سياسي لوبه د مذهبي مورچې نه کوله

د مليانو په ذريعه کارکولو کېږي پېرنگي ته لويه ښېگړه دا وه چې دوي په قبائلي علاقه کېږي هم سرکار له کارکولې شو. ولې چې نور سياسي کارکنان خو دغه علاقه ته تللي هم نه شول او نه د اخبار وغېره په ذريعه هلته چا خپله خبره رسولې شوله.²³

کننگم په دې خبره پوهه و چې دا مليان اوس داسې مقام ته رسېدلي دي چې پېرنگي هرڅنگه، هر ځای او په هره مورچه دوي استعمالول غواړي، نو ډېر په اسانه ټي استعمالولې شي نو ځکه هغه اوس د دوي نه د خداني خدمتگارو په خلاف د کارکولو کارواختو او ځکه خو په خپله ليکي:

As a result of this propaganda the Yusufzai of Mardan, who used to be professionally anti-Govt became first anti-Russia and anti-German, then anti-Japanese and so by natural consequences anti-Hindu and anti-Congress, that the Muslim League successes in these byel-ections are generally accepted as being a victory for the British Govt over the subversive element in the country.

(Governor's Report 24/8/1943).

²³ انگرېز استعمار له مخه قبائلي سيمه کېږي په سياسي هلوځلو باندې بندېز و. ځکه هلته هم ملا د ښۀ کار ايستلے شو او تر اوسه پورې دغه حال دے د افغانستان د نوم تر حده جهاد کېږي هم د دغه انگرېز پاللي مليانو درېم نسل خپل مقصد د پاره سرمايه داره نړۍ پکار راويستو او پښتنه سيمه ټي د وېرې ترهې نمونه جوړه کړه

ترجمه د دې پروپېگنډې په نتيجه کېښې مردان يوسف زي چې همېشه به مسلکي طور د سرکار مخالف وو. اول روس مخالفه او جرمن مخالفه شو او بيا د جاپان خلاف شو او دغه شان قدرتي طور هندو مخالفه او کانگرس مخالفه شو په دې ضمني انتخاباتو کېښې د مسلم ليگ کاميابي عموماً په ملک کېښې په تخريب کارو عناصرو باندې د برطانوي حکومت کاميابي گڼل کېږي

پېرنگي ته چونکې دلته خدائي خدمتگارو نور مشکلات هم پېښ کړي وو چې هغوي د سول نافرمانۍ د تحريک سره سره دلته د صوبې وزارت ته هم استعفي ورکړې وه او دلته گورنر راج ؤ. په دې پېرنگې خفه ؤ. ولې چې دا صوبه د مسلمانانو د ټولو نه زياته اکثريتي صوبه وه او دلته په تېرو انتخاباتو کېښې مسلم ليگ هډو سره موجود نه ؤ. نو ځکه نې يو ممبر هم نه ؤ. نو دا د پېرنگي ډېره لويه ناکامي وه وائسرائے په خپل خط کېښې په 16/1/1940 نېټه ليکي چې جناب صاحب زما ملاقات له راغې، نو ما ورته ووي چې په صوبه سرحد کېښې د ډاکټر خان صاحب وزارت استعفي نه پس د بل وزارت جوړېدو څه امکان شته؟ هغه ورته وې چې زه څم خپلو ملگروسره به مشوره وکړم نو بيا به دې خبر کړم خو بيا ورته جناب صاحب وې چې ښه به دا وي چې گورنر ته ووييلي شي چې هم په دې سلسله کېښې څه دلچسپي واخلي.

قابو مياشت پس جناب صاحب د وائسرائے سره په ملاقات کېښې هغه ته ووي چې ما خپل مسلم ليگ مشرانو سره خبره وکړه، هغوي وائي چې مونږ ځان له په صوبه سرحد کېښې د وزارت جوړولو جوگه نه يو، خو که گورنر کننگم هغوي سره مرسته وکړي نو بيا به کار وشي بيا ورته جناب صاحب د وزارت جوړولو خوبۍ بيانوي وائي چې زه په دې کېښې ډېر غرضي يم ولې

چې يو واري دا وزارت جوړ شي. نو دا به د کانگرس په مخ خېره وي او بله بېخه به دا وي چې په دا شان به دا خبره هم د ملک دغه او هم بهر ټولې ښايسته څرگنده شي که د مسلمانانو د ټولو نه لويه اکثريتي صوبه کېښې غير کانگرسې وزارت جوړ شي. نو د دې اثر به دا وشي چې د هندوستان د سياسي حيثيت بڼه به څرگنده شي نو ځکه خو زه په دې کېښې د حده په اوږته غرضي يم.

وگورئ د دې کتاب د (67)، مخ انگرېزي متن او ترجمه يې
ښاغلي جناح زياته کړه چې هغه زيات

د هندوستان د سياسي حيثيت وضاحت خو صرف داسې کېږي چې مسلم ليگ او پېرنگې دواړه دا غواړي چې کانگرس يو اخي د هندوانو تنظيم ؤ او مسلم ليگ د ټول هندوستان د ټولو مسلمانانو واحد نماينده جماعت دے لږمي خبره وه چې د صوبه سرحد خدائي خدمتگار وزارت چې غير مسلم ليگي دے د پېرنگي او مسلم ليگ دواړو دغه بنيادي نکته ردوله او ځکه دواړه په شريکه غرضيان دي چې په هره لار چې وي، صوبه سرحد د مسلم ليگ په جولي کېښې ورواچوي

وائسرائے جناح صاحب له تسله ورکړه چې زه اوس څه نه شم ووييلې او چې زه گورنر کننگم سره خبره وکړم، نو بيا به مو خبر کړم به دې سلسله کېښې نوره قيصه د سکندر ميرزا وه چې هغه په دغه وخت کېښې د پېښور ډپټي کمشنر ؤ. هغه په خپله سوانح عمري کېښې يوه واقعه بيانوي چې زه نواب بهوپال د زمرو ښکار له مېلمه کړے وم واپسې کېښې زه د نواب زاده لياقت علي خان ليدو له لارم هغه زه قائد اعظم له ولېرلم دا د مارچ (1943)، واقعه ده سکندر ميرزا وائي چې زه ورغلم نو اول خو قائد اعظم زما د مور سره د پېژندگلوي وغېره تعلقات قائم کړل بيا نې

زمانه تپوس وکړو چې "ته مسلمان ئې؟" ماوې چې نصاب مونږ درسول کريم (صلي الله عليه وسلم) د زمانې مسلمانان يو بيا جناح صاحب تپوس وکړو چې "ته ما د هندوستان د مسلمانانو سربراه منې؟" ماوې او صاحب جناح وې چې "په هندوستان کېنې په يوه صوبه کېنې هم د مسلم ليگ وزارت نه شته، ولې ما ته وئيلي شوي دي چې که ته کوشش وکړې نو په صوبه سرحد کېنې د مسلم ليگ وزارت جوړيدې شي" ما ورته ووي زه خو يو ډېتي کمشنر يم او دا کار صرف يو د صوبې گورنر کولې شي سکندر ميرزا وائي چې دا مې هم ورته ووي چې "په هغه صوبه کېنې مسلم ليگ د سره شته نه، او بله دا چې په صوبه سرحد کېنې د مسلم ليگ سربراه اورنگ زيب خان دے چې هغه خو يو بې کاره او بدديانته سرے دے" جناح ما ته ووي "د سردار اورنگ زيب خوبې او قباحتونه به پرېږدو او د مسلم ليگ تنظيمي حالت چې هر څه وي، هغه يوخوا، خو د هندوستان د مسلمانانو خاطره زما فرض دي چې دغلته د مسلم ليگ وزارت جوړشي" په دې سلسله کېنې بيا مخکېنې ليکي چې "د صوبې گورنر سر جارج کننگم د کابل په دوره تللے و او چې څنگه هغه واپس راغے نو ما پسې ئې سمدستي سوال ځواب وکړو. زه لا ناست هم نه وم چې گورنر گويانه شو چې حکومت هندوستان په ما زور راوړے دے چې سمدستي دې نوے وزارت جوړ شي ولې چې حکومت دا ثابتول غواړي چې دا صوبه د کانگرس ډلې سره نه ده. دغه ورځو کېنې زمونږ د صوبائي اسمبلۍ اکثر ممبران د هندوستان پرېږدئ "Quit India" د تحريک په سلسله کېنې په جېلونو کېنې پراته وو. بې مقدمې، بې عدالته، اووه د اسمبلۍ خدائي خدمتگار ممبران په جېل کې وو او اووه (7) نور ممبران لاړ وو او لا لرې کړے شوي وو، نو گورنر ته لاره ازاده وه. هغه سردار اورنگزيب خان را وبللو او د صوبائي وزارت د جوړولو بلنه ئې ورکړه. ولې سکندر ميرزا وائي چې "زما په اورنگزيب خان

اعتماد نه و وې ئې چې "زما نظر دغه وخت وخت کېنې صرف په يو سړي پرېوته چې هغه د پېښور ښار سردار عبدالرب نشتر و، خو هغه دغه وخت په احرار تحريک کېنې و او احرار د مسلم ليگ سخت مخالف وو او په دا شان کانگرس ته نژدې و. سکندر ميرزا وائي چې "د نشتر جناح صاحب څه ډېر خوښ نه و، بلکې کال مخکېنې ئې په مهابت خان جومات کېنې په جناح صاحب پسې ډېر کنځل ويل کړي وو، خو ما نشتر را وغوښتو او د اسلام په نامه مې هغه ته اپيل وکړو او هغه زما په وېنا د احرار تنظيم پرېښودو او په مسلم ليگ کېنې شامل شو او داسې د اورنگزيب وزارت کېنې وزير واخستي شو" سکندر ميرزا ليکي چې "دا اورنگزيب و چې دے به راغے، ما ته به په زمکه کېنېناستو او هم زما د کوششونو په برکت وزير اعلي شو" د اورنگزيب په حقله کننگم په خپلو ډايرو کېنې ليکي چې "زه د ده نه دومره تنگ وم چې هره مسئله به پېښه شوله، نو دے به ما له په منډه راغے او تپوس به ئې کولو چې د دې مسئلې په حقله ستا څه رائي ده او ما له څه کول پکار دي؟"

Aurangzeb is extremely amenable and anxious to do as I want. He seems to have forgotten that the function of a minister is to advise the Governor. Nearly every file comes from him with a note: "I solicit the advice of H.E. the Governor".
(Cunningham's Diary 19.7.1943)

ترجمه: اورنگزيب ډېر زيات اطاعت کوي او فکرمند وي چې هغه څه وکړي چې زه ئې ووايم. معلومېږي هغه دا هېر کړي دي چې د وزير کار دا وي چې گورنر ته مشوره ورکړي. تقريباً د هغه نه هر قابل د دغه يادداشت سره ما ته راځي زه د جناب گورنر د مشورې درخواست کوم (دکننگم ډائري 19/7/1943)
حقيقت هم دا و چې اورنگزيب خان دې په دې پوهه و چې دا وزارت هم د

پهرنگي د لاسه جوڙ ډے. په داسې اسمبلي ڪښې چې يو ممبر هم مسلم ليگ په نامه نه وي منتخب شوه. په دغه ممبرانو ڪښې په خپله پهرنگي گورنر او د هغه د ډپټي ڪمشنر کار و. په دغه ممبرانو ڪښې په خپله دومره ذاتيات او پرې جمبي وي او هم د دې وزارت په مشري د اورنگزيب خان او د مسلم ليگ د صوبائي صدر خان بهادر سعد الله خان په خپل منځ ڪښې سخته ناچاقي وه. گورنر چې د وزارت کار گزاري ته وکتل نو په دې خبره مجبور شو چې که دا وزارت هم په دا شان پاتې شي. نو وزارت خو پرېږده. هغه بنيادي قوت يعني مسلم ليگ ډلې ته به نقصان رسېدې شي لکه څنگه چې کنگم په خپله ډاټري ڪښې په (27/5/1944) نېټه ليکي:

There is no doubt that the name of the Muslim League administration is sim mud nowadays owing. To the scandalous in which buy votes.

ترجمه: په دې ڪښې ډيو هېڅ قسمه شک گنجائش نشته چې د مسلم ليگ حکومت په دې خبره ځان د کاسيري کړي چې خان سره اسمبلي د ممبرانو ساتلو د پاره هغوي څومره په ناروا طريقه کاروبار شروع کړي دي.

دا د مسلم ليگ د وزارت قابو کال شوه و کنگم کوشش شروع کړو چې خدائي خدمتگار ممبران د اسمبلي وار په وار راپرېږدي.

په دې بل اړخ په مسلم ليگ دننه دومره سختې پرې جمبي شروع شولې چې مسلم ليگ په څرگنده دوه ډلې شو. يو د اورنگزيب خان حکومتې ډله او بله ډله د سعد الله خان چې د هغه سره هغه څوک ملگري وو چې هغوي ته په حکومت ڪښې څه نه وو رسېدلي. خبره تردې ورسېدله چې په نومبر 1944 ڪښې سعد الله خان جناح صاحب ته خط وليکه:

These skirmishes continued. In November 1944 Saadullah Khan informed Jinnah that he could no longer support the ministry and that if a

non confidence motion was tabled. He would vote in favors of it.

(India, Pakistan or pukhtoonistan by Errand Jansen, p.12)

ترجمه دا نښتې جاري وې. نومبر 1944 ڪښې سعد الله خان جناح خبر کړو چې هغه نور وزارت حمايت نه شي کولې او که چېرې په وزارت د عدم اعتماد تحريک پېش شو نو هغه به نې حمايت وکړي.

گورنر د خپله جانبه کافي کوشش کولو چې وزارت ټينگ شي او د دې خاطره ئې د 1944ز د مني اجلاس په دې وجه را ونه بللو چې د اسمبلي د پاره څه کار نشته. د کانگرس پارليمانې پارټي سکريټري گورنر له د شلو ممبرانو په دستخط ياد داشت ورولېږه چې اسمبلي دې را وغواړي چې د اورنگزيب وزارت په خلاف د عدم اعتماد په تجويز بحث وشي خو گورنر دغه يادداشت نامنظور کړو. اخبر د 1945 په سپرلي ڪښې چې کله اسمبلي مجبوراً راولېلې شوله نو د اورنگزيب وزارت په خلاف تحريک پاس شو خان بهادر سعد الله خان په خپله هم د مسلم ليگ د وزارت په خلاف ووت وړکړو.

گورنر کنگم او د هغه د لاندې افسران په دې پوهه وو چې د اورنگزيب وزارت اثر د مسلم ليگ په تنظيم پرېوځي او دا سودا هغوي ته ډېره گرانه پرېوتله. ولې چې د وزارت په وجه مسلم ليگ نور بدنامه شو او نورې ډلې پرې پکښې راپېدا شولې ولې حالات په داسې طرف روان وو چې پهرنگي په هېڅ شان هم دا تاثر وړکولو ته نه شو تياريدې چې دا صوبه دې د خدائي خدمتگارانو او د کانگرس په ملگرتيا ڪښې پاتې شي د سرکار پاليسي واضحه وه اوس حکومت په خپله د خپلو سرکاري افسرانو په ذريعه هم په صوبه ڪښې او هم په قبائلي علاقه ڪښې کار شروع کړو

رېښتيا رېښتيا دي

وانسراے توب په دوران کښې د هندوستان د سياسي قسمت فېصله تقريباً کړې وه او چې کله په جون 1945 کښې لارې وپول د هندوستان د سياسي ليدورانو يو کانفرنس په شمله کښې په دې خاطر راوبللو چې د دې سياسي لانجې څه حل راوباسي، نو حسب معمول د پېرنگي پاليسي قطعي واضحه وه چې په دې طريقه هندوستان ته او په خصوصيت سره دنيا ته خپل مخ روڼ کړي چې پېرنگي خو غواړي چې فېصله دې وشي، خو چې مسلمانان او هندو په خپل منځ کښې نه رضا کېږي، نو پېرنگي اختيار او اقتدار چاته وسپاري؟ يعني کانفرنس يا غونډه پېرنگي د دې د پاره نه رابلله چې څه روغه جوړه وشي بلکې راغونډېدل به صرف په يو غرض وو چې داليدوران يو بل ته مخامخ کړي او روغه جوړه خو پرېږده چې لانجه به څه نوره هم خرابه کړي.

د شملي کانفرنس اولني تجويز دا منظور کړل چې هندوستان دې يو مرکزي وفاقي وزارتې کونسل جوړکړي وپول دا اعلان مخکښې لاکړه و چې په دې کونسل کښې به د مسلمانانو او غېر مسلمو نمائندگي برابره وي. جناح صاحب حسب معمول په دې نسبت چې بل هېڅ څوک د دې حق نه لري چې هغه لا د مسلمانانو د نمائندگي دعوي وکړي او دا پرېږده چې هېڅوک دا حق هم نه لري چې دې کونسل ته دې د مسلمان وزير انتخاب وکړي. مطلب دا شو چې د مسلمانانو او غېر مسلمو نمائندگي برابره وي. يو خوا جناح صاحب و بل خوا د ټول هندوستان ټول نور اوسېدونکي هندوان، سکھان، عيسايان، پارسيان وغېره د هندوستان ابادي دغه وخت څلوېښت کروړه وه چې پکښې لس کروړه مسلمانان وو. کانگرس سره اته صوبې وې. د مسلمانانو په اکثريتي صوبو کښې هم مسلم ليگ سره څه نه وو، د بنگال د يوسلو اوولس (117)، سیتونو نه مسلم ليگ صرف څلوېښت (40)، گتلي وو، پنجاب کښې د څلور اتيا (84)، مسلم سیتونو نه مسلم ليگ يو گتله و په

رېښتيا رېښتيا دي

سدا هو صوبه سرحد کښې نې يو ممبر هم نه و وپول وائي چې 'ما د جناح صاحب نه تپوس وکړو چې اخبر ته غواړې څه؟' وې چې ستا په کونسل کښې څومره مسلمانان وزيران دي؟

They must all be nominated by the League and must all be leaguers. (P. 149)

ترجمه هغه صرف په خپله د مسلم ليگ د مشر په حيثيت مسلمانان نوي کونسل ته نامزد کول شي

بيا وائي چې که چېرې په دې کونسل کښې په يوه مسئله مسلمانان اعتراض وکړي، نو هغه به په (2/3) اکثريت فېصله کېږي وپول وائي:

In fact a kind of communal veto.

ترجمه: چې دا په حقيقت کښې يو قسمه فرقه ايزه ویتوده.

د مسلمانانو وزيرانو د انتخاب اوله دعوي د پنجاب يونينسټ وزير اعلي خضر حیات خان وکړه. کانگرس په خپل فھرست کښې د دوو مسلمانانو نومونه ورکړل ولې چې يو خو صوبه سرحد هغوي سره و او بل په سندھ کښې اله بخش د قام پرسته ډلې وزارت و ولې عجيبه تماشه دا ده چې وپول په خپله ليکي چې جناح صاحب د نورو ډلو سره مساوي نمائندگي غواړي:

If he really meant this, it shows that he had never at any time as intention of accepting the offer, it is difficult to see why he came to simla at all. (page 155)

ترجمه: که چېرې هغه په رېښتيا داسې غوښتل نو دا بنايي چې د هغه هېڅ کله پېشکش منلو اراده نه وه. مشکله ده ووايو چې هغه ولې شملي ته راغی

او بيا وپول نتيجه هم بيانوي:

The root cause of the failure was, of course, Jinnah's intransigence and obstinacy.

ترجمه د ناکامی اصلي وجه بې شکه چې د جناح سر زوري او ضد ؤ.

د جناح صاحب نه دا تپوس هم پکار دے چې کانگرس خو اوس بې کچه قربانی ورکړي دي؛ په زرگونو خلق ئې په تحریک کښې قرباني کول او په لکونو جېلونه وخورل خو د هغوي خو نه شو؛ خو چې هغوي گټه وکړله نو ته بوجی په لاس راغلې وائي ما ته ترې نه خپله څه پردی برخه هم راوتله متل دے چې توري دې لالا وهي او مړی دې گویالا وهي.

وېول په خپله خودا ليکي او د جناح صاحب دا رویه ورته ناجائزه او نامناسبه ښکاري. خو عمل په څه کوي؟ د پنجاب د صوبې د منتخب نمائنده خضر حیات حیثیت نه تسليموي د سندھ د منتخب وزیراعلي او له بخش سرمر و حیثیت نه تسليموي.

د صوبه سرحد د منتخب وزیراعلي ډاکټر خان صاحب حیثیت نه تسليموي او د جناح صاحب په ناجغه ضد او بې اصوله او بې بنیاده دعوي دغه کانفرنس ناکامه ملتوي کوي؛ نو د دې نه گټې بل څه ظاهري شون پکار دے چې ټوله لوبه د پېرنگي د لاسه جوړه وه او مسلم ليگ صرف د دې د پاره نارامي کوله او ناروا او بې بنیاده مطالبې ئې کولې چې پېرنگي له بهانه ورکړي چونکې روغه نه کېږي نو اقتدار دې د پېرنگي سره بدستور پاتي وي. نور خو پرېږده چې د مسلم ليگ د سیاست مداح او د کانگرس دښمن انگرېز هادسن H.V Hodson په خپل کتاب The Great Divide کښې په دې لېکلو مجبور شو چې؛

A minority party with insupportable claim had been allowed to veto the whole project for advancing India's self.Govt. (Page 125)

ترجمه: د يو ناقابل برداشت دعوي لرونکي اقليتي پارټی اجازت ورکړے شو چې د هندوستان د خود اختياره حکومت

وړاندیز بوتللو د پاره ټوله منصوبه ویتو کړي او غرض او مقصد ئې په خپله مخکښې بيانوي؛

Some observers thought that Lord Wavell's sudden abandonment of his plan was the decisive move which made the partition of India inevitable. (Hodson, P.127)

ترجمه: د ځينو مبصرينو خيال ؤ چې د لارډ وېول له خوا ناڅاپي خپل پلان پرېښودل يو فېصله کوونکے حرکت ؤ چې د هندوستان تقسیم ئې حتمي کړو.

نو هم دغه خود پېرنگي او وېول غرض ؤ. د دې نه وړاندې چې کله کانگرس Sir Stafford Cripps کوم تجویزونه پېش کړي وو، نو هغې کښې ئې دا خبره کړې وه چې د جنگ د خاتمې نه پس کله د هندوستان د ائین سازه اسمبلی کښې ائین جوړېږي نو؛

Any province would be free to keep itself out of the proposed Union and to retain its prevailing constitutional position. If such non-accepting proposed Indian Union.

ترجمه: هر صوبه به اختیار ولري چې د مجوزه یونین نه بهر پاتې شي او خپل روان ائیني یوزېشن برقرار وساتي. که چېرې دغه شان نه منونکي صوبې خواهش ولري، نو هغوي د دغه مجوزه هندوستانی یونین شا به خپل جدا یونین جوړولے شي. دغه د پاکستان د مطالبې د منظورولو اوله پاورۍ او دا ئې هغه اخبري فېصله؛

د شملي کانفرنس وائسراے هند لارډ وېول دغه شان ختم کړو او ناکامه شو.

وٻول پڻ ڏي ٽينگ ۽ ڇي کانگرس ڏي مسلم ليگ د ٽول هندوستان د ٽولو مسلمانانو واحد نمائنده تسليم ڪري. پڻ دغه کانفرنس ڪنڀي د صوبه سرحد وزير اعليٰ ڊاڪٽر خان صاحب هم موجود ۽ هغه د وائسراءِ نه پوڻيندو ڪرڻ ڇي زڙ د هندوستان پڻ ٽولو صوبو ڪنڀي د مسلمانانو اڪثريتي صوبي منتخب وزير اعليٰ يم او زڙ مسلم ليگ ڪنڀي نه يم نو زما پڻ حقله ڏي ڇڻ خيال ڏي؟ لارڙ وٻول پڻ ڏي خبره بيخي سترگي پٽي ڪري وڃي پڻ ڏي هندوستان ڪنڀي پڙنگي (1937)، ڪنڀي صوبائي انتخابات ڪري وو او د هندوستان پڻ يوولسو (11) صوبو ڪنڀي يوه ڪنڀي هم د مسلم ليگ حڪومت نه ۽ د مسلمانانو اڪثريتي صوبو ڪنڀي هم د مسلم ليگ هيڻ ڊرڪ نه لڳدو. د سنده او سرحد پڻ اسمبلو ڪنڀي ٺي يو ممبر هم نه ۽ د پنجاب پڻ اسمبلي ڪنڀي ٺي يو ممبر ۽، نو مطلب دا ڇي د پڙنگي پڻ خپلو ڪرڻ انتخاباتو ڪنڀي د مسلم ليگ حيثيت صرف پڻ هغه صوبو ڪنڀي ۽ ڇي ڪوم خاڻ مسلمانان پڻ اقليت ڪنڀي وو. د مسلمانانو پڻ اڪثريتي صوبو ڪنڀي مسلم ليگ هڏو د سره ڇڻ حيثيت نه لرلو. وٺي پڙنگي پڻ ڏي ٽينگ ۽ ڇي ترڻو کانگرس دا خبره تسليم نه ڪري ڇي مسلم ليگ د ٽول هندوستان د ٽولو مسلمانانو واحد نمائنده دي، نو تر هڻي د روغڻي جوڙي هيڻ امڪان نه شته دا خبره به کانگرس ڇنگه منله؟ اخبر پڻ ڪوم حساب؟

کانگرس پڻ دغه انتخاباتو ڪنڀي عظيمه گته ڪري ده؛ د يوولسو (11) صوبونه پڻ اتو (8) ڪنڀي د هغوي وزارتونه وو وٺي پڙنگي خپل غرض روند ڪري ۽ هغه د پڻتو مثل ڏي ڇي حق به هم حق وي خو زور هم حق ڏي پڙنگي خپل مطلب را پڻ مخه ڪري ۽ هغه مسلم ليگ د خپل غرض د پاره استعمالولو. نه ٺي مسلمان ڇڻ ڪار ۽ او نه پڻ مسلم ليگ، هغه خو مسلم ليگ د کانگرس پڻ مري ڪنڀي د ڏي د پاره اڇولو ڇي دنيا لڏ دا تاثر ور ڪري ڇي پڙنگي خو اقتدار حواله ڪولو ته تيار ڏي، خو هله ڇي د هندوستان

مٿان پڻ خپلو ڪنڀي رضا شي او ٽوله لوبه ٺي دا جوڙه ڪري وه ڇي مسلم ليگ دومره پڻ سر وڃي ووي او دومره ٺي اوچت ڪري ڇي د هغه هره ناروا ته روا او ناجائز ته جائز وواني او سڀا لڏيا مسلم ليگ ڪڏهه رانڀڪنه ڪول غواڙي، نو هم ڇي نه شي رانڀڪنه ڪهڏي نو د ڏي غرض د پاره د پڙنگي دا ڪوشش ۽ ڇي پڻ هره حلاله حرامه لار ڇي وي خو ڇي مسلم ليگ را ٽينگ ڪري د ٺهلي 1945 پڻ کانفرنس ڪنڀي د پڙنگي صرف دا غرض ۽ ڇي هغه د هندوستان ٽولو مسلمانانو باندي دا خبره واضحه ڪري ڇي سرڪار ٺي د مسلم ليگ بل ڇوڪ د مسلمانانو نمائنده تسليمولو ته تيار نه ڏي نو ڪڏهه ڇوڪ پڻ حڪومت هند خان تسليمول غواڙي. نو هغه لڏي پڪار دي ڇي مسلم ليگ ته لار شي او زڙ دا خبره پڻ دعويٰ سره ڪول غواڙم ڇي ڪڏهه د پاڪستان منصوبه وه هم نو دا پڙنگي ڇڻ د مسلمان د ٺهڻي د پاره نه وه وٺاندي ڪري د پاڪستان پڻ نامه د يو مسلمان ملڪ پڙنگي ته پڻ خپله ضرورت ۽ وٺي ڇي هغه د اشتراڪي شوروي اتحاد نظرياتي مقابلي د پاره د ترڪونه را واخلة تر د چين د سرحد پوري، يوه د اسلام ڪلا مڪمل ڪول غوڻيٽل د پاڪستان پڻ ذريعه تقسيم هند نه، بلڪي تقسيم مسلمان ڪهڏو، نو د پڙنگي پڙي ڇڻ؟

هغه خو خپل سامراجي او نوآبادياتي شهنشاهيت د استحڪام د پاره لڳيا ۽ او ڪڏهه ڪار ورله مسلمان ڇڻ، ڪڏهه مسلم ليگ ڪولو نو د پڙنگي د پاره بلهه نسي او خوشحالي خبره ڇڻ ڪيڏي نه شوله.

د وٻول نوي منصوبه

(د پاڪستان ضرورت، پڙنگي ته)

ڪله ڇي د يورپ دويم جنگ ختم شو او ڦلاره ڦلاري شوله نو پڙنگي بيا

کښېناست او د نوو حالاتو په رڼا کښې نې په خپله پالیسي غورځون شروع کړلو. د هغې نه مخکښې څه وخت چې په يورپ کښې جرمني په شوروي اتحاد حمله وکړه او شوروي اتحاد نې شا ته په مخه واخستو تر دې ټول ملک نې ورله لتار کړو او ماسکو ته صرف يو څو مېله پاتې وو نو پېرنگي د شوروي اتحاد د خطري د اړخه بې غمه شو او چې کله دې خوا د جاپان د طرف نه پېرنگي يو په يو د خپلو ابادو نه وځغلولې شو او چې کله يوازم جاپان قبضه کړله او په کلکته نې بمباري شروع کولې. نو د پېرنگي ټوله مخه بيا جاپان ته شوله. هم دغه ورځو کښې پېرنگي په هندوستان کښې دا کوشش شروع کړو چې اوس چونکې د شوروي اتحاد قوت ختم دے نو که نور هندوستان د پېرنگي د گوتو وزي. نو دا نې مناسب وگڼل چې د افغانستان حکومت سره خپله لاره چاره برابر کړي او دا د پښتنو علاقې چې د 1893. د پورنډو د کړنې په رڼا کښې د افغانستان نه را شوکولې شوې وې دا به بېرته هغوي ته په حواله کړي مطلب دا چې که جاپان لا جرمن نې اخلي. نو د هغې نه په افغانستان ولې احسان نه کوي د حکومت افغانستان سره خط و کتابت روان ؤ او دې خوا د کنگم صاحب اېجنټانو لکه د حاجي صاحب د تررمزو د زوي باچاگل په ذريعه د افغانستان په حق کښې پروپېگنډه شروع کړله لا پېرنگې ناست دے او د دې خبرې اجازه ورکوي چې دلته دې د جمعې په ورځ د افغانستان د باچا ظاهر شاه خطبه ولوستلي شي.

ولې کله چې شوروي اتحاد په جرمني را وگرځېدو او د هتله فوځونه هم په هغه شان تباه او برباد شول. لکه څنگه چې د فرانس د نپولين فوځونه په مخ کښې صدې کښې تباه شوي وو او شوروي اتحاد داسې جرمني راواخت چې د برلين د ښار پورې نې ورسولو. نو دلته پېرنگې بيا پوهه شو چې د شوروي اتحاد هغه خطره خو هندوستان ته بدستور قائمه پاتې شوله ولې

اگر چې د شوروي اتحاد ټول ملک لتار ؤ ښارې نې لوتې لوتې دې قايو دوه کوډه روسيان د ملک د سره قربان شول ولې د دې هر څه باوجود هم شوروي اتحاد کښې دومره قوت شته چې جرمني نې په کور ولگوو نو پېرنگي ته بيا هغه د اسلام کلا Military crescent را ياده شوله ولې اول سر کښې خو پېرنگي په دې پوهه ؤ چې نور باقي هندوستان کښې خو هسې هم د کانگرس زور دے او کانگرس خو په هېڅ شان هم د پېرنگي غلامي نوره نه قبلوي نو په ځاي د دې چې دا ټول د هندوستان حکومت کانگرس ته پرېږدم. نو د دې نه دا ښه ده چې دا د پښتنو علاقې واپس افغانستان له ورکړم. په دې کښې نې دوه څېره خپل گڼل: يو خو دا چې په دې طريقه به هندوستان د خپل شمال غربي سرحد د غريزي علاقونه محروم شي او يو طبيعي او قدرتي جغرافيايي سرحد به نې د گوتو وزي. پېرنگي د تاريخ نه او د خپلې تجربې نه په دې نتيجه رسيدلے ؤ چې هندوستان تر هغې په ارام په غځېدلو پښو خوب نه شي کولے. ترڅو پورې چې دغه د شمال غربي هند دغه درې د حکومت هند په خپله قبضه کښې نه وي؛ نو چې دا د پښتنو دا همه علاقې افغانستان ته لارې شي. نو په دا شان به هندوستان يو گونه کمزوري پاتې شي او د دغه اړخه به هر وخت ناقلازه او بې ارامه وي دويمه دا چې کله پېرنگيان دغه علاقې افغانستان له ورکړي. نو افغانستان به ټول عمري د پېرنگي ممنون او مشکور وي او د دوستۍ او ملگرتيا د پاره به پکښې زياتې گنجائش پاتې شي ولې د شوروي اتحاد دغه کاميابۍ دغه فېصله په بېرته وگرځوله او پېرنگي بيا په خپله نيکۍ او لوظ ستومانه شو. افغانستان په ځاي پاتې شو او يو وارې پېرنگي بيا په دې مجبور شو چې د نوو حالاتو په رڼا کښې څه داسې لاره راوباسي چې د اشتراکي شوروي اتحاد د خطري مقابله پرې وکړي شي د وپول خپلې ليکلې ډايرۍ. دا ټوله مسئله بېخي په ډاگه څرگندوي حقيقت دا دے چې

چا د وېول دغه ډايرۍ نه وي لوستي نو هغوي د پاره دا مشكله شي چې د هغه وخت د هغه پاليسيو پوره جاج واخستې شي. نور خو پرېږده چې د مولانا ابوالکلام ازاد غونډې وېښ، بېدار او مردم شناس هوښيار هم د وېول په ظاهري لباس تېر وولې زما په خيال لښکر چې کومه لويه روانه کړې ده، وېول هم په ډېره استاذۍ او کمال مهارت هغه منصوبه سر ته د رسولو پوره پوره کوشش کولو بلکې زه وایم چې دې په دې خپله منصوبه کښې نور هم وړاندې تللې دې وولې کمال ئې د منافقت دا دې چې د کانگرس صدر او بې کچه قابل او زاغ مولانا ازاد هم په دې د ايماندار او مخلص گمان راپيدا شوي دې لکه څنگه چې هغه په خپل کتاب India Wins Freedom کښې ليکي.

وېول چې د هندوستان د وائسرای په حيثيت اختيار واخيستو، نو د هغې نه وړاندې هغه د هندوستان د فوځ سر لښکر Commande.in.chief ؤ. هغه کانگرس د پېرنگي ازلي دښمن گڼلو وولې چې کانگرس د يورپ د جنگ په دوران کښې پېرنگي ته مشکلات پېښول تحريک ئې چلولو او کوښښ ئې دا ؤ چې د پېرنگي د جنگ په تياريو کښې خلل واچوي او د ټولو نه لويه خبره دا چې کانگرس دا کوشش کولو چې پېرنگي د دې ملک نه خپله کډه ونغاړي نو د دې وجې نه کانگرس د هغه ازلي او مونډيز دښمن ؤ. نور د کانگرس د تنظيم نه علاوه دلته د قام پرسته تنگيالو مسلمانانو يوه ډله وه او دوي سره د هغه باعمله عالمانو د دين ډله وه چا چې د خپلې د ازادۍ د پاره د کافر پېرنگي گروان ته لاس اچولې ؤ.

د وېول په خپلو ډايريو کښې د لسم اگست 1946 يو خط خپل پرائيوېټ سکريټري ته ليکلې دي چې هغه د هغه د چاپ شوي کتاب The Viceroy's Journal په (332.330) مخونو کښې درج دي. دې کښې هغه په تفصيل سره د خپلې نوې منصوبې "د ټوټې کولو پلان" The Break.down ذکر کړې

If we are forced to an extreme position, we should hand over the Hindu provinces, by agreement and as peacefully as possible to Hindus rule withdrawing our troops, officials and nationals in an orderly manner and should at the same time support the Muslim provinces of india.

(Wavell, the viceroy's journal, page 485 30/5/1946)

ترجمه: که چېرې مونږ يو انتهايي حالت سره مخامخ شو نو مونږ له پکار دي چې د معاهدې په ذريعه او تر ممکنه حده په امن ناک ډول هندو صوبې د هندوانو حکمرانۍ ته حواله کړو او خپل فوځونه، افسران او شهربان په منظمه طريقه بېرته کړو او ورسره ورسره د هندوستان مسلمانانو حمايت وکړو.

او بڼه په ډاگه څه چې برينډ هدايات ورکوي. خپل سکتور ته وائي چې چونکې د کانگرس او مسلم ليگ ترمنځه د هېڅ قسمه روغې جوړې امکان نلښته نو چې کله دا تعطل پيدا شي نو حکومت برطانيه به ما وغواړي بيا به زه دغه تجويز هلته پېش کول غواړم، نو خپل سکريټري ته ئې دا هدايات دي چې زه دا کوم تجويزونه پېش کوم تاله پکار دي چې د دې د تفصيلاتو د پاره د پينځو او چتو افسرانو يوه کمېټې مقرر کړې چې هغوي ماله يو خفيه رپورټ مرتب کړي چې دا منصوبه به څنگه ترسره کېږي.

د وېول خپله تجزيه او تحليل داده چې د مسلم ليگ او کانگرس جگړه په داسې علاقه ده چې د هغې تعلق د هندوستان د سرحداتو سره دې د پاکستان د منصوبې دوه برخې دي يو په شمال مغربي کښې او بل په شمال مشرق کښې چې دغه د مسلمانانو د اکثريت علاقې دي. وېول تجويز کوي او منصوبه داده چې کومو صوبو کښې د کانگرس اکثريت وي هغه دې کانگرس ته وسپارلې شي. مکمله ازادې دې ورله ورکړې شي او پېرنگي

پاکستان ورسې او بيا په دغه علاقه کښې ورته پېرنگي سره د خپل ټول
فوخ او قوت ديره شي او هندوستان د اوسېدونکو به دفاع څنگه کېږي؟

I pointed it out that Pakistan issue affected not only
India, but the whole Empire.

(Wavell, The Viceroy's journal, P.218)

ترجمه: ما په گوته کړه چې د پاکستان مسئله نه صرف
هندوستان باندې اثر غورځوي بلکې ټول سلطنت باندې اثر

اچوي

د دې منصوبې نه دا خبره هم ډېره په بريښه څرگندېږي چې پېرنگې کله د
مسلم ليگ سره څه مرسته او کومک کولو. نو هغه څه د مسلمان د نېکېږي
د پاره نه و، بلکې دې کښې د پېرنگي خپل غرض و او هغه د خپل سلطنت
اوشهناسيت د پاره دا ټوله لوبه توده کړې وه په دا شان پېرنگي د مسلمان
نه بلکې د خپلو مفاداتو د تحفظ غرضي و ولې د پېرنگي په سياست.
چالونو، سازباز، فوخي او علاقائي ضرورياتو خو سره پوهېدې شي خو
جراتيا خو د مسلم ليگ د مشرانو کردار ته ده چې دا دوي د چا د پاره
لگيا دي؟ منم چې مسلم ليگ چېرې هم د ملک د ازادۍ د پاره نه دے
رابورته شوه او نه ئې د پېرنگي د غلامۍ نه د ځان ازادولو د پاره څه
حرکت او جدوجهد کړې وي. ولې دا هم سره قطعاً نه شي هيرولې چې که
چې د کانگرس او د مسلمانانو او علماء دين د قربانو په نتيجه کښې
پېرنگې په دې مجبوره کولې شي چې هغه دې د هندوستان نه کډه وکړي. نو
چې دا ازادې دې يواځې د کانگرس په برخه کښې ورسې او نور هندوستان
او په خصوصيت سره مسلمانان دې بدستور د پېرنگي په غلامۍ کښې
پاتې شي، هغه د بل گټلې ازادۍ او د پېرنگي شکست څنگه د پېرنگي په
فتح او گټه تمامولې شي يعني مطلب دا چې د هندوستان د ازادۍ جنگ د
دې مسلم ليگ د مشرانو په برکت به صرف د غير مسلمو اکثريتي صوبو د

دې سره د خپل فوخ، سرکاري افسرانو او باله بچه هغې صوبو ته واوړي
کومو کښې چې د مسلمانانو اکثریت دے، وپول چونکې يو پېشه وړ
فوخي دے. نو هغه په دې بنه پوهه دے چې د هندوستان د شمال مغرب او
شمال مشرق علاقه د هندوستان نه جدا شي او دغه علاقه پېرنگي په
خپله قبضه کښې وساتي نو چې د دې به د هندوستان په دفاع څه اثر
پرېوځي. علاقه هم بيانوي په مشرق کښې بنگال او اسام او په مغرب
کښې صوبه سرحد، پنجاب، سندھ ان تر ډيلي پورې دا علاقه به پېرنگي
سره قبضه کښې پاتې شي او نور کانگرس پوهه شه او د هغه باقي مانده
هندوستان پوره تفصيل هلته موجود دے. په اخبر کښې د مطلب خبره
ليکي. د مسلم ليگ په حقله وائي چې هغوي به شايد چې په دې اعتراض
ونه کړي بلکې يو قدم مخکښې شي او وائي چې:

In fact The Muslim league would presumably
welcome the plan.

(Wavell, The Viceroy's journal, P.332)

ترجمه: په حقيقت کښې مسلم ليگ غالباً د پلان هرکله
وکړي

وائي چې وپول سر فېروز خان نون را وبللو او د دې منصوبې په حقله ئې د
مسلم ليگ د مشرانو رائي د هغه نه وغوښته. وائي چې هغه واپسي ځواب
يوړو چې مسلم ليگ ته په دې اعتراض نه شته.
دې ټولې منصوبې ته چې سره گوري او په بېل بېل اړخ ئې سوچ کوي نو د
هغه د حکومت هند د وائسراے او لويو لويو انگرېز افسرانو دې ذهنيت ته
حېران شي. کانگرس له دې پېرنگي د دښمنۍ دا سزا ورکېدې شي چې هغه
دې د خپلو ټولو طبعي او جغرافيايي سرحداتو نه محروم کړې شي، يو خوا
ته شوروي اتحاد او په دې بل اړخ چين. بله دا چې د هندوستان تقسيم
داسې د دښمنۍ او تربگنۍ په ماحول کښې وشي او دا دواړو سرحدونه د

ڪيپيٽ مشن او د شملې دويم ڪانفرنس

برطانيه ڪنڀي د جنگ د خاتمي سره انتخابات وشول انتخابات ڪنزروٽيو پارٽي بايلل او لڀر پارٽي وڪيل او د چرچل پڻ خاڻ ايتلي د برطانيه وزير اعظم شو دلته پڻ هندوستان ڪنڀي وٺول هم د عام انتخاباتو اعلان وڪرو دائي اميد وڃي د سرستيفورڊ ڪرپس د اعلان او د شملې ڪانفرنس د نتيجي پڻ سلسله ڪنڀي پڻرنگي ڪوم حيثيت مسلم ليگ لڻ پيدا ڪرڻ وڻ. هغه نه فائده واخلې غرضيان او اسره باز پڻ دي پوهه وو ڇي پڻرنگي فيصله ڪري ده ڇي د پاڪستان مطالبه تسليموي او بي د مسلم ليگ نه د بل مسلمان هڻ حيثيت نه تسليموي او ڇي انتخابات د جداگانه نيايت پڻ ذريعه وي (ڇي مسلمان به مسلمان او غير مسلم به غير مسلم لڻ ووٽ وڙڪوي)، نو بيا خو مسلم ليگ ته لاره بيخي صفا ده نو هر يو سوڊاگر. ڪارخانه دار او شته من پڻ مسلم ليگ رامات شو مسلمانان واليان رياست به د خپل تحفظ د پاره مسلم ليگ سره مرسته ڪوي داسي سرڪاري افسران خو پڻ ڏاگه لگيا وو. وڻي ڇي وٺول پڻ خپله دا خبره واضحه ڪر له ڇي خپلي داخله سڪرٽري ميوڊي Sir Francis Mudie ته ٺي وويل؛

..... and told him (Mudie) to impress on everyone that to appease Congress at the expense of the Loyalists was not my

(Wavell, The Viceroy's journal, P.177)

ترجمه او ميوڊي ته مڻ ووڃي ڇي هر ڇا باندي دا خبره واضحه ڪري ڇي زما پاليسي دا نه ده ڇي د تابعدارانو پڻ قيمت ڪانگرس د لاسه ڪرم

وٺول هم صرف دوه ڏلي تسليموي: يو ڪانگرس او بل تابعداران Loyalista

ازادي جنگ شي او مسلمان دي هم هغه غلام پاتي شي. درپمه خبره ڇي دي منصوبي نه پڻ ڏاگه واضحه ڪڀري ڇي اوس سر پڻ پوهيل شي ڇي وڻي پڻستانه، صوبه سرحد او خدائي خدمتگار د پڻرنگي د سترگو انگريز وو ڇڪه ڇي د هندوستان پڻ ٽولو مسلمانانو ڪنڀي من حيث القوم سرحد خدائي خدمتگار هغه ڏله وه ڇي د پڻرنگي پڻ سياست او سازشونو پوهه وو او هم دا خدائي خدمتگار وو ڇي د پڻرنگي د غلامي نه د خان خلاصولو پڻ خاطر ٺي د ڪانگرس سره پڻ شريڪه ملا ترلي وه. پڻرنگي ته پڻ دي سلسله ڪنڀي دوه مشڪلات وو ڇي يو خو دا صوبه د مسلمانانو اڪثريتي صوبه ڇي ڇي قابو پڻ سلو ڪنڀي دري نوي (93% مسلمانان وو او د مسلم ليگ سره نه وو، بلڪي د پڻرنگي خلاف وو، او درپمه دا ڇي دا صوبه پڻ داسي مقام پرته وه چرته ڇي پڻرنگي د شوروي اتحاد پڻ خلاف خپله د اسلام مورچه خپل غرض د پاره جوڙوله نو پڻ دي خبره سر پڻ پڻ اسانه پوهيڻي ڇي وڻي پڻرنگي خپل ٽول قوت او زور هم د دي خدائي خدمتگار تحريڪ پڻ ختمولو پسې استعمالولو او وڻي هغه يو خوا نوابان، سران، خان بهادران او دنياوي مشران نو پڻ دي بل اريخ ٺي خپل تنخواخواره مليون، پيران، فقيران، باباگان، اخونزاده گان او د ديني مدرسو مشران راجمع ڪري وو ڇي يو خوا د مسلم ليگ د سياسي پلٽي فارم او پڻ دي بل اريخ د اسلام پڻ نامه د ديني ممبر نه د خدائي خدمتگارو پڻ خلاف يو مسلسل جدوجهد جاري وساتي. غرض او مقصد ٺي صرف يو وڃي دا د پڻرنگي مخالف قوتونه د منڇه يوڙي شي او دا صوبه هم د مسلم ليگ دي مشرانو ته وسپارل شي ڇي پڻرنگي ٺي هم د ملڪ پڻ اندروني سياست ڪنڀي او هم پڻ خپله خارجي پاليسي ڪنڀي د خپل سامراجي مفاداتو د تحفظ د پاره استعمال ڪرڻ شي

مسلم لیگ هغه د تارهدارانو په شهرست کښې شامل کړې دے کله چې انتخابات خلاص شول نو د حکومت برطانیې د طرفه کښېنې مشر رانچے یو په خپله سکرترې اف سټیټ Lord pethick Lawrence او وزیر هند، بل وز سره هماغه زور کړیس Sir Stafford Cripps او درېم الیکزېنډر A.V. Alexander دوي د رارسېدو سره سم دستي په خپل کار پېل وکړو او تجویز پېش شو چې پکار دي چې د جناح صاحب او جواهر لال ملاقات دي وکړې شي ویول لیکي؛

Cripps and the other ministers thought that there ought to be a meeting between Jinnah and Nehru, not with any hope of agreement, but purely for publicity value, to show that we had done our best to secure agreement.

ترجمه د کړیس او نورو وزیرانو خیال ؤ چې د جناح او نهرو تر منځ ملاقات ضروري دے په دې امید نه چې گڼې څه معاهده وشي، بلکې صرف د مشتھري په خاطر دي دا وښودل شي چې مونږ خپل ټول توان نه کار واخست چې روغه جوړه دي وشي.

د دې ځای نه ئې شروع کوي، د دې نه د وېول د دغه منافقت او ایمانداری جاج په اسانه اخستې کېدے شي. روغه به څنگه کېږي او چا سره به کېږي؟ دې دوهم شمله کانفرنس ته سرکار صرف د مسلم لیگ او کانگرس ممبران راوبلل. څلور څلور تنه کانگرس په خپل وفد کښې مولانا ابوالکلام آزاد، جواهر لال نهرو، سردار وله بهائي پټېل او باجا خان وټاکل او مسلم لیگ جناح صاحب، نواب زاده لیاقت علي خان، نواب محمد اسماعیل او سردار عبدالرب نشتر نومونه ورکړل. کانفرنس کښې دوه هندوان او شپږ مسلمانان وو. وېول لیکي چې جناح صاحب څو شروع د کانفرنس داسې

وکرله چې کله مولانا آزاد جناح ته د جوړ نازه د پاره لاس وړاندې کړو، نو جناح صاحب هغه ته د لاس ورکولو نه انکار وکړو. وائي بسم الله او دا د یو مسلمان بل مسلمان سره اخلاقي، کافر پېرنگي سره خو په تېرته سلام علیک او لاس ورکوي هندوانو له لاس ورکوي څه چې د پېرنگیانو ښځو سره لاس ملاووي جناح صاحب څو د شملي کانفرنس د اندر پانې سر ته خپل وېلې ؤ هغه ته پته وه چې چونکې هغه نه رضا کېدو، نو دغه کانفرنس سره ناکامه شو نو اوس به هغه څوک راکوزوي؟ د پاکستان نه لاندې خبره هغه نه منله او د پاکستان مسئله کانگرس نه قبولوله دغه کانفرنس هم په دغه خبره ناکامه شو چې مسلم لیگ په دې ټینگ نښتے ؤ چې هغه دي د ټول هندوستان د ټولو مسلمانانو واحد نمائنده تسلیم کړے شي

کښېنې مشن دا اعلان کړے ؤ چې کد چې کانگرس او مسلم لیگ سره په خپل منځ کښې متفق شي، نو بیا به مشن د خپله خانه اعلان کوي چنانچې د (1946) کال د می په شپاړسمه مشن د خپل اړخه دا اعلان وکړو چې هندوستان به یو یونین (وفاق) وي او دې یونین سره به صرف درې محکمې وي؛ دفاع، امور خارجه او مواصلات، بیا ئې د هندوستان ټولې صوبې په درې گروپونو کښې تقسیم کړې وې، مسلم او غیر مسلمو په حیثیت؛

- گروپ (بي) کښې پنجاب، سندھ، سرحد او بلوچستان،
- گروپ (سي) کښې بنگال او اسام،
- گروپ (اے) کښې باقي پاتې شپږ صوبې لکه بمبې، مدراس، بهار، اریسه، سي پی او یو پی

تجویز دا ؤ چې دا نوې منتخبې صوبائي اسمبلی به د مرکزي ائین سازي اسمبلی د پاره ممبران منتخب کوي چې هغوي د یونین او د دې درې محکو د پاره ائین او قانون جوړ کړي او د حکومت برطانیې سره د ملک د ازادۍ او اختیار خپلولو د پاره نمائنده اداره وي د صوبو د پاره به قانون

صوبائي اسمبلی جوړوي او که چرې صوبې غواړي، نو د دې گروپونو په شکل کښې يو اتحاد هم کولې شي او درې گروپونو د پاره د ائين سازي ادارې شکل هم اختيارولې شي او هرې صوبې له دا اختيار هم ورکړه شوه دے چې که لس کاله پس هغه مناسب گڼي نو د گروپ نه بهر ته و تلې شي

که دې تجویزونو ته په غور وکتل شي نو دې د دواړو ډلو قابو مطالبې منظوري کړې کانگرس د هندوستان اتحاد غوښتو، نو دغه وفاقي حکومت قصور هلته د کمزوري مرکز په حیثیت موجود ؤ. مسلم لیگ د غیر مسلمو د گڼ شمېر (عددي برتري) نه وپریده. نو د گروپونو په شکل کښې د دغې هم علاج راوتے ؤ. اختیار هم قابو ټولو صوبو ورکیده شول، ماسوا د دغو دريو محکمو نه.

کيښت مشن دا اعلان هم وکړو چې د وائسرائے هند د مشرۍ د لاندې دې يو عبوري حکومت جوړ کړے شي. دا هم اعلان وشو چې د ائين سازي اسمبلی د انتخاباتو سره به عبوري حکومت په مرکز کښې جوړېږي. خو چې کومه ډله د مشن د (16) می دا تجویزونه نه قبلوي نو هغه به په مرکزي حکومت کښې نه شي اخستے.

مسلم لیگ ته بنيادي مشکل

د مسلم لیگ مشرانو ته يو بنيادي مشکل سمدستي دا پېښ شو چې د هغوي د سر ټول لیډران خو د هغه صوبو اوسېدونکي وو چې هغه د غیر مسلمو اکثریتي صوبې وې نو هغوي به د گروپ (اے) په اسمبلی کښې پاتې کېدل نور خو به کېده، خو جناح صاحب په خپله او نواب زاده لیاقت علي خان اخوا پاتې کېدل. وپول وائي چې اولني وضاحت مسلم لیگ دا

وښتيا رښتيا دي

غوښتو چې ایا د يوې صوبې اسمبلی سره به دا اختيار وي چې هغه دې د خپلې صوبې نه بهر د بلې صوبې سرے انتخاب کړي؟ وپول وې 'هو' نو په ايشان د مسلم لیگ دغه لیډران او مشران د بنگال د صوبې د طرفه د ائين سازي اسمبلی ممبران منتخب کړے شول اگر چې نمائندگي د بمبې او يو ټول په مختلفو گروپونو کښې د ائين سازي اسمبلی د ممبرانو تعداد:

گروپ اے (A)

صوبه	غیر مسلم	مسلم
مدارس	45	4
بمبې	19	2
يو پي	47	8
بهار	31	5
سي پي	16	1
اړيسه	9	0
ټول ټال	167	20

گروپ بي (B)

پنجاب	8	16 سکھان څلور
سرحد	0	3
سندھ	1	3
	9	22 څلور سکھان

گروپ سي (C)

بنگال	27	33
اسام	7	3
	34	36

رښتيا رښتيا دي

مسلم ليگ ته سمدستي دا خبره څرگنده شوله چې په گروپ سي کښې دا تناسب 62 مسلمانان او 34 غېر مسلم خو څه خطرناک غوندې دي. که چېرې غېر مسلمو يو دوه مسلمانان هم وغولول. نو خبره خلاصه ده. دې خوا په پنجاب کښې څه حده پورې دغه مشکل و. 16 مسلمانان وو او 12 غېر مسلم ولې دې سره د پنجاب يو بل مشکل هم و مسلم ليگ ته چې هلته خوا انتخابات يونيسټ پارټي گټلې وو او هغه کښې مسلمان، هندوان او سکھان ټول شامل وو ولې اصلي مشکل مسلم ليگ ته دې ځل له دا پېښ و چې مشن دا اعلان په ټينگه کړې دے چې که چېرې کومې ډلې دا تجويزونه نا منظور کړل نو هغه به حکومت کښې نه شي اخستې او بس پاتې به وي. مسلم ليگ په دې ښه پوهه وو چې که د حکومت نه بهر پاتې شو، نو پاتې به وي او ملگري ترې تنستي د پاتې کېدو نه دي.

مسلم ليگ د پاکستان د مطالبې نه لاس اخلي

د ال انډيا مسلم ليگ کمېټي راغونډه شوله. د مشن په تجويزونو ئې غور وکړو او د 1946 کال د جون په شپږمه ئې دا منصوبه منظور کړله او په دا شان د متحده هندوستان د وفاق حيثيت ئې تسليم کړلو او د پاکستان د مطالبې نه ئې لاسونه ووينځل. مسلم ليگ کلک په طمع و چې کانگرس به دا تجويزونه نامنظور کړي. د گروپونو په تشکيل او په هغې کښې په جبري شموليت باندې به ضرور اعتراض کوي خو په 25 د جون 1946 د جون په خپلې ډايرۍ کښې ليکي چې:

The worst day yet.....congress has accepted the statement of may 16 Now Cripps having assured me categorically statement of May 6th.

رښتيا رښتيا دي

(P. 305)

ترجمه تر ټولو نه خرابه بله ورځ، کانگرس د مې د شپاړسمه بيان منظور کړو..... زه خو کريس په واضحه ډول ډاډه کړې وم چې کانگرس به هېڅ کله د مې د شپاړسمې بيان منظور نه کړي

ډېول خو د کانگرس په دې منظوري ډېر مايوسه او خوابدے شو د هغه خو دا پخ يقين و چې کانگرس به دا تجويزونه ونه مني. د هغه خو په خپل ذهن کښې هم هغه د ټوټې کولو پلان Breakdown Plan گرځېده او په هغه ذهن ئې سوچ کولو. دلته ورله کانگرس ټوله لوبه وړانه کړله په خپله تسليموي چې:

Congress man oeuvres have now put us in a very difficult position, both with Mr.Jinnah and the formation of an inetim govt

(Wavell, The Viceroy's Journal, p.303)

ترجمه: د کانگرس چالونو خو اوس مونږ په يو مشکل صورت حال کښې راگېرکړي يو، جناح سره هم او د يو عبوري حکومت د جوړولو په بابت هم.

ډېول سره يواځې خپل غم دے. د جناح صاحب غم هم وائسراے سره دے چې د کانگرس دې منصوبې منظورولو مونږ ته او جناح صاحب دواړو ته مشکلات پېښ کړل وېول دا کوشش شروع کړو چې په هره لاره وي د کانگرس دا منظوري نا منظوره کړي چې دا په بدديانتی شوې ده.

Unless we decide that the Congress is dishonest, as it is in fact, and refuse to regard it an acceptance.

(Wavell, p.304)

ترجمه: ترڅو چې مونږ فېصله ونه کړو چې کانگرس بدديانته دے. لکه حقيقت چې دے هم او د دې نه منکر نه شو دا

منظوري، منظوري نه ده، نو خبره خرابه ده.

وہول پڻ خپله ډېر مجبور ؤ او د هغه چې څه زړه غوښتل او د هغه پڻ خپل ذهن کښې چې کومه منصوبه وه، پڻ هغې کښې ورته مشلات دي برطانوي وزيرانو پېش کړل. پڻ دوي ئې وس نه رسېدو ولې چې هغه حاکمان وو وزير هند پڻ خپله موجود ؤ. د وپول دا مشوري او رائي هغوي ته غير معمولي ښکارېدلې. هغوي خپلې فيصلې پڻ خپله کولې او دغه فيصلو باندې وپول خاوبدے ؤ خو بي وسه ؤ. ولې پڻ دې طمع ناست ؤ چې دا مشن به اخير برطانيې ته پڻ بيرته لاړ شي. او زه به يو واري بيا خپلې فيصلې د خپلې منصوبې مطابق کوم. مسلم ليگ چې د پاکستان د مطالبې نه دستبرداره شو. ځکه چې مشن پښه ټينگه کړه. نو وپول خو پڻ ډاگه وائي چې د پاکستان د منصوبې اثر پڻ ټول سلطنت پريوځي. نو د دغې علاج به څه کېږي؟ تراوسه پورې خو وپول مسلم ليگ له دا تسله ورکړې وه او دا ئې ثابته کړې وه چې که مسلم ليگ نه رضا کېږي. نو روغه جوړه به نه کېږي او چې روغه جوړه نه کېږي. نو حکومت به کانگرس ته نه سپارلې کېږي ولې اوس خو مشن پڻ کلکه دا خبره وکړه چې کومه ډله دا فيصله نه منظوروي. نو هغه به حکومت کښې نه شاملېږي. وپول پڻ دې فيصله ډېر خاوبدے ؤ او يو ځل نيم خو تر دې لاړ چې د مشن مشرانو ته ئې ووي چې که چرې د مسلم ليگ نه بغير د کانگرس سره سجهوته وشوله، نو زه به استعفي ورکړم:

The Viceroy was not prepared to carry on if they gave way to congress demands.

(Hodson, The Great Divide, p.151)

ترجمه: که چرې هغوي د کانگرس مطالبې منلي وے نو وائسراے نور کار کولو ته تيار نه ؤ.

وېول پڻ خپلو ډايرو کښې دا خبره بار بار کړې ده چې کانگرس دا منصوبه پڻ منافقت منلې ده د زړه ئې نه مني. دې کښې ئې هم څه چل دے. ولې وپول نه

مشکله دا وه چې کانگرس ونيلي وو چې مونږ ئې منو او د وپول دا خبره چې خط ئې دومره پڻ استاذي ليکلے ؤ او چې ټول پېرنګيان او د هغوي ماهرين کښې ناستل، نو هيڅ څه داسې گنجائش ئې پکښې پېدا نه کړے شو:

We then discussed the congress letter of acceptance which is really a dishonest acceptance, but is so cleverly worded that it had be regarded as an acceptance.

(Wavell, the Viceroy's journal, p.305)

ترجمه: بيا مونږ د کانگرس د منظوري پڻ خط باندې بحث وکړو چې هغه پڻ ريښتيا يو بددياته منظوري ده ولې خط دومره پڻ استاذي ليکل شوے دے چې بله چاره نشته چې دا منظوري ونه گڼل شي.

د وپول خو اول تجويز مشن ته دا ؤ چې مسلم ليگ غير مشروط طور د پاکستان د مطالبې نه دستبرداره شوي دي خو مونږ له پکار دي چې عبوري حکومت هغوي ته يواځې پڻ حواله کړو. ولې چې کانگرس دا منظوري پڻ منافقت کړي ده خو چې کله پڻ هغه خط کښې هغوي څه گنجائش پېدا نه کړے شو. نو بيا وپول دا تجويز پېش کړو چې زه به سمدستي اوس سرکاري حکومت جوړ کړم او د دې سياسي حکومت پڻ روغونه به پڻ قلاږه بيا سوچ او غور وکړو خو دغه تجويز هم سرکار ونه منلو. لاړ د وپول اخير ډېر پڻ مات زړه د (1946)، کال د جولائي پڻ 22 جناح صاحب او جواهر لال نهرو ته خطونه وليکل او د عبوري حکومت تجويز ئې ورته پېش کړلو.

عبوري دور

پڻ مجوزه مرکز کښې به خوارلس (14)، وزيران وي. شپږ (6) د کانگرس چې يو به پکښې هريجن ؤ، پينځه (5) د مسلم ليگ او درې (3) به وائسراے هند

نامزدول چې يو به پکښې سکه و. کانگرس په دې څو اعتراضونه کول يو خو دا چې دا کابينه دې مکمل طور خود مختاره وي او وائسراے ته دې دا حق نه وي حاصل چې هغه دې د دې فېصلې رد کړي يعنې د وائسراے حېثيت د يو ائيني سربراه وي بلا اعتراض د نورو دا و چې د اقليتونو دا نامزدگي هم مناسب نه ده ولې زما په خيال اصلي جگړه او لانجه لکه چې په دې پېښه شوې وي چې کله دا درې گروپونه جوړېږي، نو دې کښې دې هرې صوبې ته انفرادي طور (يعنې ځان ځاني) فېصله کول وي يعنې گروپ سي (C) کښې دې اسام حق لري چې خپله فېصله ځانه له، او په گروپ بي (B) کښې دې سرحد او سندھ خپلې فېصلې په ځان ځاني کوي، ولې چې که چرې بنگال او اسام په شريکه فېصله کوي، نو د اسام د ووت څه حېثيت پاتې کېږي؟ هم دارنگې چې په گروپ بي (B) کښې د پنجاب اته ويشت (28) ممبران وو. څلور د سندھ او درې د سرحد وو، نو چې دوي په شريکه ووت کوي، نو د ورو صوبو د پاره ترې نه څه مطلب ولاړېږي؟ مسلم ليگ په دې خبره ټينگ و چې نه، گروپ به په شريکه فېصله کوي.

جناح صاحب د مسلم ليگ ټول هندوستان کونسل په بمبې کښې راوبللو او هغه ته ئې بيا د سره په ټوله معامله د غور کولو ووي. مسلم ليگ د (1946) کال د جولاي په (27) دا تجويز پاس کړو چې چونکې کانگرس به په مرکزي ائين سازه اسمبلۍ کښې قطعي اکثريت لري نو د دې وجې نه به هغوي د دغې اکثريت په زور خپلې ټولې فېصلې کوي. بيا ئې د مشن په وزيرانو ډېر اعتراضونه وکړل. د گيلو شکوو کولو نه پس ئې دا اعلان وکړو چې مسلم ليگ هغه خپله د ايجاب او قبول کړې فېصله واپس اخلي او اوس د 16 مې هغه پلان هغه ته منظور نه دي. دغه کونسل خپلې مجلس عاملي له دا اختيار ورکړو چې د خپل سياسي مقصدو د حاصلولو د پاره دې د

د راست اقدام: Direct Action منصوبه تياره کړي معلومېږي داسې چې کله د راست اقدام يا حکومت وخت سره نېغ په نېغه د مقابلې فېصله وشوله نو چې جناح صاحب چاپېره وکتل. نو هغه نه اخوا دې خوا ټول سران، نو ابا، نواب زاده گان، خان بهادران، خان صاحبان او جاگېرداران راتا و و. نو دا فېصله هم وشوله چې د پېرنگيانو ورکړي شوي ټول خطابات او القاب به واپس کېږي.

د عموري حکومت په رغونه کښې جناح صاحب اعتراض وکړو چې يو خو مسلم ليگ ته د کانگرس سره برابره نمائندگي نه ده ورکړې شوي. دويمه دا چې کانگرس باندې دا بنديز نه دے لگېدلې چې هغه به د خپله طرفه يو مسلمان وزير نه شي نامزد کولې، درېمه دا چې د فرقه وارانته ووت وضاحت نه دے شوه، يعنې چې د کومې فرقې په حقله فېصله کېږي نو د هغې اکثريت به دا فېصله کوي. دا اعتراضات به چا څنگه منل؟ د کانگرس او مسلم ليگ مساوي نمائندگي په کوم تناسب مسلمانان په ټول هندوستان کښې لس کروړه وو او غير مسلم دېرش کروړه. د انتخاباتو نه پس مسلم ليگ صرف دوه صوبې سندھ او بنگال وو.

پنجاب کښې يونيسټ وواو نورې ټولې پاتې صوبې د کانگرس سره وې بله دا مطالبه چې کانگرس د خپلې برخې نه مسلمان وزير نه اخلي. دا په کوم دليل؟ يعنې د مسلم ليگ د خوشحالولو د پاره دې کانگرس دا ومني چې گڼې هغه صرف د غير مسلمو نمائندگي کوي او که جناح صاحب په رېښتيا د مسلمانانو غمخور و، نو که د کانگرس د اړخه يو مسلمان وزير راشي نو ده ته څه تکليف و؟

حقيقت دا دے چې مسلم ليگ ډېر په سخت مشکل کښې و. د شملې اولني کانفرنس نه پس مسلم ليگ د بول په زويه او ډاډه دا تاثر پيدا کړے و چې د پاکستان جوړولو فېصله وشوله. او بله دا چې پېرنگے ئې د مسلم ليگ نه

رېښتيا رېښتيا دي

علاوه د نورو مسلمانانو نمائنده حيثيت نه تسليموي نو ځکه خو په دې انتخاباتو کې شته منو، کارخانه دارو، تاجرانو، جاگيردارانو، مسلمانانو واليان رياست او مسلمانانو سرکاري افسرانو او پېرنگيانو او د هغوي ملگرو په شريکه کوشش کړې و او مسلم ليگ ته کامياب کړي و او اوس چې دغه خلقو وليدل چې دا خو بيا يو متحده هندوستان او وفاق په ځاي پاتې شو او مسلم ليگ د خپل ټول عمري سياست يعني د پاکستان د قيام نه لاس وويځل نو هغوي سره غم پيدا شو. دې خود غرضو خو ځان له د پاکستان په حساب يو مقام پيدا کړې و. کارخانه دارو او تاجرانو خود خپلو تېلو خولې ازادې کړي وې چې څو به پاکستان ته او هلته به کارخانې جوړوو، بې مقابلې تجارت به وي. سرکاري افسران کله به واره ترقي کوي؟ چې دلته پرې دا ټول وېشو چې د پاکستان مطالبه خو مسلم ليگ پرېښوده. نو په دوي خو رېښتيا چې پرغز راغې ولې مسلم ليگ ته هسې هم گرانه وه د 1940 نه را واخله، دا تېر څو کاله خو مسلم ليگ به د پاکستان نه بله خبره نه کوله او دا ئې يواځې په سياسي حيثيت نه بلکې دې له ئې يو مذهبي رنگ ورکړې و چې دا د اسلام د خاطرې کېرې نو چې د پاکستان مطالبه ئې پرېښودله، نو يو گوند ئې د خپلې مذهبي فريضي نه هم انکار وکړو. د عقيدې نه وگرځېدل. پرې د پاسه هغه د دوو قومونو نظريه "نظريه پاکستان" هغه بې شمېره تجويزونه، ترميمونه، هغه صدارتي خطبې او تقريرونه هر څه ئې هضم کړل او د کلونو خپل سياست او نظريه ئې يو وارې د سودا بازۍ نه قربان کړله. مسلم ليگ ته د خلقو دا خوله هم جوړه شوله چې تاسو خود دا تېر انتخابات د پاکستان په نامه گټلي وو او مسلمانانو ته مو دا د جنت ټوټه د خپلې مذهبي ذمه واري په حيثيت وړاندې کړې وه نو اوس تاسو چې دغه مطالبه پرېښودله، نو قام له به څه ځواب ورکوئ؟

حقيقت دا د چې مسلم ليگ خپل څه بنيادي سياسي او اولسي حيثيت نه

رېښتيا رېښتيا دي

لرلو هغې کښې ټول د پېرنگي د طرفه خطاب يافته او مراعات يافته مشران وو د هغوي ټول قوت د انگرېز ملاتړ و. هغوي د پېرنگي په ډانگورو اوجت اوچت کېدل خو چې کله ترې نه د مشن مشرانو ډانگوري رابښکلې نو دوي بيا پرې پراته وو خپل قوت ئې نه لرلو.

دې خوا پېرنگي ته هم دا مشکل پېښ و. هغه دا تېر څو کلونه په دې تېر کړي وو چې يوه او صرف يوه خبره به ئې کوله چې چونکې د هندوستان مختلفې فرقې په خپل منځ کېښې نه رضا کېږي، نو مونږ مجبور يو چې اقتدار ځان سره وساتو.

ولې اوس خو دغه بهانه ورکه شوله او کېښت مشن منصوبه دواړو ډلو ومنله نو اوس پېرنگي په کومه بهانه اختيار هندوستانيانو ته نه حواله کوي؟ نو دا په پېرنگي هم يو ډېر سخت سياسي غوزار و. بله دا چې پېرنگي خو ځان له د وائسراي هند لارې وپول په ذريعه خپل Break down plan جوړ کړې و نو چې دا د مسلم ليگ او کانگرس روغه وشي. نو دا خو دغې هرڅه سرخوړو.

د مشن د روانېدو نه پس سمدستي لارې وپول د سرکاري افسرانو يو مرکزي حکومت کار چلولو په خاطر جوړ کړو. نيت ئې دا و چې اوس به بيا خپله زړه لږه روانه کړي او د دواړو ډلو سره به خبرې اترې شروع کړي. ولې حکومت برطانيه په دې ټينگ و چې چونکې مسلم ليگ دغه منصوبه نا منظور کړي ده نو د دې وجې نه به اوس د وزارت دعوت صرف کانگرس له ورکېدې شي. وپول داسې وليکل چې زه کانگرس له دعوت ورکوم. خو که هغوي بيا د مکملو اختياراتو مطالبه وکړله. نو زه به ورته صفا ووايم چې زه د کانگرس د ټول هندوستان نمائنده نه گڼم، نو د دې وجې نه زه کانگرس ته څنگه اختيار و سپارم؟

I would say that H.M.G. have the fullest intention of

handing over power to Indians, and wish a United India. But they do not recognize Congress as representing of handing over power to Congress alone.

(Wavell, the Viceroy's Journal p.323)

ترجمه: زه خو وایم چې برطانوي حکومت هندوستانیانو ته د اقتدار منتقلولو پوره اراده لري او متحده هندوستان غواړي. مگر هغوي کانگرس د ټول هندوستان نمائنده نه تسلیموي او صرف کانگرس د اقتدار حواله کولو اراده لري.

پېرنگه هم عجیبه شے دے. چې خپل غرض ئې نه وي، نو بیا دې ائین، قانون، انصاف، عدالت او جمهوریت هر څه مني، خو چې خپل غرض پیدا شي نو ځان په برغو روند کړي. نن ئې دوه گزه را اخستي دي، کانگرس تدبیر او مسلم لیگ ته ئې په بل گز وهي. دا کوم اعتراض چې نن دے په کانگرس کوي، داسې اعتراض ده چې په مسلم لیگ کړے و؟ او تجربې څه وښودل؟ خو چې یو ځل پېرنگي پښه ټینگه کړه نو نور خو پرېږده چې مسلم لیگ ورته د سره هډو هغه پاکستان ور پرېښودو ولې دې خوا هندوستان کښې د ائیني تعطل په خلاف حرکت شروع شو. هر تالونه، نوټسونه او احتجاجونه وو. پېرنگه پوهه شو چې اوس به یوې ډلې سره روغه ضروري وي. د دې نه پس وپول جواهر لال نهرو راوغوښتو چې د عبوري حکومت خبره ورسره وکړي. دا ئې هم ورته ووي چې د مسلم لیگ سره دروغې جوړې څه لارې را ایستل پکار دي بلکې تردې لار چې د مسلم لیگ د پاره په وزارت کښې څو چوکۍ پرېښودل پکار دي چې د راتلو طمع ئې وي. اوس وپول مجبور دے د زړه د پاسه کانگرس حکومت ته رابلي؛

I dislike intensely the idea of having an interim govt. dominated by one party, but I feel I must try to get congress in as soon as possible.

(Wavell, the Viceroy's Journal p.326)

ترجمه: زه شدیداً د یوې پارټۍ تر اختیار لاندې د یو عبوري حکومت نظریه نه خوښوم ولې زه محسوسوم چې باید څومره زړه ممکنه وي چې کانگرس را دننه کړم

Secretary of state cabled approving my proposed approach to Nehru. I don't like it.

(Wavell, the Viceroy's Journal p.329)

ترجمه: وزیر هند تار راکړو او زما روش ئې له نهروسره منظور کړو. زه پرې خوشحاله نه یم.

خو مسلم لیگ هم دا څرگندوي چې که اوس هم وزارت ته رانه غللي. نو زه د حکومت برطانیې د لاسه مجبوره یم چې دغه شان پر مخ لاړ شم

د مسلم لیگ راست اقدام (Direct Action)

مسلم لیگ د یو سیاسي تنظیم په حیثیت د خپلو مطالبود منلو د پاره د پالیسی رفع کولو اختیار ضرور لرلو. د راست اقدام د فیصلې کولو نه مخکښې باید چې هغوي په دې خبره فکر کړي وے چې د هغوي په تحریک او د کانگرس په تحریک کښې یو بنیادي او ډېراهم فرق و. کانگرس د خپل ملک د ازادۍ او د وطن د خود مختاری د پاره د حاکم انگریز په خلاف تحریک چلولو. دلته د مسلم لیگ راست اقدام خو د پېرنگي په خلاف نه و. د هغه د ټول جدوجهد مخه خو صرف کانگرس ته وه او کانگرس ته هم د یو قامي ډلې په حیثیت نه، بلکې د هندوانو د ډلې په شکل کښې ئې د هغې برخلاف خپل زور او قوت استعمال کړي او ټول تقریرونه، بیانونه، پروپېگنډې هر څه ئې په دې شکل کښې وې چې لکه دا ټول اختیار او

اقتدار د هندو سره وي او هغه ئې مسلمان له نه ورکوي. پېرنگي خو ترې نه مسلم ليگ د منځه ايستې و نو لازمي خبره ده چې دغه قسمه "راست اقدام" به د هندوستان د مختلفو فرقو تر منځه وي او چونکې مسلم ليگ کانگرس يو داسې قامي جماعت نه تسليمولو چې هغه د هندوستان د ټولو فرقونماندگي کوي، بلکې جناح صاحب به کانگرس ته وي هم "هندو کانگرس" نو لازمي خبره وه چې د دې "راست اقدام" مخه به ضرور هندو ته وي او په دا شان به په هندوستان کښې د پېرنگي د کلونو خوازي او پاليسي په منطقي نتيجه کښې نن هندو او مسلمان په سياسي مورچه نه بلکې په "راست اقدام" يو بل ته مخامخ شي او دا ټول عمل به د خانه جنگي په مقام تمام شي.²⁴

د 1948 کال د اگست 16 د "راست اقدام" د پاره و ټاکلې شول. نور ځاي به مسلم ليگ څه کړي وي، ولې په بنگال کښې د مسلم ليگ حکومت و او حسين شهيد سهروردي د هغې صوبې وزير اعلي و. نو هلته هغه په حکومتي سطح د "راست اقدام" اعلان وکړو او مهرباني ئې دا هم وکړله چې په دغه ورځ ئې په ټوله صوبه کښې د عام تعطيل يعني د چټې اعلان وکړو چې د مظاهرو انتظام په سرکاري توگه وشي. چې سړي ورته گوري، نو په دې منطق نه پوهيږي چې اخبر د صوبې حکومت ته د دې خبرو څه ضرورت و چې په "راست اقدام" کښې دې په خپله حصه واخلي؟ دا خو د ځان په خلاف د امن امان خرابولو کوشش و. دې نېک بختو دا هم اندازه نه لگوله

²⁴ اېس کے مجدار خپل کتاب 'جناح اور گاندهي' کښې ليکلي دي چې د "راست اقدام" جلوس د حېبن شهيد سهروردي په مشرۍ کښې وتلې و. دې جلوس د هغه مسلمانانو دوکانونه مارکېټونه هم ولوتل، سامانونه ئې ورله بهر رالږه کړل، گادي او ټرامونه ئې په اور پسې کړل چې هرنال او ناله بندي کښې ئې برخه نه وه اخستې. ښکاره دې وي چې مجدار د گاندهي هندو ناقد او د جناح بلوال ليکوال دے

چې که د هندو او مسلمان په سطح په بنگال کښې فساد وشي، نو دا اور به گڼې نور هندوستان ته نه خورېږي؟ نو د هغو صوبو د مسلمانانو به څه حال وي؟ کوم ځاي چې هغوي په اقليت کښې دي، ولې چې د مسلم ليگ د سياست خاصيت هم دا و چې هغه په هغو صوبو کښې مضبوط و، کومې چې د غير مسلمو اکثريتي صوبې وي او چې په دغه د غير مسلمو په اکثريتي صوبو کښې د فرقه وارانته تعصب او نفرت فضا خوره شي، نو د هغې فائده به چا ته رسي؟ او نقصان به د چا کېږي.

وزير اعلي سهرودي صاحب په خپله د "راست اقدام" د جلوس مشري وکړله او نتيجه هم هغه وشوله څه چې به کېدله، فساد شروع شول. مسلمانانو شروع کړو، هندوانو تود کړو او لويه تباھي بيا سکھانو وکړله. مسلمانان په کلکته کښې هم په اقليت کښې وو. د سکھانو د کلکتې په ټرانسپورټ قبضه وه او قابو ټول ټپکسيز د سکھانو وي.

هاهسن ليکي؛

Whole streets were strewn with corpses – men, women and children all communities. impossible to count, let alone identify. If the Muslims gave the provocation and started the holocaust, they were in minority in the city.

ترجمه: ټولې لارې کوڅې د ټوفو فرقو سره تعلق لرونکو سړو، ښځو او ماشومانو د لاشونو نه ډکې وې. شناخت خو پرېږده، شمېرل ئې گران وو. يو خوا مسلمانانو (مسلم ليگ)، اشتعال ورکړو او تباھي ئې شروع کړه، نو بل خوا هم هغوي د دې تباھي زيات ښکار شول. ځکه چې هغوي په ښار کښې اقليت وو.

کلکه چونکې يو تجارتي او صنعتي مرکز و، نو د ټول هندوستان د ټولو

رښتيا رښتيا دي

صوبو نه په لکهونو مزدوران او کاروباري خلق دلته موجود وو په خصوصیت سره ورپورې د بهار د مقابلتاً غریبې او پسمانده صوبې په ډېر خلق دلته د روزگار په سلسله کېنې موجود وو چې پکښې اکثریت د غیر مسلمو ؤ او چې کله د کلکتې د فساداتو په نتیجه دغه خلق وتښتېدل او خپلو خپلو علاقه ته لاړل او د مسلم لیگ "راست اقدام" په نتیجه کېنې ئې د وژلو ترلو، سپڅلو او ښځو تښتولو قیصې څه حقیقت او څه په ډېره مبالغه هلته ورسولې نو دې د یو داسې فرقه وارانته نفرت، کرکې او دښمنۍ داسې اور ولگولو چې د هغې مړه کول بیا دومره اسان نه وو او هغه کارونه په دې دوران کېنې وشول چې د انسانیت او سړیتوب سر ورته ټیټ شو. دا خبره خو څرگنده وه چې د دې قسمه فساداتو نه ئې د پېرنگي نه بل هیچاته هم فائده نه رسېده. د پېرنگي د قابو سلو کالو فرقه وارانته پالیسی اخبر رنگ راوړو او دومره حد ته ورسېد چې اوس خو مسلمانانو او غیر مسلمو د یو بل په مړیو چرې ولگولې.

عبوري حکومت

هم دغه د 1946، کال د اگست 16 ؤ یو خوا سهروردي صاحب د کلکتې په ښار کېنې د هندو مسلم فساد اور ولگولو او هم دغه ورځ وه چې جواهر لال نهرو کوشش وکړو چې د عبوري حکومت په جوړولو کېنې جناح صاحب هغه سره تعاون وکړي. د نهرو تجویز دا ؤ چې په مرکز کېنې به 14 وزیران وي. شپږ د کانگرس، پینځه د مسلم لیگ او درې د اقلیتي فرقو، یعنی یو سکھ، یو عیسائي او یو پارسي خو جناح صاحب هم په هغه خپل مقام ولاړو چې د مسلم لیگ نه غېر به بل مسلمان په مرکزي وزارت کېنې نه وي

رښتيا رښتيا دي

او که نهرو د دغې تسله جناح صاحب له نه ورکوي نو بیا د روغې جوړې درک نه لگي او هم په دې یوه او صرف یوه خبره ټولې فیصلې ماتې شولې. دا عجیبه منطق ؤ چې جناح صاحب ورسره نښته ؤ. اخبر پنجاب هم د مسلمانانو اکثریتي صوبه وه او هلته د مسلم لیگ وزارت نه ؤ او دې خوا د صوبه سرحد دا حال ؤ چې ټولو نه ډېره ابادي یعنی (93%) مسلمانان وو او هغې نمائندگي مسلم لیگ نه بلکې خدائي خدمتگارو کوله نو د دغې صوبې نمائندگي به په مرکز کېنې جناح صاحب څنگه کوي؟ ولې بنیادي خبره خو دا ده چې که مسلم لیگ ته په مرکز کېنې خپله برخه یا د خپلې برخې نه زیاته نمائندگي ورکېدې شي نو ده له دا حق چا ورکړو چې د دې په کانگرس دا بندیز ولگوي چې هغه به بل مسلمان له د خپلې برخې نه نمائندگي نه ورکوي او داسې که چرې کانگرس دا دعوه کړې وي چې چونکې مسلم لیگ په دوو صوبو کېنې اکثریت لري بنگال اوسنده، نو د پنجاب او سرحد نمائندگي به مسلم لیگ نه کوي او د دغو صوبو نمائندگي به غېر مسلم لیگیانو له ورکیدې شي. خو د جناح صاحب وکیلانه او قانوني ذهن به دا دلیل منلې ؤ؟ چې سره ورته په غور وگوري. نو د جناح صاحب په مخ کېنې خو لکه چې د مسلمان د نمائندگي او په مرکز کېنې د اکثریت سوال نه ؤ، بلکې ټول زور د مسلم لیگ د جمعدارۍ او د مسلمان د واحدې ټیکه دارۍ ؤ، ولې په حقیقت کېنې ډېر تنگ خو وپول ؤ چې د هغه د ټوټې کولو پلان "Breakdown plan" قیصه خرابېده. هغه اول نهرو ته ووي چې د مسلمانانو د نامې پینځه وزارتونه خوشې پرېږده، که مسلم لیگ رضا شي. او چې نهرو دا ومنله، نو بیا وپول وې چې زه په خپله جناح صاحب سره په دې حقله خبره وکړم چې سرکار اعلان کړم ؤ چې کومه ډله چې دا منصوبه نه مني، نو هغه به حکومت کېنې برخه نه اخلي. خو چې کله جناح صاحب دا اعلان وکړو چې د نورو خبرو گنجائش نه د م پاتې، نو هله

ڊسٽيا رٿتيا دي

پس ته وپول قنار ڪنڀناسٽ. ڪلهه ڇي د وپول دغه لوبه نا ڪاميابه شوله، نو بيا ئي گاندهي جي او نهرو را و غونتل او د راتلونڪي ائين سازي اسمبلي د غوندي پءِ حقله ئي لانجه و اچوله ڪوشش ئي دا و ڇي پءِ يوه بهانه او بله بهانه داسي لاري چاري وگوري ڇي د ڪانگرس را نتوتلو ته مخه ونيسي، خو اخبر حڪومت برطانيه ڊهر پءِ سڃتي منع ڪرلو. نو اخبر پءِ 24 د اگست 1946 ڪال د هندوستان د اولني قامي عبوري حڪومت اعلان د جواهر لال نهرو د مشري د لاندې وشو.

جواهر لال د خپل وزارت اعلان وڪرو او دوي د مسلمانانو چوڪي ئي خالي پرڀنودي اچي د مسلم ليگ د دوو صوبو بنگال اوسنده نمائندگي وڪري ولي عجيبه خو دا وه ڇي ڪله به هم پءِ دغه 24 اگست 1946 ڪنڀي وپول قام ته پءِ رڀديو خطاب ڪولو، نو پءِ هغي ڪنڀي ئي يو واري بيا مسلم ليگ ته بلنه وڙڪڙي ڇي اکر ڇي دا عبوري حڪومت نن قائم شولو، خو ڪه چري مسلم ليگ راتل غواري نو د هغوي د پاره هم هغه زاره فيصله موجوده وه او هم هغه خپل مقام د جواهر لال نهرو د حڪومت قائمولو سره خو ڇي لڪه د لاره وپول خنبر بيخي تمام شوع وي او هغه بالڪل اوس پءِ برينده او ڍاگه د مسلم ليگ د پاره برطانوي حڪومت سره نبتو، سپڪر هري آف ستهي لاره پيتيڪ لارنس پءِ زرها د ده د تجويزونو مخالفت ڪولو او اڪثر به ئي رانڪلو هم خو وپول خپلي پوري ڪلڪ نيتي و.

بله خبره ڇي ڪومي پوري وپول پءِ ٽينگه نبتي و. هغه د هندوستان ائين سازه اسمبلي راغونڊبدو ته بيخي نه پرڀنودله او ڪه هر ڄومره ڪانگرس دا مطالبه گوله ڇي د عبوري حڪومت د قيام نه پس د هندوستان سرڪار پءِ دي مجبور دے ڇي دغه منتخبه ائين سازه اسمبلي را ويلي، خو وپول پءِ هنج شان نه رضا ڪيدو. هغه پءِ دي پوهه و ڇي ڪه يو واري د هندوستان دغه

ڊسٽيا رٿتيا دي

منتخبه ائين سازه اسمبلي را وبلله شي، نو دا خوبه د ڪيڀنت مشن پلان هغه اخبري حصه مڪمله ڪري او بيا پيرنگه مجبور دے ڇي اقتدار او اختيار هم دغه ائين سازي اسمبلي ته وسپاري او ڇي يو حل دغه د هندوستان د مختلفو صوبو منتخب شوي ائين سازه اسمبلي ناسته وي، نو بيا خوبه پيرنگي د هندوستان وحدت او وفاق تسليم ڪرے وي نو دا وپول ڪله منله هغه خو د خپله جانبه دا فيصله ڪري وه ڇي ڪه ڪانگرس د ائين سازي اسمبلي پءِ راتللو بيخي ٽينگيري نو بيا وپول ته د ڪانگرس د تعاون هم ضرورت نه شته او دوي به هم رخصت ڪري.

.....the Viceroy who was being pressed by the Congress to call the Constituent Assembly, felt he would rather lose their cooperation that go ahead with constitution. Making on a one party basis.

(Hodson, The Great Divide, p.169)

ترجمه: وائسراے باندې ڪانگرس زور وا چولو ڇي ائين سازه اسمبلي را ويلي، لپڪن هغه پءِ دي خيال و ڇي پءِ خاے د دي ڇي د يو پي پارٽي پءِ بنياد ائين جوڙ شي. د ڪانگرس د تعاون نه لاس وپنڄل به به وي.

وپول پءِ مسلمان او مسلم ليگ ڇه ڪار نه و. هغه د تاج او تخت برطانيه ٻيگهه پءِ تقسيم هند ڪنڀي گنيله او پءِ هغه خپل پلان پوري نبتي و. د هغه ڪوشش دا و ڇي پءِ هندوستان ڪنڀي يو سياسي بحران پيدا ڪري ڇي د يو ائيني تعطل شڪل اختيار ڪري، نو بيا به حڪومت برطانيه مجبوراً وپول ته وائي ڇي خپل د توتي ڪولو پلان عملي ڪري. وپول پءِ خپلو ڊاير وڪنڀي ليڪي ڇي د ڪومي وڙي ڪمبتي پءِ رپورٽ دوي دا منصوبه جوڙه ڪري وه، خو دغه منصوبه ده پءِ خپله برطانوي حڪومت ته ولڀرله. هلته د لندن حڪومت پءِ دي ڊهر بد وگنيل او وپول ته ئي پءِ واضحه ٿڪو ووي ڇي ڪه چري

رښتيا رښتيا دي

پېرنگيان په دې مجبور شول چې هندوستان کښې نه شي پاتې کېدای، نو بيا به هغوي په بېرته خپل وطن ته راځي او د مسلمانانو صوبو ته به نه اړوي.

(Wavell's) proposals greatly perturbed them and they concluded that they could not justify to parliament so drastic a policy and that on this ground alone his plan was impossible. They said that if withdrawal from India became unavoidable. Then withdrawal should take place from India as a whole. (Wavell, the Viceroy's journal, p.345)

ترجمه: د وېول تجویزونو هغوي زیات پرېشانه کړل او هغوي دې نتیجې ته ورسیدل چې هغوي پارلمنټ کښې د یوې داسې شدیدې پالیسۍ جواز نه شي پېش کولې او هم یواځې په دې سبب د هغه پلان ممکنه نه دے هغوي چې که چېرې د هندوستانه بېرته تگ حتمي شو، نو بیا پکار دي چې د ټول هندوستان نه انخلا وشي.

ولې وېول کله قلابده هغه دواړه کوششونه جاري ساتل چې یو خو هرڅنگه چې وي، مسلم لیگ دې عبوري حکومت ته رانښاسي چې کانگرس له مخه ووهي او بله دا چې حتی الوسع کوشش دا وکړي چې د هندوستان اټین سازه اسمبلی دراونډه بللې شي. دا دواړه کوششونه د وېول داسې وو چې دا ترې نه په ډاگه څرگندېده چې هغه د کېښت مشن پلان هغه همه ورکړه چې د هندوستان خلقو له نه ورکول او که د لندن نه به هر څه حکومت وي، ولې وېول پرې ځان کون کړے و.

که یو خوا لاره وېول تنگ و چې مسلم لیگ هغه د گوتو ووت چې د کانگرس سره پرې اوس په حکومت دننه مقابله وکړي، نو دې خول مسلم لیگ ته هم گرانه وه. هغه سره ټول مشران مراعات یافته او القابو او

رښتيا رښتيا دي

خطابونو خاوندان، جاگېرداران او سرمایه داران وو او دا داسې یوه ډله وه چې دوي مخکښې خو صرف خپل ذاتي فرض و، گنې پېرنگي څه د دوي رښته دار و چې د هغه ئې دومره خدمتونه کول؟

چې هغه ورله دا خطابونه او جاگیرونه ورکول، نو د داسې قسمه خلقو بیا دین او ایمان نه وي معلوم. دغه د اقتدار تابعداران وي او د خپل ذاتي غرض د سر کولو د پاره که پروڼ هغوي د پېرنگي تابعداري او فرمانبرداري کوله، نو وېره وه چې که په حقیقت دا خلق د پېرنگي او مسلم لیگ نه مایوسه شي او اختیار هم داسې د کانگرس سره وي، خو د دوي یوه فېصله ده چې چا سره کار وي هغه سرکاروي بیا خو به هم دا د مسلم لیگ ممبران د کانگرس په دروازه ناست وي.

نو چې کله وېول بیا د مسلم لیگ سره خبرو د پاره جناح صاحب راوبللو نو وېول لیکي چې د جناح صاحب هغه اولنې زور نه و او زما د توقع نه زیات خبرو کولو ته تیار و؛

Jinnah was less aggressive and aggrieved than I had expected and easier to talk to.

(Wavell, The Viceroy's journal, p.351)

ترجمه: جناح لږ جارح او خفه و. څومره چې زما توقع وه. او خبره ورسره په آسانی کېدله.

دا اوس ډېره عجیبه څکه وه چې کله کانگرس وزارت قبولولو، نو د وانسرای سره دا فېصله شوې وه چې هغه به د وزارت په معاملو کښې بې ځایه مداخلت نه کوي، تر دې چې کله وېول برطانوي حکومت ته په کلکه وږې چې یواځې کانگرس ته حکومت نه دي سپارل پکار، نو سکرټري اف سټېټ ورته ولیکل چې چونکې مسلم لیگ د می 16 د تجویزونو نه خپل ایجاب او قبول واپس اخستے دے، نو دې وچې نه هغوي اوس وزارت ته نه شي تللے منیا خو به هرڅه وائي، خو که ملا فاروق ئې هم ومنې کنه وېول

کله فلارېډو، وروسته په دسمبر کښې نېرو دا خبره د برطانيې د کابينې په
مخ کښې څرگنده کړله چې وېول صاحب مسلم ليگ له په عبوري حکومت
کښې د شاملېدو بلنه د هغه د مشورې څه چې اطلاع نه بغير کړې ده؛
(Nehru) complained that the approach to the Muslim
League to join the interim Govt. had been made over
his head.

(Wavell, the Viceroy's journal, p. 290)

ترجمه: نېرو شکایت وکړو چې مسلم ليگ ته دا وېنا چې
عبوري حکومت کښې شامل شي، د هغه سر د پاسه شوې ده.

خبر. خو د وېول د ملاقاتونو او گفت و شنيد په نتيجه کښې فيصله دا
وشوله چې مسلم ليگ به عبوري حکومت ته په دې شرط رانتوخي چې هغه
کومه فيصله د دې د مشن د منصوبي د نا منظوري کړې وه. هغه به واپس
واخلي او د مشن هغه د 16 مې منصوبه د هندوستان د وحدت او وفاق به
بيا منظوره کړي يعنې په مرکزي عبوري حکومت کښې د وزارتونو قبلولو
په خاطر مسلم ليگ هغه خپلې توکلي لارې بيا په خولي کړلې. د پاکستان
مطالبه بيا پاتې شوله او د يو متحده هندوستان په وفاقي حکومت کښې
کېښناستل. يو بل د عمرونو او کلونو د جگړې موندنې بېخي ډېر په بې
تکلفۍ خورکړو چې په دې به نښتې وو چې په مرکزي حکومت کښې به د
د مسلم ليگ نه بل يو مسلمان هم نه وي نو دغه دعوي ئې هم پرېښوده.
بيرستر اصف علي بدستور په مرکزي کابينه کښې وزير پاتې شو. البته
مسلم ليگ يو بل ډېر اصولي کار وکړو چې د مسلمان وزير په ځاې په
خپلو پينځو نومونو کښې يو هندو له هم نمائندگي ورکړله چې د هغه نوم
جوگندر ناتھ منډل و او هغه هندو څه کوي چې هغه اچھوت يعنې هريجنو
چې د به د يو مسلمان په ځاې په مرکزي حکومت کښې د مسلم ليگ
نمائندگي کوي چنانچه مسلم ليگ د 1946 کال د اکتوبر په 15 په عبوري

حکومت کښې شامل شو، د نېرو وزارت درې ممبرانو سرت چندرا بوس،
مر شفاعت احمد خان او سيد علي ظهير استعفي ورکړه او نواب زاده
لياقت علي خان، مستر آي آي چندريگر، راجه غضنفر علي خان، سردار
عبدالرب نشتر وزيران مقرر شول.

وانسراې وېول دومره په برېښه لگيا و چې هغه مسلم ليگ په هر رنگه چې
وي، حکومت ته رانتباسي چې هغه په مسلم ليگ شرط هم مخکښې ونه
منلو، د څه چې هغوي وعده کړې وه چې هغوي به د جولای هغه خپله
فيصله واپس اخلي او د 16 مې د متحده هندوستان منصوبه به يو واري
ټپلوي او وانسراې هغوي له وزارت کښې شموليت هم په دې شرط
ورکړې و چې اول به دغه خپله فيصله واپس اخلي. وېول جواهر لال نېرو له
دا نسله ورکړې وه چې مسلم ليگ به خپله ورکنگ کمېټي رابلي او دا
فيصله به پرې کوي، وېول جواهر لال نېرو ته ووي چې:

Jinnah had undertaken, in reply to call a meeting of
the Muslim League Council and to reverse its
decision against the statement of May 16th
The Working Committee meeting was not
summoned until more than three months later, and
then declined to call the League Council to
reconsider the decision of July 1946.

(Wavell, the Viceroy's journal, p. 174)

ترجمه: په ځواب کښې جناح وعده کړې وه چې هغه به د مسلم
ليگ کونسل غونډه را غواړي او د شپاړسم مې د بيان خلاف
فيصله به اپوټه کوي د ورکنگ کمېټې مټينگ دريو
مياشتو نه زياته موده پس را وبلل شو او د مسلم ليگ د
کونسل چې د جولای 1946 فيصلې باندې سر دوباره غور
وکړي، رابللو نه ډډه وشوه.

يو خوا په دې وائسراے سترگې پټې کړي وې بله اهمه خبره دا وه چې مسلم ليگ لاهغه شان د "راست اقدام" تحريک کښې نښتې ؤ او دې خوا د ملک په مرکزي حکومت کښې کښيناستو، نو وائسراے دومره هم کول مناسب ونه گڼل چې مسلم ليگ ته مخ و اړوي خو تاسو د هندوستان حکومت کښې کښيناستې، خو اوس خو دا د خپل "راست اقدام" دا تجويز واپس واخلي ولې چې دا خو به د خپل حکومت په خلاف "راست اقدام" وي.

د کانگرس د ائين سازې اسمبلۍ د رابللو په مسئله باندې سمدستي جناح صاحب بيان ورکړو چې دغه منځبه ائين سازه اسمبلي دې في الحال نه شي رابللې چې دا عبوري حکومت لږه ساه واخلي. وپول صاحب به ايله ساه اخستي وي چې اوس به اېغ په نېغه د کانگرس سره نه مخامخ کېږي. د مسلم ليگ او پېرنگي مفاد لکه چې مشترک وو ځکه ئې د يوې مورچې نه ډزې کولې.

ولې د زړه دردېدو خبره خو دا وه چې دې خوا خو کانگرس او مسلم ليگ په وزارتونو او محکمو وپشلو کښې نښتې وو او اخوا هندوستان د "راست اقدام" نه د لگيدلي اور په لمبو کښې سوځيدو. دا واره فسادات خو کېدل خو په اکتوبر کښې د بنگال په مشرقي حصه (نوا کلي) کښې د مسلمان او هندو په منځ کښې فساد وشو. په زرگونو بې گناه بنيادمان مړه او ژوبل شول. د کلکتې او نوا کلي قيصې خورې شولې که په نواکلي کښې هندوان گېر وو. نو ورسره په خوا کښې صوبه بهار کښې د مسلمانانو نرو، بنځو او بچو قتل عام وشو. د فساد د نومبر په مياشت کښې وشو او داسې تباهي وشوله چې په اورېدو ئې د بنياد د زړه نه وينې را جدا شي. ټول هندوستان د فرقه وارانته تعصب، نفرت، کرکې او دښمنۍ په سيند کښې لاهو روان ؤ. پېرنگې خو به ضرور خوشحاله ؤ ولې چې د وپول خپله اندازه دا وه چې څومره دا د فرقو ترمنځه دښمني کلکېږي، نو هغه هومره به د پېرنگي

ضرورت هندوستان ته پېښېږي او هله خو به د وپول منصوبه کارگره شي چې پېرنگي دې خپل ډول ډېلۍ واخلي او د مسلمانانو اکثريتي صوبو يعني پاکستان ته دې کډه يوسي. اخوا مسلم ليگ هم د دې خبرې ثابتول ضروري گڼل چې د هندو او مسلمان دا په يو کور او سپدل اوس ورځ په ورځ گوانېږي او علاج ئې صرف دا دے چې هندوستان دې تقسيم شي ځکه کانگرس د خپله جانبه کوشش کولو چې که 16مۍ د منصوبې په سلسله کېږي د کانگرس او مسلم ليگ ترمنځه څه اختلاف وي، نو په پکار دي چې دغه د گروپونو او صوبو د حقوقو دا فيصله دې فيډرل کورټ ته وسپارلې شي، ولې جناح صاحب دا تجويز هم نامنظور کړ، لکه چې وپول په خپله ليکي؛

They (congress) are apparently prepared to agree that the question of whether the sections make the constitution for the provinces, of the provinces make their own, should be referred to the federal Court but this Jinnah would not accept.

(Wavell, the viceroy's Journal, p.371)

ترجمه: کانگرس ظاهراً دې خبرې منلو ته تيار دے چې دا سوال وفاقي عدالت ته وړاندې شي چې ايا گروپونه دې د صوبې، د پاره ائين جوړ کړي يا صوبې خپل ائينونه په خپله جوړ کړي، لېکن جناح ئې نه مني.

ډاډاناشونې خبره ده چې انساني تاريخ دې بد ترينه فساداتو کښې باچا خان خپله د بهار او بنگال مسلمانانو د مرستې او ملاتړ د پاره هلته اوسېدو او ورسره د کانگرس ملگري هم وو چې هندوان به ئې له احترامه مخې ته نه راتلل تفصيل ئې "زما ژوند او جدوجهد" کښې شته دے خو دې دوران مسلم ليگي مشرانو او يا جناح صاحب چرته هم د يوې فسادي سيمې روغتون يا مهاجر کمپ په بورډ د خپلو هغه مسلمانانو تيوس پوښتنه نه کړې چې دوي ئې د مشرتابې دعوي بازي کوله هم نفسې به وپس کښې د پښخلس لکهه مسلمانانو د لوعے چراو باوجود هم باباے قوم په شاهانه انداز کښې جلوس کښې د گورنرې حلف اخلي.

نو مطلب څرگند ڏي ڇي جناح صاحب وائي ڇي زه بهي د خپله خانه بل همن څوڪ نه منم او وائسراي هند ورسره په دې ډگه او نښه په نره ولاړ ډي په هندوستان كښي فرقه واراننه فسادات ورو ورو خور بدل د مرڪزي حكومت او كانگرس سره ډير تشويش شو، نهرو وائسراي هند وپول ته په كلكه ووي ڇي اخوا په ټول هندوستان كښي د فرقه واراننه فساداتو او لگېدلې ډي او د يو ځاي نه بل ځاي نه او د هغې په نتيجه كښي بل ځاي ته خورپري او دې خوا مسلم ليگ په عبوري حكومت كښي ناست د مساري نمائندگي دعوي كوي او د خپل حكومت برخلاف د تر است اقدام سياست چلوي، نو كانگرس وپول ته كرنښه راکښله ڇي يا مسلم ليگ مجبور كړي ڇي د 16 مې د پلان منظوري وركړي او ائين سازي اسمبلي ته راشي كه داسي نه كوي، نو بيا مسلم ليگ مجبور كړي ڇي حكومت نه ووځي، او كه ته دا نه كوي، نو بيا كانگرس مجبور ډي ڇي هغه استعفي وركړي او هندوستان وپول او جناح صاحب ته په حواله كړي. دا ئي هم مطالبه وكرله ڇي وائسراي دې سمدستي دغه د هندوستان منتخبه ائين سازه اسمبلي راوبلي.

د وپول بله لار نه وه. د 1946 كال د نومبر په 20 نې د 1946 كال د دسمبر د 9 د پاره د هندوستان ائين سازه اسمبلي راوبلله. جناح صاحب سمدستي اعلان وكړو ڇي مسلم ليگ به د دغه اسمبلي په غونډه كښي شاملېږي ورسره ئي دا هم زياته كړه ڇي مسلم ليگ يو واري بيا د كابينې مشن منصوبه نه مني. بيا خو وپول ته گرانه شوله. ولې ڇي د دې اعلان نه پس نو بيا مسلم ليگ په هېڅ شان هم په عبوري حكومت كښي نه شو پاتې كېدې او دا هم عجيبه وه ڇي وپول په دې هم خوابد ډي كيدې ڇي جناح صاحب خو هغه سره وعده كړې وه ڇي عبوري حكومت له به په دې شرط څو څي اول دغه خپله كړي فېصله واپس كړي.

ولي وپول په خپله پورې نښته و هغه ملك د حالاتو په حقله يو مكملي ديورټ برطانيې ته وليږه دا ئي ووي ڇي كه د كانگرس خبره ومنلې شي. نو په ملك كښي به خانه جنگي شروع شي او نور ئي څه كوي ڇي د هندوستان فوځ به هم په منځ كښي دوه شي او چاپېره به افراطي شي وغېره وغېره

If he (Wavell) argued, they (H.M. Govt) surrendered to the Congress point of view. The result would be something approaching civil war, threaten the break up of Indian army and chaos throughout India.

(Wavell, the viceroy's Journal, p.176)

ترجمه د وپول دليل دا و ڇي كه چري هغوي (برطانيوي حكومت) د كانگرس نقطه نظر ته تسليم شول. نو نتيجه به ئي خانه جنگي وي ڇي د هندوستان فوځ به مات شي او ټول هندوستان كښي به اړه ډگه خور شي.

وائسراي دا تجويز پېش كړو ڇي د مسلم ليگ او كانگرس نه دوه دوه تنه مشران لار شي ڇي د حكومت برطانيې سره مخ په مخه خپلې فېصلې وكړي

جناح صاحب او نواب زاده لياقت علي خان دواړو دغه دعوت قبول كړو خو كانگرس انكار وكړو. وي ڇي دا هسې وخت ضائع كول دي پېرنكي د منلې حل نه غواړي، بلكې چتي د يوې ډلې د خوشحالولو د پاره د ملك مستقبل سره لوبې كوي. كله ڇي د برطانيې وزير اعظم خبر شو ڇي نهرو د راتلو نه انكار كړې ډي. نو وزير اعظم ورته ذاتي خواست وكړو ڇي په نغي نهرو لارې ولي د كانگرس دوهم غړي سردار پټيل بيا هم نه لارې دلچسپه غږه دا ده. وپول وائي ڇي كله جناح صاحب خبر شو ڇي جواهر لال نهرو انكاري شوي و، خو د وزير اعظم برطانيې په ذاتي خواست روان شو. نو

رېښتيا رېښتيا دي

رېښتيا رېښتيا دي

واږي؛

They (Congress) are ready yet for an open break with H.M.G. Such a break is however a possibility, and we can only face it if we have a definite policy and a Breakdown plan.

(Wavell, the viceroy's Journal, p.388)

ترجمه: کانگرس د برطانوي حکومت سره بربنډ شلون ته تيار دے، دغه شان شلون امکان لري او مونږ ورسره فقط په هغه صورت کښې مقابله کولې شو چې يوه مشخصه پاليسي او د ټوټې کولو پلان ولرو.

د وپول د روڼې نه خو صرف يوه خبره څرگندېږي چې ده د مسلم ليگ او کانگرس دا مشران تردې رارسولي دي چې دے اول په نوي حکومت دا څپله منصوبه ومني او بيا دغه منصوبه دې ليدرانو ته واوري چې دلته په لندن کښې پرې مخامخ بحث وشي. وپول ته خبره هم اسانه بنسکارېده. هغه خو پېرنگيانو له يوه حصه د هندوستان ورکوله او هغه حصه چې هغه يو خوا د شوروي اتحاد د سرحداتو مخنيوي او بله د چين اړخ ته سرحدات نابو کول وو. په نتيجه کښې به ئې هندوستان کمزورے کرے ؤ او چې مسلم ليگ په دې رضا ؤ، نو بيا خو هډو د سره خبره خلاصه وه. د مسلم ليگ او کانگرس منځ کښې خو په دې حالاتو کښې د روغې جوړې نه سوال نه پېدا کېدو. جرگه ناکامه شوله. ليدران را رخصت شول وپول د خپلې منصوبې په سلسله کښې د زياتې وضاحت د پاره د پاتې کېدو کوشش وکړو، خو حکومت برطانيې هغه ولېږلو. وپول چې را روانېدو نو خپل سکرترې جارج ايل ئې پرېښودو چې هغه حکومت سره خبره په تفصيل وکړي او وپول خبر وساتي. اخبر سکرترې خبر وکړو چې حکومت برطانيه دغه منصوبه قطعي طور نامنظوره کړله. ايله وپول قلاز کښيناستو.

George Abell telegraphed to say that the Cabinet at

جناب صاحب هم اخبري وخت خپل قبول کړي دعوت بيا په بېرته واخستو دې ما ته وې هم وزير اعظم په خپله ووايي؛

Perhaps (Jinnah) thought that as Nehru has had a personal appeal from the P.M. it behooved his dignity to have one too.

(Wavell, the viceroy's Journal, p.385)

ترجمه: شايد چې د جناح خيال دا ؤ چې چونکې نهرو ته وزير اعظم ذاتي اپيل کرے دے نو د هغه وقار هم د دغه شان اپيل تقاضا کوي.

ظاهره ده چې وپول دا ټوله لويه د دې د پاره کوله چې مسلم ليگ د عبوري حکومت نه ونه شي. اگر چې جناح صاحب د بيان نه پس د مسلم ليگ د پاره په وزارت کښې د پاتې کېدو هېڅ جواز نه ؤ. ولې وپول خو دا هر څه خپلو مفادو د پاره کول. هغه خو هغه خپل زور مطلب په موتي کښې نيولے ؤ چې کله دې وائسراے مقرر شو او د سابق وزير اعظم چرچل ليدو له ولاړو. نو چې د هغه نه را رخصتېدو نو اخبري نصيحت ورته چرچل دا کرے ؤ چې Keep a bit of India: (لږ غونډې هندوستان ځان سره وساته). د وپول په غوږونو کښې لکه چې دغه اواز هغسې کړنگيدو او چې لکه د دې په رڼا کښې ئې دغه خپله د Breakdown منصوبه تياره کړې وي.

دا ليدران سره د وپول په درېمه د دسمبر لندن ته ورسېدل. وپول سمدستي خپل يو مفصل نوټ کابيني ته پېش کړو. د ټولو مسئلو په مختلفو اړخونو د رڼا اچولو نه پس وائسراے هند په دې نتيجه رسيدلے دے چې کانگرس سره روغې جوړې سوال نه پېدا کېږي او خپره به اخبر محاذ ارايے ته رسې او د دې مقابلې د پاره بله لاره نه شته، ماسوا د دې نه چې د وپول په هغه Breakdown منصوبه عمل وشي، د کانگرس اکثريتي صوبې ازادې شي او پېرنگي د فوځ، نوکر شاهي او باله بچه د مسلمانانو اکثريتي علاقه

home has gone back completely and refuses to have anything to do with the "Breakdown plan" so he is returning at once.

(Jan. 8, p.408, the Viceroy's journal)

ترجمه: جارج اېبل د تار په ذريعه ووي چې د ملک دننه کابینه په بشپړه توگه په شا شوي ده او د توتوي کولو د پلان سره د سروکار لرلو نه انکار کوي. نو په دې وجه هغه واپس راروان دے

د دې مذاکراتو په نتيجه کښې حکومت برطانيې دومره وکړل چې اعلان ئې وکړو او د گروپونو د کار گزاري په حقله ئې د مسلم ليگ مطالبه منظور کړله. د صوبو انفرادي حيثيت ئې ختم کړلو. وضاحت وشو چې گروپونه به خپلې فېصلي اجتماعي طور کوي يعني لنډه او اوږده ئې دا چې د گروپ بي (B) اختيار ئې پنجاب له ورکړو سنده او سرحد پکښې هسې طفيليان شو. هارنگ په مشرق کښې ئې اختيار بنگال ته وسپاره اسم د منځه ووت.

د پروگرام مطابق د 1946 کال د دسمبر په نهمه د هندوستان د ائين سازي اسمبلي غونډه وشوه مسلم ليگ پکښې شموليت ونه کړو دې اسمبلي يو خپل قرارداد مقاصد پاس کړو چې هغه کښې ئې خپل رهنما اصول بيان کړل او بيا ئې د صوبو او رياستونو په حقله خپله پاليسي واضحه کړله. د دريو مرکزي محکمو نه علاوه ئې ټول اختيار صوبو ته وسپارلو. بيا ئې د مختلفو شعبو د پاره کمېټې وټاکلې خو پکښې د مسلم ليگ د ممبرانو د پاره ځايونه خوشي پرېښودے شول.

د 1947 کال د جنوري په پينځمه د ال انډيا کانگرس کمېټې غونډه وشوله هغې د حکومت برطانيې دغه اعلان هم قبول کړو چې پکښې اختيار د صوبو په ځاي گروپونو ته منتقل کړے شوے وو. اوس مسلم ليگ ته بل مشکل پېښ شو، ولې چې دغه د صوبو او گروپونو بهانه هم ورکه شوله.

مسلم ليگ خپله د ورکنگ کمېټې غونډه کراچي کښې د جنوري په 29 راولپلډه پرې اوږدې قيصې ئې بيان کړلې شکوک او شېبات په گوته شول. فېصله واورول شوه چې چونکې کانگرس د کابينې مشن پلان د زړه نه نه دے تسليم کړے، نو د دې وجې نه مسلم ليگ هم د هغې منلو ته تيار نه دے او د دې وجې نه مسلم ليگ د حکومت برطانيې نه دا مطالبه وکړله چې چونکې د مشن دغه منصوبه ناکامه شوله، د دې وجې نه دې د دغې د لاندې ټوله شوې کارروائي ختمه کړے شي او دغه د هندوستان منتخبه ائين سازه اسمبلي دې ما ته کړے شي.

نماشه خو دا وه چې مسلم ليگ د مې د شپاړسمه د کابينې مشن منصوبې د منلو نه انکار وکړو چې دا اسمبلي هډو د سره ما ته کړي او دا مطالبه ئې هم وکړه چې د دغه منصوبې د لاندې هم کار گزاري ختمه کړئ ولې د دغې منصوبې د لاندې په عبوري حکومت کښې هم ښه په کلکو سترگو ناست دي او وائسراے وپول هم سترگې پټې کړي دي.

دلارډ وپول برطرفي او د لارډ ماونټ بيټن تفرري

د مسلم ليگ د دې اعلان نه پس کانگرس بيا په ټينگه دا مطالبه وکړله چې اوس خو دې وائسراے د مسلم ليگ د دې وزيرانو استعفي گانې واخلي. گڼې نو بيا کانگرس مجبور دے چې په دې ټوله مسئله بيا د سره غور وکړي برطانوي حکومت چې د دې حالت نه خبر شو. نو هغوي وپول لندن ته د شوري د پاره وغوښت ولې وپول کله وزگار و. هغه خو خپله کتوي باندي کړې وه او که د لندن حکومت هر څه وي. ده په ځان غوږونه را اچولي وو. اخبر د 1947 کال د فروري په څلورمه د يو خاص استازي په ذريعه وپول له د وزيراعظم برطانيې خط راغے. هغه ئې برطرف کړو او د هغه په ځاي ئې

لارډ ماونټ بيټن د هندوستان لوع وائسراے په جېټ مقرر کړو او دې سره حکومت برتانيې دا خپل تاريخي اعلان هم وکړو چې حکومت دا فيصله کړې ده چې د 1947 تر جون پورې پوره اقتدار هندوستان ته وسپاري او ځان د دغې ذمه واری نه بې غمه کړي. دويمه نکته د هندوستان د مستقبل په حقله وه چې که د هندوستان دا منتخبه ائين سازه اسمبلي يو غير منقسم هندوستان د پاره اخستې شي خو ښه؛ بيا به پېرنگي اختيار هم دې اسمبلي ته وسپاري. خو که چرې هندوستانيان په يوه ائين سازه اسمبلي او يو ائين متفق نه شولو، نو؛

H. Majesty's Govt. will have to consider to whom the powers of the Central Govt. in British India should be handed over on the due date whether as a whole to some form of central Govt. or in some areas to the existing provincial Govts. or in such other way as may seem most reasonable and in the best interests of the Indian people.

ترجمه: برطانوي حکومت ته به په دې خبره غور کول دي چې په برطانوي په هندوستان کې د مرکزي حکومت اختيارات په ټاکلي وخت چا ته وسپاري؟ ايا مکمل طور يو قسم مرکزي حکومت ته يا په ځينو علاقه کې موجوده صوبائي حکومتونه، يا بل شان چې زياته معقوله او د هندوستان د خلقو په بهترينو مفاداتو کې معلومېږي.²⁶

²⁶ د جهاد هم دغه کلیه وروستو کشمير کې هم په قبائلي پښتنو وزمانيې شوه ځکه قبائلي سيمه بې ائینه بې قانونه ساتل او دې ته د ټورنې مټې وئيل د باباے قوم او د هغه د ملاتړ د اوږدې منصوبې برخه وه د کومې تر مخه چې امریکائي صدر روز وېلټ، برطانوي وزير اعظم ونسټن چرچل ته وائي چې روسي کميونزم ته به دلته پهاټک تړو او د کومې تر شا چې د بان اسلامزم مفکوره وه

د متحده هندوستان د مرکزي حکومت د پاره د دې شرط نه خو لکه چې مسلم ليگ مخکې نه خبر و او ځکه هغه د دغه متحده هندوستان په مرکزي ائين سازه اسمبلي کې د شرکت نه انکار کړے و. مطلب دا شو: که مسلم ليگ په حقيقت کې د هندوستان تقسيم غواړي، نو بس ائين سازې اسمبلي ته دې نه ځي: نو پاکستان ئې کره دے. دا فيصله خو د پره په اسانه او بې کړاو و شوله. اوس پاتې شو دا دويم قدم چې هندوستان خو به تقسيم شي خو اقتدار به چا ته سپارلے شي، نو د هغې د پاره هم پېرنگي لاره بودلې ده چې اختيار به صوبو ته سپارلے شي نو دا مسلم ليگ ته واضحه اشاره وه چې تاسو کومو کومو صوبو کې پاکستان جوړول غواړئ. نو هلته حکومت او اختيار تر گوتو کړئ، چې پېرنگي خپله فيصله مسلم ليگ ته واوروله چې که پاکستان کې غرضيان يئ، نو په پنجاب کې د يونيسټو وزارت مات کړئ او اختيار تر گوتو کړئ او په صوبه سرحد کې د ځدائي خدمتگارو دا اعلان حکومت برتانيې د 1947 کال د فرورې په شلمه وکړو.

د دې نه پس د مسلم ليگ او د هغه د ملاتړو ټوله توجه دې دواړو صوبو ته شوله چې په هره طريقه وي خو چې د دې دواړو صوبو حکومتونه خپل کړي. مسلم ليگ خو هم په پنجاب کې او هم په صوبه سرحد کې انتخابات بابلي وو او د دې وچې ئې قانوني او جمهوري حق خو نه و چې په دغه صوبو حکومت وکړي ولې چې په انتخاباتو ونه شوله اوس د مسلم ليگ د نورو غير جمهوري لارو په تکل کې شو. د پنجاب قيصه دومره مشکله هم نه و ولې چې که هلته د هندو، سکھ او مسلمان په نوم فسادات وشي او هندوان او سکھان وځغلولے شي، نو بيا خو به دغه مسئله د مسلم ليگ په حق کې فيصله شي؛ ولې خواري خو د صوبه سرحد وه، ځکه چې که د هغه ځاے نه هلو ټول هندوان او سکھان ممبران وځغلولے شي نو هم په

مسلمانانو ممبرانو کښې اکثریت د خدائي خدمتگارو سره و. وپول چې د کومې منصوبې تيارې په مرکزي حکومت کښې کوله او انگرېز افسران ئې په دې فائز کول چې د هغه Breakdown منصوبې نه بله لاره د کاميابۍ شته او د صوبه سرحد دا موجوده گورنر سر اولف کېرو په دغه دوران کښې په ډيلي کښې په مرکزي حکومت کښې خارجه سکرتر و او د حکومت هند د خارجه سکرترې يو او صرف يوکار و چې هغه د هندوستان د شمال مغرب سرحد نه اورته د افغانستان په اړخ د شوروي اتحاد په سرحداتو نظر ساتي؛ ولې د پېرنگي په وينا خو هندوستان نه صرف يو اړخ نه خطره کېدې شوه او هغه د شوروي اتحاد وه او د شوروي اتحاد په حقله د پېرنگي پاليسي واضحه وه چې په هر شان چې وي، شوروي اتحاد دې د امو درياب نه پورې په خپل جغرافيايي او نظرياتي سرحد کښې دننه وساتل شي او چونکې اوس اوس شوروي اتحاد د جرمني بر خلاف په جنگ کښې خپله شوه و او د پېرنگي د طرف نه خه د حملې خطره نه محسوسوله، نو ټوله توجه دغه نظرياتي سرحد ته وه او چونکې د شوروي اتحاد نظرياتي انقلاب د مقابلې د پاره پېرنگي د اسلام نوم استعمالولو، نو دغلته مشکل پېښ و؛ ولې چې د افغانستان په اړخ د شوروي اتحاد طرف ته خو د هندوستان هم دا زمونږ صوبه وه. دلته د جنگي اهميت ټولې درې وې او چې تر څو په دې صوبه د پېرنگي پوره او مکمله قبضه نه وي، نو د هغه دغه پاليسي سر ته نه رسي. دا رنگې د وپول دغه منصوبه هم تر هغې سر ته نه شوه رسېدلې چې تر څو د مسلمانانو د ټولو صوبو نه اهمه صوبه چې په دومره حساسه منطقه کښې پرته ټول په ټوله د پېرنگي د اثر لاندې نه شي. انتخاباتو کښې ډېر زور ولگول شو، خو بيا هم دغه صوبه مسلم ليگ قبضه نه کړه شوله. يو بل بنيادي مشکل پېرنگي او مسلم ليگ ته په دې صوبه کښې دا و چې دلته د خدائي خدمتگاري تحريک قام

کښې دومره سياسي بيداري پېدا کړې وه چې د پېرنگي سران، نوابان، خان بهادران او جاگېرداران دلته قام د سياسي ميدان ته خغلولي وو په حقيقت کښې د نادارو، غريبو او بې وزلو خلقو اثر او رسوخ دې تحريک راپورته کړه و. خو دا صوبه مسلم ليگ ته سپارل ضروري وو لکه څنگه چې ذکر شوه ده، په دې صوبه کښې مسلم ليگ کافي زور ولگولو، البکشن کار ونه کړو فرقه واران فسادات وشول خو د جناح صاحب دا خيال و چې کار د کېدو نه ده، نو هغه يوه بله خطرناکه منصوبه جوړه کړه چې د هغې تفصيل سکندر ميرزا په خپل سوانح حيات کښې ليکي د سکندر ميرزا د صوبه سرحد نه تبادله شوې وه او په دغو ورځو کښې په ډيلي کښې د مرکزي حکومت په محکمه دفاع کښې جانشن سکرترې و د ليکي چې د 1947 کال په فرورۍ کښې قائد اعظم ما ته تېلفون وکړو چې زه درشم او هغه ووينم وائي چې قائد اعظم شروع ددې نه وکړه چې زما نه ئې تپوس وکړو چې ته ما هندوستان د مسلمانانو ليدر منې؟ او چې که زه تا ته حکم وکړم، نو ته به ئې منې؟ سکندر ميرزا وائي چې په دغه حالت کښې به ما د هو نه بغير څه خواب ورکولو.

He then went on to say that he was afraid he was not going to get Pakistan until some serious trouble was created, and the best place to do this was on the N.W. Frontier with tribes. In his View it was important to demonstrate Muslim anger before the British handed the country over to the Congress. If Pakistan was not conceded by negotiations, we must fight he wanted me to resign from the service, go into the tribal territory and start a Jihad. ترجمه: جناح بيا زياته کړه چې هغه سره وېره ده چې تر هغې

پوري پاڪستان نه شي حاصلو تر خو چي واقعي ڪم ٿيڻ
نه شي د دي غرض د ٻاره مناسب ڄاڻ صوبه سرحد ڪنهن
قبائل دي. دهغه ٻه خيال دا اهمه وه چي مخڪنهن تر دي چي
برطانيه ڪانگرس ته ملڪ ٻه حواله ڪري، مسلمانانو د غصه
اظهار دي وڪري شي. ڪه چري پاڪستان د مذاڪراتو د لاري
رانه ڪري شو، نو بيا مونڙ بايد وڃن ڪيڙو ... هغه زما نه
وغوبنشل چي زه د ملازمت نه استعفي ور ڪرم قبائلي علائقو
ته لاڙشم او جهاد شروع ڪرم.

دي خبري ته لڙ غور پڪار دے چي دا د فروري مياشت ده. وهول برطرفه
شوه دے او برطانوي حڪومت اعلان ڪري دے چي د 1947 ڪال تر جون
پوري به هغوي اختيار هندوستانيانو ته ورکوي. د وهول تلو ريڻيا چي
جناح صاحب سره دا وٻره ٻه ڄاڻ پيدا ڪري وه چي اوس به ڇه ڪيڙي؟ دا هم
معلومه وه چي اکر چي فرقه وارانہ فسادات ڪيڊل. مگر جناح صاحب هغي
نه هم ڇه زيات خطرناڪ قدم اخستل ضروري گنيل او دغه قدم هم د صوبه
سرحد ٻه علائق ڪنهن. جناح ڊپر ٻه ٻيڙا ڪي. سڪندر ميرزا ته وائي چي زما
اطلاع دا ده چي ته دا ڪار ڪولے شي. خو ڪه ڪوشش دي وڪريو:

He (Jinnah) said according to his information, I
could achieve this if I really tried.

ترجمه: جناح ووي چي دهغه د اطلاع مطابق دا ڪار ڪولے
شي. ڪه چرته ته ڪوشش وڪري.

د دي نه پته لگي چي ڇنگه جناح صاحب د سرڪاري افسرانو سره خپله
رابطه ساتله او دا هم ترې نه ڇرگند ٻري چي ٻه قبائلي علائقو ڪنهن ڇنگه ڪر
ٻر پيدا ڪيدے شي او ٻيڙنگي افسران ڇنگه د 'جهاد' انتظام ڪولے شي.
سڪندر مرزا وائي چي ما د دي مسئلي ٻه مختلفو اڙ خونو غور وڪريو. ٻه دي

هم پوهه وم چي ٻه دي طريقه خو به د صوبه سرحد ٻه ڪلو حملې ڪيڙي، خلق
ٻه پڪنهن مري. ٻه خصوصيت سره هندوان. خو د دي هر ڇه باوجود هم زه
دي ڪار ڪولو ته تيار شوم.

This could only take the form of raids on border
villages in the settled areas... yet I decided to fall in
with Quid-i-Aram's plan I had no desire to be
branded as a man who was found wanting when the
time of action came.

ترجمه: داسي صرف ٻه رعيت شوو علائقو ڪنهن ٻه سرحدي
ڪليو باندي د حملو شڪل اختيارولے شي ... بيا هم ما د
فائد اعظم د منصوبي سره د تلو فصله وڪريه. ما نه غوبنشل
چي راباندي د داسي سري ٽاپه ولگي چي د عمل ٻه وخت
ڪنهن ٻه شا شوم.

ماوي ڪه د مسلمانانو د دي ليڊر دا رانې وي چي د مسلمانانو د مستقبل د
ٻاره يوه لاره روري ده. نو زه ڇوڪ يم چي ٻه هغي اعتراض وڪرم او سباله
دي ٻه دي نامه ياد شم چي د مطلب او ضرورت ٻه وخت ڪنهن ما د
مسلمانانو سره بي وفائي وڪريه. سڪندر ميرزا مخڪنهن وائي:

With a liberal expenditure of money I would be able
to cause some trouble in Waziristan, Tirah and
Mohmand country. I gave my estimate of the sum of
money as one crore

ترجمه: ڪه ما له ڪار هم ٻه گوتو راغے. نو زه ٻه وزيرستان.
تبراه او مومندو ڪنهن ڪار ويستے شم. ما ورته د رقم اندازه
ڇه يو ڪروڙ روپي وڻيودله.

بيا مې ورته وې چي اخبر زه د ڊيلي نه داسي غيڀيم. نو دهغي د ٻاره خو
به هم ڇه نه ڇه لارجوڙول غواري. سڪندر ميرزا مخڪنهن ليکي چي

رښتيا رښتيا دي

معلومېده داسې چې جناح صاحب په دواړو مسئلو د مخکښې نه غورکړې ته و، ولې چې ته به د ډيلي نوکري پرېږدې او هيز هائيس خان قلات نوکري له به لار شې او خزانه به در له هيز هائيس نواب بهوپال درکوي؛

Mr. Jinnah had already anticipated these requirements: he had the cover and the money ready. The cover was an appointment with H.H. the khan of Kalat, and treasure was provided by H.H. the Nawab of Bhopal.

ترجمه ښاغلي جناح دا ضروريات د مخکښې نه پيش بيني کړي وو. هغه سره پوشش او رقم تيار پراته وو. پوشش والا حضرت خان قلات سره نوکري وه او خزانه د نواب بهوپال له خوا ورکړې شوې وه.

سکندر مېرزا وائي چې بله نوکري او خزانه تياره وه. سکندر مېرزا مخکښې وائي چې زه هم په دغه ورځ نواب بهوپال له ورغلم. هغه ما له د سمدستي خرڅ د پاره شل زره روپۍ راکړې. مېرزا صاحب وائي چې قائد اعظم ما له دا تسلي هم راکړه. که ما ته څه راپېښ شول، نو هغوي به زما د خاندان خيال ضرور ساتي.

سکندر مېرزا وائي چې ما سمدستي کار شروع کړو. يو څو خپل اعتباري دوستان مې د ډېره اسماعيل خان او پېښور نه راوغوښتل او د قبائلي علاقه نه مې هم خپل اشنايان راوبلل. د کافي بحث مباحثې نه پس مونږ يوه منصوبه جوړه کړه. چې ما کوم خلق ډېرو نژدې نه پېژندل چې هغوي سره په شريکه په وزيرستان، تيرا او په مومندو کښې رابطې قائمې کړې شي؛ خو مېرزا صاحب مخکښې ليکي چې د مۍ په مياشت کښې زه بيا قائد اعظم راوبللم چې چونکې پاکستان مونږ له راکوي، نو ته دغه خپله منصوبه پرېږده.

But early in May, the Q.A. sent for me again and

رښتيا رښتيا دي

told me that, as Pakistan would conceded, the plan would be abandoned.

ترجمه ولې د مۍ په اوائلو کښې قائد اعظم بيا زه راوغوښتم او راته ئې ووي چې چونکې د پاکستان راګول منل شوي دي، نو ځکه دغه منصوبه په دې پرېښودل شي.

په دې سلسله کښې سکندر مېرزا خپله رائي ظاهر وي چې جناح صاحب داسې ليدل و چې هغه به هر کار په خپله مخه کولو. د بل چا رائي او مشوره به ئې نه منله او ثبوت کښې مېرزا صاحب وائي چې کله بيا قائد اعظم گورنر جنرل شو نو ما ورته يوه ورځ ووي چې مونږ له پکار دي چې د دې مسلم ليکيانو څه نه څه خيال وساتو ولې چې دا پاکستان خو دوي جوړ کړه.

....That we must try to be considerate to the M. Leaguers as after all they have brought in Pakistan Jinnah immediately replies: "who told you the M. League brought in Pakistan . I brought in Pakistan - with my stenographer"

ترجمه: مونږ بايد د مسلم ليکيانو خيال وساتو؛ ځکه هر څه چې دي هغوي پاکستان جوړ کړه. جناح ډېر زر ځواب ورکړو. چا ورته وئيلي دي چې پاکستان مسلم ليگ منځ ته راوړ؟ ما پاکستان جوړ کړو. د خپل سټينوگرافر سره يوځای.

د سکندر مرزا د دې خپل بيان نه که يو خوا دا خبره ثابتېږي چې څنگه د پېرنگي ډير اوچت او لوه لوه افسران د مسلم ليگ د پاره کار کولو ته بالکل تيار وو نو په دې بل اړخ دا هم ثابتوي چې د خدائي خدمتگارو د وزارت د غورځولو د پاره جناح صاحب په قانوني، ائيني او جمهوري لارو د ناکامۍ نه پس اوس کوم حده پورې تللو ته تيار دے چې د دغه وزارت د

ماتولو پءَ خاطر هغه پءَ هندوستان د حملي تياري كوي او د قبائلو پءَ ذريعه د 'جهاد' اعلان كولو ته تيار دءَ او دريمه دا اهمه خبره دا هم ثابتوي چې څنگه د پيرنگي افسران د قبائلو ملكانو او مشرانو سره خپلې رابطې لري او كءَ وغواړي، نو د داسې خلقو كمه هم پكښې نه شته چې د دې سرڪاري افسرانو پءَ وينا هغوي پءَ دې خپل ملك حملي وكړي. داسې دې بل اړخ ته هم لږ غور پكار دءَ چې دا واليان رياست څنگه لگيا وو پءَ كروړونو زويي ئي څومره پءَ خلاص مټ وركولې او كروړونه هم د هغه وخت كروړونه د خضر حيات د يونينسټ وزارت ماتول دومره څه ډير گران كار نه ؤ. يو خوا مسلم ليگ د دغه وزارت پءَ خلاف د سول نافرمانۍ تحريك شروع كړو او دې بل اړخ ئي د فرقه وارانۀ فساداتو اور لمبه كړو. پءَ ډير مقدار كښې وسله د صوبه سرحد د قبائلي علاقه نه يوړلې شوله. د مسلم ليگ جيل ته تلل هم يوه مبله وه مثلاً د پنجاب د مسلم ليگ صدر ميا افتخار الدين له نه يواځې دا چې د خپلې خونې خوراك به جيل له تللو او دعوتونه به كېدل. ولې تر دې چې هغه به د جيل نه بهر دعوتونو له تلو او كور به ئي شپې هم تيرولې. خو لنډه اوږده دا چې يو خوا د فرقه وارانۀ فساداتو پءَ وجه هندوان. سكهان ممبران د اسمبلۍ د مخې لري شو او بل خوا د سول نافرمانۍ د تحريك پءَ بنياد خضر حيات پءَ دې مجبور شو چې د 1947 كال د مارچ پءَ دريمه د خپل وزارت استعفي وركړي. ولې دې خوا چونكي مسلم ليگ د دې جوگه نه ؤ چې خپل وزارت جوړ كړي، نو د دې وجې نه د صوبې اختيار پيرنگي گورنر د دفعه 93 د لاندي تر لاسه كړو. ولې دې خوا چې كله هندوان او سكهان پءَ دې پوه شول چې دا خو پيرنگيان پءَ دې چل ول د مسلم ليگ د پاره لار ازادوي. نو هغوي هم پءَ مظاهرو شروع وكړله او د فرقه وارانۀ فساد داسې بنياد كېښودءَ شو او دومره ناروا ظلمونه وشول چې هغه وهل، سېخل او تالاكول څو څه كوي چې پءَ زرگونو زنانۀ پكښې وښتولې شوې.

پءَ دا شان اوس مسلم ليگ ته يوه او صرف يوه منصوبه د سرحد پاتې شوله چې د هغې د وزارت ماتولو انتظام وشي دلته هم د فسادونو اور ولگولې شوتو دې چې د هزارې د قبائلي علاقي نه پءَ سلا حملي هم وشولې مطلب دا ؤ چې كءَ د صوبې حكومت پءَ صوبه كښې امن امان نه قائموي. نو پءَ نامي ده او پءَ كار دي چې استعفي وركړي او كءَ دا امن قائمولو د پاره قدم پورته كوي نو د مسلم ليگ ليډران او اخبارونه به دا ملك پءَ سر واخلې صوبه سرحد وزارت پءَ مقابله كښې سرحد كښې دا فرق ؤ چې د خضر حيات يونينسټ صرف يوه وزارتې پارټي وه، نور ئي څه سياسي جرړې نه هلته خو يونينسټ صرف يوه وزارتې پارټي وه، نور ئي څه سياسي جرړې نه لرلې ولې دلته خو خدائي خدمتگارو حكومت ؤ چې هغه منظم او تورزن تنظيم ؤ، مسلم ليگ خپلې ټولې لويې استعمال كړې. د هندوستان د سرسر ليډران پءَ صوبه سرحد را خلاص شول. د هندوانو د فساداتو حقيقي او انساني قيصې بيان شولې. پءَ خصوصيت سره د بهار د فساداتو پءَ نامه د پښتو مذهبي جذباتو راپارولو كوششونه وشول دولت بې حسابۀ خرڅ شو. د پنجاب او عليگړه طالب علمان را ورسېدل. د پنجاب يو فوځي افسر بهر خورشيد انور دلته پءَ صوبه سرحد كښې گرځيدو. دې سړي د فوځ نه استعفي وركړې وه، دا اول ځل ؤ چې د صوبه سرحد پءَ سياسي تحريك كښې د تخريب كارۍ مسئله پېښه شوله. اوسه پورې خو خدائي خدمتگارو پءَ كمال بهادري او جرات د عدم تشدد، پءَ ذريعه د حكومت بر خلاف تحريك چلولې ؤ؛ ولې د مسلم ليگ دې تحريك كښې د بمونو خلاصولو او غير مسلمو وژلو ذريعي هم استعمال شولې. د دغه تحريك پءَ حقله بعضې خلقو خپل اقبالي بيانونه كړي دي چې هغه اپرلينډجينس پءَ خپل كتاب 'انډيا، پاكستان يا پښتونستان' India, Pakistan or Pukhtunistan by Erland Janson كښې رانقل كړي دي چې څنگه به نورر خو پرېږده چې

د هنگو د پوليس سکول چيف انسټرکټر به بمونه ورکول او د هغې د خلاصولو چل به ئې هم ورته بنودو. عالم خان، جينس ته وائي چې د دې هر څه د پاره به رقم د مانگي پېر صاحب ورکولو. د صوبي سرکاري افسران په دې ټول تحريک کښې د مسلم ليگ په مرسته ولاړ وو. هم دې جينس ته د طالب علمانو د فيډريشن صدر په خپله وې چې د پوليس يو کيټان فيض الله خان زمونږ سره اېغ په نېغه رابطه وه او چې کله به په سرکاري غونډو کښې د تحريک په حقله څه فېصلې وشولې، نو د هغې نه به ئې مونږ په وخت خبرولو. تر دې چې په جلوسونو وېستلو کښې به ئې چېرې مونږ نه وهلو؛ لا به ئې کوتک مخکښې له راچولو او لا به ئې خپلې لارې وهلې.

د سول نافرمانۍ د تحريک په سلسله کښې چې کوم مسلم ليگيان جبل ته ولاړل؛ د دفعه 144 ماتولو په سلسله کښې به درې مياشتې قيد بدل او بس، جبل کښې د هغوي خپله باچائي وه. هلته دومره ازادي وه چې نور خو پرېږده چې قيديان به د ورځې راووتل. بازارونو کښې به ئې سيلونه او سوداگانې کولې او چې د چا به ضرورت ؤ، نو شپه به ئې هم کور تېروله زما يو دوست زمانه موټر قرض بوتلې ؤ د يوې شپې د پاره وروسته پته ولگېده چې د هغه يو آشنا د مردان يو خان هم زما دغه موټر کښې کور ته د جبل نه تللې ؤ. شپه ئې هلته تېره کړه او په سبا له چې جبل ته په بېرته راغې نو زما موټر ئې واپس راوړېږو.

هم په دغو ورځو کښې د سرحد اسمبلي غونډه وه. دغه مېجر خورشيد انور دا انتظام وکړو چې يو جلوس په اسمبلي ور وڅېړوي چې دغه اسمبلي غونډېدو ته پرې نه ږدي. طالب علمان هم وو او د مانگي د پېر صاحب مريدان هم. خورشيد انور دې طالب علمانو ته وې چې تاسو وروسته ځئ او د پېر صاحب مريدان مخکښې کړئ. سرکاري افسرانو کرښه رانېکلې وه چې د دې نه به څوک اوږي نه. طالب علمانو پرې د پېر صاحب مريدان ور

واچول کله چې گولۍ وچليدې او يو څو تنه پرېوتل. نو خورشيد انور وې
 يعني دے راځئ چې خو او؛
 The mission is complete. We wanted to shed
 Muslim blood. Now it has been done.
 (Erland Janson, India, Pakistan or Pukhtunistan,
 p.169)
 ترجمه: مشن پوره دے مونږ غوښتل چې د مسلمانانو وينه
 توښې شي هغه کار وشو.

د خورشيد انور او داسې نور تحريک کار په ملک کښې گرځېدل سرکاري
 انورانو ورته لاس نه اچولو، د هندوانو او سکھانو دوکانونه او کوټۍ تالا
 کېدلې؛ د هغوي کورونه لوتلې شول؛ هغوي قتلولې شول؛ ولې حکومتي
 نوکرانو کښې دوه عملي وه. تخریب کاروته چا څه نه ويل بلکې هغوي
 کښې لوی حکومتی افسران د انگرېزانو او مسلم ليگيانو سره يو ځای په
 دې کوشش کښې وو چې هر څنگه چې وي او په هره لار چې وي خو چې دا
 وزارت مات کړي شي. د کېرو صاحب په حقله خو نور پرېږده چې وائسرای
 وپول په خپله ليکي چې کېرو دې خبرې ته ځان بالکل نه شي تيارولې چې
 پېرنگه دې هندوستان ازاد کړي؛

Caroe has never yet reconciled himself to the idea of
 our leaving India.
 (Wavell, the Viceroy's Journal, p.329)

ترجمه: کېرو لا تر اوسه پورې دې خیال سره موافق نه دے چې
 مونږ هندوستان پرېږدو.

کېرو صاحب خو لا هغه شان د وپول صاحب د ټوټې کولوپلان يا
 Breakdown منصوبې پورې نښته معلومېږي او د هغه منصوبې د منځ
 کړې خو دا صوبه وه چې د هندوستان سره په پوله پرته وه. بل خوا قبائلي
 علاقې ئې لرلې چې افغانستان سره ئې خصوصي اړيکې وې او ورته خوا

رېښتيا رېښتيا دي

کښې شوروي اتحاد پروت و، نو پېرنگي خو دلته د خپل سلطنت، تاج او تخت د خدمت د پاره ناست و. نن هغه لېدل چې د پېرنگي دغه مفادات صرف د مسلم ليگ په ذريعه حاصليري کېرو صاحب او د هغه ملگري افسران چې پوهه شول چې نه په فرقه واران ه فساداتو او نه په سول نافرمانی د ډاکټر خان صاحب وزارت وځغلولي شو نو بيا پېرنگي بله لوبه شروع کړله

د ماونټ بيټن په وړاندې د تقسيم په حقله مختلف تجويزونه

څرنگه چې ماونټ بيټن ډيلي ته ورسيدو، نو سمدستي د سياسي مشرانو سره خبرو اترو ته وړلاندې وتو. اولنې ملاقات ئې د گاندهي جي سره وکړو. گاندهي جي ورته ووي چې د کانگرس په حقله د جناح صاحب يوه بدگمانی وه، د دغې بدگمانی د لرې کولو د پاره زما يو تجويز د ے: هغه دا چې، دا موجوده عبوري حکومت مات کړه او د نوي حکومت جوړولو اختيار جناح صاحب له ورکړه، هغه چې څوک مناسب گڼي خپل وزارت کښې دې واخلي مونږ صرف دنيا ته دا ښودل غواړو چې هندو او مسلمان په خپل کور کښې فېصله وکړه او د خپل تعاون او ملگرتيا په خاطر په شريکه اوسېدو ته تيار دي. عجيبه ئې ورته دا ووي چې د پېرنگيانو او ستا به دا ذمه واري وي چې د اقليتي فرقې د حقوقو د تحفظ په ځاے اوس د اکثريتي فرقې د حقوقو تحفظ وکړئ.

د دې نه پس چې کله ماونټ بيټن جناح صاحب وليدو او د گاندهي جي دا تجويز ئې ورته بيان کړو، نو جناح صاحب ووي چې د هندوستان دا مرض اوس دومره زيات شوے دے چې د دې بې د اړېشن نه بل څه علاج نه شته. د جناح صاحب د روپې د سختېدو يوه بله ظاهري وجه هم وه. هسې خود

رېښتيا رېښتيا دي

وېول د تللو نه پس جناح صاحب سره دا وېره پېدا شوې وه چې گڼې ماله پېرنگي پاکستان نه راکوي خو په دې دوران کښې يوه بله واقعه د ذکر قابله ده. هر چا ته دا خبره څرگنده ده چې کله په هندوستان کښې د کانگرس او پېرنگي تر منځ اختلافات پېدا شول او خبره تحريک چلولو ته ورسېده نو په هغه وخت کښې د امريکې د حکومت د طرف نه بار بار برطانوي حکومت ته ونيولې شول چې هغه د کانگرس سره د روغې جوړې لاره راوباسي يعني

امريکې د هندوستان په دې مسئله کښې دلچسپي اخستله. هم د دې دلچسپي په لړ کښې د 1947 کال د مې په اوله د جناح صاحب د ملاقات د پاره دوه امريکن ذمه وار افسران د هغه کور ته بمبې ته لاړل د يو

Ronaid A.Harem Dead of the Division, of South Asian, Affairs نوم رانلې اے هېر او چې د امريکې په حکومت کښې د جنوبي ايشيا د معاملاتو د ډوېژن مشير و بل ورسره په هند کښې د امريکې د سفارت خانې دوهم سکريټري تهامس اي ويل Thomas E.Weil و. د دې ملاقات تفصيلي حال د امريکن سفارت خانې ناظم الامور په سباله يعني د 1947 کال د مې په دوهمه د امريکې سکريټري اف سټېټ مارشل ته ليکلي دي. ليکي چې جناح صاحب وائي: زه به په هېڅ قيمت هم د متحده او وفاقي هندوستان منصوبه قبوله نه کړم ولې چې د مسلم ليگ دا فېصله ده چې پاکستان به قائموي. بيا ئې دې دواړو امريکنو ته د پاکستان خوبې بيان کړي دي چې د 'ازاد او خود مختاره پاکستان قيام د امريکې په مفادو کښې دے ولې چې پاکستان به يو مسلمان ملک وي او مسلمان ملکونه به د شوروي اتحاد د جارحيت بر خلاف يوه ډله وي. د دې وجې نه هغوي د امريکې نه د تعاون او امداد اميد لري.

He (Jinnah) Sought to impress on his Visitors that the emergence of an independent, sovereign Pakistan would be in consonance with American

interests. Pakistan would be a Muslim country. Muslim countries would stand together against Russian Aggression in that Endeavour they would look to the united states for assistance, he added.

(American Role in Pakistan by Venkatarmeni p.1)
ترجمه هغه په خپلو ملاقاتيانو باندې د دې اثر اچولو تلاش وکړو چې د يو ازاد او خپلواک پاکستان منځ ته راتگ به امريکن مفاداتو سره مطابقت کوي پاکستان به يو مسلمان ملک وي مسلمان خلقو نه به د روسي جارحيت خلاف يو ځاے ولاړ وي. هغه زياته کړه چې په دغه کوشش کښې هغوي امريکې ته د امداد د پاره گوري.

دا هم هغه د پېرنګي هغه منصوبه ده چې غوښتل شې د شوروي اتحاد نه چاپېره د اسلام يو تيزنډی راتا وکړي. دويمه مسئله چې کومه جناح صاحب دې امريکنو ته بيان کړه. هغه هم د پېرنګي د دې منصوبې يوه حصه وه چې که پېرنګي سباله د دې منطقي نه کډه وکړي او دلته د هندوستان اتحاد قائم شي او اختيار کانګرس ته وسپارلي شي. نو کانګرس خو چونکې د انګرېزانو او مغربي طاقتونو دښمن دے. نو په مشرق ووسطي او خليج کښې به هغه چرې هم د دغې حکومتونو د مفاداتو تحفظ ته غاړه کښې نه ږدي. نو د دې وجې نه جناح صاحب د شوروي اتحاد د خطري نه علاوه دغې بلې خطري ته هم اشاره وکړله ځه ته چې هغه هندوسامراج وائي: نو هغه دامريکې دې شرانو ته دا ظاهروله چې مشرق ووسطي باندې د هندوسامراج د قبضي د مخنيوي د پاره هم د پاکستان قائل ضروري دي

Jinnah coupled the danger of "Russian aggression" with another menace that the Muslim nations might confront. That was "Hindu imperialism" "the establishment of Pakistan was essential to prevent the expansion of Hindu imperialism to the Middle

East", he emphasized.

(Venkatarameni, The American Role in Pakistan, p.1)

ترجمه جناح د روسي جارحيت خطره يوې بلې خطري سره کومه به چې مسلمانانو قامونو ته ورپېښه وي. ملګري کړه. هغه د هندو سامراج خطره وه مشرق ووسطي ته د هندوسامراج غزیدو د مخه نيولو د پاره د پاکستان قائل ضروري دي.

مطلب دا دے چې که د امريکې په دې کښې دلچسپي وي چې د شوروي اتحاد خلاف د اسلام يوه قلعه مضبوطه کړي. نو پکار دي چې هغه د پاکستان جوړولو کښې امداد وکړي او د دې نه علاوه د مشرق ووسطي او خليج په علاقه کښې د مسلمانانو ملکونو اتحاد او تړون په دې غرض ضروري دے چې د ترکي نه را واخله تر د چين د سرحد پورې د مسلمانانو ملکونو مرسته وشي. نو که هندوستان متحد پاتې شي او پاکستان جوړ شي نو دغه کار به نيمګړے پاتې شي. نو د دې وجې نه جناح صاحب دامريکې حکومت ته د هغوي د استازو په ذريعه دا سوال ځواب ليکي چې د امريکې د مفاداتو د تحفظ د پاره هندوستان تقسيم او د پاکستان قيام ضروري دے.

داسې معلومېږي چې کله چې د امريکنو سره په دې ملاقات کښې خبره سر نه رسېدلې وي ولې چې لوستونکو ته به ياد وي چې سکندر ميرزا په خپل کتاب کښې ليکلي دي چې ما ته په هندوستان کښې د حملې کوم کار را په واله شوه، د هغې نه زه جناح صاحب منع کړم؛ ولې چې ما له اوس پاکستان راکوي، نو ته به هندوستان د قبائلي جهاد دا منصوبه پرېږده او ميرزا صاحب په خپله هم د مې مياشت ياده کړې ده؛ نو لکه چې امريکنو مردودا سر ته رسيدلې وي او د وپول د تللو هغه نيمګړتيا پوره شوې وي

حقيقت دا دے چې د لارډ لنلتگو نه را واخله تر وپول پورې. دې دواړو وائسراے گانو دې فرقه وارانہ مسئلې لے داسې رخ ورکړے و چې اوس د ټول هندوستان د قسمت فېصله لکه چې د جناح صاحب پے اختيار کښې وي د هغه د وړاندې درې لارې ازادې وې يا متحده هندوستان. دويم د کيښت مشن منصوبه چې پکښې درې گروپه وو. او دريم پاکستان. او دا فېصله دومره اسانه هم نه وه. بايد چې جناح صاحب او مسلم ليگ دا خبره هم پے ذهن کښې ساتلې وي چې څه داسې لار راوباسي چې د غېر مسلمو د اکثريتي صوبو د مسلمانانو د حقوقو هم تحفظ وشي.

ولې چې تکليف خو پے اصل کښې هغوي ته و؛ بله دا چې ټول ليډران خوم دغه د اقليتي صوبو مسلمانانو د خپل تحفظ د پاره متخې کړي وو خو خبره صرف پے دې مقام ودرېده چې اوس فېصله د مسلم ليگ او جناح صاحب وه چې؛

لوے او عظيم پاکستان؟ خود کم اختياره سره؛
او که وړوکه پاکستان؟ له مکمل اختياره سره.

ځکه چې کله مسلم ليگ پے اخبري حل د کيښت مشن پلان نا منظور کړو او د تقسيم هند مطالبه ئې وکړله، نو بيا هغوي ته ووئيلے شو چې که هندوستان تقسيمېږي نو د مسلمانانو دوه اکثريتي صوبې يعني بنگال او پنجاب به هم تقسيمېږي. او چې جناح صاحب ترې نه تپوس وکړو چې دا پے کوم منطق؟ نو ماونټ بېټن ورته پے ځواب کښې ووي چې هم ستا پے منطق او ستا پے دليل تا چې دا اووه کاله څومره پے کلکو ثبوتونو او مدلولو بحثونو دا د هندو او مسلمان د تقسيم بنياد ايښے دے، نو هم دغه د تقسيم اصول به پے دغه صوبو حاوې کيږي.

ولې چې صوبې خو انتظامي واحدونه (Administrative Units) دي دې صوبو هغه علاقې چې کوم ځاے د غېر مسلمو اکثريت دے، هغه به ترې نه

جدا کولے شي؟ جناح صاحب سمدستي درکه وکړه چې بيا خو به زه داسام د صوبې يو ضلع سلهټ هم غواړم. ماونټ بېټن ووي چې دا جايزه ده او کانگرس پرې اعتراض نه لري. جناح صاحب د دې منطق خو ومنلو. خو ماونټ بېټن ته ئې خواست وکړو چې ما له بزو وهلي پاکستان. مه راکوه بيا ئې ماونټ بېټن ته ووي چې کانگرس ما د بنگال او پنجاب پے نقشه وپروي چې زه د پاکستان د مطالبې نه واورم خو زه دومره پے اله اسانه نه

وېرېږم؛
Mr. Jinnah admitted the apparent logic of this but begged Lord Mountbatten not to give him a moth.eaten Pakistan. The demand for partitioning of Bengal and the Punjab was all a bluff on the part of the congress to frighten him off his claim for Pakistan. But he was not easily frightened.

(Hodson, the Great Divide, P. 227)

ترجمه: ښاغلي جناح صاحب د دې خبرې ظاهري منطق ومنلو خو لارډ ماونټ بېټن ته ئې زاري وکړه چې ما ته بزو وهلے پاکستان مه راکوه. د کانگرس له خوا د بنگال او پنجاب تقسيمول مطالبه فقط يوه درکه وه چې وپروي او زه د پاکستان د دعوي نه لاس واخلم، ولې زه دومره پے اسانه نه

وېرېږم

د ماونټ بېټن کوشش دا معلومېدو چې هغه د خپله جانبه ښه زور ولگوي او جناح صاحب کم از کم د کيښت مشن دغه د گروپونو منصوبې له راولي او ځکه هغه بار بار هغه مختلف مشکلات جناح صاحب ته بيانول: چې د هندوستان د تقسيم پے سلسله کښې به هغه ته پېښ شي او هغه ئې د راتلونکي تباھۍ او بربادۍ نه د خبرولو کوشش کړے دے. ماونټ بېټن اخبر دې نتيجې ته ورسيدو چې جناح صاحب د دې خپلې منصوبې پے يو

اړخ هم څه سنجيده غور نه دے کړے او وائي چې جناح صاحب ته به هلته پته ولگي چې دے لږ رابښکته شي پښې ئې په زمکه ولگي. نو سترگې بدنې هله رڼا شي.

“Nevertheless” wrote Lord Mountbatten when recording the talk. “he gives me the impression of a man who has not thought out one single piece of the mechanics of his own scheme and he really will get the shock of his life when he comes.”

(Hodson, the Great Divide p. 229)

ترجمه: د خبرو اترو د ريکارډ کولو په وخت لارډ ماونټ بېټن وليکل. نيا هم هغه ما ته د يو داسې سړي تاثر راکړو چې د خپل سکيم په هېڅ اړخ ئې غور کړے نه وي او هغه به په واقعيت کښې د خپل ژوند يوه داسې صدمه ومومي څه وخت چې زمکې ته رابښکته شي.

ماونټ بېټن چې کله پوهه شو چې جناح صاحب خو په خپله خبره پورې نښتے دے او هېڅ څه نه ويني او نه اوري. نو هغه نواب زاده لياقت علي خان را وغوښتو او هغه ته ئې دا ټوله خبره په تفصيل سره بيان کړله چې که مسلم ليگ او جناح صاحب داسې په تقسيم پورې نښتي وي نو د هغې منطقي نتيجه به دا وي چې دا به تاسو ته هغه پاکستان ملاو شي څه ته چې جناح صاحب په خپله گوډ شل او بزو وهلي پاکستان وئيلے و او د هغې د اخستونه ئې به خوا انکار کړے و. نواب زاده صاحب سره دا فيصله وشوه چې هغه به د جناح صاحب او نورو ملگرو سره په دې مشوره وکړي او بيا به وائسراے خبر کړي. نواب زاده لياقت علي خان چې په سبا راغے نو معلومېږي داسې چې د مسلم ليگ د مشرانو او جناح صاحب د زړه خبره ئې ماونټ بېټن ته وکړه او په واضحو ټکو ئې ورته ئې ووي:

“If your Excellency was prepared to let Muslim

League have only the Sind desert, I would still prefer to accept that.”

(Hodson, the Great Divide, p.224)

ترجمه: که چېرې تاسو عزت ماب مسلم ليگ ته صرف د سندھ صحرا ورکړې وي، نو ما به هم دغه قبوله کړې وي.

بلنه په ډيلي کښې دا سوداېازۍ او دلالي کېدلې او هلته په بنگال کښې بله غويمه پېښه وه. کله چې بنگاليان خبر شول چې که مسلم ليگ په تقسيم ټينگېږي، نو د دې په نتيجه کښې به بنگال هم تقسيمېږي. نو د هغه صوبي د مسلم ليگ وزير اعلي حسين شهيد سهروردي صاحب په خپله وائسراے ته ووي:

Mr. Suhrawardy himself told the Viceroy.... “he could say with confidence that given enough time he could persuade Bengal to remain united and that he could get Mr. Jinnah to agree that in that event it need not join Pakistan”.....

ترجمه: بناغلي سهروردي په خپله وائسراے ته ووي: زه په اعتماد دا خبره کولے شم چې که چېرې ما ته کافي وخت راکړل شي، نو زه بنگال راضي کولے شم چې متحد پاتې شي او زه جناح دې خبرې ته راضي کولے شم چې په دغه صورت کښې بنگال په پاکستان کښې شامل نه شي.

ماونټ بېټن ليکي چې ما د دې خپل ملاقات او سهرودي د خبرو ذکر جناح صاحب سره هم په هغه ورځ وکړو چې د هغه رائي معلومه کړم چې د متحده بنگال د دې تجويز په حقله هغه څه وائي چې دا دې په پاکستان کښې شامل شي او که نه؟ ماونټ بېټن ليکي چې جناح صاحب سمدستي ځواب راکړو چې:

.....Without hesitation Mr. Jinnah replied, “ I shall be delighted, what is the use of Bengal Without

Calcutta. They had much better remain united and independent.”

(Hodson, the Great Divide, p.246)

ترجمه: د تردد او تذبذب نه بغير جناح خواب ورکړو ځکه به په دې خوشحال شم ځکه چې د کلکتې نه بغير د بنگال څه فائده ده، بهتره ده چې هغوي متحد او خپلواک پاتې شي.

دا تاريخي واقعات چې سره لولي او دې سرکاري دستاويزاتو ته گوري نو واقعي چې سره په دې سوچ کولو مجبور شي چې دا د مسلم ليگ دې مشرانو څه کول؟ نو د دې غرض رېښتيا د غريب او مظلوم مسلمان خدمت و، که په څه بل څه جذبه دوي دا سودا بازه کولې؟

د صوبه سرحد لانجه

ولې د دې ټولې لانچې د ټولو نه مشکله مسئله د صوبه سرحد وه؛ ولې چې هلته ابادي 93% د مسلمانانو وه او هغوي اوس 1946 کښې د مسلم ليگ سياست او د پاکستان مطالبه رد کړي وه او د پېرنگي دلچسپي هم په دغه صوبه، دغه قبائلي علاقه، دغو درو او د افغانستان په لاره د شوروي اتحاد سره په سرحد کښې وه. نو د دې علاج به څه شي؟ د صوبې گورنر کپرو مرکزي حکومت ته تجويز پېش کړو چې هغه دلته کال مخکښې کوم انتخابات شوي وو، هغه په ځاې پاتې شي او دلته يو وارې بيا انتخابات وشي چې دغه نوي ممبران د صوبې د مستقبل فېصله وکړي شي. ماونټ بېټن د هغه وخت د صوبې چيف سکرټري ډي لا De La farque را وغوښتو، هغه په چټي انگلېنډ ته روان ؤ.

هغه نه ماونټ بېټن دوي پوښتنې وکړې يو خو ئې ځان پوهولو چې که دوباره انتخابات وشي نو د هغې نتيجه به څه وي؟ او دويمه دا چې د

رېښتيا رېښتيا دي

صوبې د موجوده گورنر نه د هغه وزيران ډېر شکايت کوي تر دې چې وزير اعلي ډاکټر خان صاحب ماونټ بېټن ته د کپرو صاحب په وړاندې ووي چې ته د مسلم ليگ د صدر سره د ملاقات ډېر خواهش لري نو د دې صوبې د مسلم ليگ صدر خو ستا دا گورنر کپرو دے د اولني سوال په خواب کښې ورته چيف سکرټري ووي چې که په صوبه سرحد کښې دوباره انتخابات وشي او د گورنر د اختيار لاندې وشي نو هم به ئې کانگرس گټي د گورنر کپرو په حقله ئې ووي چې هغه د کانگرس د وزارت بر خلاف دے او تر دې مخکښې لاړ چې د گورنر د دې روئې په وجه د پېرنگيانو وقار ته نقصان رسېږي.

Lt. col. De La Farque, Chief Secretary to the N.W.F.P Govt held the belief that a free and clear election in the province was more likely to return the congress to power than the League, even if Section 93 Govt. had been interposed. That the Governor, though having great knowledge of the Frontier, was biased against his congress Govt. and that his continuance in office was a menace to British prestige.

(Hodson, the Great Divide, p.283)

ترجمه: صوبه سرحد حکومت چيف سکرټري لفتننټ کرنل ډي لافارک په دې عقیده ؤ چې ازاد او پاک انتخابات به کانگرس اقتدار کښې راوړي نه چې ليگ. سره د دې چې دغه 93 هم حکومت نافذه کړي وي. گورنر اگر چې د سرحد په باره کښې زيات معلومات لري د کانگرس حکومت خلاف تعصب لري او د هغه په کرسۍ پاتې کېدل برطانوي وقار ته خطر پېښوي

د چيف سکرټري د دې خفيه اطلاع نه پس ماوونټ بېټن په صوبه سرحد

کښې د نوو او سر دوباره انتخاباتو کولو اراده پرېښودله. د صوبه سرحد د مسلمانانو افسرانو د ذهن او وسچ اندازه د دې يوې واقعې نه لگي چې د ماونټ بېټن سکرټري کيمبل جانسن Campbell Johnson په خپل کتاب Mission with Mountbatten کښې بيان کړې ده. هغه ليکي چې دے د ماونټ بېټن سره پېښور ته تللے و نو د شپې د گورنر په کور کښې ډوډۍ وه وې چې "ما سره خوا کښې د پېښور د هغه وخت ډيپټي کمشنر ايس بي شاه صاحب ناست و. هغه ټول وخت ما سره په دې کلک نښتے و چې پېرنگيانو له هندوستان بالکل نه دي پرېښودل پکار وغيره وغيره. جانسن وائي چې دا ما ته ډېره عجيبه او ناشونې ښکارېدلې چې زه او ماونټ بېټن دواړه پېرنگيان يو او حاکمان؛ نو مونږ خو وايو چې هندوستان دې ازاد شي او دلته دا هندوستان په دې پورې کلک نښتې دي چې پېرنگي له دا وطن پرېښودل نه دي پکار.

د گورنر کېرو د سر دوباره انتخاباتو کولو په تجويز خو د ماونټ بېټن سره رانه غے. ولې چې د هغې په نتيجه کښې به بيا اختيار د خدائي خدمتگارو سره پاتې کېده، نو اوس به نورې لارې چارې لټولې شي چې د هغې په ذريعه اختيار مسلم ليگ له ورکړے شي.

د گورنر کېرو او کانگرس تر منځه اختلاف يوې بلې مسئلې هم را پيدا کړلو. چې کله د هندوستان د عبوري حکومت مشر جواهر لال نهرو داراڼي ظاهره کړله چې هغه د صوبه سرحد په دروه راځي او غواړي چې دې مختلفو اېجنسو ته لار شي او د خپلو قبائلي وروڼو سره د هندوستان د مستقبل او په هغې کښې د هغوي د مقام په حقله جرگه وکړي. دا خو يو دومره خطرناک قدم و چې کېرو صاحب دې ته څنگه تيارېدے شو؟ هغه خو مرکزي حکومت له دا تاثر ورکولو چې قبائل ټول په ټوله د کانگرس خلاف او د پاکستان په حق کښې دي. د دې خبرې د ثابتولو د پاره خو به څه ډېر لومے دليلونه نه وي

پکار چې د دې قبائلي علاقه کوو دا کوم مشران چې سرکار له راځي، نو دا د قام مشران نه وي؛ نه ئې قام خوښوي. دا خو د پوليټيکل اېجنټ د لاسه جوړ شوي ماجب خواره ملکان وي. د هغوي چې خومره د سرکار د اختيار د لاندې وي، د هغې يوه نمونه خو مونږ د سکندر مرزا په خپل کتاب کښې لوستلې ده چې هغه دا ذمه واري اخستو ته تيار و چې که جناح صاحب وغواړي، نو هغه د قبائلي لښکر په ذريعه د وزيرستان. تيرا او مومندو د اړخه په هندوستان حمله هم کولے شي. د پېرنگي نوکرانو په خپله طريقه او پېرنگيانو د خپلو تخواه خورو مليانو، پيرانو او باباگانو په ذريعه په دې قبائلي علاقه کښې کافي کارکړے دے او کولو ئې مثلاً د مسيدو ملک گلآب خان د 1946 کال د اپرېل په شلمه يو خط جناح صاحب ته ليکلے و:

Dear Quid.e.Azam!
I on behalf of all the Masuds of S.Waziristan Agency beg to assure you of our armed help for the achievement of Pakistan whenever so ordered by the Muslim League High Command. We have full faith in your leadership in the critical time Wish you long life and health. I am also ready to send Masud armed escort as your bodyguard if so ordered.
Pakistan Zind abad.
(Erland janson, India, Pakistan or pukhtunistan. (P.175)

ترجمه گرانه قائد اعظم

زه د جنوبي وزيرستان د ټولو مسيدو له طرفه تاته د پاکستان د حاصلولو د پاره د مسلح امداد څه وخت چې ئې د مسلم ليگ هائي کمان وغواړي، يقين درکوم مونږ ډېر نازک وخت کښې ستا په لېږ شپ باندې اعتماد لرو. تاته اوږد ژوند او صحت غواړو. که چېرې ته حکم وکړي نو زه د مسيدو مسلح

رښتيا رښتيا دي

حفاظتي دسته ستا د پاره ډېر گارډ په حېث در استولو ته تيار يم
پاکستان زنده باد

دا ملک صاحب د پاکستان د پاره مسلح جنگ ته تيار دے. جنگ به چا سره کوي؟ دلته د پېرنگي حکومت دے. نو دا به څوک ومني چې د جنوبي وزيرستان يو ملک به جناح صاحب ته بمبۍ ته خط ليکي چې زه ستا د سياست د پاره پېرنگي سره جنگ ته غاړه ږدم. دا بې د سرکاري افسر د بنووني او د پوليټيکل اېجنټ د وېنا نه بغير هډو سره هېڅ هغه څوک نه شي تسليمولې څوک چې لږ ډېر هم د دې ايجنسو او د هغې د ملکانو او پوليټيکل ايجنټانو د تعلقاتو نه خبر وي ولې تماشه بله ده. جناح صاحب بيا د دې خط ځواب هم ورکړې دے. د قائد اعظم ځواب؛

Dear sir!

I am in receipt of your letter of the 20th April and thank you very much for your sympathies and your confidence in my leadership. With regard to my staff, I for your kind offer, there is no need just
(Efland Jonson, India, Pakistan or pukhtunistan. (P.176)

ترجمه: گرانه جناب عالي

ستا په شلم اپرېل ليکل شوے خط ما وصول کړو او ستا د همدردۍ او زما په ليدو رښپ باندې ستا د باور نه ډېره زياته مننه، زما د خپل ستايف په حقله بايد ووايم چې زه خپل انتظامات لرم. ستا د مهربانۍ نه دک پېشکش نه شکر گزار يم. اوس دغه شان ضرورت نه شته چې تکليف ورکړم.

ملک گلاب خان د دې نه چا خبر کړو چې جناح صاحب ته به قائد اعظم ليکله شي وغېره بې شمېره سوالونه پېدا کېږي؛ ولې د ټولو نه د هېرانتيا

رښتيا رښتيا دي

خبره دا ده چې د جنوبي وزيرستان يو ملک د هندوستان يو سياست دان سره يو ملا ساز باز کوي او هغه ته خپل څه چې د ايجنسۍ د همه مسيدو د طرفه دا تسله ورکوي چې هغه د پاکستان د قيام د پاره مسلح جنگ کولو ته تيار دي او نه ترې نه پوليټيکل او نه د پېرنگي يوه اداره خبره شوله او د جناح صاحب خط هم واپس راغے. د دې په مقابله کېنې زمونږ د بنو ضلعې د ځداني خدمتگارو سالار يعقوب خان په دې وجه په جېل کېنې پروت ؤ او د پانسۍ درکې پرې کيدې. الزام دا ؤ چې ده ته د فقير ابي يو خليفه خط ليکلے دے چې نه خط موجود ؤ او نه گواه.

او خبره يواځې د وزيرستان نه وه. دلته د خيبر ايجنسۍ شينواري ملک باور خان د کېسټ مشن ممبرانو ته تار وواھے چې؛
Khyber Agency Tribes have full confidence in
accept anything except Jinnah. Muslims cannot
Pakistan.

(Khyber Mail 5.6.1946)

ترجمه: د خيبر ايجنسۍ قبائل په جناح باندې مکمل اعتماد لري، مسلمانان د پاکستان نه علاوه بل هېڅ څيز نه قبلوي

هغه د وزيرستان ملک گلاب خان خو به خط په پته لاره ليرلې وي. ولې د شنوارو ملک باور خان خو تار وهلے دے او تار د پېښور په انگرېزي اخبار خيبر ميل کېنې چاپ شوے دے. نو پېرنگي خو په دې بد ونه گڼل. دا مثالونه ما د دې د پاره ورکړل چې کېرو صاحب ولې د جواهر لال نهرو قبائلو ته په راتلو پرېشانه ؤ. يو خوا کېرو صاحب کوشش ؤ چې په سرکاري طور جواهر لال منع کړي او په دې بل اړخ د مسلم ليک دا کوشش ؤ چې جواهر لال قبائلو ته را نه شي. د مانکي شريف پېر صاحب په خپله د مختلفو اېجنسيو دوره وکړله. مليان ولېرل شول چې هندو جواهر لال د راتلو نه منع کړي ولې چې هغه د دې غرض د پاره راخي چې ستاسو ازادې ختمه کړي او

ملڪ گلاب خان ورته وي :

Malik Gulab Khan paid Rs.200/- to snipe at Nehru's plane when it lands at Razmak. The Asstt. political officer, one Abdul Masian, was particularly helpful and would ensure and guide them secretly.

(Efland Jonson, India, Pakistan or pukhtunistan (P.185))

ترجمه ملڪ گلاب خان د دي د پاره دوه سوه روپي ورکړي چې د نهرو په جهاز باندې هغه وخت ډزي وکړي څه وخت چې په رزمک راکوز شي. خصوصاً اسستينټ پوليتيکل افسر عبدالمنان ډبر مددگار ؤ. هغه به هغوي ته په پټه لار گودر وښايه.

ولي د خيبر په حقله دي سړي د فريد الله شاه سره کومه مرکه کړي ده نو هغه دا مسئله بالکل صفا او واضحه کوي فريد الله شاه به دغو ورځو کښي به خيبر کښي اسستينټ پوليتيکل افسر ؤ د خيبر پوليتيکل ايجنټ کرنل خورشيد ؤ. اوس د فريد الله شاه خپل بيان واورئ:

At that time Cal. Khurshid was the political Agent of Khyber Agency. Two or Three days before Nehru's arrival. Khurshid sent for me told me Nehru was coming to Khyber. He said that if the tribals should receive him in a docile way, all Musalmans of this part of the country will go under the suzerainty of the Hindus. As a Musalman I should do something, but at the same time he warned me not to tell him of the action I would take. Do you know why? He was a religious man and if he was asked anything, he would say he did not know. I went straight to Jamrud. I contacted a certain Kukikhel Malik called Swatai Khan. The only question he asked was as to what would be the reaction of the political Agent.

تاسو د هندوانو غلامان کړي. گورنر کپرو چې کوم هفته وار رپورټ مرکز ته ليکلے دے. نو په هغې کښي به تفصيل سره د دي دورو ذکر دے چې بهر صاحب د مانکي خيبر. مهندو او د ملاکنډ په دوره تللے ؤ. دلته په پيښور کښي مسلم ليگ جلسه وکړله. بېرستر قيوم پکښي تقرير وکړو:

The Hindu Congress is on the war path. In the tribal belt we have an immeasurable reservoir of strength. You must organize and unite from Gilgit to Quetta. The hour of trial is coming. Be prepared. Islam in India needs your help in this hour of trial. Tell Pundit Nehru that if he wants to talk. He must go to Mr. Jinnah. There is no sense in talking to the tribals.

(Dawn 13.10.1946)

ترجمه: هندو کانگرس د جنگ په لاره روان دے. قبائلي علاقه کښي مونږ د طاقت بي کچه ذخيره لرو. تاسو له پکار دي چې د گلگت نه واخلي تر کوټي پورې ځانونه منظم کړئ. د امتحان وخت راروان دے. ځانونه تيار کړئ. په هندوستان کښي اسلام په داسي امتحاني وخت کښي ستاسو امداد ته ضرورت لري. پندت نهرو ته ووايي چې که چرې هغه خبرې اترې کول غواړي نو جناح له دي ورشي. قبائلو سره د خبرو کولو هيڅ تعلق نشته.

ولي چې کله جواهر لال نهرو د گورنر د مشورې بر خلاف د صوبه سرحد په دوره راغے نو دلته بيا پېرنگي او د هغه ماتحتو افسرانو چې څه کړي دي. د هغې حال مونږ ته خو چا نه وي خو دا ايرلېنډ جېنس په خپل کتاب کښي د مختلفو ملکانو او سرکاري افسرانو بيانونه رانقل کړي دي چې هغوي څه ويلي دي. ايرلېنډ چې جنوبي وزيرستان ته تللے دے. نو هم دغه د مسيدو

And I told him "Don't worry". I very strongly told him that "nobody was to be killed. They should resort to heavy sniping" on return from Jamurd He had then a lot of disciplies among Shinwaris and Mullagoris. So he also went on tour to Landi kotal and Mullagori area.
(Errand janson, India, Pakistan or pukhtunistan. (P.186)

ترجمه: دغو ورځو کښې کرنل خورشید د خیبر ایجنسی پولیټیکل ایجنټ ؤ. د نهر و راتگ نه دوه یا درې ورځې مخکښې خورشید ما ته سوال ځواب وکړو چې نهر و خیبر ته را روان دے. هغه ما ته ووي چې که چېرې قبائلو هغه ته په منونکي ډول هرکلی ووي، نور ملک د دې حصې ټول مسلمانان به هندوانو واک اختیار د لاندې راشي. د مسلمان په حېث ته باید څه وکړې. ولې دې سره سره ئې ما ته خبردارے را کړو چې زه هغه ته ونه وایم چې زه به څه کارروائي وکړم. خبر ئې چې ولې؟ هغه مذهبي سرے ؤ او که چېرې هغه نه څه تپوس پوښتنه وشي نو هغه ته به وویل شي چې زه خبر نه یم. زه نېغ خبرو ته لارم. ما د سواتي خان په نوم د کوکي خېلو یو ملک ولید. صرف یو تپوس هغه وکړو چې د پولیټیکل ایجنټ به څه رد عمل وي؟ ما ورته ووي پروا مه لره ما ورته په سختۍ سره واضحه کړه چې هیڅوک ونه وژل شي هغوي باید زیاتې ډزې وکړې. د جمرو د نه په واپسۍ کښې ما د مانکي شریف پیر ولید، دغه وخت په شینوارو او ملاگورو کښې د هغه زیات مریدان موجود وو. نو هغه هم لنډې کوتل او ملاگورو علاقې ته په دوره ووتو.

زما په خیال د قبائلو او پولیټیکل افسرانو د تعلق په حقله او د سرکاري افسرانو او مسلم لیگیانو د رابطې په حقله دا ټولې مسئلې فریدالله باچا صفا کړي دي. پولیټیکل ایجنټ صاحب هدایات ورکوي. د هغه نائب ئې یو قبائلي ملک ته اوروي او ملک هم د اپریدو ملک دے. نو دغه ملک یو او صرف یو تپوس کوي چې ته ووايه چې د پولیټیکل صاحب به څه رد عمل وي؟

ډومینین سټیشن او دولت مشترکه

Dominion status and Commonwealth

هلته په ډیلي کښې مسلم لیگ هم هغه نارامه را اخستې وه او جناح صاحب یوه خبره هم نه منله. د پېرنگي د عمرونو خواری اخبر رنگ راوړو دا د وائسراے لنتگو د وخته د وزیر هند ایمری پالیسي وه چې څومره د هندو او مسلمان دې مسئلې له مونږ زور ورکولو او چې هر څه د دوي اختلافات زیاتېږي، نو د دوي ټولې لانجې د حل کولو به صرف یوه لار پاتې شي. چې پېرنگي د دواړو ډلو د اړخه درېمگرے شي او خپل حل به پېش کړي. معلومېږي چې هغه مقام اوس را رسیدلے ؤ. دلته د دې خبرې وضاحت ضروري دے چې په عبوري حکومت کښې د مسلم لیگ په شرکت اصرار په هندوستان کښې کافي خلق په دې سوچ مجبور کړل چې پېرنگے په هرشان چې وي، د مسلم لیگ په مورچه کښې ولاړ دي او د هندوستان د تقسیم فېصله ئې قطعي کړې ده او چې څومره وخت تېرېږي. نو دا د فرقه وارانہ دښمنۍ او نفرت دا فضا به نوره هم خرابېږي. د فساداتو اور ټول هندوستان کښې خور ؤ. د دې نه علاوه چې کله مسلم لیگ په وفاقي عبوري حکومت کښې راغے. نو چې د محکو تقسیم کېده. نو مسلم لیگ ته پکښې د فنانس Finance محکمه ورکړې شوله. په دغه وخت کښې دوه

قابل او هوښياران مسلمانان د هندوستان په فنانس محکمه کښې وو. يو
 ملک غلام محمد او بل چوهدري محمد علي، دوي په دې خبره خبر وو چې
 د هندوستان په صنعتي او تجارتي دولت د غېر مسلمو قبضه ده نو دوي
 چې د لياقت علي خان د پاره اولنې بجه تيارولو، نو داسې ټيکسونه ئې
 ولگول چې د هغې اثر په دغو شته منو سیتانو او کارخانه دارو پرېوتو.
 کانگرس چې ټول عمري د خپل سياست بنياد د غريب اولس د حالت نه
 کولو په نامه چلولې ؤ. هغه د پاره دا مشکله شوله چې هغه په دغه بجه
 اعتراض وکړي. د دې نتيجه دا شوله چې دغه شته من. سیتان، کارخانه دار
 هم اوس په دې مجبور شول چې دا مطالبې وکړي چې ښه به دا وي چې د دې
 لانجې د غوڅولو کوشش وشي. دا د روغې ورځې کېدې او غورزې پرزي
 دې ختمې شي او د مسلم ليگ مطالبه دې ومنل شي او پاکستان دې
 ورکړې شي. حساب کتاب والا دې چې د پاکستان جوړېدو سره به
 حکومت هند د شمال مغرب د سرحداتو د حفاظت د ذمه واری نه خلاص
 شي او دا په کروړونو روپۍ چې په قبائلو او هغې سره په تړلو ضرورياتو
 لگي، دا به بچ شي. دغو خلقو دا هم وې چې که مسلم ليگ په دې رضادے
 چې بنگال دې تقسيم شي، کلکته دې هندوستان ته پاتې شي د بنگال
 اوسپنه او کويله دې هندوستان ته پاتې شي او مسلمانان دې صرف د
 مشرقي بنگال ډنډونه، سيلابي زمکې او شاري شوياري واخلي؛ نو
 هندوستان په دې ولې اعتراض وکړي؟

دا شان په مغرب کښې مسلم ليگ د نيم پنجاب نه هم لاس اخلي هغه خو
 تقسيموي نو بيا په دې هندوستان ته څه اعتراض کېدے شي نو په دا شان
 ورو په ورو د هندوستان دننه راځي عامه هم د تقسيم هند طرف ته په
 مجبوري ديکلي کېده. د اخبري فېصلې مقام اوس رارسيدلے ؤ. د تقسيم
 فېصله خو شوې ده. اوس د پېرنگي غرض پاتې ؤ چې دا دواړه مملکتونه

دغه څنگه خان سره د ډومينيونونو Dominions په حيثيت په برطانوي
 دولت مشترکه کښې وساتي. د پاکستان د طرف نه خو په دې هيڅ قسمه
 اعتراض کولو خو هډوسوال نه پيدا کېدو، په حقيقت کښې جناح صاحب
 کاني وړاندې ماونټ بېټن ته دا کونډه وراچولې وه چې کله ئې هغه د
 پاکستان په خوبوقائله کولو. نو جناح صاحب ورته ونيلي وو چې پاکستان
 به ديو ډومينين په حيث په برطانوي دولت مشترکه کښې شاملېږي ماونټ
 بېټن په هغې پورې ټوکه هم کړې وه، وې چې جناح صاحب ډېر حيران شو
 چې ما پکښې نه يواځې دا چې څه دلچسپي ښکاره نه کړله، بلکې دا مې
 ورته ووي چې کله د دې موقع راشي. نو ستا دا تجويز به بيا حکومت
 برطانيې ته پيش کړے شي. د جناح صاحب خو دا خيال ؤ چې گني دا زه څه
 ډېر لږه احسان په برطانيه کوم، ولې پېرنگي په اصل کښې غرضي په
 هندوستان کښې ؤ او په دې سلسله کښې يو مشکل پېښ هم ؤ. چې کله د
 هندوستان دغه منتخبه ائين سازه اسمبلۍ راغونډه شوله، نو په هغې کښې
 هندوستان ځان له د ريبليک حيثيت غوره کړے ؤ. ډومينين نه؛ ولې په دې
 بل خوا د هندوستان دا رايې وه چې د هندوستان حکومت په حقيقت کښې
 د برطانوي هندوستانني حکومت وارث دے نو د دې وجې نه هغه دغه
 تسلسل جاري ساتل غوښتل. دې کښې ئې غرض دا هم ؤ چې پاکستان خو
 د هندوستان نه جدا کېږي، نو په دا شان دا د بېلتوب secession په تعريف
 کښې راځي. هندوستان ته يو بل مشکل هم پېښ ؤ او هغه او د هندوستان
 څه د پاسه شپږ سوه رياستونه وو. چونکې د دغه رياستونو معاهدې هم د
 تاج برطانيه سره وې نو چې ترڅو د هندوستان نوي حکومت د تاج برطانيه
 وارث تسليم نه شي، د دې رياستونو د مستقبل فېصلې به گرانې وي او چې
 هندوستان هم په دولت مشترکه کښې د شاملېدو فېصله وکړه، نو اوس
 پېرنگي ته مخه ازاده شوله. مشکل ورته صرف دا ؤ چې اوس به د دولت

مشترکه هئيت بدلېږي چې د ډومينين نه علاوه پکښې رېپبلېک هم شاملېدې شي چې د هندوستان د پاره د شموليت گنجائش پېدا شي.²⁷ پېرنگې خوشحاله شو چې د هغه د فرقه وارانې سياست اخېر خپلې منطقي نتيجې ته ورسېدې او که تر اوسه پورې د هغه پاليسي دا وه چې تفرقه واچوه او حکومت وکړه، Divide and rule. نو اوس چې هغه په هيڅ قيمت هم دلته نوره حکمراني نه شي کولې نو قامپرستو او سامراج دښمن قوتونو له هغه د دې نه لويه سزا نه شي ورکولې. چې د مذهبي عقيدې په بنياد ئې ټوټې ټوټې کړي: بلکې په ملک دننه د مذهبي جنون او فرقه وارانې لېونتوب داسې فضا پرېږدي چې په لکهونو بې گناه مخلوق خدا پکښې تباه او برباد، لوتلې، خپلې او پې وينو ولمبولې شي او چې د دې اثر به په څومره راتلونکو نسلونو پريوځي.

د جون د دريمې د منصوبي اعلان

د ملک حالات اوس داسې وو چې د پېرنگي د لاس کرلي تخم اوس مېوه نيولې وه د فرقه وارانې لېونتوب دا پرغز دې حد ته رسيدلې ؤ او د مسلمان او غېر مسلمو تر منځه دا کرکه اوس د دښمنۍ د حد نه اوږدېدلې. مرگ ژوبلې ته رسيدلې وه چې علاج ئې اوس د جناح صاحب په وېنا ئې د اېرېشن

²⁷ نو دا هم ځکه 1956 پورې پاکستان په بشپړه توگه يو نو ابادياتي هېواد ؤ او د ملک ورومېنې گورنر جنرل د برطانيه د وفاداري سوگند خوري پاکستاني ترانه کښې د 'قوم ملک و سلطنت' په مصرعه کښې 'سلطنت' نه مطلب انگرېزي بادشاهت دے ځکه چې نه پاکستان سلطنت دے او نه دلته څوک سلطان شته دے. دا خو جمهوري هېواد يادېږي نو سلطنت نه ځه مطلب؛ ولې د 1956ز د ائين سازۍ نه پس ترانې کښې يو بدلون دا وکړے شو چې د 'جان استقلال' چې مطلب ترې برطانيه وه، وباسلے شو او د دې ځاے 'جان استقبال' وليکلے شو خو تر اوسه پورې دا ملک د کامن ويلټه غړے يا برطانوي ډومينين دے ځکه برطانيه کښې قانوني لحاظ سره اېښېسي هم نه لري او په هائي کمېشن باندې گزاره کوي

نه بل څه نه وو چې د هندوستان او هغه هندوستان چې دا په سوونو کلونو پکښې مسلمانانو او غېر مسلمو ښه د انسانيت او شرافت د ملگرتيا او خوشحالي گډ ژوند سره تېر کړے ؤ چې په دې دوران کښې په سوونو کلونو مسلمانانو په هندوستان حکومت هم کړے ؤ. هم هغه هندوستان ته نن انگرېز قصاب چاره تېره کړې وه او دغه وجود ټوټې ټوټې او بخړې بخړې کوي مونږ چې ورته کتل، نو دا د هندوستان تقسيم نه، خو د مسلمانانو تقسيم ښکاريده.

د جون په دويمه ماونټ بېټن د کانگرس او مسلم ليگ درې درې ممبران او سکېانو نه ئې يو ممبر سردار بلديوسنگه راوبلل، نهرو ماونټ بېټن ته دا خبره په گوته کړې وه چې هسې خوزه او سردار پتېل دې کانفرنس له درتللو خو اوس چونکې د کانگرس نوي قامي انتخابات شوي دي او اچاربه کر پلاني نوے صدر منتخب شوے دے نو چونکې د جماعت ذمه واري صرف هغه اخستے شي نو چې کله وائسراے خپله منصوبه پېش کوي نو هغه دې هم موجود وي. جناح صاحب چې د دې نه خبر شو نو هغه هم تول تراوز ته کښيناست او د درېم غړي مطالبه ئې وکړله او خان او نواب زاده لياقت علي خان سره ئې د سردار عبدالرب نشتر نوم هم ورکړو. د دې نشتر صاحب دا مسئله هم عجيبه وه، د دة نوم چې کله مسلم ليگ په عبوري حکومت د يو وزير په جېټ ورکړو، نو هغه وخت په دة دا اعتراض کانگرس وکړو چې دے په کوم جېټ د صوبه سرحد د نمائندگي دعوي کولې شي ولې چې اوس د 1946 په صوبائي انتخاباتو کښې خو دة په خپله کورنۍ حلقه يعني پېښور ښار کښې اليکشن بايللے دے نو چې يو سرے د صوبې په اسمبلۍ کښې د خپلې حلقې د نمائندگي دعوي نه شي کولے نو هغه په مرکز کښې د ټولې صوبې نمائندگي په کومه خوله کوي اخېر وائسراے سره په دې

فېصله وشوله چې وائسراے به د خدائي خدمتگار د مشر خان عبدالغفار خان نه تپوس وکړي. که هغه پرې اعتراض کوي، نو بيا خو به حقيقت دے د صوبه سرحد د نمائندگۍ دعوي نه شي کولې؛ چنانچه د باچا خان نه تپوس وشو. ولې باچا خان وې وزير دې شي. زه پرې هيڅ اعتراض نه کوم، نو هله پس ته نشتر صاحب په مرکز کښې وزير پاتې شو. وائسراے د برطانوي حکومت د طرف نه د خپلې منصوبې تفصيلات دې جرگې ته وړاندې کړل؛ بنگال او پنجاب به تقسيمېږي، داسام په سلامت ضلع کښې به رائي شماري کېږي او دغه رنگ صوبه سرحد کښې به هم رېفرنډم کېږي چې دغلته خلق هندوستان کښې پاتې کېږي يا پاکستان سره شاملېږي؟

د بنگال او پنجاب د صوبو د تقسيم د پاره به يو Boundary Commission (باونډري کميشن) مقررېږي چې هغه د صوبو د تقسيم کړنښه راکاږي. د هغې فېصله به قطعي وي او يوه ډله به هم د هغې د نه منلو انکار نه شي کولې. دې سره سره دا اعلان هم و چې اگر چې پېرنګيانو د 1947 کال د جون نېټه مقررې کړي ده خو کوشش به دا وي چې دا اختيار د دغې نه مخکښې وسپارل شي.

ماونټ بېټن چې دا پلان دا تجويزونه پېش کړل، نو ورسره ئې دا هم ووي چې اوس سمدستي ځواب نه غواړم. تاسو خپلو خپلو ورکنګ کميټو سره جرگه شئ او بيا ما د خپلو فېصلو نه خبرکړئ. جناح صاحب پکښې دا سوال پورته کړو چې د مسلم ليگ ورکنګ کميټۍ د دومره اهمې فېصلې کولو اختيار نه لري. بلکې د دې د پاره به ال انډيا مسلم ليگ کونسل رابلل ضروري وي، چونکې کانګرس دا خبره مخکښې ماونټ بېټن ته کړې وه چې د جناح صاحب طريقه دا ده چې دې د خپلې فېصلې اورولو نه ډډه کوي او په انتظار وي تر څو چې ده ته د کانګرس د فېصلې پته ولگي نو دے بيا د هغې په رڼا کښې خپلې فېصلې کوي نو دا ځل کانګرس ماونټ بېټن سره په

دې خبره ټينګ و چې د نورو وائسراے گانو هسې کار ونه کړي چې هغوي به د کانګرس ټول حال جناح صاحب ته وې بلکې يو وخت دې مقرر کړي شي چې په هغه مقرر وخت دواړه ډلې خپلې فېصلې ماونټ بېټن له راورې جناح لوظ وکړو چې زه به بېگا له د شپې خپله جماعتي فېصله تر وائسراے راورسوم.

ماونټ بېټن وائي چې جناح صاحب نيمه شپه راغی او ما ته ئې ووي چې زه خو د مسلم ليگ يو ائيني سربراه يم او د فېصلې اختيار خو صرف د مسلم ليگ کونسل لري. ماونټ بېټن ليکي چې ما ورسره ډېر سرخوږ کړو چې دې ځل له کانګرس بېخي دا خبره په هېڅ قيمت هم نه مني او د مسلم ليگ قطعي ځواب غواړي، خو جناح صاحب يوه خبره هم نه منله ماونټ بېټن اخبر مجبور شو. جناح صاحب ته ئې مخ راورولو چې زه تا له قطعاً دا اجازه نه شم درکولې چې دا کومه فېصله مونږ دومره په کړاو او تکليف کړي ده، دا دې ته تباه او برباد کړي. او که چرې ته د مسلم ليگ د طرف نه د قبولولو ذمه واري نه اخلي، نو زه به ئې د مسلم ليگ د پاره قبوله کړم د هغوي

نمائندگي به زه په خپله وکړم.

Mr. Jinnah I do not intend let you wreck all the work that has gone into this settlement. Since you will not accept for the Muslim League, I will speak for them myself.

(Campbell Johnson, Mission with Mountbatten p.103)

ترجمه: ښاغلي جناح! زه نه غواړم چې څومره خواري دې فېصلې ته د رسېدو د پاره شوي دي هغه ته بربادې کړي. چونکې ته ئې د مسلم ليگ د طرفه نه شي قبولولې، نو زه به په خپله د مسلم ليگ په نمائندگي خبرې وکړم.

وائسراے په دې ځای ونه درېدو مخکښې جناح صاحب ته وائي چې سبا

له سحر دغه مشران راغونډ شي نو زه به اعلان وکړم چې ما له جناح صاحب تسلي راکړې ده او زه ترې نه مطمئن یم او ته به د دې ترديد نه کوي بلکې د دې اعلان نه پس چې زه تا ته وگورم نو ته به سر وړقوي مطلب دا چې وائسراے څه وائي، دا ريڻتيا دي. وائسراے ليکي چې ما دا خبره جناح صاحب ته وکړه نو په خوله ئې څه ونه وې خو دلته ئې هم ما ته سر وړقولو مطلب خو واضحه دے چې د تقسيم هند دغه فيصله چې د جون د دريمې د منصوبې په نامه يادېږي، مسلم ليگ او جناح صاحب په خپله نه ده منظوره کړې. بلکې دا ايجاب و قبول د مسلم ليگ او جناح صاحب د طرف نه وائسراے هند لارډ ماونټ بيټن په خپله کړے دے. په دې دعوي چې د مسلم ليگ د طرفه د هغوي د نمائندگي او خبرو کولو اجازه ما سره ده. نه پوهېږو چې د مسلم ليگ دا اختيار ماونټ بيټن له ورکړے و کڼه نه هغه په بد معاشي دا اختيار تر گوتو کړے و. خو دا حقيقت د هغه سرکاري دستاويزاتو نه معلومېږي چې د هغوي د لاس ليکلي خوندي پراته دي.

رېفرنډم

د رېفرنډم د اعلان سره سم د صوبې د طرف نه د هغې مخالفت وشو. مونږ دا خبره کوله چې که د استصواب نه غرض د اولس رائي معلومول وي نو هغه خو څرگنده ده ولې چې کال مخکې په صوبائي انتخاباتو کې خدائي خدمتگارو نه يواځې دا چې د صوبې د ټولو اوسېدونکو په سطح بلکې د مسلمانانو ممبرانو په شمېر کې هم مسلم ليگ له شکست ورکړے دے. دا کال پس بيا د څه خبرې حال معلوموي چې د هغې د پاره د رېفرنډم اعلان وشو. د صوبې د مرکزي جرگې د دې فيصلې په رڼا کې د کانگرس ځکزي مشرانو هم دا خبره ومنله چې هغوي به د رېفرنډم مخالفت کوي. نو ورځو کې ماونټ بيټن شملې ته لاړ او هلته ئې جواهر لال نهرو سره

ريڻتيا ريڻتيا دي

هم مېلمه و. د هلته نه چې دوي واپس راتلل نو اعلان وشو چې په صوبه سرحد کې به رېفرنډم کېږي. جواهر لال ورسره دا خبره منلې وه جواهر لال وې چې ما دا ټوله خبره د صوبې د وزير اعلي ډاکټر خان صاحب سره په تفصيل کړې وه او هغه راسره منلې وه.

د خدائي خدمتگارو په رېفرنډم هم اولنې اعتراض دا و چې کله کانگرس او مسلم ليگ دواړه په تقسيم متفق شول او ان دا چې مرکزي ورکنگ کمېټي هم د دې تقسيم توثيق وکړلو او چې هر کله مونږ خدائي خدمتگارو ځانونه د کانگرس د فيصلې پابند گڼو ولې چې په دغه ورکنگ کمېټي کې زمونږه نمائندگي هم په ځان باچا خان کوي او چې مونږ تقسيم منو او دا تسليموو چې صوبه سرحد دې د پاکستان حصه وي نو د دې رېفرنډم بيا ضرورت څه پاتې شو؟ د څه د پاره ئې کوي؟ او چا سره ئې کوي؟ نتيجه به ئې بله هېڅ نه وي ماسوا د دې نه چې د محاذ ارايي يوه فضا پيدا کړې شي او هغه هم په داسې وخت کې چې حالات ډېر خطرناک او دهماکه خېز دي ولې د پېرنگيانو او مسلم ليگ په دې رېفرنډم کې خپل غرضونه وو. د مسلم ليگ اول غرض خو دا و چې مسلم ليگ دا تاثر ورکول غوښتل چې پاکستان صرف او صرف د هغوي په غوښتنه او مطالبه کتلے شوے دے او دا ئې د ثابتولو کوشش و چې دا تاثر ورکړي چې خدائي خدمتگارو د يو اسلامي مملکت د جوړولو مخالفت کړے دے او ځکه خو نوبت استصواب ته ورسېدو. د دې غرض د پاره د صوبه سرحد سره جدا رويه اختيار کړے شوي. د ټول هندوستان د مسلمانانو په اکثريتي صوبو کې د صوبائي اسمبلو نه رائي واخستلې شوې. د بنگال او پنجاب اسمبلو د تقسيم منصوبه منظوره کړله چې صوبې دې تقسيم شي. د سندھ اسمبلۍ نه هم د پاکستان په حقله تپوس وشو نو د سرحد اسمبلۍ نه ولې نه کېدو؟ خبره خو بيخي څرگنده وه چې دلته د صوبې په اسمبلۍ کې د خدائي خدمتگارو

اکثریت و. نو چې دې اسمبلۍ په پاکستان کېنې د شمولیت فېصله کړې وے نو دا فېصله به د خدائي خدمتگارو وه او دا پوزیشن نه مسلم لیگ قبلولو او نه پېرنگي دې ته غاړه کېښوده.

دویم غرض د مسلم لیگ دا و چې دا خو ورته معلومه وه چې خدائي خدمتگار په رېفرنډم کېنې حصه نه اخلي نو بیا به رېفرنډم ارومرو د پاکستان په حق کېنې فېصله کېږي. نو خو چې کله د رېفرنډم د نتیجې اعلان وشي نو مسلم لیگیان به دا چغې سورې شروع کړي چې مونږ نه وې چې قام په خدائي خدمتگارو اعتماد نه لري؟ ولې چې اوس د صوبه سرحد سیاست بالکل اړخ بدل کړے دے او په دا شان به دا رېفرنډم په صوبائي وزارت د عدم اعتماد طرف ته را کاري او مطالبې به شروع شي چې اوس دې وزارت له پکار دي چې د قام فېصله ومني او استعفي دې ورکړي او که دا وزارت استعفي نه ورکوي نو بیا گورنر جنرل له پکار دي چې دا وزارت پر طرف کړي او په دا شان دا صوبه د خدائي خدمتگارو نه واخلې مسلم لیگ ته ئې ډالۍ کړي.

دلته چې کله خدائي خدمتگار دې نتیجې ته ورسېدل چې پېرنگے په هر رنگه چې وي دا رېفرنډم کوي نو بیا هغوي دا فېصله وکړه چې که رېفرنډم د پاکستان او هندوستان په مسئله کېږي نو دا خبره خو فېصله شوې ده چې صوبه سرحد به د پاکستان حصه وي نو د رېفرنډم ضرورت قطعي نشته ولې که پېرنگے خامخا د رېفرنډم خپل شوق پوره کوي نو بیا پکار دي چې د حقيقي حق خودارادیت د اصولو د لاندې د دې صوبې خلقو له دا اختیار هم ورکړے شي چې که هغوي هندوستان او پاکستان سره تلل نه غواړي نو چې هغوي ته دا اختیار وي چې دلته دې د پښتنو خپله یوه ازاده صوبه قائمه شي يعني د هندوستان او پاکستان سره دې د 'ازاد پښتونستان' دا نکته هم په رېفرنډم کېنې شامله شي.

د دې درېم شق دا مطالبه ماونټ بېټن نامنظوره کړله نو د دې وجې نه خدائي خدمتگارو بیا اعلان وکړو چې چونکې په دغو دوو مسئلو فېصله شوې ده نو په هغې رېفرنډم بې مطلبه دے. نو د دې وجې نه خدائي خدمتگار به د دغه رېفرنډم بائیکاټ کوي

دلته یوې خبرې ته فکر پکار دے؟ د انگرېز دوه عملي او د پاکستان د مشرانو بې اصولي. دا خو څرگنده ده چې کله د تقسیم بنگال مسئله پېښه شوله او هلته نه د مسلم لیگ وزیر اعلي حسین شهید سهروردي دا تجویز پېش کړو چې بنگال دې متحد پاتې شي او ازاد دې پاتې شي نو جناح صاحب خو په دغه تجویز ډېر خوشحاله و او سمدستي ئې منظور کړو. ولې دلته په دې صوبه کېنې هم هغه مطالبه چې خدائي خدمتگارو وکړله نو هغه د اسلام دښمنان او د پاکستان غداران شول؟ او بیا دې ته هم لږ فکر پکار دے چې په متحده بنگال کېنې خو د مسلمانانو او غیر مسلمو د ابادۍ تناسب 54 او 46 و. هلته خو مسلمانانو ته یوه خطره پېښېدلې شي چې که چېرې غیر مسلم کوشش وکړي او یو څو مسلمانان خان سره ملگري کړي نو د هغې صوبې وزارت به د مسلمان په ځای غیر مسلم هم خپلولې شي ولې دلته په صوبه سرحد کېنې خو د دغې قسمه د هېڅ اړخه گنجائش نه و چې گڼې دې صوبه کېنې به چېرې هم د غیر مسلمو وزارت جوړ شي ولې چې دلته د مسلمانانو تناسب 93 فیصده و. بل د ازاد بنگال وزارت به ټول عمري غیر مسلمو ته مواتزه و، دلته خو دا مجبوري هم نه وه ولې هغه د پښتنو خبره چې څې څې نو ابازو له به راځې د هر اړخ نه چې ورته سرے گوري نو خبره هم په هغه یو ځای تمامېږي چې پېرنگي د اسلام یوه نظریاتي تیزندی د شوروي اتحاد د اشتراکي نظام په غاړه کېنې اچول غوښتل او خدائي خدمتگار خو څه کوي. پېرنگي د هېڅ قسمه خنډ په دغه لاره کېنې پرېښودو ته تیار نه و. د هغه دا فېصله وه چې تر څو زه قام پرسته او سامراج

دښمنه قوتونه د مخې نه لرې نه کړم نو زما بين المللي دغه منصوبه سر ته نه رسي.

حقيقت دا دے چې په دغه وخت کښې د خدائي خدمتگارو د مشرانو دا پوخ يقين ؤ چې د مسلم ليگ دې مشرانو چې په ځان دا داسې د ناتاره پرغز راوستے دے او تر مرگ ژوبلې پورې تلو باندې ايله نه کوي نو دا صرف د پاکستان د جوړېدو پورې ده او چې دغه پاکستان جوړ شي نو بيا به دا دومره ليونتوب او چټي په چټي ور لاندې وتل نه کوي گڼې نو که په حقيقت کښې خدائي خدمتگارو په دغه وخت کښې د مقابلي فېصله کړې وے نو د هغې د پاره لاره موجوده وه. بلکې ما په خپله د دې لارې ښوونه کړې وه. خبره واضحه وه چې که خدائي خدمتگار ازاد پښتونستان غواړي او د پېرنگي د اړخ نه پکښې دا حق د دې صوبي اوسېدونکو له نه دے ورکړے شوے نو د هغې نه د وتو لاره خو ډېره اسانه وه دغه وخت خود هندوستان په ائين سازه اسمبلۍ باندې د کانگرس مکمله قبضه وه نو که خدائي خدمتگارو د دغه د هندوستان په اسمبلۍ دا تجويز پاس کړے وے، چې که په راتلونکي رېفرنډم کښې د صوبه سرحد خلق هندوستان سره د شموليت اعلان وکړي نو هندوستان به دغه صوبي له مکمله ازادي ورکړي او د دغې ازادۍ د تحفظ ذمه واري به قبوله کړي او بيا د دې لوظ او ضمانت په رڼا کښې به خبره رېفرنډم ته ووځي او قام ته به وواځي چې که ځان له ازاد پښتونستان غواړئ نو هندوستان سره د شموليت په حق کښې ووت ورکړئ او بس. ولې زما دا خيال ؤ چې د هغې وخت مشران د مسلم ليگ د مشرانو په سرپيتوب، انسانيت او اسلامي جذبه، مروت او ورورولۍ تېروتل.

په دغو ورځو کښې زما يو اشنا مسلم ليگي ما پسې راغے. وې منې که نه؟ بچو څنگه مو وتړلئ؟ اوس تاسو دلته گېر شؤ او هندوستان درنه هلته

پاتې شو، په منځ کښې مو پنجاب رانتوت او د دې وجې نه اوس په رېفرنډم کښې دا هم نه شئ وئبلے چې هندوستان سره يو ځاے کېږو. ما ورته وځاندل ماري مسلم ليگے ئې کنه دا ملکونه ټوټې ټوټې او حصې بخرې ستا او ستا د بادار پېرنگي کار دے. مونږ جوړول کوو ماتول نه. گڼې نو که ستاسو هې سياست مونږ هم کولو نو تانه دا خبره ولې هېره ده چې ستا د مشرقي او مغربي پاکستان ترمنځه څومره فاصله ده؟ ته خود خپل سرحد نه يو نيم زره ميله لرې ملک په شريکه جوړولے شي نو ما ته خو صرف درې سوه ميله هم نه دے. بله دا چې ستاسو د مغربي او مشرقي پاکستان ترمنځه خو ستا په وينا يو کافر او دښمن ملک دے، ما پورې په گاوند کښې خو به مسلمان او ورور پنجابے وي.

خو خبر حکومت هند د رېفرنډم تياري شروع کړلې. د صوبه سرحد گورنر سر اولف کيرو ئې لرې کړو او سر باب لاکهارټ (Sir Bob Lockhart) د سرپرستۍ لاندې ئې رېفرنډم وکړو. اگر چې خدائي خدمتگارو د بائیکاټ اعلان کړے ؤ او د رېفرنډم نتيجه څرگنده وه مگر د دې باوجود هم مسلم ليگيانو د حده ورته زور لگولے ؤ. د کرکې، نفرت او اشتعال تقريرونو کولو له ئې د پښتنو نه علاوه د هندوستان د گوت گوت نه مشران راغلي وو. د دې نه علاوه د عليگره پورې طالب علمان په ټوله صوبه خواره وو. ولې د ووتونو په ورځ خو ئې دومره بې ايماني وکړه چې شايد د هغې مثال موجود نه وي. غلط او د دروغو ووتونه ئې پل کړل. زمونږ د مشرانو ووتونه پل شول. په دې سلسله کښې دوي واقعي د يادولو دي. يو خو ما ته په خپله سکندر مرزا قيصه کوله چې هغه ته د هزارې د هغه وخت ډيپټي کمشنر وي چې هغه په دغه ورځ د مختلفو پولنگ سټېشنونو د کتو په سلسله کښې د گلياټو يو سټېشن ته لاړو چې تپوس ئې د عملې نه وکړو نو هغوي ورته ډېر په فخر ووې چې صاحب په دې سټېشن خو ټول ټال دوه سوه ووتونه دي

ولې چې غرنيزه علاقه ده خو اوسه پورې مونږ دوه سوه اوولس 217 ووتونو نه اچولي دي. وائي چې ډېټي کمشنر راته ووي چې ما شور جوړ کړو چې دا مو خه غضب کړي دے؟ که دا چا اعتراض وکړو نو بيا به ورته خه بهر توک جوړوو؟ يوه بله واقعه د دي نه هم عجيبه ده. وروسته چې بيا کله په 1970، کښې د انتخاباتو په نتيجه کښې دنېشنل عوامي پارټي وزارت جوړ شو او کافي مسلم ليگيان مونږ سره شامل شول نو په هغې کښې يوې زنانه مسلم ليگي ما ته ووي چې ما په دغه رېفرنډم کښې په خپل لاس يو پنځوس ووتونه اچولي وو. ما وي بي بي دا يو ووت خو به دې خپل ؤ او د خپل خاوند په نامه به دې اچولې وي ولې د دي باقي پنځوس ووتونو اچولو نه پس تا د نکاح د تازه کولو (تجدیدنکاح) ضرورت محسوس نه کړو؟ ولې چې د خپلې خولې دې د پولنگ د عملې د موجودو افسرانو د وړاندي بيان کړي دے چې زه د فلاني ښځه يم؛ نو چې دا پنځوس مرونه تا خان له کتل: نو ستا د هغه خپل خاوند خوار هغه شرعي حبثيت لا هغه شان موجود ؤ؟ او خطره خو لا بله هم پکښې وه، که چېرې په دغو پنځوسو کسانو کښې يوترن راغلي وے او ستا په اوږه ئې لاس ايښي وے چې دا زما ښځه ده. په خپلې خولې گويانه ده. نو بيا خه وو²⁸

خو خبر د پېرنګي مسلم ليگ سرکاري افسرانو د کوشش او د جعلي ووتونو تېرولو نه پس هم نتيجه دا وه:

د ووتونو ټول تعداد:	572,799
پول شوي ووتونه:	292,118 (51%)
د پاکستان په حق کښې ووتونه:	289,244 (50.5%)
د هندوستان په حق کښې ووتونه:	2,874

²⁸ دا مسلم ليگي زنانه د يوسف خټک خور وه چې 1970 کښې د نېپ په کوټه کښې بيا د اسملي غړي ټاکلې شوې وه

دغه د رېفرنډم اصلي حقيقت چې د دي ټولو ټکو تورو او جعلي ووتونو باوجود هم صرف (50.5%)، خلقو ووت پول کړي دے. دي سره دا خبره هم ياد ساتل پکار دي چې په دغه وخت کښې ووت عام نه ؤ بلکې مخصوص ووت ؤ ځکه خو د صوبه سرحد په پينځه ديرش لکمه 3500,000 ابادي کښې خه کم شپږ لکمه 600,000 ووتران وو. بله دا چې دا رېفرنډم صرف د صوبه سرحد په شپږو ضلعو کښې شوي ؤ. د صوبه سرحد سره ملحقې شپږ ايجنسي د دي نه بهر وي قبائلي علاقه په کښې نه وه شامله تور خو خه گډې چې سوات، دير، چترال او د امب رياستونه هم پکښې نه وو شامل؛ نو چې د دغه پښتنو ابادي هم ورسره کړې. نو بيا خو تقريباً اويا اتيا لکمه 80,000,000، 70,000,000 خلقو کښې د درې لکو نه کم خلقو ووت ورکړي دے هسي خو د بين الاقوامي ادارو د طرف نه چې کله حق خواراديت استعمالېږي، نو هغې کښې د قطعي فيصلې تسليمولو د پاره ضروري وي چې 2/3 يا په سلو کښې پينځه او يا 75% ووتونه په حق کښې واچول شي. نو که خدائي خدمتگارو په دغه رېفرنډم اعتراض کول مناسب گڼل نو قانوني او اخلاقي طور د هغوي اعتراض قوي ؤ. ولې چونکې خدائي خدمتگارو دغه رېفرنډم غېر ضروري وگڼلو نو د دي وچې په دي اړخ هډو خپل وخت ضائع نه کړو بلکې کوشش ئې دا ؤ چې د تېرو سياسي ترخو او اشتعال انگېزه لانجونو ورو ورو خان دې بلې خوا ته راوړوي او اوس چې پېرنکي په کله ترلو مجبور شو او د خدائي خدمتگارو عظيمو قربانو او بې کچه ميراثي رنگ راوړو او د عمرونو ارمانونه ئې پوره شول نو اوس پکار وه چې کوشش وشي چې د محاذ ارائي او د نفاق فضا ختمه کړي شي. دښمن پېرنکي د منځه ووتو، اوس خو سره خپل پاتې شول نو د ملک ابادي ته په شريکه ورلاندې وتل پکار وو چې د پېرنکي د بچي نه پاتې همه د ژوند خوشحالي سوکالي د پښتون دې وږي تېري او برينو بچي

په ښېگره راوسته شي.

لکه څنگه چې توقع کېدې شوه، د رېفرنډم د نتيجې اعلان سره سم ښېگره رڊسٽيا د رېفرنډم په ذريعه ئې په موجوده حکومت د عدم اعتماد اظهار وکړو نو اوس پکار دي چې د وزارت نه استعفي ورکړي. دا نه چې گڼې مسلم ليگيان په دې پوهه نه وو چې د رېفرنډم د صوبائي وزارت سره څه تعلق دے رېفرنډم خو د هندوستان او پاکستان په نامه شوع دے او پکښې حکومتې ډلې حصه هم نه ده اخستې. د وزارت د اعتماد او عدم اعتماد خو په اسمبلۍ پورې تړلے دے. دا دومره زيات زور مسلم ليگيانو په بله وجه هم لگولے و. د موجوده ائين د لاندې خو گورنر جنرل سره دا اختيار و چې هغه يو صوبائي وزارت بر طرف کړي. ولې د کوم ائين اعلان چې د ازادۍ په سلسله کېښې انگريز کړے و نو هغې کېښې ئې اختيار صوبو له ورکړے و او د گورنر جنرل دا اختيار نه و چې يو صوبائي وزارت دې بر طرف کړي نو د دې وجې نه د مسلم ليگ د مشرانو دا کوشش و چې اول خو دې د وزارت نه په خپله استعفي ورکړي او که دوي استعفي نه ورکوي نو بيا گورنر جنرل له پکار دي چې دا بر طرفه کړي. چنانچې هم د دې قسمه خبره جناح صاحب د ماونټ بيټن سره په خپله وکړه او د هغه نه ئې خواهش وکړو چې د صوبه سرحد وزارت بر طرف کړي. ماونټ بيټن ورته هم دغه ووې چې د رېفرنډم د صوبائي وزارت سره هېڅ تعلق نشته، که تاسو د صوبه سرحد وزارت لرې کول غواړئ نو د هغې د پاره ائينې لارې موجودې دي. تاسو به د هغوي بر خلاف د عدم اعتماد ووت په اسمبلۍ کېښې پاس کړئ. دا ئې هم ورته ووې چې زه دغه وزارت نه شم بر طرف کولے چې کله ستاسو اختيار شي نو خوښه مو خپله.

د دواړو گورنر جنرلانو تقري

هلته په ډيلي کېښې يو دوه درې کارونه داسې وشول چې هغه بېخي د پېرنګي د توقع نه خلاف وو. د دواړو تعلق د هندوستان سره و او د يو تعلق پاکستان سره. د هندوستان اختيار خو د هغه ملک د قام پرسته ډلې انډين نېشنل کانګرس ته وسپارلے شو. هلته هم هغه خپل انقلابي او مجاهد لېډر شپ موجود و. چا چې د پېرنګي بر خلاف په کلونو جدوجهد کړے و بې حساب قربانۍ ئې د نر او ښځو ورکړې وې. د هغوي مقابله د سامراج حسابه قربانۍ سره وه او لازمي خبره وه چې هلته دې په تعلقاتو کېښې يو قسمه سختي او تريخ والے وي. پېرنګے هم په دې پوهه و چې د هغه رويه د هندوستانيانو سره د دښمنۍ وه او بيا په تېره تېره د کله نه کانګرس د ملکي خود مختاري اعلان کړے و او د هغې په سلسله کېښې دا څومره تحريکونه چلېدلې وو او پېرنګي د دغو تحريکونو د چقولو د پاره د څومره ظلمونو او تشدد نه کار اخستے و بيا په خصوصيت سره د هندوستان پر پرډي Quit India د تحريک په سلسله کېښې خو نوبت د هوائي جهازونو نه بمبارۍ ته ورسېدو. نو هلته به ئې د دښمنۍ. نفرت او کرکې نه بل څه نتيجه پاتې وه؟ پېرنګے په دې ښه پوهېدلو چې د هندوستان موجوده مشران او د هغوي په لکھونو پېروکاران هم د دې اور نه وتي دي او بيا په تېره تېره چې په تلو تلو کېښې پېرنګي څنگه حالات په ملک کېښې پېدا کړل او د مذهبي جنون او فرقه وازانه پرغز يو داسې اور ئې په تول ملک ولگولو، نو څنگه به د هندوستان د دې مشرانو زړونه پېرنګي ته سپين شي؟ او بيا چې کله د هندوستان ائين سازې اسمبلۍ خان له د ډومينين په ځاے د ريپبليکن Republic حيثيت قبول کړو، نو بيا خو پېرنګے بېخي پوهه شو نو ځکه خو د پېرنګي په خپلو غوږونو يقين نه کېدو چې

هندوستان دې ته تيار وے چې د رېپبلک په حيث په برطانوي دولت مشترکه کښې شامل شي او د برطانيې د ملکې معظمې په مشرۍ کښې د دغه ټولني ممبري قبوله کړي پېرنگيان هک حېران پاتې شول د ډيلي نه واخله تر لندن پورې ټول حاکمان په دې سوچ کولو مجبور شول چې د کانگرس مشران سياسي عقل او پوهه لري او قامي او ملکي ښېگړه په خپلو ذاتي او شخصي ښېگړو پورې نه تړي ولې د دې نه هم زيات حېران پېرنگيان په دې بله خبره شول چې د کانگرس مشرانو دا فيصله وکړله چې د دې عبوري دور د پاره دې هم دا لاره ماونت بېټن د ازاد هندوستان د نوي ائين د لاندې د قام خوښ کړي منتخب گورنر جنرل پاتې شي پېرنگيان څه چې ټوله دنيا هکه حېرانه پاتې شوله چې په دې داسې مشکلو حالاتو کښې او د هندوستان د نوي مملکت د مستقبل د فيصلو او پاليسيو جوړولو په دې دومره نازک او پېچيده وخت کښې د قام منلي ليدران او ستر مشران اختيار يو انگريز ته وسپاري دا رېښتيا چې د يو مدبر او دور انديشه سياسي جماعت کارنامه وه چې دغه مشران نه څه ذاتي دنمني لري او دا ئې هم ثابته کړله چې دغو مشرانو دا هر څه د ذاتي جاء و جلال او شخصي منصوبو د پاره نه کول، بلکې د هغوي په مخکښې د هر څه نه وړاندې ملکي او قامي مفادات وو.

د دې په مقابل کښې د ماونت بېټن د سکرټري کېمبل جانسن د وينا مطابق د جناح صاحب د طرف نه دا يقين دهاني ماونت بېټن له ورکړې شوي وه چې هغه د دواړو ډومينونو مشترک گورنر جنرل وي.

Provision had made in the Act on Mr. Jinnah's suggestion for Lord Mountbatten to be Governor-General of both Dominions. And for sometime it seemed as if this might be acceptable, but at the last moment Mr. Jinnah decided otherwise. (Campbell Johnson, Mission with Mountbatten p.35)

ترجمه د ښاغلي جناح په تجويز په قانون کښې داسې گڼجاښ پاتې کړل شو چې لارډ ماونت بېټن به د دواړو ډومينونو (پاکستان او هند مترجم) گورنر جنرل وي او تر څه وخته پورې خو معلومه چې دا به قبول شي ولې په اخبري شېبه کښې ښاغلي جناح صاحب بل شان فيصله وکړه

او معلومې چې هم دا اطلاع ماونت بېټن حکومت برطانيې ته هم کړې وه. بيا چې کله د فيصلې وخت راغے او ماونت بېټن جناح صاحب ته د خپلې فيصلې په حقله ووي نو خبره جناح صاحب په دې ټالوله او زنگوله چې خپلو ملگرو سره به مشوره کوم کېمبل جانسن ليکي چې جناح صاحب ته ټولو ملگرو دا تجويز پېش کړو چې پاکستان ته ډېرې لانجې پېښې دي د اوبو تقسيم مسئله ده. د هندوستان سره د فوځ، ساز و سامان، ريلونو او داسې د نند رقم وغيره بې شمېره لانجې داسې دي چې د پاکستان خبر په دې کښې دے چې دا درېمگړے ماونت بېټن دې د دې عبوري وخت د پاره گورنر جنرل پاتې شي. کېمبل جانسن وائي چې جناح صاحب په هفتو په فيصلو ناست و؛ نه ئې ښودله اخبر ئې بيا فيصله واورله او د جناح فيصله هم د جناح په حق کښې وه.

He has at long last "come clean" and Jinnah's verdict goes in favour of Jinnah. (C. Johnson, Mission with Mountbatten, P.127)

ترجمه: هغه اخبر بيخي تش لاس راغے او معلومه شوه چې د جناح فيصله فقط د جناح په حق ده.

په دې سلسله کښې ماونت بېټن ليکي چې زه د جناح صاحب د فيصلې نه خبر شوم نو ما په ټوله مسئله پوهه کړو چې ستا په دې فيصله کښې دا نقصان او دا مشکلات دي ستاسو نوي مملکت ته؛ ولې جناح صاحب د دې هر څه په ځواب کښې داسې خبره وکړله چې ماونت بېټن له ئې خوله بنده

ريڻيا ريڻيا دي

ماونٽ بيٽن ووي؛ ڏ گورنر جنرل منصب خو به د ائيني سربراه وي. ٽول حڪومتي اختيار خو به د وزير اعظم سره وي. نو ڪڏ جناح صاحب غرض به اختيار ڪنبي وي نو بيا خو پڪار دي چي هغه د وزير اعظم عهدہ قبوله ڪري به خواب ڪنبي ورته جناح صاحب ووي چي هلتہ به زما اختيار وي. زه به حڪم ڪوم نور به ئي مني.

His (Jinnah) answer was significant. He said "in my position it is I who will give the advice and others who will act on them".

(Hodson, The Great Divide, p.331)

ترجمہ د جناح خواب معنيٰ خيز و هغه ووي زما به پوزيشن ڪنبي به دا زه ڀيم چي نورو ته مشوره ورڪوم او هغوي پري عمل ڪوي.

خه عجب به مڪل لئه له ده! پهرنگي جناح صاحب نه پوڻتنه ڪوي چي مشترڪ گورنر جنرل نه وي. نو خه د تاوان اندازہ دي لگولہ ده؟ جناح صاحب وائي چي نيوخو ڪروڙه روپي. به وي ماونٽ بيٽن وائي؛ ماورته ووي چي ستا به ٽوله اثاثه لاره شي او د پاڪستان مستقبل ته به خطرہ پڻيه شي. ماونٽ بيٽن سره د پاڪستان د مستقبل فڪر دے ڪله به غور ورته وڪته شي. نو به دغو حالاتو ڪنبي د جناح صاحب دا فيصله هر چا ته خه چي پهرنگيانو ته ڊهره خه ناشوني ڻيڪار به ده. ولې چي به حقيقت ڪنبي دا ضرورت پاڪستان ته و چي هغه د خپلو اثاثو. دولت او هر خه و بشلو دا لانجه درهنگري ته خه چي يو ذمه وار پهرنگي ته ئي به حواله ڪري. او لازمي خبره ده چي د جناح صاحب د دي فيصلې نه پس بيا پهرنگيانو هغه خپله مابوسي او غصه پته نه ڪري شوه بلڪي به ڊهره ترخه او سخته لهجه ئي به جناح صاحب نڪته چيني ڪري ده او به خصوصيت سره ماونٽ بيٽن خو به دواڙه طرفه گهر و. هغه خو برطانوي

Jinnah solemnly assured me that he realised all the disadvantages of giving up the common Governor-General.... But he was unable to accept any position other than the G.G of Pakistan on 15th August.

I asked him "Do you realise what this will cost you?" He said sadly "it may cost me several crores of rupees in assets" to which I replied somewhat acidly. "it may well cost you the whole of your assets and the future of Pakistan"

(Hodson, the Great Divide, p.331)

ترجمہ جناح به سنجيدگي سره راته ووي چي د مشترڪه گورنر جنرل د فيصلې نه به شا ڪڍو د زيانونو احساس راسره شته دے. لڳن هغه به پنخلم اڪست بغير د پاڪستان د گورنر جنرل عهدې قبولو نه بل پوزيشن نه شي قبولي. ما ترې نه تپوس وگرو ايا پوهيري چي دا به تاته خومره گرانه تمامه شي؟ هغه به غمگينه لهجه ڪنبي ووي. دا به ما ته د زياتو ڪروڙونو روپو د اثاثي د تاوان به قيمت پريوخي چي ما ورته به خواب ڪنبي زياته ڪرڻه. دا به تاته د ٽولو اثاثو او د پاڪستان مستقبل به تاوان تمامه شي.

جناح صاحب ووي چي د مشترڪه گورنر جنرل نه ڪڍو ڪنبي چي خومره مشڪلات. پيچيدگي. او تاوانونه دي. به هغي ٽولو خبر ڀيم خو راته ووايه چي ڪله پاڪستان قائم شي نو به دغه مملڪت ڪنبي به زما مناسب ڪوم يو منصب وي چي زه هغه قبول ڪرم او جناح صاحب وائي چي زه ورته فڪر ڪوم. نو زما د مقام سره مناسب هم صرف دغه منصب د گورنر جنرل دے چي زه ئي د اڪست به پينخلمه قبول ڪرم.

حکومت له هم دا تسله ورکړې وه چې د جناح صاحب فيصله د مشترک گورنر جنرل ده او خان له ئې هم دغه تاثر اخستې و نو هغه خو دا يو قسم خپله ذاتي بې عزتي او سپکاوې هم گڼلو

زما خپل خيال دا دے چې جناح صاحب کله ماونټ بيټن ته د مشترک گورنر جنرل تجويز پيش کولو نو لکه د ټولې دنيا د هغه هم دا پوخ يقين و چې د هندوستان کانگريسي مشران به چرې هم دې ته غاړه کښې نه ږدي چې د ازاد هندوستان اولنې مشر دے د هغوي د عمرونو دښمن پېرنگې پاتې شي نو د جناح صاحب خپل فکر دا و چې په ماونټ بيټن او حکومت برطانيه به مې احسان هم ورپاتې شي او چې کله هندوستان د مشترک گورنر جنرل تجويز نامنظوره کړي. نو زه به غوره په هندوستان ور واړوم او دا شان به ما ته هم مخه ازاده شي چې چونکې هندوستان دغه تجويز ونه منلو. نو زه هم مجبوريم چې خپل تجويز واپس واخلم

پېرنگي څه چې ټولې دنيا د کانگرس او مسلم ليگ موازنه کوله نو په دې به حېرانه وه چې يو خوا د کانگرس تنظيم و چې په کلونو کلونو ئې د ملک د ازادۍ د پاره د سامراج پېرنگي سره اېغ په نېغه مقابله کړې وه جېلونه او ملک بدرۍ څه چې پکښې په زرگونو هندوستانيان قرباني شوي وو او په لکېونو جېلونو ته تللي وو. د هغې په نتيجه کښې فطري طور خبره د کرکې. نفرت او دښمنۍ حد ته رسېدلې وه. مگر د دې هر څه باوجود د کانگرس په مشرانو کښې دومره حوصله. ذهني توازن او فراخ دلي وه چې کله خبره د قامي سود او زيان راغله نو د هندوستان د خاطرې او د ملک د مستقبل د پاره هغوي خپل دښمن پېرنگي سره هغه خپله د عمرونو دښمني شاته کړله اود ډېر لوړ مقام او اوچت کردار مظاهره ئې وکړه چې د دې په وجه نه يواځې هندوستانيانو ته بلکې بين الاقوامي طور د هغوي مقام اوچت شو او په خصوصيت سره خو په برطانيه کښې خو ئې ډېر زيات اثر

پېرنگي سره مقابله کړې وه او نه ئې د پېرنگي په خلاف څه تحريک چلولې ز او هر چا ته دا خبره معلومه وه چې که پېرنگې نه وي نو نه به پاکستان و او نه به دا باچا ئې. ولې که هر چا ته پته نه وه نو کم از کم پېرنگي ته هم په ډيلي کښې او هم په لندن کښې د مسلم ليگ او جناح صاحب حېثيت معلوم و دا خو پېرنگې و چې د مسلمانانو د اتحاد د پاره ئې ټول په يو مسلم ليگ کښې راغونډ کړل او داسې ئې جناح صاحب په غېږ کړے و. خپلې ډانگورۍ ورته د ترخونو لاندې کړې وې چې کانگرس سره ئې سيالي برابره وي. نو سوال دا پيدا کېږي چې که چرې د پاکستان سود او زيان ته ئې نه کتل نو کم از کم هغه خپل محسن پېرنگي سره به ئې دومره مروت کړے و چې هغه د عمرونو د ملگرتيا او تعاون قدر ئې کړے و او د دوستۍ حق ئې د خپله جانبه ادا کړے و. ولې دې فيصلې خو مسلم ليگ او جناح صاحب دواړو پاکستان د شروع نه کوز سترگې کړلو. دنيا په دې مجبوره وه چې يو خوا د کانگرس د مشرانو با وقاره او درنه پاليسي او په دې بل اړخ د مسلم ليگ د مشرانو دا ذاتي او د جاه و جلال شوق سره وتلي او زما په خيال هم د دې فيصلې نه پس بيا پېرنگې لکه چې په هغه خپله کړي نيکۍ ستومانه شوے وي او اگر چې دا خبره څرگنده وه چې پېرنگي دا هر څه چې کول څه د مسلم ليگ لا جناح صاحب د پاره ئې نه کول بلکې په دې کښې د هغه خپل سامراجي او نو ابادياتي مفادات ترلي وو خو بيا هم د پېرنگي د جناح صاحب د دې فيصلې نه پس بيا د مسلم ليگ سره هغه زور خوند پاتې نه شو. په دې سلسله کښې يو بل ډېر دلچسپ اړخ د دې مسئلې يو دوو مصنفينو په شريکه ليکلے کتاب Freedom At Mideight کښې

راخرگند کرے دے چې جناح صاحب د کافي وخت نه د سل دق مريض ؤ خو دا خبره هغه او د هغه ډاکټرانو پټه ساتلې وه. دوي هغه دستاويزات راپيدا کړي دي او خبره ئې تصديق ته رسولې ده چې ډاکټرانو او ماهرينو د دې مرض دۀ ته ويلې وو چې ستا به زيات نه زيات دوه درې کاله عمر وي نو دا هم ممکنه ده چې هم د دې وجې نه هغه د دغه عبوري دور د محدود وخت د پاره هم گورنر جنرلي ماونټ بېټن ته نه پرېښودله او دا وېره وه چې د دغه عبوري دور د خلاصېدو پورې به شايد چې هغه ونه رسي ولې د دې خبرې نه انکار نه شي کېدے چې جناح صاحب په خوي او طبيعت داسې ؤ چې د هغه تسله بې د لورې نه لورې پاورې ته د ختونه غېر نه کېده او دا ئې کله برداشت کولې شوله چې هغه دې د ماونټ بېټن نه په لاندي مقام کېښي

د فرقه وارانۀ نفرت اور

که يو خوا په ډيلي کېښې ناست مشران په محلونو کېښې دننه سازشونو کېښې بوخت وو په دې بل خوا ملک سور اور اخستے ؤ. دې کېښې شک نه شته چې هندوان. سکھان مقابلتاً صاحب جايداد. تجارت پېشه او شته من. د بنگلو. کوټو تجارتي ادارو او کارخانو مالکان وو. نو چې کله په دوي په صوبه سرحد کېښې عموماً او په پنجاب کېښې خصوصاً فرقه وارانۀ فساداتو سره د لوټ مار او مرگ ژوبلې نوبت راغے او دا کوشش هم پکېښې شروع شو چې دوي د دې خپلې خاورې نه وځغلي چې دغه جايداد او بنگلې وغېره ترې نه پاتې شي، نو چې دغه سکھان لارل نو هم دغه لوبه هغوي په مشرقي پنجاب او ډيلي کېښې شروع کړله او په دا شان يو داسې سلسله شروع شوله چې هغه سپخل او لوټل څۀ کوي چې د زنانه ؤ ټينټول هم په کېښې شامل شو او داسې اندازه وه چې يواځې د پنجاب نه سکھانو د

دینتیا ربتیا دی

دېرشو او څلوېښتو زرو تر منځه مسلمانانې ښځې ټينټولې وې دا هغه اخبري والې وه چې پېرنګي په تلو کېښې هندوستانيانو نه پرېښوده دا هغه هندوستانيان وو چې دوه سوه کاله د پېرنګي د بچو د پاره خپل بچي نېر کړي وو. چا چې خپل زلمي د پېرنګي د تاج او تخت د تحفظ او د هغه د سامراجي سلطنت د غزولو د پاره خپل بچي قرباني کړي وو او د دنيا په هر کوټ کوټ کېښې ئې د پېرنګي دښمنانو سره چنگونه کړي وو ان تر دې چې مسلمانانو فوځيانو هم د دې کافر پېرنګي د پاره په ځانه کېښې د زرو گولو نه هم مخ نه ؤ اړولے

ولې نن د پېرنګي د دغه فرقه وارانۀ پاليسۍ په تشېحه کېښې دا مظلوم او بې وسه قام داسې په برغو روند او په تېه کون دے چې هغه دښمن پېرنګي ئې خپل شو او خپل ورور، عزيز، تربور او گاونډي ئې دښمن او بيا په تېره تېره حېرانتيا د مسلم ليگ دې پاليسۍ ته وه چې ښه په دې خو سره پوهېدے شي چې تاسو غواړئ چې سکھان او هندوان دې لار شي چې يو خوا تاسو په پنجاب بلا شرکت غېري حکمراني وکړئ او په دې بل اړخ د هغوي نه په پاتې جايدادونو او دولتونو تالان گډه کړئ نو دوي په دې منطق نه پوهېدلو چې لکه په مري کېښې يو مسلم ليگي کارکن يو څو تنه راغونډه کړل او په يوه شپه او ورځ کېښې ئې د سکھانو او هندوانو قابو سل شپې شلې بنگلې چټې وسپخلې دا بنگلې خو د سکھانو هندوانو نه پاتې کېدلې پاکستان ته پاتې کېدلې نو دوي داسې په برغو رانده وو چې دا خو دوي پاکستان سپخلو او د پاکستان جايداد ته ئې اور ورته کولو مگر په دغه وخت کېښې د فرقه وارانۀ نفرت او کرکې يو داسې د لېونتوب يرغز په دې اولس راغلے ؤ چې نه چا وړاندې کتل او نه وروستو. خو بس سره د يو بل په مري ئې چرې رابنگلې

د دې نه خو هر څوک خبر دي چې دا اور چا بل کرے ؤ؟ په دې کېښې چا

حکومت گټلو او چا جائيداد؟ او هر چا چې دا لويه روانه کړې وه او بهر غرض او مقصد چې ئې روانه کړې وه. د عام اولس د پاره خو به ئې نتيجه په مېدان څرگنده وه. د هغوي کورونه تالا کېدل. زلمي ئې په خاورو، وينو کېښي لوغر بدل. بچي ئې په وينو لمبېدل. کورونه سوخېدل. زنانه بي عزته کيدې او د دې لوتلو او تالا ترغه مظلومانو کلې هوا گېرې کېدې د پنجاب د سرکاري تقسيم د اعلان نه مخکښې د تقسيم کار اولس په خپله ذمه اخستې ؤ. مونږ په تاريخ کېښي لوستل چې يو بادشاه د خپل وطن نه بل وطن ته وتښتېدل او ملک ئې پرېښود. ولې دلته مو په دې خپلو گناه کارو سترگو ولېدل چې رعيت لگيا دے. تنستي د خپل وطن نه په تښتېدو مجبور دے. دا د ملک د ازادۍ اوله مېوه چې د قام جولي ته پېرېوته او د حېراتتيا خبره خو دا وه چې دا دومره بي انتها تاوان او بي حساب وېنه توئېږي. د څه غرض د پاره؟ د وطن د ازادۍ اعلان شوے دے. د ملک د تقسيم او د پاکستان د قيام اعلان شوے دے نو اوس دا دومره لېونتوب په څه غرض؟ دا داسې شلون د کوم مقصد د حاصلولو د پاره؟

زه په دغه کال هم لکه د نورو کلونو اوږې له کشمير ته تللے وم د دغو ورځو کېښي شيخ عبدالله د کشمير د مهاراجه د حکومت سره د اختلاف په وجه جبل کېښي ؤ. د کانگرس مشرانو کوشش دا ؤ چې دې داسې نازک او اهم وخت کېښي شيخ صاحب د جبل نه راوباسي. مونږ لا هلته وو چې د هزارې ضلعي نه په زرگونو هندوان اوسکېهان د فساداتو په نتيجه کېښي کشمير ته رااوږېدل. په دغو ورځو کېښي گاندهي جي هم کشمير ته راغے چې کوشش وکړي او د مهاراجه د جبل نه شيخ عبدالله راوباسي. زه به هم قابو روزانه گاندهي جي له تللم او څه وخت به مې ورسره تېرولو ما چې وکتل نو د گاندهي په طبيعت کېښي هغه شوخي نه وه هغه ټوټې. وشتي. هغه خندل او کپ شپ نه ؤ. اخېر ما يوه ورځ زړه وکړو او د گاندهي جي نه مې تېوس

يکړو چې زه دا څو ورځې گورم نو لکه چې ستاسو دننه هغه ډېره تته شوې وي. هغه خندا، خوشحالي او روښانه تندے نشته! ما وي پېرنگے روان دے او ستاسو د سياسي جدوجهد او قربانو په نتيجه کېښي نن هندوستان ازادېږي او تاسو به د دنيا په تاريخ کېښي په هغو خوش قسمته مشرانو کېښي شامل شئ، چا چې د خپل ژوند د سياسي جدوجهد نتيجه کېښي په خپلو سترگو وليدله او چې څنگه تاسو د هندوستان دا څلوېښت کورپه غلام، پرېوېله او خپله قام د غلامۍ د دور نه د ازادۍ رڼا ته په خپله ويستلے وي. نو دا څومره د تسلي او زړه غټاوي خبره کېدې شي بيا مې ورسره وځانډل ماوې تاسو به وي چې زه به پينځه د بره شپږ شلې کاله ژوندے يم خو س خو دا هم ښه ده چې دا ازاد قام به ستاسو د تجربې او رهنمايي نه نوره هم استفاده وکړي.

د گاندهي جي دا عادت ؤ چې هغه به د هر عمر او هر مزاج بنيادم سره د هغه د طبيعت او عمر د تقاضي مطابق خبرې کولې. ما چې گاندهي جي ته وکتل نو هغه ډېر سنجيده غونډې شو، وي چې زما اوسه پورې دا خواهش ؤ چې زه به 125 کاله پورې ژوندے يم. خو اوس دغسې نه ده. زما د ژوند مقصد يواځې د هندوستان ازادې نه وه. بلکې د دې ازادۍ سره سره د هغه همه خرابو او پليټو ورکول وو چې د پېرنگي د دې دوو سوو کلونو د غلامۍ په نتيجه کېښي په خلقو کېښي پيدا کړي شوي دي او په خصوصيت سره پېرنگي چې زمونږه دا ورورولي د فرقه وارانہ سياست په ذريعه په دښمنۍ اړولې ده. دا به بدله کړو او مونږ به لکه د ورونو په شان په ډېره مينه، خواخوږۍ او پېرزوينه په شريکه د دې خاورې د ابادۍ د پاره ملاوترو چې د دې ځاے نه غريبې ورکه کړو او خپلو بچو له دې ازادۍ گټلو نه پس بيا هغه همه ښېکړې واپس ورکړو کومې چې ترې نه ظالم او جابر بادر پېرنگي خپلو بچوله لوتلې په دا شان ما د ازادۍ سره سره د هندو او مسلمان تر

منځه د بنو تعلقاتو قيام د خپل ژوند مقصد گڼلو. که دغه مقصد حاصل نه شو، نو زما د پاره دا ازادي نېمگړې ازادي ده. نن چې د مسلمان او هندو کورونه جدا شول. نن چې دغو بېلتون د شلون شکل اختيار کړو. نو زه خپل سياسي او روحاني شکست گڼم او ځکه د نور ژوند هېڅ خواهش پاتې نه دے. بيا ئې مخ راواړلو وې ولې زما د پاره دا ځنگه د خوشحالي او ازادۍ ورځ وه چې هغه ورځ ما ستا پلار باچا خان سره د ډيلي په سټېشن خداے په امانې کوله، نو گڼې زمونږ د سياسي ملگرتيا او دنياوي تړون خدائي په امانې وه. گڼې دا ازادي مونږ د دې د پاره غوښتله چې مونږ د لارې ملگري، د سفر ياران، د مورچې انډيوالان به د ازادۍ گټلو نه پس داسې د يو بل نه د همېشه د پاره جدا کېږو. بيا مو شايد د دې دنيا د ليدو کتو څه گنجائش پاتې نه شي. نو اوس ته ووايه چې دې ازادۍ مالۍ څه خواله راوړل؟ بيا گاندهي چې ووي چې نن راشه د ټول هندوستان حال وگوره، دلته د سرينگر ټولې ډاگې او بازارونه د هندوانو او سکھانو نه ډک دي چې د صوبه سرحد نه دې خوا راتښتېدلي دي او هلته ورشه بنگال ته وگوره، بهار ته وگوره، ډيلي ته وگوره چې په مسلمانانو څه تېرېږي او بيا په تېره تېره د پنجاب حالت ته وگوره، د يوې مخې د مسلمانانو قافلې په مخه روانې دي او په د بل اړخ د هندوانو او سکھانو. ولې دا قافلې هم څوک نه پرېږدي او په بنيادمو د حيوانيت دومره غلبه شوې ده چې په هغو قافلو باقاعده او منظمې حملې کېږي. يو متل عام دے، د نر، ښځې، ځوان، بوډا او بچي تمېز نشته نو دا ازادي مونږ د دې ورځې د پاره گټله؟ نو بيا گاندهي جي ما نه سوال وکړو چې 'اوس ته بله فيصله وکړه چې زه د هندو او مسلمان تر منځ نفرت او دښمني نه شم ختمولې او د خداے د مذهب په نوم د هغه په مخلوق کښې د مينې، محبت، وروړولۍ او اخلاص ژوند تېرولو جذبه نه شم پيدا کولې نو بيا د ژوند مقصد څه شو؟ زه څو

ځاني بيا د دې ژوند نه مرگ بهتر گڼم. حقيقت هم دا دے چې د کومو خلقو سترگې بينا وې او د غرض پرېږدي پرې نه وې نو هغوي هم جبران وو چې که فرض کړه هډو دا تقسيم بيخي مجبوري وه او بله لاره نه وه نو بيا خو پکار وو چې لکه په خود، عاقلو او ذمه وارو بنيادمو هسې دې تقسيم ته ناست وي او کور مو ښه په ارامه ويشلې وے. دنيا کښې داسې ملکونه وو چې يو وار او بيا جدا شول. مثال کښې به د يورپ د سوېډن او ناروے مثال واخلو. دا يو ملک ؤ شريک کور ئې ؤ، بيا فيصله وشوه چې جدا کېږو. کښينا ستل او د کورونو تر منځه ئې کرښه راښکله ولې نه ئې د يو بل کور تالا کړو. نه ئې پکښې د يو بل نه مرگ مټيزه وکړله بلکې د بالغو، شريفو گاونډيانو په شان نن هم د گاونډو حق ادا کوي. په يو بل نه بلوسېږي ولې دا دلته خو بيخي ليونتوب دے پېښور کښې څوک هندو مړ کړي، د هغه خپلوان چې د پاکستان ټاکلو علاقه ته راشي نو دلته بهي گناه هندو مړ کړي او داسې چې دلته څوک د سکھ نه جائيداد په زور قبضه کړي او هغه وځغلوې. نو هغه خپل بدل په هندوستان کښې د يو شته من مسلمان نه واخلي د هغه نه جائيداد قبضه کړي او هغه دې خوا راوځغلوې او په دا شان دا سلسله د ختمېدو نه ده. يو اور نه بل اور او بل اور نه بل اور بلېږي او د ټولو نه لويه خبره دا ده چې دا هر څه د مذهب په نامه کېږي. د رحيم، رحمان خداے په نامه د بې گناه مخلوق وينې توښېږي.

د صوبو تقسيم او تالان

زه د يو تاثر لري کولو ضرورت محسوسوم: د مسلم ليگ مشران دا وائي چې دا د صوبو دا تقسيم د پېرنګيانو پاليسي وه دا بالکل غلطه ده. لکه

هغې ذکر په هغو دستاويزاتو کېښې موجود دے. کوم چې برطانوي حکومت اوس په کتابي شکل کېښې په مختلفو جلدونو کېښې د اقتدار انتقال: Transfer of Power. Volume 1 ترنامه لاندې شائع کړے دے او په لومړۍ ټوک کېښې درج دي.

د دې خبرې بل واضحه ثبوت دا دے چې د مسلم ليگ کوشش دا ؤ چې پنجاب دې يواځې هغوي ته پاتې وي. په دې سلسله کېښې په خپلو ډايروکښې ليکي چې د سکھانو مشر او مرکزي وزير بلديوسنگه وپول ته په خپله وې چې مونږ ډېر کوشش وکړو چې جناح صاحب سره څه د روغې جوړې خبرې وکړو. خو هغه په هېڅ قېمت هم سمجھوتې ته غاړه نه ږدي تر دې چې سکھانو ورته دا پېشکش هم وکړو چې سکھان به ورسره د پاکستان مطالبه هم ومني. خو بيا هم جناح صاحب څه خاص دلچسپي وانه خستله:

(Baldev Singh) said that Jinnah did not want a settlement. He had had discussions with him in London, but had got nowhere and Jinnah offered no assurance to the Sikha even if they supported Pakistan.

(Wavell, The Viceroy's Journal, p.149)

ترجمه: بلديوسنگه ووي چې جناح تصفيه نه غواړي هغه جناح سره په لندن کېښې بحثونه وکړل ولې هېڅ نتيجه نه راوړنه وتله او جناح سکھانو ته په هغه صورت کېښې هم چې هغوي د پاکستان حمايت وکړي يقين دهاني ورنه کړله

د دې نه دا خبره واضحه ثابتېږي چې مسلم ليگ په خپله د پنجاب په يو ساتلو کېښې دلچسپي نه لرله. بلکې په دې نه فېصله وه چې که هرڅومره وړوکي او راټول پاکستان وي خو چې مسلم ليگ پرې بلا شرکت غېږي

څنگه چې ذکر شوي دي د مسلم ليگ مشرانو چې کله د مسلمانانو او غېر مسلمو ابادۍ ته وکتل نو هغوي سره دا وېره پېدا شوله چې که چېرې دا حالات هم داسې په ځای پاتې شي او دلته انتخابات کېږي نو په بنگال او پنجاب دواړو صوبو کېښې به د مسلم ليگ وزارتونو ته مشکلات پېښېږي د کېپينټ مشن منصوبې اعداد و شمار خبره واضحه کړې وه. په گروپ سي يعني بنگال او اسام کېښې تناسب (36) مسلمانان او (34) غېر مسلم وو. دلته پنجاب کېښې (گروپ بي کېښې) شپاړس مسلمانان. اته هندوان اوڅلور سکھان وو. يعني د شپاړسو مسلمانانو په مقابل کېښې دولس غېر مسلم. نو دواړه ځايه به د مسلم ليگانو وزارتونه په دوه درې ممبرانو پورې تړلي وو. چنانچه دې طرف ته اشاره ډېره وړاندې شوې وه. وپول په خپلو ډاټرو کېښې ليکي (فروري 1946):

Agha Khan came and talked the necessity for Pakistan and the impossibility of Hindus and Muslim agreeing, he said Jinnah was willing to concede Amritsar, Ambala etc. in the N.W. and the Hindu districts of Bengal and Assam.

(Wavell, The Viceroy's Journal, p.215).
February 1946

ترجمه: اغا خان راغے او د پاکستان د ضرورت په باره کېښې او د دې په حقله ئې چې هندوان او مسلمانان نه شي راضي کېدے. خبرې وکړې. هغه ووي چې جناح تيار دے په شمال مغرب کېښې امرتسر، اسياله وغېره او د بنگال د هندوانو ضلعي او اسام هندوستان ته پرېږدي

او چې کله جناح صاحب نه د هغې تقسيم هند په مسئله کېښې دا مشکلات هم په گوته کړے شول. نو هغه لا په خوا د علاج تجويز کړے ؤ يعني چې د پنجاب به د غېر مسلمو د اکثريت څه علاقې ضرور شوکول غواړي چې د

حکومت او باچائي وکړي، او ځکه ئې کوشش دا و چې د پاکستان د ټولو صوبو نه غېر مسلم وځغلوې په دې بل اړخ ئې فکر کولو باندې نه خان له مازغه سترې کول اونه ئې پرې وخت ضائع کولو چې دا وهلي، ځپلي، لوتلي، وژلي او زخمي غېر مسلم هلته هندوستان ته ورسې، نو د دوي بهد هغې وروستو پاتې مسلمانانو سره څه قسمه رويه کوي؟ کوم چې مسلم ليگ د خپل سياست د سره قربان کړل او د غېر مسلمو په اکثريتي صوبو کښې پرې د داسې فرقه واران له پونتوب، کرکې او دښمنۍ په فضا کښې د غېر مسلمو په رحم و کرم پرېښودل.

د دې راتول پاکستان په سلسله کښې يوه بله واقعه هم بيانول ضروري ده د بلوچستان د خان قلات د کافي وخت نه د پېرنگيانو سره کوټې او شاو خوا علاقه مقدمه وه او د هغه مقدمې پيروي جناح صاحب د هغه د وکيل په حيثيت کوله. کله چې د تقسيم هند اعلان وشو نو خان قلات حکومت هند سره دا خبره پورته کړله چې د قلات حيثيت په هندوستان کښې د نيپال د رياست په شان دے. دا د هندوستان حصه نه ده او هغه د خپلو مشرانو هغه معاهدې په ثبوت کښې پېش کړلې چې کومې د هغوي او د هغه وخت د انگرېز حکمرانانو تر منځه شوي وې. دا بيان خان قلات په خپل کتاب

مختصر تاريخ قوم بلوچ اور خواتين بلوچ کښې په تفصيل کړي دي. چنانچه په دې مسئلې د غور کولو د پاره يوه غونډه وشوله چې هغې کښې يو خوا خان قلات او د هغه قانوني مشير سلطان احمد خان موجود و او دې بل اړخ ته د پاکستان نامزد گورنر جنرل جناح صاحب او نامزد وزيراعظم نواب زاده لياقت علي خان و او په منځ کښې موجود گورنر جنرل او وائسراے هند لارډ ماونټ بيټن ناست و. د مفصلو خبرو اترو نه پس فېصله په دې لاندينو دوو خبرو وشوله:

1. چې کله د اگست په پنځلسمه پېرنگے د هندوستان اختيار پرېږدي

نو د قلات رياست حيثيت به په بېرته هغې مقام ته ورسې کله چې په 1947 کښې د خان قلات او انگرېز حاکم په منځ کښې شوې و. 2. دويم دا چې که چېرې د قلات خان او د حکومت پاکستان تر منځه څه روغه جوړه د الحاق ونه شي، نو بيا رياست قلات دا حق لري چې هغه د افغانستان سره خپل الحاق وکړي.

په دې معاهده د خان قلات، ماونټ بيټن سره د جناح صاحب دستخط هم موجود دے. سرے د مسلم ليگ دې مشرانو ته جبران شي؛ د سهرودي سره د متحده بنگال د مکملې ازادۍ تجويز منظور وي چې په پاکستان کښې دې نه وي، بنگال تقسيموي، پنجاب هم تقسيموي، اسام نه يوه ضلعه اخلي نور پرېږدي. دې خوا قلات له دا حق ورکوي چې هغه دې د افغانستان سره خپل الحاق وکړي نو د دې هرڅه مطلب خو لکه چې واضحه دے چې هغه د نواب زاده لياقت علي خان خبره چې "که جناب والا مونږ له صرف د سندھ دشتې راکړي، نو هم زمونږ قبولې دي".

مونږ به په دې خپله صوبه کښې دې مسلم ليکيانو سره خاندل ورته به مو وې چې مونږ دا اعتراض کولو چې دا تقسيم هند نه دے بلکې تقسيم مسلمان دے. نو چې دا کوم په کروړونو مسلمانان تاسو هلته داسې هندوانو ته لاس ترلې، پښې ترلې پرېږدئ او دا ټول سياسي ليدران او مسلمان سرکاري افسران دلته راواوړئ. نو د هغو خوارانو به څه حال شي؟ نو د دې په ځواب کښې به دوي وې چې دلته مونږ سره کوم هندوان پاتې شي نو دا به يو قسمه يرغمال وي که هلته هندوستان کښې هندو زمونږ په مسلمان ورور زياتے کوي نو مونږ به دې هندوانو له زور ورکوو. نو په دې طريقه به هندودا جرات ونه کړي چې په هغو مسلمانانو زور وکړي نو اوس خو تاسو دا ټول يرغمال وځغلوئ، اوس به د هغو غريبانانو مسلمانانو څه حال وي؟ او چې دا هندوان او سکھان تاسو د خپله لاسه رخصت کړئ نو

دباو به بيا په چا کوي . ولې حقيقت دا دے چې په دغه وخت کښې نه د چا په اسلام خه کار ؤ او نه په مسلمان . په هندوستان کښې وروستو پاتې مسلمان د چا ياد وو؟ دلته خو د هندوانو او سکھانو په کورونو . بنگلو جانيادونو . دوکانونو . کارخانو او تجارت تالان گډو ؤ . د چا په نظر کښې د هغوي سرکاري نوکري . وې هم سول اوهم فوخي . د دې غير مسلمو دا جانيادونه چې مسلم ليکيانو داسې په ارت مټ لوتل او بې درکې ئې هضمول ، نو دې کښې د دوي خه حق ؤ؟ دا خو اول حق د هغو مسلمانانو مهاجرو ؤ او خوک چې د هندوستان لوتلي او خپلي راشړل شوي وو او جانيادونه ترې نه په رېښتيا وروستوپاتې وو . يا بيا جانيادونه د مملکت پاکستان کېدل يعني د خپل حکومت او د ملک ملکيت بايد چې ټول قام ته ترې نه فائده ورسې او چې کله د قام د ښېگړې سوال راشي نو د حکومت وقت دا فرض صرف او صرف د هغو سربازانو غازيانو ؤ چا چې د ملک د ازادۍ په خاطر د جابر پېرنگي په خلاف ټول عمر قربانۍ ورکړي وې . د جېلونو سختۍ ئې تېرې کړې وې او هغه کورنۍ په خصوصيت سره د دې مستحقې وې د کومو مشران چې جېلونو ته لاړل او وروستو پاتې بچي ئې بيا د توک ډوډۍ د پاره محتاجه وو . دغه کورنۍ بې تعليمه شوې او بچي ئې بې تربيتته پاتې شول او په تېره تېره بيا دا حق د هغو شاه زلمو د وارثانو ؤ چا چې خپل سرونده د وطن د ازادۍ په جنگ کښې قرباني کړي وو . د هغو کونډو رنډو حق ؤ چا چې د خپل کور خوشحالي د قام د سره قرباني کړي وې . حق د هغو پېغلو ؤ چا چې د قام حق او خپلواکي گټلو د پاره د وطن د جنگ تر مور چله پورې د خپلو خاوندانو سره تللي وې او هغه چې بيا د مورچو نه په بېرته رانه غللي هغه ميندې مستحقې وې چا چې خپل بچي د قام د بچو سره لوگي کړل چې هغوي له ازادې ، غېرت ، عزت او پښتو وگټي . دا د دغو مجاهدينو ، غازيانو ، شهيدانو ، نارينه ؤ او زنانه ؤ په خپله

خاږه او وطن يو قرض ؤ . پکار ؤ چې مشکور او ممنون قام د دغو سربازانو ، نرانو او توريالو قرض خلاص کړے وے . ولې دلته خو جنگ قام بايللو او پېرنگي وگټلو . پېرنگي خدائي خدمتگار ته په دې غصه ؤ چې په نړۍ هندوستان کښې ماسوا د ديوبند د علماء دين نه نورو ټولو مسلمانانو کښې صرف پښتون من حيث القوم د پېرنگي بر خلاف راپورته شوے دے نو د هغې سزا به ور لږه دا ورکيدے شي چې دلته به هم د پېرنگي هغه سران . نوابان . خان بهادران او په خصوصيت سره هغه خوشامندگر جاگېرداران په نذت کښينولے شي چې هغوي صرف د خپل ذاتي غرض د پوره کولو د پاره د پېرنگي هغه پاليسي کاميابه کړي چې هغه ئې د دې منطقي د پاره لري . داسې جاگېردارانو او سرمايه دارو خانانو خو هغه وخت پسې ارمان کولو چې ټول اولس د دوي محتاجه او خوراک ؤ . خدائي خدمتگارو چې په غريبو او نادارو بنيادمو کښې د عزت نفس . خود داری او د خپل حق غوښتلو او حاصلولو جذبه پيدا کړي وه . هغه نه د پېرنگي په خبر تمامېده او نه د پېرنگي د گډوگيانو . دغو سرانو . نوابانو او جاگېردارانو په خبر

مسلم ليگ او رياستونه

په هندوستان کښې د رياستي حاکمانو د لاندې علاقه د رقبې په لحاظ 1/5 وه او ابادي د دې رياستونو د ټول هندوستان د ابادۍ 2/5 وه يعني د څلوېښتو کروړو په ابادۍ کښې شپاړس کروړه رياستي نظام لاندې وو . دا لوي واړه قابو شپږ سوه رياستونه وو . د دې رياستونو د مستقبل په حقله هم د کانگرس او مسلم ليگ په پاليسيو کښې اختلاف خه چې تضاد ؤ . کانگرس د خپلې پاليسۍ اعلان کړے ؤ چې د هر يو رياست د ترون . الحاق . راتل کېدو فيصله به د رياست اوسېدونکي عوام کوي ولې په دې

رښتيا رښتيا دي

وي فرق بالکل واضحه دے نن که مونږ په دنيا کښې اسلامي ملکونو ته وگورو نو قابو هر ملک کښې مختلف نظام رائج دے: چرته شهنشاه، نو چرته بادشاه، چرته فوخي حکمران او بل ځاے دکټيټر. چرته پارليمانني طرز او چرته د سياسي پارتو اقتدار: نو مسلم ليگ طرز او چرته د سياسي پارتو اقتدار: نو مسلم ليگ دا نعره ورکړله چې مونږ پاکستان د دې د پاره غواړو چې هلته اسلامي نظام، عدل او انصاف جاري او يو حقيقي اسلامي معاشره قائمه کړو او په دا شان ټولې اسلامي دنيا ته يوه نمونه قائمه کړو چې هغوي هم دغسې نظام په خپلو خپلو ملکونو کښې رائج کړي.

جدا مملکت د غوښتنې په جواز کښې مسلم ليگ دا دليل پېش کړو چې هندوستان کښې يو قام نۀ، بلکې دوه قومونه اوسي او دا نظريه ئې په دنيا کښې اول ځل پېش کړله چې قوم د عقيدې په بنياد جوړېږي، يعني هندو او مسلمان دوه جدا قومونه دي او چونکې د دوي عقيدې جدا دي، د دې وجې نه دې هندوستان د دغو مذهبي عقيدو په بنياد تقسيم شي يو خوا مسلمان شي او بل خوا هندوان، دا بنيادي اصول جناح صاحب په 1940 کښې د پاکستان د تجويز په وضاحتي تقرير کښې بيان کړے دے:

The Hindus and Muslims belong to two different civilizations which are based mainly on conflicting ideas and conceptions.... To yoke together two such nations under a single state, must lead to growing discontent and final destruction of any fabric that may be so built up for the Govt. of such a state.
(Choudhry Mohd.Ali, The Emergence of Pakistan. P.39)

ترجمه: هندوان او مسلمانان دوو مختلفو تهذيبونو سره چې په متضادو نظرياتو او تصوراتو باندې ولاړ دي، تعلق لري. دغه شان دوه قومونه په يو رياست کښې را يو ځاے کول به

چې د دغه کمېشن فيصله به اخبري وي او هغه به دواړه قبلوي. نو بيا مسلم ليگ او د پاکستان حاکمانو دا حق نه لرلو چې د گورداس پور په ضلع څه اعتراض وکړي او بيا کله چې دغه هندو مهاراجه د خپل رياست الحاق د هندوستان سره کوي، نو که نور هر څوک اعتراض کوي وبه کړے شي. ولې مسلم ليگ پرې هېڅ اعتراض حق ځکه نه لري چې مسلم ليگ د رياستونو په حقله دا اعلان کړے دے چې د رياست الحاق به د رياست حکمران کوي نو په دا شان مسلم ليگ د خپله لاسه د کشمير د قسمت د فيصلې لار ازاده کړله او دغه رياست ئې په جونگه کښې هندوستان له ډالۍ ورکړلو. دغه شان دا بله ټوټه د مسلمانانو د اکثريت د تقسيم مسلمان په سلسله کښې د لاسه ووتۀ 29

فرقه وارانہ سياست او د مسلم ليگ نظريه

مسلم ليگ د يو سياسي جماعت په حيث ځان د مسلمانانو د حقوقو محافظ گڼلو او د ټول هندوستان د مسلمانانو تکليفونو، مصيبتونو او محروميو علاج ئې دا تجويز کړے ؤ چې يو مملکت پاکستان دې جوړ شي چې دغه ملک به مسلم ملک نه بلکې اسلامي ملک وي. بايد چې د دې دواړو په منځ کښې فرق وکړي شي: مسلم ملکونه خو نن په شلگونو دي يعني داسې ملکونه چې په هغې کښې د مسلمانانو اکثريت وي ولې اسلامي ملک به هغه وي چې هغې کښې به اسلامي نظام حکومت رائج

29 گورداسپور چې چرته د مسلم ليگي مشر نواب افتخار الدين ممدوت دوتر ؤ، د فبروز پور بدله کښې هندوستان ته پرېښودے شوے ؤ. گڼې باونډري کمېشن گورداسپور پاکستان کښې شامل کړے ؤ خو د باونډري کمېشن رپورټ د مسلم ليگ مشرانو منظوري ته پرېښودے شو هغوي د گورداسپور په بدل کښې فبروز پور وغوښتو. نتيجه کښې نه گورداسپور بيا ملاو شو او نه فبروز پور، اپوټه هندوستان ته کشمير د پاره لاره هم وموندلې شوه.

خپل منځ کښي وپشلے ۽ بله دا چې اوس دلته په هندوستان پهرنگے حاکم ۽ نو هغه گڼي پواخي د هندو نه خپل حقوق اخستي دي او گڼي پواخي هندو غلام دے او پواخي د هندو د بچي د خولې نيمی پهرنگي خپلو بچو له وري که نه د پهرنگي ژنده ټول خپل رعيت يو شان دل کوي: هندو. مسلمان پکښي نه پلوي نو د دي وچي نه د سياست طالب علمانو ته دا ډيره ناشوني ښکارېده چې د هندوستان په خاوره يوه داسې ډله راپورته شوه چې هغوي د مسلمانانو دښمن پهرنگے نه، بلکې هم هغه مظلوم هندو وگرځولو څوک چې په خپله د پهرنگي په لاجي کښي د مسلمانانو سره سم رابښکے شي، بلکې يو داسې ماحول د پيدا کولو کوشش وشو چې د غه سرمراچي، نو ابادياتي قوت خپل دوست وگڼي او تر دي د هغه خدمت ته ملا وتري چې که يو مسلمان فوخي ته حکم وشي نو هغه نور پرېږده. په خانه کعبه هم ډزي کولو ته غاړه ونه غړوله او ډيره د تعجب خبره خو دا وه چې د مسلم ليگ د دي نظرني په برکت دا د هندو دښمنی دومره اثر پيدا کړو چې د پهرنگي دښمنان بيا د مسلم ليگ دښمنان شولو.

هغه که يو خوا هغه حقيقي، مسلمانان غازيان، مجاهدين، هغه باعمله عالمان چې د ديوبند د دارالعلوم په برکت ئي د اسلام هغه اصلي او حقيقي روح د کافر پهرنگي برخلاف په ايماني جهاد کښي حصه اخسته او په دي بل خوا ئي هغه قام پرسته مسلمانان څوک چې په قامي جذبه او ملکي ښېگړي د پهرنگي نه د خپل ملک د ازادۍ د پاره جنگېدل، د هغوي مخالفت څه چې هغوي ئي د ملک څه د اسلام نه هم خارج تسليم کړل، نو دغه زما په خيال د مسلم ليگ د فرقه وارانہ سياست اولنی غلط قدم و چې هغه خپلو پيروکارانو او سياسي ملگرو ته د دښمن په گوته کولو کښي غلطې وکړله يعني د مرض تشخيص غلط شو. لازمي خبره وه چې د دي ټول په ټوله فائده کافر پهرنگي ته رسېدله.

د مسلم ليگ مشران د دي خپلې دوه قومي نظرني په حق کښي دا خبره بار بار کوي چې د دي بنياد په حقيقت کښي سرسيد احمد خان ايښے و چا چې د ديوبند د اسلامي دارالعلوم په مقابله کښي د عليگړه مسلم يونيورسټي بنياد ايښودے و. ولې تاريخي لتون څه نورڅه وائي د هغه چې کوم تقريرونه ماليدلي دي هغه خو ټول په ټوله د دوه قامي نظرني خلاف دي مثال په واخلو: دا تقريرونه مخدوم زاده حسن په خپل کتاب (339) مخ کښي د سرسيد احمد خان د گورداس پور يو تقرير رانقل شوے دے چې هغه په

27/1/1884 کښي کړے دے

In his speech at Gurdaspur on January 27, 1884 Sir Syed Ahmad Khan said, "we (i.e. Hindus and Mohammedans) should try to become one heart and soul and act in unison."

ترجمه: سرسيد احمد 1884ز کال د جنوري په 27 د گورداس پور په تقرير کښي ووي: مونږ (هندوان او مسلمانان بايد کوشش وکړو چې يو زړه او يو روح شو او په اتفاق سره عمل وکړو

مخکښي د دي د پاره يو منطقي او تاريخي دليل بيانوي. وائي چې ټول زاره تاريخي کتابونه او روايات چې تاسو لوستي وي، لا مو اورېدلي وي او نن هم دا خبره څرگنده ده چې د يو مملکت اوسېدونکي د يو قوم په نوم يادېږي. د افغانستان مختلفي قبيلې يو قوم دے. دا شان په ايران کښي مختلفي ډلې چې اوسي، دا په نوم ايراني يادېږي سره د دي چې هغوي کښي ډېر مذهبي او ذهني اختلافات دي خو بيا هم هغوي ټول ايرانيان شمېرلے شي. بيا يو قدم مخکښي وائي چې دا د هندو او مسلمان لفظ چې دے دا د مذهبي امتياز د پاره دے هسې خو اول هندوان او مسلمانان څه

چي عيسايان چي دلته اوسي. هغه به حقيقت ڪنبي يو قوم دے
 يو بل تقرير سر سيد احمد خان به لاهور ڪنبي به 1884 از ڪنبي ڪرے دے
 چي هغي ڪنبي ئي هم د قوم به مسئلہ ڪافي تفصيلي بحث ڪرے دے خو به
 اڃرہ ڪنبي دي نتيجي ته رسبدلے دے چي د دي وجوہاتو به بناء زده دا
 دواړه نسلونه (races) چي دلته هندوستان ڪنبي اوسي. به يو نوم يادوم:
 يعني هندو مطلب دا چي د هندوستان اوسيدونكي بس دي ڪه وشو؛ سر
 سيد خو ورپسي دومره لري لار چي هغه د محمدبن نوم ئي هم ورپسي
 پرپنود او دا فتوي ئي جاري ڪرله چي هر هغه ڄوڪ چي د هندوستان به دي
 خاوره اوسي هره عقيدہ چي ئي وي او د هر مذهب پيروڪار چي وي. يو قام
 دے او دا پرې لاد پاسه چي پڪار دي چي ڪه به هره عقيدہ او هر مذهب چي
 وي. خو د هندو به نوم دي بللي شي

هم دارنگي مسئلہ د سر محمد اقبال ده چي: هندي هين هم وطن هين
 هندوستان همارا د دي ثابتولو د پاره د مذهب نه مرسته اخلي چي: مذهب
 نهين سڪھاتا آپس بير رکھنا نو مذهب او مذهبي تعليم خو بدلبدے نه
 شي ڪم از ڪم د مسلمان خو دا عقيدہ ده چي د نبي ڪريم (ص) نه پس بل چا
 ته دا حق نه دے حاصل چي به مذهب ڪنبي ترميم وڪرے شي. نو بيا دا
 مذهبي عقيدہ څنگه د سياسي نظرئي سره بدلبدے شي. سر محمد اقبال
 خو هم لکه د سر سيد احمد خان به شان به دي سلسله ڪنبي ڪافي وړاندې
 تللے دے: لکه چي د فارسي به يو شعر ڪنبي وائي چي:

دانه سبجه به زنار ڪشيدن آموز
 گر نگاه تو دو بين است نه ديدن آموز

د هندو او مسلمان د يو والي او اتحاد د پاره پيش ڪوي چي د مسلمان د
 تسبيح دانې پڪار دي چي د هندو د زنار به تار وپهيلي شي (زنار د هندوانو
 مقدس تار دے چي د هغوي وجود سره پيوست د اوږي نه ترخ ته پروت

دے يعني د مسلمانانو د ذکر الهي د پاره د تسبو دانې دي د هندو د زنار
 به تار وپهيلي شي، دا ترون غواڙي، دا مذهبي روا داري ڪه يو والے
 غواڙي، نو بيا فېصله اوروي؛ ڪه چري ستا سترگي دا دواړه جدا جدا ويئي
 نو بيا خو ته به سترگوروند به نه ئي
 پرزيات به تفصيل د تللو ضرورت نشته. د مسلم ليگ د مختلفو وختونو
 پاس ڪري قرار دادونه او د جناح صاحب خپل بي شمېره تقريرونه دا خبره
 ثابتوي چي مسلم ليگ د دوو قومونو نظريه د خپل سياست بنياد ڪرڄو له
 وو. نو اوس پڪار دي چي به دي خبره غور وشي چي مسلم ليگ خو صرف
 د مسلمان خبر غوښتو، د نورو هندوستانيانو سره ئي ڇه غرض نه و؛ يعني
 هغه ڇه ته چي قام پرسته يا نېشنلسٽ وائي، د هغي دعوي ئي نه ڪوله. نو
 ڪنل دا پڪار دي چي دا نسخه تر ڪومه پوري د مسلمان د مرض علاج شوله
 لکه څنگه چي ما مخڪنبي ذکر ڪرے دے. مسلم ليگ د مرض تشخيص
 ڪرے و چي د مسلمان دنمن پېرنگے نه بلڪي هندو دے او اوس ئي ورله
 علاج دا تجويز ڪرو چي د دوه قومي نظرئي به بنياد دي هندوستان تقسيم
 شي او پاڪستان دي جوڙ شي؛ نو به دي طريقه به د هندوستان د مسلمانانو
 همه محرومي او تڪليفونه رفع شي.

دا هم يو تاريخي حقيقت دے چي د مسلم ليگ تحريڪ د هندوستان به
 هغو صوبو ڪنبي زيات قوي او مقبول و ڪوم ڄاے چي مسلمانان به اقليت
 ڪنبي وو او د دي ثبوت د 1937 از صوبائي انتخاباتو ڪنبي به قطعي طور
 بنودلے شوے دے چي د مسلمانانو به څلورو وارو اڪثريتي صوبو ڪنبي
 يوه صوبه ڪنبي هم د مسلم ليگ دلې هيڄ ڇه نماينده حيثيت ڇه ڪوي چي
 به دوو صوبو يعني سنڌه او سرحد ڪنبي ئي د سره يو ممبر هم نه و او د
 پنجاب به 84 مسلمانانو ممبرانو ڪنبي ئي صرف يو ممبر و. به دي ڪنبي هم
 ڇه د شڪ گنجائش نه شته چي د مسلمانانو به اڪثريتي صوبو ڪنبي

اختيار د مسلمانانو و مشري د هغوي وه. د پنجاب سر سڪندر حيات خان د بنگال مولوي فضل الحق. د سندھ اله بخش سومرو او د صوبه سرحد مشر ياسر صاحب زاده عبدالقيوم او يا د ډاکټر خان صاحب و. نو په دغه صوبو کېږي خو د مسلمانانو حقوقو د تحفظ سوال نه پيدا کېدو د مسلمانانو د حقوقو د تحفظ مسئله خو د هغو صوبو وه چې کوم ځاي د غير مسلمو اکثريت و او دا هم حقيقت دے چې مسلم ليگ هم په دغو صوبو کېږي هر دل عزيز و او د مسلم ليگ د کل هند ليدرانو نمايندگي په پارليمنټ او صوبو کېږي هم دغو مشرانو کوله نو اوس بايد چې جذباتي طور نه بلکې په سره سينه په دې غور وشي چې د دغو غير مسلمو اکثريتي صوبو د مسلمانانو د تکليفونو او محروميو علاج د مسلم ليگ د سياست د کاميابۍ په نتيجه کېږي وشو يا نه؟ دا ډېره ضروري نکتته ده چې مسلم ليگ په خپل سياست کېږي کامياب شوه دے تقسيم هند ئې کره دے او پاکستان ئې حاصل کره دے نو بايد چې اوس د دې سياست د کاميابۍ نه پس حساب وشي چې د مسلمانانو د کم شمېره صوبو د مسلمانانو د هغه مرض علاج په دې نسخه څومره کامياب شوه دے؟

زه دا خبره بار بار کوم چې کومو صوبو کېږي د پاکستان د قيام مطالبه وشوله. نو په دغو صوبو کېږي اختيار هسې هم د مسلمانانو و. که د مسلمانانو د اختيار خبره وه. نو دغه صوبې د پخوا نه د هغوي وې صرف نوم د پاکستان نه و. نو مطلب دا چې مرض په بمبې، مدراس، ډيلي، يوپي، بهار، سي پي او اريسه کېږي و. د مسلم ليگ د دې دوو قومونو نظر ئې او د پاکستان د قيام کاميابۍ د هغه مجبور او محروم مسلمان څه ښېگړه وکړه تکليف د بمبې او لکهنو مسلمان ته و او پاکستان مو په لاهور او پېښور کېږي جوړ کړو. تکليف د بهار او اريسه مسلمان ته و او پاکستان ئې په ډاکه کېږي جوړ کړو.

نو دا حق يواځې د هندوستان د هغو صوبو د مسلمانانو نه دے چې هغوي د دې تقسيم په نتيجه کېږي هم هلته په خپلو صوبو کېږي مېشته پاتې شول. بلکې د پاکستان د مسلمانانو هم دا حق دے چې د مسلم ليگ مشرانو نه دا نېوس وکړي او ښه په کلکه ئې وکړي چې زمونږ نه وروستو پاتې د هغه وخت پينځو کروړو مسلمانانو د خوشحالي، سوکالي او د ازادۍ د ښېگړونه پوره په پوره فايده اخستو د پاره ستا سو دا تجويز کړې نسخه څومره کامياب او مجربه ثابته شوله

د دې نه هم د انکار کولو هېڅ گنجائش نه شته چې د پاکستان د قيام په دغه وخت کېږي په ټول هندوستان کېږي د فرقه وارانہ فساداتو سور اور لگېدلې و. هغه مقامي اوسېدونکي په خپل کور کېږي د يو بل په غوښو اخته وو او بيا چې کله د يو خوا مهاجر بل خوا ته لوټلي، خپلي، وژلي او تالا شوي رسېدل او هغې دواړه اړخ ته په دغه اور لږگي نه. تېل اچول او ملک يو سره لمبه و او يو داسې مذهبي جنون او د فرقه وارانہ لېونتوب د پرغز فضا په ټول ملک سالمه خوره وه چې د هندوستان يو گوت هم ترې نه بچ نه و پاتې. د هندو، سکھ او مسلمان تر منځه نفرت، کرکه او دښمني دې حد ته رسېدلې وه چې هغه اخلاقي اقدار خو پرېږده. انساني خويونه هم په ځاي پاتې نه وو؛ ان تر دې چې د دې هر څه سره سره ئې د يو بل زنانه و ته لاس اچولو باندې هم صرفه نه کوله نو چې يو خوا په ټول ملک کېږي د هندو او مسلمان په نوم داسې د لېونتوب فضا وي او د دې تکليف او مصيبت، تباھۍ او بربادۍ په وخت کېږي دغه مظلوم او مجبور مسلمان هم هلته د هغه ساد خپلي هندو او سکھ سره په شريکه ژوند تېرولو مجبور پاتې شي نو د دغه مسلمان د ذهني، روحاني، نفسياتي او ايماني کيفيت اندازه څوک لگولې شي؟ او بيا په تېره تېره دا چې ټول هغه ليدران څوک چې د دغو پاتې مسلمانانو مشران وو او هغوي په شريکه کېه پاکستان ته يوږله

او دغه مسلمان ٿي پڻ دغه فضا کڻي د اور لمبو کڻي پڻ ويٺو لڙي پريڻو. هغه پڻ سرڪاري نوڪرو کڻي ڇي ڪوم مسلمانان کڻ پڻ سول کڻي وو او کڻ پڻ فوڊ کڻي او د چا نه ڇي د خبر ٻيڳري توقع د دغه مسلمان کڻي ڪڍي شوه هغوي هم پاڪستان ته د تلو فصله وکڙه: نو دا چرته د ڪوم مسلم ليگي پڻ ضمير کڻي راغله ڇي دغه پڻ هندوستان کڻي پاتي مسلمان ڇي مسلم ليگ ٿي جوڳري و هغه لڻي چنڊي ورکڙي وي. د هغه پڻ ٻيوونه او مطالبه ٿي مظاهري ڪڙي وي، جلوسونه ٿي اڀستي وو: د مسلم ليگ پڻ هداياتو ٿي داسي سياسي نعري وهلي وي ڇي گاونڊي سره ٿي پري خان دڻمني ته ودرولي و. نو نن د دغو مسلمانانو دا منتخب ڪري مشران ڇه شول؟ او دا غريبانان ٿي چا ته پريڻو دل؟ دا داسي سوالونه دي ڇي پڻ خواب ورکولو د مسلم ليگ مشران مجبور دي.

دغه حال خود سياسي، سرڪاري نوڪرو د مسلمانانو افسرانو و. ولي د دي سره سره هغه واره واره سرمايه دار او تاجران او کارخانه دار هم پاڪستان ته واورپدل: نو پڻ هندوستان کڻي پاتي مسلمانانو د پاره اقتصادي لاري هم بندي شولي او کڻ ڇه خاوري ايري. ڪاروبار يو مسلمان تاجر، سرمايه دار دي خپل ناتوانه مسلمان ورور لڻ ورکولي شو نو د هغي گنجائش هم ختم شو: خو لنڊه اوڀر ده دا ڇي پڻ هندوستان کڻي پاتي مسلمان هم مذهبي طور، هم سياسي طور او هم اقتصادي طور پڻ داسي حالت کڻي وروستو. بي يار و مددگار پريڻو د شو ڇي د ملڪ ٽوله فضا د هغه مخالفه وه مذهبي جنون وطن پڻ سر اخسته و. پڻ لکهنو خلق خود پاڪستان ته واورپدل ولي قابو پينڇه ڪروڙ مسلمان خود بيا هم مسلم ليگ پڻ سياست د هندو پڻ غلامي. کڻي دي مشرانو پريڻو دل ڇي بيخي د دڻمن پڻ رحم خپل ژوند پڻ داسي حالاتو کڻي تير ڪڙي ڇي د هغوي مشران ٽول پڻ ٽوله تري نه يو پڻ يو راغلل.

ٻيا پڻ خپل خيال پڻ دي ٽولو کڻي صرف يو د لکهنو نواب اسماعيل خان و ڇي هغه د راتلو نه انڪار وڪرو وي ڇي زه خپل مسلمان ورور پڻ داسي حالاتو کڻي پريڻو ته پڻ هيڻ شان تيار نه يم زما مرگ او ژوند دي خپلو ورور او دي خاوري سره ترلے دے. دي نورو خود خبر پڻ دي کڻي وگيلو ڇي سره د بال بچه ٻنه پڻ آرام او سکون ٿي خان پاڪستان ته واورسولو او هغه خپله خاوره، خپل ورورنه، خپل سياسي ملڪري او تابعداران ٿي د سور اور لمبو ته وروستو پريڻو دل³⁰

پڻ وروستو پاتي مسلمانانو کڻي هم زيات خلق د غير مسلمو د بربريت نه پڻ ڪڙه ڪولو مجبور شول او خپلي، لوڻلي، تالاشوي، ذهني او جسماني طور زخمي اوڀري اوڀري قافلي ڏهري پڻ سر و ساماني کڻي پاڪستان ته واورپدل لازمي خبره ده ڇي د هندوستان ٽولو مسلمانانو خود هجرت نه شو کولي. دا به مخکڻي وڪتل شي ڇي پڻ پاڪستان کڻي پڻ دي مظلوم او مجبور مهاجرو ڇه تيري اوس خود مونڙ صرف دا ويٺو ڇي دغه د هندوستان مسلمان پڻ دغه خپل ڪور کڻي داسي سور اور ته نور نه شي ٿينگڻي او خپل نجات ٿي صرف پڻ دي کڻي دے ڇي هغه د خپل نيڪه خاوره پريڻي او د خپل سر او عزت بچ ڪولو پڻ خاطر پاڪستان ته پناه يوسي ڇي دغه يو د سر سورے او اسره د دي غريب پاتي ده دا خود معلومه ده ڇي غتان او رسيدونڪي مهاجر خود به د غير مسلمو پاتي جائيدادونه، بنگلي، ماني، ڪورونه، دوکانونه او ڪارخاني قبضه ڪري، ولي د دي پڻ اور

³⁰ پڻ دغو مجبورو مقهورو مهاجرو ڇي دلته ڇه تير شوي. د هم اندازہ د هغه وقت د اردو ادب نه اختلافي ڪڍي شي - لکه د سعادت حسن منٽو افسانه گهول دو، د قدرت الله شهاب 'نا خدا' افساني مونڙ ته بياني ڇي دغه مهاجر مسلمانان ڇي پاڪستان د پاره ٿي هندوستان پريڻو دے و. دلته د خپلو مسلمانانو د لاسه هغوي باندي لاريات ظلمونه ناڪڙي وشوي ولي پڻ ادب کڻي پڻ فساداتو افسانه نه ده ليکلي شوي - دا ڇه ڇي دلته د خداني خدمتگار تحريڪ رضاڪارو د دغه ڏول لوه فساد مخنوسه پڻ ڪامياب ڪرے و

سوي او په وينولت پت غريب مهاجر به څه حال شي؟

چې دې ټولې مسئلې ته سره په غور وگوري. نو په دې کښې په هندوستان کښې پاتې مسلمانانو ته يو بنيادي مشکل د مسلم ليگ د سياست په نتيجه کښې دا پاتې شو چې يوې سياسي مسئلې له چټي په چټي مذهبي رنگ ورکړې شو او د مسلم ليگ په برکت دا جنگ د سياست د مېدان نه پس د مذهب په فرقه وارانته ډگر چالو کړې شو. گڼې نوکه سياسي تحريک وي نو د تقسيم سره به مسئله ختمه شوې وه او سياست به کامياب شوی و کانگرس د هندوستان ازادي غوښته. د هغوي هم کاميابي وشوله. پېرنگه لار. غلامي ختمه شوله. مسلم ليگ پاکستان غوښتو. هم هغه حاصل شو: نو مسئله که په سياسي سطحه وي خو ختمه شوې وه. ولې مسلم ليگ دې سياسي مسئلې له مذهبي رنگ ورکړو نو په هندوستان کښې پاتې مسلمانانو ته نې دا يو ډېر لوې عظيم غم وروستو پرېښود چې فرقه پرست هندوان او مذهبي جنونيان په دې سوچ مجبور شول چې د مذهب په بنا خو هندوستان تقسيم شو: ولې خو لا هغه شان هم د هغه مذهب پېروکار د کرورونو په شمېر کښې موجود دي نو دا خو مسئله حل نه شوله او هم دا وجه وه چې د مذهبي جنون او فرقه وارانته منافرت دا اور مړ نه شو. بلکې هغه پاتې مسلمان بيا نور هم مجبور او محروم په دې شو چې اول صرف د غېر مسلمو اکثريت ته پاتې وو اوس د هغوي قهر و غضب، دښمني او ترېگنۍ نه پاتې شو: نو مطلب واضحه شو چې مسلم ليگ د هندوستان د اقليتي صوبو د نمائنده په جېټ د هغوي د مرض په تشخيص کښې خطا وتل او چې د مرض تشخيص صحيح ونه شي. نو علاج به نې نور غلط وي. د مسلم ليگ د سياست په نتيجه کښې دغه مسلمان په ځاي د دې چې ښه شي. لا ورپسې نور هم د مجبوري، محرومي او محکومي حده پورې په موذي مرض ښه ککړ شو.

فرقه واراننه فسادات او کانگرس

دې کښې شک نه شته چې که يو خوا د مسلم ليگ د فرقه واراننه سياست په نتيجه کښې ټول ملک کښې اور لگيدلې و نو د دې مقابله کښې داسې فوټونه هم په مسلمانانو کښې او هم په غېر مسلمو کښې لگيا وو چې د دې اور وژلو کوشش وکړي د دې نه هم انکار نه شي کېدې چې په دغه وخت کښې د ټول قام جذبات او احساسات دومره د لېوتوب حد پورې را پارولي شوي وو چې خپلي بنيادم بيا د انسانيت د حلقې نه هم وتې و او بېخي د ځناورتوب مقام ته رسېدلي وو نو چې په دغه وخت کښې به چاهم د هندو، سکھ او مسلمان په منځ کښې د رواداري او دوستۍ خبرې کولې نو نه يواځې دا چې دا څه بې موقع او بې ځايه معلومېږي. بلکې د حالاتو په موجودگۍ کښې څه د بې وقوفۍ د حده پورې چشم پوشۍ پورې تړلې کېدې.

په مسلمانانو کښې منظم حرکت په دې کښې خدائې خدمتگارو وکړو کله چې د مسلم ليگ د طرف نه په صوبه کښې د خدائې خدمتگارو د وزارت ماتولو په خلاف مهم ډېر تېز شو او مېجر خورشيد انور په ذريعه د سرحد په سياست کښې تخريب کاري په اول ځل معرفي شوله او چې کله دلته د فساداتو رده کېښودې شوله نو دا خبره څرگنده شوله چې يو خوا خو په دې حالاتو کښې د قام دښمنه بدمعاشانو د پاره لاره ازاده شوله چې هغوي لوټمار شروع کړي او د فرقه واراننه قتلونو په ذريعه مکانونه، بنگلې، دوکانونه، تجارتي کوټې او کارخانې قبضه کړي نو دې خوا دا هم وليدل شو چې سرکاري افسران هم خپلې ذمه واري په صحيح طريقه سر ته نه رسوي او د غېر مسلمو حفاظت برابر نه کېږي نو صوبائي وزارت خواست

وڪرو چي د پيڻور ڀنار د غير مسلمو د سر و مال او عزت د حفاظت د پاره
 دي خدائي خدمتگار رضا كار راشي چنانچه مونڙ شپڙ زره باوردي خدائي
 خدمتگار پڻ پيڻور ڪنڀي پڻ دي ڏيوٽي حاضر شو چي مونڙ دلته فرقه
 وارانہ فسادا منع ڪرو. اگر چي د مسلم ليگ رضا ڪارانو او نورو
 لنهرو ڪوچرو به ڄاڻا ڀڄ ڄاڻا ولاڙو خدائي خدمتگارانو ته پيڻورونہ
 ورڪول چي د هندوانو د ڀڄ ڪولو د پاره راغلي بيٺ. يا به ئي ورته د بهار د
 فساداتو قبضي ڪولي. لا د سڪهانو د لاسه د مسلمانانو د تباهي
 يادگيرني؛ ولي د دي خبري نه انڪار نه شي ڪيڏي چي سزه د دي ٽول
 اشتعال خدائي خدمتگار پڻ دي ڪنڀي ڪامياب شول چي د غير مسلمو د
 سر. مال او عزت تحفظ وڪري ولي د انگريزانو دا پاليسي وه چي دنيا لڏا
 تاثر ورڪري چي د هندو او مسلمان دا بيلتون دومره مونڊيز او بنيادي دے
 چي د شريڪ ڪور هڏو د سره سوال نه پيدا ڪيري نو د پيڻورنگي دا ڪوشش و
 چي دا غير مسلم اوس د دي صوبي نه وباسي. د مسلم ليگ خبر هم پڻ دي
 ڪنڀي و. د لوٽمار او جائيدادونو قبضه ڪولونہ علاوہ دا يوه مسئله هم وه
 چي دلته پڻ صوبائي اسمبلي ڪنڀي هندوان او سڪهان ممبران وو نو د
 هغوي پڻ وبستو ڪنڀي هم پيڻورنگي او هم مسلم ليگ دواڙه غرضيان وو نو پڻ
 دي طريقه ئي دغه ٽول غير مسلم د پيڻور پڻ بالاحصار قلعه ڪنڀي راغونڊ
 ڪرل او هندوستان ته ئي وارول.

اخو هندوستان ڪنڀي هم د ڪانگرس مشرانو عموماً او گاندهي جي
 خصوصاً د دي فرقه وارانہ فساداتو د اور پڻ وڙلو پسې ملا وتڙله. گاندهي
 جي خو پڻ دي مسئله ڪنڀي دومره لڙي لڙي چي هغه. هغه خپل ڙوند هم پڻ
 داو ولگولو او د ڪلڪتي د مسلمانانو پڻ خلاف د فساد بندولو پڻ خاطر ئي
 د مرگ روڙه ونيوله او د دغې ذاتي قرباني پڻ ذريعه ئي داسي فضا پيدا
 ڪرله چي عام اولس د هندوانو. مسلمانانو او سڪهانو خو پڻ پرڀرڊه چي

مرڪاري پوليس هم دومره متاثره شول چي هغوي به هم ڙڙل او هله پسته
 گاندهي جي روڙه ما ته ڪرله چي ڪله د ڪلڪتي پڻ مبدان ڪنڀي پڻ زرگونو
 مسلمانان. هندوان او سڪهان ئي يو بل ته ورتراڳاره ويستل ولي د لا اور
 داسي حد ته رسيدلے و چي يو ڄاڻا به ڄاڻا ڪرو. نو بل ڄاڻا به ئي سر
 ووهه، نو گاندهي جي او د هغه ملڪري داسي لولپه گرڇڀدل چي پڻ هر شان
 چي وي د دي اور د مر ڪولو ڪوشش وڪري ڪڏ ڪلڪته وه او ڪڏ ڏيولي. ڪڏ
 مشرقي بنگال و. او ڪڏ بهار ولي دا مسلم ليگيان هم عجب مخلوق دے يا
 خو هغه حسين شهيد سهروردي صاحب و چي د بنگال د وزيراعليٰ پڻ
 حيثيت ڪنڀي ئي د مسلم ليگ د اعلان مطابق د 'زاست اقدام' د ورڃي د
 نماخالو پڻ سلسله ڪنڀي د مسلمانانو د جلوس قيادت پڻ خپله ڪولو او هم
 دا هغه مقام دے چي د ڪوم ڄاڻا نه د دي فرقه وارانہ مسافرت دا تيلے بل
 شوع دے او بيا دا هم خلقو وليدل چي هم حسين شهيد سهروردي بيا د
 گاندهي جي د دغه فرقه وارانہ فساداتو د رفع ڪولو د پاره لڳيا و³¹

³¹ دي لڙ ڪنڀي مسلم ليگ د هغه اوبستي (مخرف) خدائي خدمتگارو ڇڏه ڪته پورته ڪره ڪومو چي
 د خان بهادرانو پڻ اشاره ڪانگرس سره د اتحاد پڻ بهانه تحريڪ پرڀنودے و لکه مولانا شاد
 محمد او بخت جمال د صوابي. مولانا شاکرالله او مولانا خادم محمد اڪبر د نونيار او دغسي
 خيني نور قام بلورلي مشران - دوي نه يواڻي دا چي د احمد اباد گجرات او د هندوستان نور
 پڻ پڻانہ هندوانو سره جنگ چڱري د پاره ولمسول بلڪي د تحريڪ خلاف ئي هم هر ڄاڻا زهر خواره
 ڪرل د هندوستان پڻ پڻو د دوي د دورې نه وڙاندې ورڃيانو ڪنڀي اشتهارونہ ورڪري وو چي زمونڙ
 د هند مسلم فساداتو سره هيڄ ترون نشته - د دي خواب ڪنڀي د هغه خابونو هندوانو هم داسي
 اشتهارات خباره ڪرل چي زمونڙ هم پڻ پڻو سره ڇه مسئله نشته جو د دي شرارتيانو د لاسه خيني
 پڻ پڻانہ هم هندو مسلم فسادات ڪنڀي ڪم شول او وڙني وشوي
 ايس ڪي محمدار خيل ڪتاب 'جناح اور گاندهي' ڪنڀي ليکلي دي چي فسادات د مسلم ليگ د
 'زاست اقدام' پايله وه د بنگال وزير اعليٰ او قانون وزير حسين شهيد سهروردي پڻ شيارسم اگست
 د ڪلڪتي ڀنار څلور ويشت پوليس سڄڻونو ڪنڀي دوه ويشت مسلمانانو افسرانو او دوه اڀنگلو
 انڊين افسرانو نه حواله ڪرل او بياني پوره صوبه ڪنڀي د جهڻي اعلان وڪرو مسلمانانو ڪونڪونه.
 شلونه، خٽڪونه، خنڇرونه او توبڪي تونڀي وويشتي مسلم ليگي لنهغرو ته ئي گادي ورڪرلې او

دوہ قومی نظریہ نہ د مسلم لیگ انکار

خو مونږ لیدلی دي چې کله مسلم لیگ د کبیئت مشن منصوبه منظورہ کرله او د هندوستان وفاق ئی تسلیم کرلو او د دریو گروپونو یو مشترک مرکزی حکومت ئی ومنلو نو په دغه شان مسلم لیگ خپله د پاکستان مطالبه پرېښودله او چونکې د پاکستان د قیام د مطالبې بنیاد صرف او مسلم لیگ د پاکستان د مطالبې پرېښودو سره سره د دوه قومی نظریہ نه هم لاس وویځلو. په کوم څېز چې زه پوهه شوه نه یم هغه دا چې د مسلم لیگ مشرانو د دې خپل سیاست د پاره د مذهب مبدان خوښ کړے او هرې خبرې او پالیسی له به ئی د اسلام نکتہ نگاه نه یو جواز لتولو نو مشکله دا وه چې مذهب کښې خو څه کمے زیاتے او ترمیم تنسیح څوک نه شي کولے. یا کم از کم مسلمانان خو عقیدتاً نبی کریم (ص) اخبري ئی کښي او دا ئی عقیده ده چې هغه یوه مکمله ضابطه حیات پرېښې ده چې په هغې کښې تغییر او تبدل، کمے او زیاتے نه شي کیدلې. نو مونږ ته په دې خبره پوهیدو کښې لږ تکلیف ؤ چې اول د مسلم لیگ پالیسی د دوه قومی نظریہ یعنی د پاکستان نظریہ وه او نعره ئی دا وه چې: پاکستان کا مطلب کیا؟ لا اله الا الله³² ولې هم دغو د مسلم لیگ مشرانو دا فیصله وکړه چې

سوونو گېلن پتړول سوانی کویونو هم ورله ورکړے شول ښکاره ده چې دې نه پس لگېدونکي اور کښې په زرگونو خلق ووژل شول او د دې فساد منطقي نتیجه بیا د وېش په وخت د لکھونو انسانانو تاریخي چټرو ؤ

³² د وېش نه وړاندې دا نعره چې د اصغر سوداني نومی یو لوکل شاعر وه، داسې وه چې 'پاکستان کا مقصد کیا؟ لا اله الا الله' - د وېش نه پس خو بیا منظر بدل شو ځکه چې پاکستان جوړ شو نو دا نعره داسې بدله کړي شوه چې 'پاکستان کا مطلب کیا؟ لا اله الا الله' - یعنی پاکستان چونکې خپله

دغه کلمه په ځای پرېږدي او د پاکستان او مطالبې نه دست برداره شي نو کله به هغوي دا اعتراض وشي چې دوي خو د پاکستان او لاله یونونو پیش کړے ؤ، نو ایا د هغې به دا مطلب نه وي چې گڼې د دغې کلي نه هم ویزاره کښناستل مذهب خو د دې خبرې چرې هم اجازه نه ورکوي چې نن دې د کلي په بنیاد یو مذهبي تحریک وچلېږي او سبا له له هم دغه مذهبي تحریک پرېښودے شي نو په دا شان خو به دا ټول عمل د دغې کلمې نه هم په انکار تمامېږي

دا یو بنیادي مشکل دے چې هرې هغې ډلې، تنظیم او پارټی ته به یقیناً پېښېږي چې د خپلو سیاسي پالیسیو د وړاندې بوتلو د پاره د مذهب نه کار اخلي بل هغه تنظیمونه دي چې هغوي خالص د مذهب په نامه دیني تحریکونه چلوي لکه زمونږ د هندوستان هغه باعمله عالمان د چا چې د دیوبند د دارالعلوم سره تعلق ؤ او هغوي د کافر او سامراج انگریز بر خلاف خپل تحریک یو دیني فریضه او جهاد گڼلو او ټول عمل ئی د دین دائرې دننه ساتلو. دا نورې ډلې او په خصوصیت سره مسلم لیگ چې خپل ټول سیاست ئی د مذهب د ځادر لاندې چلولو. هغوي ته به لازماً داسې مشکلات مخې ته راتلل. ولې چې د مذهب لار خو واضحه او ښه ده هغه کښې خو اخوا دې خوا تلل لا وړاندې کېدل وروستو کېدل نه شته اوسیاست کښې خو دغه کار لازمي پېښېږي نو چې څوک سیاست او مذهب یو ځای کوي، نو د هغې لازمي نتیجه به هم دغه وي. لکه څنگه چې مسلم لیگ ته پېښه شوله: چې یو مقام داسې راوړسېدو چې د خپلې

د لا اله الا الله متراف دے ځکه چون چران ځای ختم شو. سوانی خبري مه کوئ ځکه د قرارداد مقاصد پاکستان کا مقصد، نه پس چې مولانا شبیر احمد عثمانی لیافنت علي خان به د دي د علي کولو غوښتنه وکړه نو هغه ورته ووې چې مولانا تنگول مه کوه. اوس پاکستان جوړ دے: مونږ پوهه شه زمونږ کار پوهه شه: ته کور کښېنه. اوس ارام کوه

سياسي پاليسي د بدلولو په نتيجه كښې هغوي د پاکستان د مطالبې نه لاس په شا شول او چونكې پاکستان هغوي د مسلمانانو د بنيادي مذهبي عقيدې سره تړلي وو نو دا اعتراض په هغوي په جايزه كېدو چې دوي خپله سياسي نه بلكې مذهبي عقیده پرېښودله

كه د مسلم ليگ سياست ته وكتل شي نو د مسلم ليگ مشرانو هر چاته د هغوي د خواهش مطابق خبره كوله جناح صاحب چې به كله سرحد ته راغی نو هغه د نورو نه علاوه دلته كافي مذهبي مشرانو او پېرانو سره هم ليدو كانه كړي وو. د ماښكي شريف پېر صاحب امين الحسنات له نې ليكلي وركړي وو چې پاکستان به يو اسلامي مملكت وي او پكښې به قانون شريعت محمدي وي؛ ولې د دې په مقابل كښې سكندر ميرزا په خپل سوانح حيات كښې ليكي چې كله مونږ فيصله وكړه چې د دهلي نه كراچي ته خو نو ما يوه ورځ د قائد اعظم نه تپوس وكړو چې جناب مونږ خو ټول پاکستان ته روان يو. مگر تپوس دا كوو چې هلته به څه قسمه حكومت تاسو جوړوي؟ ايا ستاسو اراده دا وه چې داسې حكومت به وي چې د هغې دارومدار به په اسلام وي؟ قائد اعظم وې چې نه بکواس ده No, nonsense

د به يو عصري حكومت جوړوم.

Before we all left Delhi. I said to the Q.Azam one day, "Sir we are all agreed to go to Pakistan. But what kind of Govt. are you going to have? Are you going to have a type of Govt. with accent on Islam?" "No, nonsense" he replied, "I am going to have a modern Govt."

ترجمه مخكښې له دې چې مونږ ډيلي نه روان شو يوه ورځ ما قائد اعظم ته ووي جناب عالي مونږ د ټولو فيصله وه چې پاکستان ته به خو ليکن څه قسمه حكومت به ته هلته جوړوي؟ ايا ته به داسې حكومت جوړكړې چې زور ئې په

اسلام وي؟ هه خواب كښې ووي چې نه بکواس ده زه به يو

جدید حکومت جوړوم

حقيقت كښې مسلم ليگ د پاکستان نه د ملا صاحب د جنت تصور جوړ كړې ؤ چې څه ستاسو خواهش وي هغه به حاضر وي؛ د پيو او شاتو ولې به وي، د حورو او غلمانو خو به هله و څه حساب نه وي؛ څه ته چې دې زړه كېږي هغه به موجود وي، كه انگور غواړي، كه انار، كه سبب غواړي او كه بادام، نه به ونه كرل غواړي نه به د گوډ چاري ضرورت وي او نه به كوله

پاکستان ساخته مؤرخین دانشوران په دی نابله دوه ډلې دي - یوه ډله جناح صاحب سیکولو لیرل رامل غواړي بله ډله دانا درباري ډله دا وائي چې نه هغه یو اسلامي فلاحی سرے ؤ خو وخت نه مخکښې مړ شو نو اسلامي تجرباتي مملکت ئې جوړه نه کړه دا ډله هغه یو لوعے زیگ اورسدنې ډلې مني د دې اندازہ د عارف محمود ایل نوموړي ليکوال ليکي بانې پاکستان کې حضور پاک (صلی الله علیه وسلم) سرے والہانہ محنت نه کيږي؛ هغه ليکي چې كله جناح صاحب لندن کسي ؤ. یوه شپه ورته نبي پاک صلی الله علیه وسلم راغلو، کتن ئې ورله وڅوڅولو چی دے باخښه و و ئې پاک صلی الله علیه وسلم ورته ووي، زه ستا پیغمبر یم او تا نه وایم چی بیرته هندوستان نه لاړ شه او تحریک آزادي شروع کړه، زه د سره یم نو دی نه پس هغه بیرته راغلو جناح صاحب هم په دی پوهه ؤ او لکه د پیرانو به ئې مذهب نه گته اخسته ځکه 1948ز کراچی بار ایسوسي ایشن نه وس کښې ئې ونیل چې ما ځکه لکنز ان کښې داخله اخسته چی هلته د نبي پاک صلی الله علیه وسلم نامه د دنیا لویو قانون دانانو سره لیک و دا بیخي دروغ دي، هلته د نبي پاک صلی الله علیه وسلم نامه نشته البته عیسی موسی علیهم السلام سره ئې تصویر جوړ دے خو د تصویر دا خبره کول مذهبي حوالې سره سمه نه نیکارېده نو تصویر نه ئې نامه جوړه کړه چی خلق به ونه گي دا خبره ساده خبره ده چې جناح صاحب اصلیت کښې لیرل ؤ که مذهبي؟ که مونږ د هغه د ژوند شبې ورځې وگورو نو د هغه لائف ستائل مذهبي یا مولیانه نه دے بلکې الترا لیرل دے - سبگار نوشي. سک پروري، هیم برگر خورل، کاکتېل پارتي، سنوکر بلنیر ډکول، خان ته مسر جناح ونیلو د بلره حکومتی چارواکو ته افیشلي جیسی کول هغه لیرل ثابتوي

پروفیسر کرے بي سعید خیل کتاب پاکستان دي فارمېټو قېز کسي صفا ليکلي چې "Jinnah had a tast for pork and wine." د هاغه وخت نه واخله، په درېم ځل نوي شان پاکستان پوري اکثر د يو مقدس خوب دروغونه قبصه شورولې کيږي چې د طلاق در طلاق او نکاح در نکاح اقداماتو نه بکسي هم څنډه نه کيږي

communities - the Hindu community and the Muslim community. Because even as regards Muslim you have Pathans, Punjabis, Shias, Sunnies and so on, and among Hindus you have Brahmins, Madrasis and so no, will vanish.

You are free to go to your temples, Mosques or any other place of worship. You may belong to any religion of caste of creed. That has nothing to do with the business of the state

We are starting with the fundamental principle that we are all citizens and equal citizens of one state

Now I think we should keep that in front of us as our ideal and you will find that in course of time Hindus would cease to be Hindus and Muslims would cease to be Muslims not in the religious sense, because that is the personal faith of each individual but in the political sense as citizens of the state.

(G. Allana, Historic Documents, pp.545-46)

ترجمه: که چرې تاسو خپله ماضي بدله کړئ او په شريکه دا کار وکړو چې د دې بالکل پرواه ونه لرو چې تاسو د کوم مذهب فرقې سره تعلق لرئ او د دې نه وړاندې ستاسو د يو بل سره څه قسمه تعلقات لرل؛ يا چې ستاسو رنگ، ذات، نسل او عقیده څه ده، بلکې ټول په شريکه ځان د دې مملکت اوسېدونکي وگني او داسې اوسېدونکي چې ستاسو همه حقوق او ذمه واري برابر وي، نو ستاسو د ترقۍ او پرمختگ لارې ازادې دي

زه دا خبره په تاسو په ټينگه واضحه کول غواړم چې که مونږ په دې جذبه کار وکړو نو ډېر زړ به دا د اقليتي فرقې او اکثریتي فرقې دا تمیز د منځه ورک شي. دا د هندو فرقې او

کول وي د جناح صاحب خو د مانگي پېر صاحب سره د شريعت محمدی ټينگه وعده وه نو دا هم مونږ ليدلي دي چې کله مسلم ليگ په عبوري حکومت کېږي د شاملیدو اجازه ورکړې شوه. نو د مسلم ليگ په وزيرانو کېږي يو جوگندرناتې مندل و چې هم هندو و او هم هريجن. نو دا هم د جهرانتيا خبره وه چې يو بيخي مذهبي تنظيم، چې صرف د مسلمانانو د حقوقو د تحفظ ذمه واري نې په خپل سر اخستې ده. څنگه د مسلمانانو د دغه تحفظ د پاره يو هندو وزير مقرر وي چې هغه د مسلم ليگ په وينا يو جدا قوم دے او هم د جناح صاحب د خپل تقرير له مخې دا دواړه مختلف او متضاد نظرياتي قومونه په يو مملکت کېږي نښي يو ځای کېدے

اوس به لږ مخکېني لار شو چې کله مسلم ليگ په خپله مطالبه کېږي کامياب شو او دوه قومي نظرنې په بنياد نې هندوستان تقسيم کړو او د پاکستان مطالبه منظوره شوله نو د پاکستان د باقاعده قيام نه درې ورځې مخکېني يعني د (1947) کال د اگست په يوولسم جناح صاحب د پاکستان ائين سازې اسمبلۍ ته په خپل مفصل تقرير کېږي د مسلم ليگ د حکومتي پالیسي ډېر په وضاحت سره اعلان کړے دے. چونکې مسئله ډېره موندپزه او بنيادي ده، نو زه به نې لږ په تفصيل سره رانقل کړم لکه چې فرماني؛

If you change your past and work together in a spirit that everyone of you no matter what community he belongs to, no matter what relations he had with you in the past, no matter what is his colour, caste or creed, is first, second and last a citizen of this state, with equal rights, privileges and obligations, there will be no end to the progress you will make. I cannot emphasise it too much, we should begin to work in that spirit and in course of time all these angularities of the minority and minority

مسلمان فرقي به تر منځه لري شي ولي چي داسي خو مونږ گورو چي په مسلمانانو کښې هم پښتانه دي. پنجابيان دي. شيعه گان دي او سينان دي او په هندوانو کښې هم برهمن. وشنو (شودر)، کهتري، بنگاليان او مدراسيان دي نو ورو ورو به دا ټول د منځه لاړ شي.

تاسو د خپلې مذهبي عقيدې په سلسله کښې ازاد يئ. که څوک دهرمسال ته ځي او که جومات ته او که بل د عبادت ځاي ته، ستاسو که هرڅه مذهبي عقیده وي ستا سو د مذهب، نسل او عقيدې د مملکت د کارگزارۍ سره هيڅ تعلق نشته....

مونږ بايد چي ځان په دې اصولو پوهه کړو چي مونږ ټول د يو مملکت اوسېدونکي او د مساوي حيثيت مالکان يو....

پکار دي چي مونږ دا اصول د يوې نظرې په شان په خپل منځ کښې وساتو؛ نو زر به څرگنده شي چي هندوان به هندوان پاتي نه شي او مسلمانان به مسلمانان پاتي نه شي يعني په مذهبي شکل کښې نه ولې چي مذهب خو د هر يو فرد د خپلې ذاتي عقيدې مسئله ده؛ بلکې په سياسي حيثيت کښې چي هر يو اوسېدونکي د دې مملکت به د مساوي حقوقو مالک وي.

دې خبرې ته لږ غور پکار دے چي دا اعلان قائد اعظم څه چرته په پرېس کانفرنس کښې لا په جلسه لا استقباليه کښې نه دے کړے بلکې دا اعلان هغوي د پاکستان د ائين سازې اسمبلي د ممبرانو د وړاندې کړے دے چي د هغوي دا ذمه واري وه چي د مملکت خداداد پاکستان د پاره ائين جوړ کړي، د دغه ملک د اوسېدونکو د بنيادي، انساني حقوقو تعين وکړي، بله

دا چي دې ته هم لږ فکر پکار دے چي دغه وخت د جناح صاحب حيثيت څه ؤ؟ هغه بابائے قوم ؤ، دغه وخت هغه د ټول هندوستان د مسلمانانو د طرف نه د مسلم ليگ د تنظيم باقاعده صدر ؤ. درېم دا چي هغه هم د دې پاکستان گورنر جنرل ؤ او څلورم دا چي هغه هم د دې ائين سازې اسمبلي منتخب صدر ؤ، چرته د ذمه واري څه ځانگه نه وه پاتي چي د هغې مشري جناح صاحب نه کوله، بله خبره دا هم ذهن کښې ساتل پکار دي چي دا تقرير جناح صاحب ليکلے راوړے ؤ او لوستلے ئې ؤ. د جناح صاحب غوندې تجربه کار بيرستړ زور او تجربه کار پارلياماني غړے به شايد چي په اول ځل په پارلمنت کښې چرته ليکلے تقرير لوستے وي. دا ځکه چي دا يو ډېر اهم او د هغوي د جانبه يو تاريخي اعلان ؤ.

اوس به لږ د دې تقرير په مختلفو اړخونو بحث وکړو؛ د ټولو نه اوله خبره چي پکار ده چي په هغې غور وشي، هغه دا ده چي جناح صاحب د هندو او مسلمان د پاره د دوو قومونو په ځاي د فرقي لفظ استعمال کړے دے اکثريتي فرقه او اقليتي فرقه خو دغلته هم نه دے وورېدلے بلکې د وضاحت د پاره وائي چي هندو فرقه او مسلمانان فرقه، دا ما ته د دې تقرير او اعلان يوه بنيادي نکته ښکاري. دا نور تقرير بيا د دغې تفصيل او وضاحت دے.

د دې سره سره يوه بله خبره هم قابل غور ده چي کله د مسلمان تعريف کوي نو هغې کښې د شيعه او سني سره سره د پښتون او پنجابي خبره هم کوي. دا شان د هندو په وضاحت کښې يو خوا د برهمن، شودر او کهتري سره بنگالي او مدراسي هم يادوي نو هغه د مذهبي عقيدې سره سره د اوسېدو د علاقې يعني د استوگنې د جغرافيايي مقاماتو ذکر هم کوي او په دا شان د هغې خپل زور بنيادي دليل ترديد کوي چي د يوې خاصې مذهبي فرقي د پاره خاصه علاقه پکار ده، د نسل تمېز الوزوي د ذات پات تمېز الوزوي

هغه د خپل ټول اعلان روح په اخبره کښې دا بيانوي چې دا اصول د يوې نظرني په شان ياد ساتي چې هندوان به هندوان پاتې نه شي او مسلمانان به مسلمانان؛ په مذهبي شکل کښې نه. بلکې په سياسي حيثيت کښې. دغه هغه بنيادي فرق و چې د خدائي خدمتگارو او کانگرس په نظريه کښې او د مسلم ليگ په نظريه کښې نې وجود لرلو. مونږ هم دا وې چې مذهبي حيثيت او ذاتي عقیده د هر چا خپله انفرادي مسئله ده او د هندوستان د ټولو اوسېدونکو سياسي حيثيت مساوي او په يو شان دے. او نن چې پاکستان جوړ شو او مسلم ليگ په هغه خپله نظريه جوړه کړه چې هندو او مسلمان دوه جدا جدا قومونه دي نو نن هم هغه جناح صاحب د پاکستان په ائين سازه اسمبلۍ کښې د ممبرانو په مخکښې په ډېره ذمه واري دا اعلان کوي چې هندو او مسلمان دوه جدا جدا قومونه نه بلکې دوي فرقې دي او د رياست، مملکت د وړاندې د هغوي تر منځه هېڅ څه فرق او تمېز لا بېلتون نه شته.

سوال دا پېدا کېږي چې که د جناح صاحب دا اصول او دا نظريه وه، نو بيا د دې دومره خون خرابۍ او فساد ضرورت څه و؟ دا دومره بې گناه وينه د کوم مقصد د پاره توي شوله؟ دا په لکھونو کورنۍ تباہ او بربادې شوې او د فرقه وارانہ نفرت، لېونتوب دا پرغز په څه غرض و؟ داسې د دښمنۍ او نفرت بنياد کېښودے شو؛ دومره مخلوقات په دغه اور وسوځېدل. دومره په کرکه او بېلتون کښې مختلفې فرقې راولړلې شوې، چې اثر به نې په عمرونو لار نه شي. په تقريرونو چرته دغه زخمونه راډکېږي.

دا صرف يوه خبره ثابتوي چې هغه د ماونټ بېټن خبره چې مسلم ليگ په ملک کښې دومره د جذباتي پرغز فضا را پېدا کړې وه چې نه يواځې دا چې هغوي په خپله په دې خپله مطالبه د تقسيم او د منصوبې د پاکستان په يو اړخ هم غور نه و کړے. بلکې بل چا به نې دغه اړخ ته مخه راکړخوله خو

هغوي ته نې هم غوږ نه کېښودو، ولې اوس چې کله پاکستان جوړ شو او حکومت نې مسلم ليگ ته په حواله شو نو هغوي مجبور شول چې د قوم او قوميت، ملک او مملکت په تصور فکر وکړي او چې سوچ نې وکړو، نو د خپل سياست هغه تضادات ورته څرگند شول چې که د رياست بنياد په مذهبي عقېده کېښودے شي، نو بيا څو يو خوا د دنيا دا مختلف اسلامي ملکونه هېڅ قسمه جواز نه لري چې خپل جدا وجود ولري؛ او بله دا چې بيا خو د هر يو اسلامي ملک غېر مسلمه ابادي مجبوره ده چې چرته غېر مسلمه رياستونو ته هجرت وکړي؛ نو بيا جناح صاحب مجبور دے چې په سنجيدگۍ سره په دې مسئله غور وکړي او څه معقوله لار ورله راوباسي. نو دغه هغه لار وه چې اوس جناح صاحب دې نتيجې ته ورسېدو چې په پاکستان کښې هم غېر مسلم شته او په خصوصيت سره په مشرقي حصه کښې څو کافي دي نو اوس چې ملک د پاکستان په نوم جوړ شو، نو د دې ملک اوسېدونکي به ټول پاکستانيان وي او د يو قوم په حيثيت به ځان ته پاکستانيان وائي، که نه پاکستانيان به صرف مسلمانان وو او دا غېر مسلم به جدا قوم وي؛ نو ايله د خپلې سياسي مفکورې په ټيمگرټيا خبر شولو. اسانه مطلب دا شو چې د مسلم ليگ د تېرې سياسي نظرني په بنياد خو هندو او مسلمان دوه قومونه وو او د هندوستان په خاوره دې دوو قامونو يو ځای ژوند نه شو تېرولے ولې هم دغه دواړه چې کله په داسې خاوره اباد شول چې نوم نې پاکستان دے؛ نو بيا دغه دواړه قومونه اوس قومونه نه دي بلکې قوم اوس يو پاکستاني قوم دے او د عقيدې او مذهب په تميز دوي ته فرقې وئيلے شي او تماشه دا ده چې دا د پاکستان دا علاقه هغه د هندوستان خاوره ده، خو صرف د خاورې نوم د هندوستان په ځای پاکستان شو؛ نو د دې نه د هندو او مسلمان تر منځه هغه همه تضادات او جدابۍ ختمې شولې چې دوي نې د عقيدې په بنا د يو بل نه بېخي جدا کړي وو او

په يو ملک کښې سره د گزران هېڅ قسمه گنجائش نه و.

د دې نظريې د بحث په سلسله يوه بله غلط فهمي لري کول هم ضروري ده. دلته چغې سوري د نظريه پاکستان داسې وهله شي او مسلم ليگ دا تاثير ورکوي چې گڼې د ملک هم څه خپله نظريه وي. نظريه د افرادو، تنظيمونو، جماعتونو او ډلو سره تعلق لري او د دغو افرادو، ډلو، جماعتونو او تنظيمونو دغه سياسي سوچ او نظريه تر هغه وخته پورې د هغه ملک لا رياست نظريه وي چې کله پورې دغه پارټي په دغه رياست حکمراني کوي؛ مثال به واخلو د روس خاورې او ملک خپله څه نظريه نه لرله. هلته اول د زار روس پاچائي وه ولې کله چې زار روس د انقلاب په ذريعه لرې کړه شو او اقتدار د يوې داسې پارټي لاس ته راغې چې هغې اشتراکي او سوشلسټ نظريه لرله، نو هغوي دغه خپل اشتراکي نظام هلته رائج کړلو.

هم دا شان مثال به دلته د هندوستان واخلو دلته دا په کرورونو خلق د پېرنگي غلامان وو. دغه نظام ختم شو پېرنگې لار، هندوستان تقسيم شو. پاکستان جوړ شو، نو د پاکستان خپله څه نظريه نه ده بلکې د پاکستان نظريه د مسلم ليگ ډلې نظريه ده او دا نظريه به تر هغې د پاکستان وي چې تر څو د مسلم ليگ ډلې حکومت وي؛ څو چې کله يوه بله نظرياتي ډله بر سر اقتدار راشي او مسلم ليگ د اقتدار نه لرې شي، نو هغې سره به مسلم ليگ ځان سره خپله نظريه هم يوسي او بيا به د پاکستان نظريه د دغو نويو حاکمانو نظريه وي.

دلته خو برگره تماشه دا ده چې جناح صاحب خو بلې ډلې ته هم صبر ونه کړو او د 1947 کال د اگست په 11 مسلم ليگ هغه خپله دوه قومي نظريه په خپله مسترده کړله او هم هغه غېر فرقه وارانې نظريه چې په سياسي ژبه ورته سيکولريزم وائي، هغه ئې خپله کړه نو اوس هر سره دا حق لري چې د مسلم ليگ د مشرانو نه تپوس وکړي چې د جناح صاحب د دې اهم تقرير نه

پس اوس د مسلم ليگ نظريه څه ده؟ ځکه چې جناح صاحب خو په اول سر کښې ووي چې هغه زړې خبرې اوس پرېږدئ اوس به د مملکت نظريه د دې اصولو تابع وي نو حقيقت دا دے چې جناح صاحب څوک خپل ليډر گڼي او هغه په سياست، ذهانت، پوهه او عقل پوره اعتماد لري نو بيا د مسلم ليگ د دوو قومونو نظريه د جناح صاحب د پاکستان نظريه نه ده بلکې د جناح صاحب د دې اعلان نه پس اوس د پاکستان نظريه سيکولر يعنې غېر فرقه وارانې ده.

که لږ په ژور نظر ورته وکتلې شي، نو د پېرنگي د فرقه وارانې سياست په نتجه کښې هندوستان په فرقه وارانې بنياد تقسيم شو او چې پېرنگې رخصت شو، نو د هغه سره د هغه هغه فرقه وارانې سياست هم رخصت شو؛ ولې چې دې ټول حرکت ته سره گوري، نو د فارسي هغه شعر ئې بې اختياره ذهن له راځي، چې:

هر چه دانا کند کند نادام
ليک بعد از خرابين بسيار

ولې، يوې بلې خبرې ته هم په دې سلسله کښې فکر پکار دے چې اوسه پورې خو د پېرنگي هم دا پاليسي وه او مسلم ليگ هم دغه پاليسي په مذهبي رنگ کښې قبوله کړې وه چې د هندوستان اولس چې کله د خپل ووت او رائي حق استعمالوي نو دا به په فرقه وارانې بنياد وي يعنې هندو به هندو له ووت ورکوي او مسلمان به مسلمان له، کانگرس د مخلوط انتخاباتو Joint Electorates په حق کښې و او مسلم ليگ د جداگانه انتخاباتو Separate Electorates اصول قبول کړے و نو اوس چې جناح صاحب ډېر په واضحه ټکو کښې دا اعلان وکړو چې په پاکستان کښې دننه به د عقيدې، ذات پات او هېڅ قسمه تميز په مختلفو مذهبي فرقو کښې نه وي نو چې اوس به هم مسلم ليگ دلته جدا گانه انتخاب قائم ساتل غواړي

که نه، د دغې نوې نظرې د اعلان په رڼا کې به مسلم ليک هم دغه اعلان خپلې منطقي نتيجې ته ورسوي او د مخلوط انتخاب اصول به تسليم کړي

د اگست څوارلسمه

د پېرنگي د غلامۍ نه د ازاديدو ورځ رانزدې کېده؛ ولې چاپېره اورلگېدلې ؤ. بنيادم د يو بل په ښکار پسې وتي وو. يو انسان د بل انسان د جبر او تشدد نه محفوظ نه ؤ. بوداگان، ماشومان، بچي، لويي، واره، نر، ښځې هېڅ څوک هم د دې قهر او غضب نه بچ نه وو. قام د يو بل په مړۍ خولې لگولي وې. وينې ئې څښلې. کورونه تالا کېدل. کډې هواگېرې وې. د مهاجرينو نه کېمپونه ډک وو. داسې داسې نيازبين گلالې بچي او په نازو نعمت کېنې لوي شوي پېغلې او زنانه نن په خاورو کېنې لوغړېدلې چې چرته ئې د قاليونونه ښکته پښې نه وې اېښې. د ژوند همه اخلاق، قدرونه، انسانيت او سړيتوب په خاورو کېنې سوي لوغړن پراته وو او د افسوس مقام دا ؤ چې دا بدلون او ورسره تړلې تباهي په داسې وخت کېنې راغلله چې ملک خپله ازادي گټلې وه، ولې څه عجيب کيفيت ؤ. د دې اور په دې بلو لمبو، د دې وينو په دې بهېدلو، د ژړا انگولا او په دې فريادونو کېنې بگلونه غړېدل. سرودونه غړېدل، ډولکي وهله شول. سرناگانې غړېدلې. پرېډونه کېدل. سلامۍ اخستې شوې. جشنونه وو. خوشحالي وې، گله اگانې او اتيونه وو. د ډېوو چراغان ؤ.

يو خوا د کراچۍ د ښار دننه د مسلمانانو مهاجرينو تالا شوي او لوتلې شوي مرگ ځپلې، اورسېخلې لوغړېدلې قافلې راتللې چې چرته ئې په زمکه پښې نه وې اېښې
په دې بل اړخ د اگست په 14 م د ملک د ازادۍ او د وطن د خپلواکۍ نېټه

ټاکلې شوې وه د پاکستان د قيام تاريخ مقرر شوی ؤ. لارډ ماونټ بيټن سره د خپلې ښځې کراچۍ ته راغی چې د تاج برطانيې د نمائنده په حيث او د هندوستان د اخبري وائسرا په حيث د پاکستان لومړی گورنر جنرل محمدعلي جناح له د عهدي سوگند ورکړي او ائيني طور د پېرنگي د سلطنت د خانمې اعلان وکړي. په دې سلسله کېنې د تعجب خبره خو اول دا وه چې د ماونټ بيټن هرکلي له جناح صاحب نه په خپله لار او نه نواب زاده لياقت علي خان لار، څوک چې د پاکستان د نوي حکومت وزير اعظم مقرر شوی ؤ او د حکومت پاکستان د طرف نه د هغه هرکلي د سندھ نوي گورنر سر غلام حسين هدايت الله وکړو.

د مسلم ليگ د مشرانو عجب ذهنيت ؤ. د مچ د وزير تلو نه دوي نه فلارېدل. خپل درناوي ئې په دې کېنې گټلو چې بل سپک کړي د دې نه پس يوه بله ډېره اهمه لاندېه پېښه شوله. جناح صاحب ووي چې چونکې زه دلته د پاکستان گورنر جنرل او هم د دې ائين سازي اسمبلۍ صدر؛ نو زه به په اوچته کرسۍ کېښم او ماونټ بيټن به زما نه په لاندې کرسۍ کېښي ولې پېرنگي چې په دې مسئله کېنې مشر استاذ دے، هغوي ورته ووي چې صاحب ته خو به هله گورنر جنرل شې چې د هندوستان وائسراے ماونټ بيټن در له د عهدي قسم درکړي. ستا اختيار او مقام خو د دغې عهدي د قسم پورې تړلې دے او چې دغه قسم ماونټ بيټن نه وي ورکړے او دا اختيار ئې تا ته نه وي منتقل کړے نو ته خو هېڅ هم نه ئې يو عام سرے ئې. دا ئې هم ورته واضحه کړله چې که ته گورنر جنرل شې نو هم ستا مرتبه د ماونټ بيټن نه لاندې ده، ولې چې هغه وائسراے دے او دغه درجه ستا نه اوچته ده، د دې نه پسته چرته دغه لاندېه هم خوره شوله چې د مرتبې او رتبې د سپکاوي، درناوي دا ټول سر ته ورسېدل، نو يوه بله لاندېه پېښه شوله افواه ډېره گرمه وه چې د پنجاب سکھان ډېر په قهر دي

او دا فيصله ٿي ڪري ده جي ڪله جناح صاحب د اسمبلي اجلاس لهُڻي نو پنه
 لاره ڪيڻي به ڀيري به غور ڇولنه شي ڪله چي ماونٽ بيٽن د جهاڙنه ڪوڙ شو
 نو تڀوس تري نه وشو چي د دي اطلاع په رڻيا ڪيڻي خه فيصله ده؟ دا
 سرڪاري جلوس به وڃي ڪنه؟ ماونٽ بيٽن ورته ووي چي دا خوشاسو
 خيله فيصله ده. انتظام ستاسو دے ورته ووئيلي شول چي جناح صاحب
 دا فيصله تاسو ته پريڻي ده ماونٽ بيٽن وائي چي زما دا يقين وُچي هيو
 داسي خه فيصله ڇا ڪري هم وي چي په جناح صاحب د به حمله وشي نو هم
 چي زه ورسره په سورلي ڪيڻي ناستيم. نو ڀير امڪان دے چي دغه به ونه
 غور ڇوي؛ ولي داسي خو به د پاڪستان د گورنر جنرل سره د هندوستان
 گورنر جنرل هم قتل ڪرے شي نو د دي وڃي نه ماونٽ بيٽن ووي چي ماته
 خو په جلوس ايستو هيڄ اعتراض نشته نو پس د هغي د جلوس انتظام
 وشو. نو چي ڪله د ائين سازي اسمبلي د غونڊي او د ستوري نه پس جناح
 صاحب او ماونٽ بيٽن واپس د گورنر جنرل کور ته ورسيدل نو جناح صاحب
 ماونٽ بيٽن ته مخ ورواڀولو:

Jinnah said Thank God I have got you back alive.
 Mountbatten immediately replied. Thank God I have
 got you back alive.

ترجمه: جناح ووي چي د خداے شڪر دے چي ڙوندے مڀ
 بپرته را ورسولي ماونٽ بيٽن ڀر زر خواب ورکيو چي
 خداے شڪر دے چي ماته ڙوندے بپرته را ورسولي.

په دي حالاتو ڪيڻي وطن ازاد شو؛ ازادي راغله خيلواکي تر لاسه شوله د
 انگريز ڪڍه هواگيره شوله. د پيرنگي يونين جيڪ (جنڊه) Union Jack دوه
 سوه ڪاله پس رانڀڪته شو او د هغي په خاے د پاڪستان چنڊا پورته شوله

د پاڪستان د حڪومت د غونڊه

د پاڪستان د مرڪزي حڪومت اعلان چي وشو نو په هغي ڪيڻي جناح صاحب
 په خيله گورنر جنرل شو او نواب زاده لياقت علي خان وزير اعظم شو نور هم
 فابو هغه زاره مسلم ليگيان وزيران شول لکه چندر بيگر صاحب او سردار
 عبدالرب نشتر او هم هغه هندو هريجن جو گنڊر ناتھ منٿل دي جو گنڊر ناتھ
 منٿل ته د قانون محڪمه وسپارلي شوله مسلم ليگ خو د قام سره دا وعده
 ڪري وه چي دلته به د اسلامي مملڪت پاڪستان ڪيڻي شريعت محمدي او
 قرآني قانون جاري ڪري ولي اوس خو خلتو ولڀدل چي به دي اسلامي
 مملڪت خداداد پاڪستان ڪيڻي د شريعت محمدي محڪمه بو هندو او
 هريجن ته وسپارلي شوله او دا د عالمانو مليانو او پيرانو د پاره يو پيڙور
 شو. په خصوصيت سره د ماهڪي پير صاحب د پاره دا ڀير گرانه به دي وه
 چي هغه خو د جناح صاحب لوظ او وعده د يو خط په ذريعه خان سره ساتلي
 وه چي پاڪستان ڪيڻي به اسلامي نظام او شريعت محمدي وي؛ خو د
 پاڪستان د قاضي الضات منصب نن يو غير مسلم ته حواله شوے دے نو
 دا په اسلام او شريعت پوري خدا ده. ڪه نور خه دي؛ د دي خواب به ڇا خه
 ورکړے وي؛³⁴

د دي مسئلي بل اړخ له به لږ په بپرته لار شو. دا خبره ڀيره په تفصيل سره
 راغلي ده چي د پيرنگيانو د خپل بين الاقوامي مغربي سامراجي سياست د
 پرمختگ د پاره د تقسيم لاره ازاده ڪري وه ولي چي د هغوي منصوبه دا وه

³⁴ جناح صاحب د مذهب او مذهبي طبقې بي ڪجه خلاف وُ خو سياست ڪيڻي به ني برابر مذهب
 پڪارولو. 1942ز ڪيڻي د ايم ايس ايف پنجاب په نامه خط ڪيڻي ليکي چي ما قوم تر ڀره جده د دي
 ناخوښه رجعت پسندو خلقو نه خلاص ڪرو او دا خاص طبقه چي ورته مولوي مولانا وئيلے ڪيري. د
 دوي اثر مي ختم ڪرو د جناح صاحب دا خط د جميل الدين عالي ڪتاب Speeches and Writings
 of Jinnah اشاعت 1952 ڪيڻي چاپ دے

چې د اشتراکي شوروي اتحاد د نظرياتي بيلگارنه د بېج کېدو د پاره د اسلام يوه نظرياتي کلا ودرول پکار دي چې د ترکي نه تر چين پورې د فوجي هلال Military crescent غونډې د شوروي اتحاد د غاړې چا پېره پر يوځي کړه د دې غرض په سرکولو کېنې هندوستان تقسيمېدو نو د پېرنګي پرې څه؟ او که مسلمان پکېنې ټوټې کېدو نو د پېرنګي پرې څه؟ که سکھان د موندېه کونډه وتل نو د پېرنګي پرې څه؟ او لا که د دې پاليسۍ کېنې نن هندو مسلمان او سکھ په وينو لمبېدل. نو د پېرنګي پرې څه؟ هغه خو نه د هندو تر بور و او نه د مسلمان د ترور زوے. پېرنګي خو پاکستان د مسلمان د بېسګرې د پاره نه، بلکې د خپل بين الاقوامي سياست د تقاضو پوره کولو د پاره جوړولو.

دا هم مونږه ليدلي دي چې په دې دوران کېنې يو وخت داسې هم راغې چې پېرنګي د لارې وېول د ټوټې کولو پلان د لاندې په دې فېصله کولو هم مجبور شو چې که پېرنګي ټول هندوستان نور نه شي خوړلې نو پکار دي چې هغه د هندوانو اکثريتي صوبې ازادې کړي او چونکې د پېرنګي د امپاير (سلطنت) د قائم ساتلو او استحکام د پاره هغه پاکستان ضروري گڼي؛ نو د دې وجې نه دې پېرنګيان ټول په ټوله فوځ او سول افسران او غړي سره و باله بچه د مسلمانانو اکثريتي علاقه ته واورې ولې دغه منصوبه د برطانيې د لېبر ډلې وزارت نامنظوره کړله. وېول يو فوځي و. د هغه نظر دومره پراخ او لرې نه لگېده. پېرنګي سياستدان په دې پوهه و چې دانن سبا د فوځي قبضو او فتوحاتو زمانه ده او نه فوځ د ټول وخت د پاره په قام سورلي کولې شي. پېرنګي خپل سوچ پوره کړے و.

پېرنګي په دې بڼه پوهه و چې د دې تقسيم په نتيجه کېنې دواړه مملکتونه کمزوري شوي دي هندوستان اگر چې غونډ موندل پاتې شو؛ ولې د سترېتيجي د لحاظه ئې سرحدونه کمزوري دي. هم په شمال مغربي سرحد

او هم په شمال شرقي اړخ يو خوا ئې د قطب اړخ دا ټول غريز سرحد د بولان نه تر خيبره او داسې د چين تر سنکيانګ پورې د گوتو وځي دې بل اړخ ته به د اسام د اړخه دفاع مشکله شي؛ ولې چې د دغه اړخه د دفاع ټول سرکونه، هوائي مهدانونه، ډاگې، ريلونه او په تېره تېره درياني لارې ټولې په مشرقي پاکستان کېنې پاتې کېږي درې واړه بندرونه چې د دغه دفاع پکار راتلې شي چهالنا، کهلنا او چيټاگانګ هم پاکستان ته اوږي بيا خليج بنگال باندې هغه بلا شرکت غېږې قبضه هم د هندوستان اوس پاتې نه شوله د دې سرحدي تحفظاتو نه علاوه هندوستان به د يو ډېر لوع فوځي قوت نه محروم شي. څه ته چې پېرنګيان په خپله فوځي ژبه کېنې پي ايم P.M وائي يعنې (پنجابي مسلمان) چې د پېرنګيانو په وېنا دا يو بهترين فوځي قوت دے او پېرنګي د خپلې تجربې نه وائي چې د دنيا په کوم يو گوت کېنې دغه فوجي د پېرنګي د سلطنت د خوړولو د پاره. د هغې دفاع د پاره او د پېرنګي د پاره خپله وينه نه ده توي کړې؛ اقتصادي طور هم مشکلات پېښ شول ولې چې د هندوستان د تقسيم په نتيجه کېنې کارخانې يو خوا او بل خوا پاتې شولې. خام مال ئې يو ملک سره او کارخانه ئې بل ملک کېنې پاتې شولې؛ منډهۍ يو خوا او بل خوا وشکېدلې خو لنډه اوږده ئې دا چې پېرنګي هندوستان په کوم حالت کېنې پرېښودو. نو دا ئې تسله وه چې مودې به تېرې شي خو هندوستان به د خپلو دغو سياسي، دفاعي، اقتصادي، معاشي مسئلو او غربت په وجه مجبور وي او د غربي سامراجي قوتونو به مواتزه وي

پاکستان خو د دې نه هم زيات نېمگړے و. اوله کمزوري خو ئې جغرافيايي وه، چې مملکت په دوو برخو تقسيم و. د مشرقي او مغربي حصې ترمنځه قابو زره ميله فاصله وه او تر منځه هندوستان چې اوس اوس ورسره د تقسيم په وجه داسې شلون شوي وو چې وينه لا روانه وه، بېهېدله. نو د

دواړو برخو تر منځه په تګ راتګ کېښې مشکلات هم صرف د هندوستان په مرضۍ او تعاون پورې تړلې وو بل تکليف دلته هم اقتصادي ؤ، غرونه، شاري، شوي ياري او ريګستانونه د مغربي پاکستان او چې او ډنډونه د مشرقي پاکستان خاصه وه او چې دا علاقې ابادېږي، کارخانې پکښې لګي او د نننۍ دنيا ترقي يافته مقام ته رسي، نو مودې څه چې پېږي به تېرې وي او په دې دوران به پاکستان بېخي او ټول په ټوله نورو قامونو ته مواتزه وي او د خواست او خبر کچکول په لاس به ئې هر وخت غزبي طاقتونو ته کونډۍ نيولې وي.

د ټولو لويه خبره دا وه چې د ازادۍ د راتللو په وخت کېښې هندوستان او پاکستان دواړه يو بل سره داسې په نفرت، کرکې او دښمنۍ ککړ شوي او دومره مرګ ژوبله، سوځېدل پکښې شوي دي او بيا په تېره تېره د دواړو طرفونو دومره په لکپونو خلق د دې فرقه وارانته لېونتوب د لاسه درېدلې دي چې د دواړو ملکونو کېښې يو بل ته نيت صفا کېدو او په روع نيت او پېرزوينه د يو بل سره د تعاون پېدا کولو په لاره کېښې د يو بل نه راغلي مهاجر د ټولو نه لوع څنډه وي ولې چې هغوي سره په يو ملک او بل ملک کېښې څه سلوک شوې دے، نو هغه هغوي په ژوند نه شي هيرولې او چې خبره د دوستۍ د دائرې نه وځي او محاذ ارايۍ ته مخامخ شي، نو بيا به د دواړه ملکونه د خپلې وسلې او هر قسمه دفاعي ضرورتونو د پاره هم دغه غربي طاقتونو ته محتاجه ناست وي.

د پاکستان په حقله د پېرنگي دا هم تسله وه چې دے به پېرنگي سره دښمني نه کوي ولې چې هندوستان کوم سياسي تنظيم د پېرنگي په خلاف د ملک د ازادۍ جنگ کېږي ؤ، پکښې ئې بې حساب قربانۍ ورکړي وي، نو نن اقتدار او حکومت هغوي لاس ته ورغلې بله دا چې د هندوستان موجوده لېبران او مشران خو د دنيا په سياست کېښې لوبېدلې وو او د هغوي په نظر

کښې يو قسم پراختيا وه هغوي د علاقاني او منطقي سياست نه علاوه په بين الاقوامي سياست هم نظر لرلو او د برطانوي سامراج د دسيسو او سازشونو نه ښه باخبره ؤ نو هغوي ته پېرنگي چې هم دا نفع نه شوه کولې چې هغه دې په برطانوي سامراجي سياست کېښې د پېرنگي سره څه مرسته وکړي.

د پاکستان په مسئله کېښې خو پېرنگي په دې مسئله وخت د سره يوهه ولې، د پاکستان په مسئله کېښې خو پېرنگي په دې مسئله وخت د سره يوهه ؤ چې په پاکستان نن د داسې تنظيم او سياسي جماعت حکومت دے چې هغوي د پېرنگي په خلاف نه څه تحريک چلولې دے او نه ئې د هغه د غلامۍ نه د ځان خلاصولو د پاره قربانۍ ورکړې دي بل خوا به صوبه سرحد کېښې اکثريت د يو تنظيم داسې دے چې هغوي د پېرنگي په خلاف پاڅېدلي وو قربانۍ ئې ورکړي دي او هغه خداني خدمتگار دي ولې پېرنگي ته دا هم معلومه ده چې دغه پېرنگي دښمنان د مسلم ليگ هم دښمنان دي، نو د هغوي علاج هم اسان دے پېرنگي په دې پوهه ؤ چې د مسلم ليگ د موجوده مشرانو سره هغه د خپله جانبه څومره ښکې کړي دي بل پېرنگي په دې پوهه ؤ چې پاکستان خو يو نوے مصلکت جوړېږي؛ نو د دې ته به په خپلو پښو د ودرېدو د پاره ډېر وخت پکار دے نو په دا شان به دې د پېرنگي امداد او تعاون ته محتاجه وي.

بل دا چې پېرنگي دا هم وليدل چې د پاکستان موجوده ځاګمان د هندوستان نه راغلي دي او دلته په پاکستان کېښې ئې مثال د مهاجرو دے سياسي قوت ئې صرف د مسلم ليگ تنظيم دے؛ ولې په نېرو انتخاباتو کېښې نور خو پرېږده په پنجاب کېښې هم مسلم ليگ ځان له سياسي قوت پېدا نه کړے شو؛ نو تجربه کار پېرنگي په دې پوهه ؤ چې که د مسلم ليگ د دې حکومت په شا يو مضبوط او مخلص تنظيم نه وي نو بيا به دے ټول په ټوله د نوکرشاهۍ په رحم وګرم وي او په دا شان به دې د پېرنگي په ايسا

خان ٽهنگوي او د پاڪستان حڪومت هم هغه ڇهه وڪرل ڇپي د ڇهه پهرنگي اندازو لکولي وه

د پاڪستان د څلورو صوبو د گورنرانو اعلان ڇپي وشو نو د سنده صوبې نه علاوه د نورو دري وارو صوبو گورنران پهرنگيان وو؛³⁶

- د بنگال گورنر سرفريديريك بورن (Sir Fredric Bourne)
- د پنجاب گورنر فرانسس ميودي (Sir Francis Mudie)
- د سرحد گورنر جارج ڪننگهم (Cunningham Sir George)
- د بلوچستان گورنر اے جي جي (انگريز) (A.G.G. Brition)

د سنده گورنر سر غلام حسين هدايت الله مقرر شو. معلوم ٿي ڇي چونڪي د سنده دارالخلافه هم ڪراچي وه او د پاڪستان دارالخلافه دي ته را واوڀرده نو د يو پهرنگي گورنر او د گورنر جنرل پڻ يو بنار ڪنڀي پاتي ڪهدل به قابل قبول نه؛ ولې ڇي شروع هيو د دي نه وشوله ڇي د سنده د گورنر ڪور گورنر جنرل واخستو او سر غلام حسين هدايت الله بل خاے ڪنڀي اوسيدو. د دي نه علاوه د پاڪستان د فوڇ سربراهان هم ٽول پهرنگيان وو؛

- د زميني فوڇ سربراه، يعني ڪمانڊر انچيف جنرل راس ميڪي General Ross Mackay
- د هوائي فوڇ سرلڻڪر: اير وائس مارشل پيري ڪين (Air Vice Marshal Perry Keane)
- د سمندري فوڇ سرلڻڪر زير اڀرمل جيفري

³⁶ د وٽس نه بس ته د هندوستان اولس مشر پنڊت نهرو هندوستانی پوڄ ڪنڀي د هر لڀول ڪمانڊ هندوستانی افسرانو ته پڻ لاس ورڪرو او ڪري آيا ٿي. د آرمي چيف جوڳ ڪرو، خو پاڪستان ڪنڀي تر 1959ز بورڊ د ائي ايس ائي چيف يو انگريز رابرٽ ڪاوتنهم ۽ او د آرمي چيف جنرل ڊگلس گربسي ۽ ڇي ڪشمير ڪنڀي ٺي د قبائلي مرستي د باره د يو بريڪه پوڄ لڀولو د جناح صاحب حڪم نه سر غمراوے ڪرے ۽ خو دي انڪار نه بس هغه ته جناح صاحب ترقي ورڪره او لڀتنت جنرل نه ٺي ڪرل جنرل جوڳ ڪرو

Rear Admiral Jefferd

دا شان د پاڪستان پڻ مرڪزي حڪومت ڪنڀي پينڇهه سکر ٽريان پهرنگيان وو داسي پڻ فوڇ او نورو محڪمو ڪنڀي هم پهرنگيان پڻ ڊپرو اهمو ڇوڪو موجود ناست وو. سڪندر مرزا پڻ خپل خود نوشت ڪنڀي د دي انگريزانو دومره صفتونه ڪري دي ڇي ڊي پهرنگيانو څنگه شپه او ورڇ پڻ خان يوه ڪرلو ڇي پاڪستان مضبوط او مستحڪم ڪري او پڻ خصوصيت سره ڏڪر د يو جنرل راس ميڪي ڪوي ڇي هغه ته د پاڪستان د فوڇ تنظيم ور پڻ غاره ۽ دا شان د دوو پهرنگيانو افسرانو ڏڪر سڪندر ميرزا ڪوي ڇي هغوي پڻ شمالي علائقو ڪنڀي گلگت د پاڪستان د پاره قبضه ڪرو؛

In the most northern sectors, things went well " we were able to take over Gilgit Agency or Skardu. Here a rising of the Gilgit Scouts was organized by the two British officers with the Scouts, who were pro-Pakistan.

ترجمه: پڻ انتهائي شمالي سڪتر ڪنڀي هر ڇهه ٻنڀه وو. مونڙ د دي جوڳه شولو ڇي گلگت ايجنسي او سڪردو واخلو دلته برطانوي افسرانو د گلگت سڪاوتس هغه سڪاوتان ڇي د پاڪستان پڻ حق ڪنڀي وو، يو بغاوت منظم ڪرو.

سڪردو ٺي ونيو، ولې ڇي دوي دواڙه پهرنگيان افسران د پاڪستان ملڪري وو. لازمي خبره وه ڇي چونڪي صوبه سرحد د دي صوبه ۽ ڇي هلته د پهرنگي د ٽولې منصوبې نازڪ، حساس او مرڪزي مقامات وو او هلته هم هغه خدائي خدمتگار وو، د ڇا د لاسه ڇي پهرنگي ته ڊهر مشڪلات پيڻس وو او صوبه سرحد چونڪي د پهرنگي دڻمن ۽ ڇڪه ڇي د هغه پڻ سياسي او فوڄي منصوبو ڪنڀي نه ڄاڻيدو، نو دا شان د مسلم ليگ دڻمن ۽ ڇڪه ڇي اگر ڇي دلته د مسلمانانو اڪثريت %93 ۽، خو بيا هم دلته مسلم ليگ هغه قوت نه ۽. ڊپرو سرنو انتخاباتو دا خبره څرگنده ڪري وه نو د دي وڃي نه اوس

چې په جمهوري طريقو دا صوبه مسلم ليگ نه شي قبضه کولې. نو نورې لارې چارې راوېستل پکار دي. دا به هغه وخت ونيلي کېدل چې جناح صاحب ته دا خبره چا په غوږ کېښې اېښې ده چې پښتانه به د پېرنگي نه په بل چا نه قابو کېږي نو د دې وجې نه پاکستان د جوړېدو نه پس هم دلته پېرنگيان په دومره گڼي تعداد کېښې او په دومره اهمو او ذمه وارو عهدو قائم پاتې شول چې دا هيواد د چا يقين نه کېده چې گڼي پېرنگي تللې دے او مونږه اوس ازاد يو. د صوبې گورنر پېرنگي چيف سکرټري پېرنگي. نور سکرټريان پېرنگيان د پوليس جرنيل پېرنگي، نور خو پرېږده چې د پي ډبليو ډي (P.W.D) او بجلي د محکمې سکرټري هم پېرنگي و. ³⁶

پېرنگيان دومره په گڼي تعداد او اهمو محکمو ساتلو کېښې د پېرنگي غرض دا و چې د نور چا نه علاوه په قبائلو دا تاثر واچوي چې پېرنگي د پاکستان سره په پره کېښې کلک ولاړ دي او نور څه چې په خپله د ټول فوځ واک اختيار د پېرنگي و. بله دا چې اوس به دا قبائل د خپل الخاق فيصله کوي د پېرنگي سره کړي معاهدې پرته دي نو اوس به د وي بيا د سره د پاکستان د حکومت سره خپلې فيصلې کوي نو پېرنگي په دې پوهه و او په دې خبره ئې د پاکستان واکداران هم پوهه کړي وو چې ترڅو پورې د دغو معاهدو فيصله د پېرنگي په موجودگي او د هغه په لاس ونه شي. نو دا کار د پاکستان د حاکمانو، لاه په بله ژبه د پاکستاني دلالانو د لاسه د کېدو نه دے؛ بلکې پېرنگي او صرف پېرنگي دا قبائل په دې قايله کولې شي چې

³⁶ د وېش نه پس چې باچا خان جناح صاحب سره روغې جوړې د پاره کوم شرطونه اېښي وو، هغې کېښې دا دوه شرطونه هم وو چې پاکستان به د کامن ويلټه يونين نه بهر راوځي او چې څومره انگرېزان افسران عهدبداران دي، دا ټول به وباسلې شي نو ځواب کېښې ئې هغه گرفتار کړو دې گرفتارۍ د پاره يو نوے بېلک سېفتي آرډر د گورنر جنرل جناح صاحب دستخط ته زيارت بلوچستان ته ولېږلې شو خو بيا د هغې انتظار په ځاے په پينځلسم جون 1948ز د اېف سي آر د تور قانون لاندې بنديوان کړو.

پاکستان چوونکې د پېرنگي د حکومت قانوني وارث دے نو د دې وجې نه قبائل دې هم په هغو شرطونو او هغو معاهدو د دې نوي حکومت سره خپل تعلق جاري وساتي او دا پرې لا د پاسه زياته چې نن کافر پېرنگي دے مسلمانانو قبایلو ته په هغو معاهدو د دستخط د پاره وائي چې دوي يو کافر او غېر قام سره کړې وې. ولې نن خو د خداے په فضل د مسلمانانو خپل حکومت دے.

د دې صوبې اهميت، بيا د قبائلو سره د حکومت پاکستان د اتنده تعلقاتو او معاهدو فيصله به بله وجه هم د پېرنگي په موجودگي کېښې ضروري وه ولې چې اخوا د افغانستان حکومت به رويه به هم د دې اثر پرېوتو. د پېرنگيانو دا منطق او دليل و چې چوونکې پاکستان د حکومت برطانيې وارث دے؛ نو ټولې هغه معاهدې چې پېرنگي د هر چا سره کړي دي اوس د پېرنگي په ځاے پاکستان ته دغه معاهدې په وارثت کېښې پاتې شوي دي او د دغې وجې نه په دغو معاهدو ترلې نورې ډلې هم د دې پابندې دي. بل دليل دا و چې چوونکې پاکستان اوس د برطانوي دولت مشترکه غړے دے نو د دې وجې نه په واضحو ټکو کېښې پېرنگي د افغانستان حکومت ته ووي چې د پېرنگي او افغانستان تر منځه کومه سمجهوته شوې وه او د هغې په نتېجه کېښې د ډيورنډ کرښه د برطانوي حکومت او افغانستان تر منځه يو بين الاقوامي سرحد و نو هم دغه کرښه نن د پېرنگي د تللو نه پس اوس د پاکستان او افغانستان تر منځه بين الاقوامي سرحد دے او ورسره به ئې دا هم زياتوله چې چوونکې پاکستان اوس په دولت مشترکه کېښې شامل دے نو دا د افغانستان او دولت مشترکه سرحد گنلې کېدے شي او د دې په دفاع او تحفظ کېښې حکومت برطانيه خان شريک گڼي.

د افغانستان حکومت به هم د پېرنگي دې دليل او منطق ته حيران و ولې چې يا هغه وخت و چې کله جرمني به شوروي اتحاد حمله وکړله او شوروي

اتحاد نې راپه مخه كړلو؛ نو د پېرنگي دا تسله وشوله چې جرمني ټول يورپ په مخه فتح كړلو او چې څنگه په يوه مخه نې شوروي اتحاد ختمه شوله او بيا چې كله جاپان برما واخستو او په كلكته نې بمباري وكړه نو پېرنگي پوهه شو چې اوس زما هم خبر نه شته نو داسې ويلې شي چې هغه د خپله جانب د افغانستان حكومت ته دا تجويز پېش كړو چې هغوي دې د صوبه سرحد او بلوچستان د دې علاقه باقاعده مطالبه د حكومت برطانيې نه وكړي ولې چې نن چې شوروي اتحاد جرمني له ماتې وركړو او جاپان هم شكست وخوړو، نو نن هم د هغه پېرنگي سترگې بدلې دي او بيا نې هغه خپله كړې خبره هېره كړې ده او د ډيورنډ كرنې د تقدس او بين الاقوامي معاهدو ذكر كوي او د وراثت په زور دا حق د پاكستان د پاره د افغانستان نه اخلي ولې حقيقت دا دې چې پېرنگي دا هر څه د خپلو مفاداتو د تحفظ د پاره او خپلې بين الاقوامي سامراجي پاليسۍ د مخكېني بوتلو د پاره كولو. دا نې يقين ؤ چې پاكستان به مقابلتاً د افغانستان نه زيات په ښه طريقه د هغو مفاداتو تحفظ وكړي شي نو دې وچې نه نې خپله رويه بدله كړه او دا دې هر چا وليدل چې نن اگر چې پاكستان ازاد دې، نو بيا هم د سرحداتو او معاهدو د فيصلو د پاره پېرنگي په خپله موجود دې دا چرې څوك تصور هم نه شي كولا چې گنې سبا له افغانستان پېرنگي له دا اجازه وركړي چې هغه دې د هغه د معاهدو فيصله نورو قامونو سره كوي

د وراثت دا هم عجب مسئله ده، دلته په صوبه سرحد كې چې كله د مسلم ليگ په نامه يوه سياسي ډله مېدان ته را ووته نو اگر چې نوم خو د اسلام ورپورې ؤ؛ خو د سياست په اخلاقو او ادابو كې نې بعضې لېږان د سړيتوب د دائرې نه هم وتل.³⁷ د اسلام خو ډېر اوچت مقام دې او چونكې د

³⁷ د ماونټ بېټن د اوومې جولای 1947 د يادداشت حواله ډاکټر منظور احمد هم د ورځپاڼې نواې وقت د پېښوېشتم اگست 2008 ليک كې وركوي چې د لاره ماونټ بېټن د ليک له رويه د

خداني خدمتگارو په خلاف ورسره هېڅ څه معقول دليل نه ؤ نو بس د كانگرس سره د خداني خدمتگارو د ملگرتيا په دې خبره پورې نېستې وو او هم هغه د گورنر سرچاچ گننگم مجربه نسخه نې استعمالوله چې هندو اهل كتاب نه دې، كافر دې نو نن چې خداني خدمتگارو د جابر او سامراج حاكم پېرنگي په خلاف د خپلې ازادۍ د پاره كانگرس سره په شريكه مورچې ته كوز شوي دي نو دا ملگرتيا كافر پېرنگي ته د كفر سره ملگرتيا ښكارېده مسلم ليگ هم دغه فتوي خپله كړې وه او بعضې داسې ډېرو هغه وخت ذمه وار لېږانانو به په خپلو تقريرونو كې د كفر په دې فتوي اکتفا نه كوله بلكې په خپلو تقريرونو، اخباري بيانونو كې به دا خلاقو د دائرې نه هم بهر ته ووتل او خداني خدمتگارو ته به نې د نورو كښلو نه علاوه دا هم وې چې دا د هندوانو بچي دي، ولې چې كله د دې صوبې نه هندوان او سكهان وغفلولې شول او د هغوي بنگلې، كورونه، دوكانونه، كوټې جايدادونه او تجارتونه پاتې شول، نو هغه بيا هم دې د مسلم ليگ لېږانانو قبضه كړل، حق نې خپل گڼلو، نو ما به دا خبره كوله چې عجيبه كار دې چې كله د ملك د ازادۍ د پاره د قرباني وركولو وخت وي او خداني خدمتگار او كانگرس په شريكه مورچې له څي، نو دا بې همته مسلم ليگيان خداني خدمتگارو ته د هندوانو بچي وائي؛ ولې نن چې د هندوانو نه دا د كورونو رويو جايدادونه وروستو پاتې شول، هغه خو ټول مسلم ليگ قبضه كړل ما به وې چې د دنيا دا قانون دې چې د پلار جايداد خامنوته پاتې كېږي نور اړخې چې نن وگورو چې د هندو نه كوم جايداد پاتې شو دې هغه چا

منځني لوېديځ د تېلو د ذخيرو دفاعي منصوبه بندۍ د پاره سنډه، لوېديځ پنجاب او بلوچستان ارزښت لري او د شوروي روس د مقابلې د پاره د كراچۍ بندرگاه به ټولو هېوادونو سره د تماس لاره او دفاعي سنگر هم ي ولې د هغه او چولارو د زغورنې ضمانت هم وركوي چې چرته روسي فوځونه كوژدې شي د برطانه او امريكا د پاره منځني مشرق كې پاكستان د تحفظ ضمانت دې

سره دے؟ او چې چاسره د هندو جائيداد وخت، نو په حقيقت کښې به هم دغه د هندو د جائيداد حقيقي وارث وي او چې د قرباني وخت وي نو بيا خو خدائي خدمتگارو باندې دا الزام لگي چې دا د هندوانو بچي دي خو چې کله د دغو هندوانو د جائيداد د وراثت سوال پيدا شي، نو بيا مسلم ليگ وائي نه؛ د دې جائيداد حقيقي وارثان مونږه يو او چونکې جائيداد صرف د پلار نه وراثت کښې پاتې کېږي، نو دا فيصله اوس په مسلم ليگيانو ده چې د هندوانو بچي هغوي دي که خدائي خدمتگار؟

هم دغه شان د پېرنگي د وراثت دا مسئله هم قابو دغه شکل لري چې اخير د مسلم ليگ حکومت په کوم قانون خان د پېرنگي نه وروستو پاتې جائيداد وارث گڼي او چې کله به مونږ دې د مسلم ليگ کارکنانو سره په توقو وشتو کښې بحثونه کول، نو دا د هندوانو بچي د پېغور په خواب کښې به ورته مونږ وې چې دا نن ستاسو د پېرنگي سره څه رسته ده چې هغه داسې ستاسو د پاره هر څه کولو ته تيار دي؟ خو دغه مسئله هم دې اعلان حل کړله چې ووتيله شو چې پاکستان حکومت د پېرنگي حقيقي وارث دے او د خاورې نه علاوه ورته په وراثت کښې هغه ټولې معاهدې هم را رسېدلي دي چې کومې پېرنگي لا د قبائلو سره او لا حکومت افغانستان سره کړې وې. د مسلم ليگ دغو زلمو به وې چې ولې داسې خو کانگرس هم د پېرنگي د جائيداد وارث دے، نو مونږ به ورته وې چې هلته يو بنيادي فرق دے په لکھونو نر، بنخي د ازادۍ په دې جنگ کښې شريکې وې او په زرگونو نارينه و او زنانه و د خپلې وينې او د سر قرباني ورکړې ده. نو هغوي خو د خپل پلار نيکه جائيداد د پېرنگي نه په زور او خپل قوت او بې کچه قربانو اخستے دے نو هلته خو د وراثت سوال نه پيدا کېږي. وايه خو د مسلم ليگ، چې د پېرنگي بر خلاف ټي چرته قچي گوته هم نه ده خوږ کړې او تجريبک او جدوجهد خو پرېږده. د پېرنگي په خلاف ټي د خولې نه اواز هم

نه دے ويستلے. د وطن د ازادۍ د پاره ټي د پېرنگي په خلاف يو تجويز قدرې هم نه دے پاس کړے. نو چې د کوم جائيداد د پاره يو سرے نه د سر او مال قرباني ورکولے شي او نه د دغه جائيداد د خپلولو د پاره د غاصب او جابر حاکم گروبان ته لاس اچولے شي او سبا له چې دغه جابر او غاصب حاکم د بل چا د لاسه په جائيداد پرېښودو مجبور شي نو په دغه جائيداد حق بيا لاد هغه چا وي چې دا جائيداد ټي په قرباني او جدوجهد گتله وي او لاييا د قانون په دايره کښې دننه د وراثت د حقدار دعوي کولے شي. نو چونکې دلته هم مسلم ليگ دا نه شي وټيله چې هغه د دې جائيداد د گټلو د پاره څه قرباني ورکړي دي، نو د هغه حشيت هم صرف د وارث کېدے شي او چونکې دا خبره انگرېز په خپله کوي چې زما د همه وروستو پاتې جائيداد او معاهدو وارث د مسلم ليگ حکومت دے نو د دې وجې نه دا سوال پيدا کېږي چې ايا د دې مطلب دا شو چې د قانون له مخې چونکې صرف د پلار د جائيداد د وراثت دعوي يو بنيادم کولے شي نو په دا شان مسلم ليگ هم دې تسليمولو ته غاږه ږدي او د بابا پېرنگي د پاتې جائيداد د وراثت دعوي کوي.

دا قصه به هم دې ځای پرېږدو. مخکښې به بيا تاريخي دستاويزاتو او رښتوني حقيقتونو په رڼا کښې د دې معلومولو کوشش کوو چې د پېرنگي او مسلم ليگ شريک مخالفې ټلې د خدائي خدمتگارو سره څه عمل وشو او بيا په دې هم غور کوو چې څنگه اوس جنگ خپلي او شکست خوړلي پېرنگي په ډېرې مجبوري خان د بين الاقوامي سامراجي پاليسيو نه رابښکه او د دغو پاليسيو د مخکښې بوتللو د پاره او د دغو منصوبو د کاميابولو د پاره هغه هر څه اوس امريکې ته حواله کړل نو په راتلونکي کتاب کښې به انشاء الله د بين الاقوامي سياست په رڼا کښې د پاکستان د حکومت په کردار، پاليسۍ خان د پوهولو کوشش وکړو. دا ډېره د تسلي خبره ده چې

وېستيا ريښتيا دي

څنگه نن د پېرنگي هغه زاړه خفيه او د راز دستاويزات مېدان ته راوتې دي نو هم دا رنگې د امريکې دغه د راز او خفيه دستاويزات هم هغوي ازاد کړي دي نو د امريکې او پاکستان په تعلقاتو د زبا اچولو د پاره دغه ډېر اهم دي او د تاريخ او سياست د طالب علم د پاره انتيائي ضروري کښل کېږي

پاي

وېستيا ريښتيا دي

توضيحات

- 1 هندوستان د کتاب په ليکدود کښې ځکه هندوستان استعمال شوی دے چې هم دا شکل نې اوس عام شوی دے. په لره پښتونخوا کښې هندوستان ليکل کېږي اما هندوستان تلفظ کېږي (انډيا، هند، بهارت) هم ورته وائي. د هندوستان نه مطلب د هنديانو وطن، چې پکښې د هندوانو نه علاوه مسلمانان، سکھان، پارسيان، عيسايان او د نورو بېلا بېلو مذهبونو پيروان اوسېږي.
- 2 انډين نيشنل کانگرس د ټول هندوستان د ازادي بخښونکې نهضت لارښوونکې گوند چې په 1885 کال په پيښې کښې تاسيس شو او د گاندهي جي تر لارښوونې لاندې ترې نه عوامي تحريک جوړ شو. اوس هم د هند حاکم گوند دے.
- 3 وائسراے Viceroy د 1858 کال نه مخکښې په هندوستان کښې د برطانوي استعمار نمائنده د گورنر جنرل په نوم يادېدو مگر په دغه کال د (شرق الهند شرکت، East India Company رسماً په برطانوي تاج Imperial Crown کښې مدغم شو او هندوستان اېڅ په نېغه د برطانوي ملکې د تسلط لاندې راغے. ملکه د انگلستان په ټول د هندوستان ملکه هم شوله نو ځکه گورنر جنرل ته د وائسراے لقب عطا شو.
- 4 وزير هند: د انگلستان د استعماري حکومت په کابينه کښې به د هندوستان د چارو چلولو د پاره يو وزير ؤ چې هغه به ئې Secretary of State for India وي. هندوستان کښې د برطانوي امپراطورۍ نمائنده وائسراے به هغه ته خاېده ؤ او هغه به برطانوي کابينې ته
- 5 واليان رياست State Rulers په مستعمره هندوستان کښې ډېرې برخې داسې وې چې پېرنگيانو هلته اېڅ په نېغه استعماري اداره جوړه کړې نه وه بلکې دغه برخې چې رياستونه Princely States

رېښتيا رېښتيا دي

نومېدل د راجه گانو، مهاراجه گانو يعني د واليانو د لاري اداره کېدل او په حقيقت کې په داخلي ځېنو امورو کېښي د خود مختاري نه علاوه د برطانيې تر تسلط لاندې وو لکه د کشمير، حيدرآباد، جوناگر، پتياله، سوات، بهوپال او داسې نور رياستونه

6 Sir

انگرېزي استعمارچيانو به خپل وفادار خدمتگاران نازول او په دې ترڅ کېښي چې به نې چاريزات خدمتونه وکړل نو هغوي ته به نې د سر، نواب، نواب زاده، نواب بهادر، خان بهادر، رانې بهادر وغيره لقبونه ورکول سر د صاحب) معني لري

7 سر سيد احمد خان (1878-1898)

د ډيلي د يوې فيوډالي سپين روبي کورنۍ سره نې تعلق درلود د کانگرس تر جوړېدو پورې د هندو، مسلمان د اتحاد عملبردار ؤ خو وروسته نې مسلمانان برطانوي تاج ته د خدمت په روحيه روزل شروع کړل د دے د علي گره مسلم کالج چې اصلأ د پېرنگيانو په ابتکار او مرسته جوړ شو. د موسيسنو څخه ؤ نن ورته پاکستان کېښي مرتجعين د 'دوه قومي نظريې' اولنې مفکر وائي

8 دوه قومي نظريه:

د هند د ازادۍ پخښونکي تحريک د توتې کولو او پېرنگي استعمار بې اتفاقي واچوه حکومت وکړه يا 'بيل نې کره، اېل نې کره، پاليسۍ ته د خدمت کولو له پاره ارتجاعې نظريه وه. مبتکرينو نې دا ادعا کوله چې گويا هندوستان کېښي دوه قومونه (ملتون)، يعني هندوان او مسلمانان ژوند کوي چې بېخي متخاصم مذهبونه او کلتورونه لري نو ځکه يوځای نه شي اوسېدي

9 د مارلې مېنتو اصلاحات، چمسفورډ اصلاحات او د 1935 کال اېکټ Morley, Minto Reforms, Montagu - Chelmsford Reforms & 1935 Act

د خارجي او داخلي عواملو تر فشار لاندې استعمار هندوستان ته په بېلابېلو وختونو کېښي بېلې بېلې قانوني ضابطې. چې ورته يو گونه ائينونه (اساسي قانونه) هم ونيلى شو، ورکړو، دغه ائينونه او ائيني طرحې په حقيقت کېښي د امپرياليزم او ملي ازادې پخښونکي جنبش د جنگ شکلونه، د جنگ پرله پسې مرحلې او مېدانونه دي چې په خپل ذات کېښي د جنگ بنيادي سټېج نه جوړوي، مگر په هندوستان کېښي د ازادۍ د روانې جگړې اشباح دي په دې ترڅ کېښي د 1909 کال د هندوستان د شوراگانو قانون Indian Councils Act چې 'د مارلې منټو په اصلاحاتو' باندې هم شهرت لري، اولنې اساسي قانون گڼل کېدے شي. دغه قانون د لارډ مورلي (وزير هند، او لارډ منټو

رېښتيا رېښتيا دي

«انسراع»، له خوا اعلان شو دا يو فرقه پرسته ارتجاعې ائين ؤ دې کېښي د صوبائي قانون سازو شوراگانو او د انسراع قانون سازو شوراگانو واک ډېر زيات محدود ؤ دا لومړنۍ اساسي قانون ؤ چې نې انفايي واچوه حکومت وکړه. فرقه وارانېه سياست نه نې رسمي شکل ورکړو او د انتخاباتو جدا گانه طرز نې قانوني کړے ؤ يعني مسلمانانو به مسلمانانوته او هندوانو به هندوانو ته رانې ورکولې، اولسونه د يو هند سوچ نه منحرفول او هغوي په خپلو فرقو کېښي مصروف ساتل د تول هند واحد ملي سوچ مخنيوي کول او تحريک په مذهبي کړښو لېږدول وو

د مونټيگو چمسفورډ Montagu - Chelmsford Reforms (په انگرېزي تلفظ کېښي بې د نامه ال) نه لوستل کېږي، اصلاحات چې په هند کېښي په اصطلاح د 'دغه وار حکومت' جوړولو په غرض په 1917 کېښي د مونټيگو اعلان نامې تر نامه لاندې اعلان شول او بيا وروسته 1919 کېښي د گورنمنټ اف انډيا اېکټ Government of India act 1919 په شکل کېښي څرگند شول، دويمه ائيني طرح وه چې استعمارچيانو وړاندې کړه. د دې له مخې ځېنې فرعي او ضمني صوبائي اختيارات منتخبو نمائندگانو ته ورکړل شوي وو. البته د انتخاباتو طريقه هم پکښي هغه زړه په زړه فرقه وارانېه په ځای ساتل شوې وه. د 1935 کال گورنمنټ اف انډيا اېکټ Government of India act 1935 ته درېم اساسي قانون وبل کېدے شي د دې د تدوين مقصد د حکومت خودي Self Government طرح عملي کړي

د دې ائين عملي اطلاق 1937 کېښي په داسې حال کېښي وشو چې صوبائي برخه نې عملي شوه مگر وفاقي برخه نې نانتطيقه پاتې شوه دې کېښي هم د ځينو ډموکراتيکو محدودونو غوښتنو نه علاوه هر څه د په خوا په شان پاتې کړل شوي وو او د انتخاباتو طرز هم زوړ جدا گانه ساتل شوے ؤ دلته بايد دا ابهام که پېدا شي له منځه لاړ شي برطانوي هند کېښي انتخابات هېڅ چرې عمومي او د هريالغ شخص د رايو په اساس نه کېدل بلکې جايداد لرونکي مخصوصې حلقې ته اجازت ؤ چې خپل کانديدان ودروي او ووتونه ورکړي، د مثال په ډول د 1919 کال په اساسي قانون کېښي %2.8 خلقو ته ووت حق حاصل ؤ. برطانوي استعمار په دې توگه کوشش کولو چې د هند بهرني قشرونه د ځان په خوا ودروي او خپل اقتدار ته دوام وبخښي

10 پان اسلاميزم Pan Islamism

د نولسمې پېړۍ په اخبر او د شلمې پېړۍ په اوائلو کېښي مسلمانانو را پېدا شوي د

مذهبي احياء پسندی په نهضت و چې هدف ئې د اسلام تر نامه لاندې د نړۍ ټول مسلمانان په يو پلټه فورم راغونډول وو. او ايلو کښې د پېرنگي استعمار په منډ تمامېدو، مگر بيا وروسته ئې ارتجاعي خاصيت رابرسېره شو او د امپرياليزم د لاس اله وگرځېده

11. مسلم ليگ د مسلمانانو فيوډالانو، بيوروکراتانو او کمپراډورانو يو ارتجاعي فرقه پرست گوند چې په 1906 کښې د پېرنگي په ابتکار جوړ شو لومړنۍ هدف ئې برطانوي امپراطوري ته په مسلمانانو کښې د وفاداري د احساساتو او جذباتو بياوړي کول اعلان کړو او وروسته پېرنگي هغه د کانگرس په ضد تشويق کړو او په دې ترڅ کښې ئې د جناح نه کارواخستو چې د هند د ازادۍ بڅښونکي نهضت د ټوټې کېدو، د هند د وېش او د پاکستان د راپېدا کېدو باعث شو. د پاکستان د جوړېدو سره هغه د ملک تر ټولو ستر گوند په حيث څرگند شو خو په 1948 کښې د جناح د مرگ نه پس ټوټې ټوټې او وپاشل شو.

12. مخلوط انتخابات Joint electorate

د فرقي، ذات، مذهب، نسل، رنگ او عقيدوي د امتياز او فرق نه غېر د انتخاباتو ډيموکراتيکه طريقه چې پکښې ټول اوسېدونکي، په خپله خوښه هر چاته چې ئې زړه وغواړي راټي ورکولې شي.

13. هريجن Herijan

ذات پات (کاسټ) کښې وېشل شوې هندي ټولنه کښې تر ټولو مظلوم او خپل شوع ذات چې په اصل کښې د اچھوتو په نوم يادېدل. گاندهي جي ورته د هريجن (خدا ې خوي)، نوم ورکړو او په دې مشهور شول.

14. اے ډي سي (A.D.C, Aide.de.camp)

ياور، مصاحب داسې ياوړ چې د خپل امر د محافظت نه علاوه د نورو شخصي چارو او د سکرترت د څښو وظيفو د اجر، مکلفيت لري.

15. کمیونل اوارډ Communal Award

په 1932 کښې رامزي ميکډونالډ Ramsay Macdonald برطانوي وزير اعظم، له خوا اعلان شو. د هغې نه مقصد فرقه وارانې وېش او نفرت ته لمن وهل وو. په دې کښې ئې د هندوانو نه علاوه نور ټول خلق اقليتونو ته اعلان کړل؛ مسلمانان، سکھان، هريجن،

د روسي پاتې طبقات، هندي عيسايان، پېرنگي، هنديان، انګلوانډيز Anglo-Indians، اروپايان، تاجران، سرمايه داران، زمينداران، مزدوران وغېره ټول د داسې اقليتونو په حيث وپېژندل شول چې انتخاباتي حوزې ئې بېلې بېلې اعلان شوي او د جدا جدا طرز انتخاب د لارې به هغوي فقط د خپلو خپلو فرقو کانديدانو نه ووتونه ورکول هندو اکثريتي صوبو کښې ئې د مسلمانانو څوکي د هغوي د استحقاق نه پورته ورزياتې کړې او مسلمان اکثريتي صوبو کښې ئې د مسلمانانو څوکي د ناروا حد پورې راکمې کړې دا قانون د څښو تعديلاتو نه وروسته د 1935 اېکټ يرخه وگرځېده

16. خاکسار

عجزو انکسار والا، 'خاوري غونډې' د مسلمانانو يو نيمه نظامي فاشيستي رسنه تنظيم ؤ چې په 1931 کښې په پنجاب کښې د علامه عنايت الله خان مشرقي له خوا جوړ شو.

17. احرار

د عربي (خر) کلي څخه راوتلي کلمه ده چې لغتاً د (ازاد، معني لري احرار د مسلمانانو گوند ؤ چې په 1931 کښې په پنجاب کښې د مظهر علي خان او عطاء الله شاه بخاري له خوا تاسيس شو. د دې گوند اکثر طرفداران زياتره د خلافت د نهضت حمايت کوونکي وو او تر ډېرو کلونو پورې د کانگرس د چپ اړخ سره ملاتړ وو.

18. ډومينين جښت Dominion Status

خپلواکه مستعمره په برطانوي پارليمانې او ائيني اصطلاحاتو کښې يوه داسې مبهمه او مجهوله اصطلاح ده چې د هندو د ازادۍ په بېلا بېلو وختونو کښې ئې انگرېزانو مختلف او متضاد تاويلونه کړي دي لکه برطانوي امپراطوري کښې دننه د داخلي خود مختار حکومت نه واخلي تر خپلواکه هنده پورې خو په هند کښې ازادي غوښتونکو رهبرانو ترې نه (ازادي، مطلب ؤ، يعني د استراليا او کينا غونډې په برطانوي دولت مشترکه British Commonwealth کښې دننه ازاد او خپلواک هند.

19. هندو مهاسېها

په 1923 کښې تاسيس شوي د هندو احياء پسندی ارتجاعي فرقه پرست سازمان ؤ او له کانگرس نه په دې خوا بډۍ و چې هغه مسلمانان خوشحالوي. دغه سازمان د پېرنگي فرقه وارانې سياست د پاره مرستندوي ؤ. د دې گوند تر ټولو بانفوذه لېږوي

رښتيا رښتيا دي

ډي سوارکار و چې د هندو احياء غوښتنې مفکر وگرځېدو

20. يونيسټ پارټي Unionist Party:

د پنجاب د صوباني اشرافيت، جاگېردارو، پېنشنې بيوروکراتانو او کليوالو مراعات يافته عناصرو گوند چې مسلمانانو باندې سر بېره سکھانو او هندوانو پکښې هم گډون درلود او د 1930 کال په شاوخوا کښې د فضل حسين (لاهور کښې وکیل مدافع) له خوا جوړ شو. څه موده پس ئې پېرنگي ته د دوستۍ لاس ور وغزولو او د هغه د سرپرستۍ نه برخورداره شو.

21. ساتياگراها Satyagraha:

ستيه گرا يعني د عدم تشدد د لارې د عمومي عدم اطاعت جنبش چې پکښې به خلقو د حکومت نه هر راز بائیکات کولو.

22. نوبتي څوکۍ:

په غريبانانو خلقو او ملکانانو په نوبت سره د خپل کور، کلي او پتي څوکۍ کولې او دا څوکۍ به اجباري وې.

23. محکمه Subject:

دلته ترې نه د واک او اختيار د ساحې معني اخستل کېږي لکه د دفاع، مواصلاتو، خارجه چارو، خارجي تجارت او داخلي چارو او داسې نورو ساحې.

24. سيکولريزم Secularism:

يوه غربي اصطلاح ده. په لاطيني کښې د سيکولم Seculum لغوي معني (نړۍ) ده. په منځنيو پېړيو کښې د عيسوي کاتولیک مذهب کشيشان (پادريان) دوه ډوله وو؛ يو هغه چې د کليسا د دود د ستور سره سم په کليسا او خانقاگانو کښې او سپدل بل هغه چې د عامو خلقو غوندې ئې عام ژوند تېرولو. دغه دوهم ډول ئې د سيکولر کشيشانو په نامه يادېدل او هغې ټولې موسسې او ادارې چې د کليسا تر تاثير لاندې نه وې، سيکولر نومېدې. نن سبا چې سياست او دولتي چارې او انتظام د مذهب څخه بېل دي، نو دې ته سيکولريزم وائي. د سيکولريزم د عقيدوې سره سم مذهب بايد په سياست کښې او سياست په مذهب کښې گوتې ونه وهي. مذهب بايد د هر انسان د شخصي عقيدې پورې محدود وساتل شي.

ولي خان بابا د خدائي خدمتگارانو او د نوي نسل تر منځ د يوې فکري، علمي او عملي رابطې حيثيت لرلو. هغه د نوي کهول سياسي او سماجي تربيت په داسې ځيرکتيا سره وکړو چې د ژوند يو نوې، پراخه او زورور شعور ته ورکړو. رښتيا ته ورته زده کړل او جرأت ته ورته وښودو. دا نن چې د دومره سېلابونو او جاکړونو باوجود هم عوامي نېشنل پارټي ښکاره جاره ولاړه ده او څوک چې ته ختمول غواړي، هغه ته ځان پورې حېران کړي دي؛ نو دا هم دغه د ولي خان بابا د سياسي او سماجي تربيت نتيجه ده.

دا کتاب 'رښتيا رښتيا دي' د انگرېز استعمار د تاريخ احاطه کوي. دې کتاب کې د تاريخي دستاوېزاتو او ثبوتونو په بنياد د يوې داسې سياسي فېصلې پس منظر، د هغې په شا موجود مقاصد او د هغې نتيجه او اثرات ښودل شوي دي چې يواځې د هندوستان، پاکستان او افغانستان اولس ته بلکې ټوله اېشيا، نه يوازې يو مستقل جنگ سره مخ کړې ده.

ولي خان بابا دا سياسي عقیده لرله چې که نن هم د اقتدار فېصله اولس ته ورکړې شي، که نن هم جمهوريت ته لاره ورکړې شي، که نن هم ادارې خپل دائره کار او دائره عمل وپېژني، که نن د سنسني خېزې پېدا کولو په ځاې د اعتدال پېدا کولو فېصله وکړې شي، که نن هم د گاونډي هېوادونو سره موجودې شخړې د سنجيده مذاکراتو په لاره د هوارولو کوشش وکړې شي او نن هم د خپلو معروضي حالاتو پام کې ساتلو سره داخله او خارجه تعلقاتو د پاره په پاليسيو نظرثاني وکړې شي نو دې ټوله خطې کې خوره شوې بې چيني به ختمه شي. دا کتاب مونږ ته ولي خان بابا د يو مدلل، بېباک او رښتوني مؤرخ په حيثيت معارفې کوي او د پرون، نن او سبا تر منځ د تاريخي شعور واضح ساتلو د پاره دا کتاب د ولي خان بابا يو احسان دے.

ميا افتخار حسېن

جنرل سېکريټري، عوامي نېشنل پارټي

باچا خان ټرسټ ريسرچ سنټر

BAACHA KHAN TRUST RESEARCH CENTRE

Pajaggi Road, Peshawar

Ph: 091-2246851-3, Fax: 091-2246225

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**